

Rodica Bogza-Irimie

**GRAMATICĂ
PRACTICĂ**
în texte
literare
românești

Editura Științifică și Enciclopedică

Abordînd aspectele fundamentale ale structurii gramaticale a limbii române, lucrarea de faţă are, prin excelenţă, un caracter practic, de cultivare a limbii.

Prezentarea materialului de limbă nu este făcută în conformitate cu uzul gramaticii tradiţionale, ci a unui concept relativ nou în literatură românească de specialitate, potrivit căruia statutul gramatical al unui enunţ este dat de predicţie.

Autoarea oferă cititorilor numeroase informaţii utile privind multiplele aspecte de ordin gramatical sau ortografic ce pot să apară în practica vorbirii curente. Extrasele din textele literare care ilustrează noţiunile teoretice, alese cu pricepere şi îngemiozitate, reprezintă adevărate modele de limbă română literară.

Coperta: DUMITRU VERDEȘ

Redactor: RODICA CHIRIACESCU
Tehnoredactor: ANGELA ILOVAN

Coli de tipar: 14,25
Bun de tipar: 24.07.1989

Tiparul executat sub comanda
nr. 169 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918”,
str. Gheorghe Alexandrescu nr. 89—97,
București,
Republica Socialistă România

ISBN 973-29-0042-3

ARGUMENT

ÎN FAVOAREA UNEI GRAMATICI PRACTICE ÎN TEXTE LITERARE ROMÂNEȘTI

Concepînd și elaborînd această lucrare, ne-am propus un scop esențialmente practic.

Lucrarea este adresată unui public larg și poate fi folosită atît în studiul individual, cît și în forme organizate de învățămînt.

Gramatica pe care o prezentăm nu are o structură obișnuită, în sensul că nu conține o descriere a morfologiei, începînd cu substantivul și încheind cu interjecția, conform uzajului, și nici descrierea sintaxei pornind de la subiect și ajungînd la diverse complemente circumstanțiale, cum se procedează de obicei în gramaticile tradiționale românești.

Avînd în vedere modul în care am conceput cartea pe care o prezentăm, unele elemente din structura gramaticală sînt, deliberat, omise.

Gramatica practică se deschide cu un capitol despre *predicație*, concept relativ nou în literatura românească de specialitate, considerînd că statutul gramatical al unui enunț este dat de predicție.

Avînd în vedere acest aspect, am inclus în lucrare și cîteva mici capitole, care pornesc de la idee, cum ar fi: exprimarea condiției, concesiiei, consecinței, cumulului, excepției, opoziției și altele, propunînd, totodată, prin citate ilustrative, soluții de exprimare literară a acestor idei.

Pe lîngă acestea, am prezentat formele părților de vorbire flexibile urmărind și aspectele de scriere corectă a unor forme flexionare, ca și modul cum pot fi ele combinate în enunțuri din ce în ce mai complexe.

Elaborînd această gramatică, am avut în vedere pe cei care vor să-și completeze sau să-și reactualizeze, pe baza unor texte beletristice comentate, cunoștințele.

Urmărind, așa cum am precizat anterior, un scop practic, în lucrare n-am recurs la modul de prezentare obișnuit în gramatici, adică la definiții și la clasificări.

Pentru a nu îngreuna lectura, am renunțat la trimiterile bibliografice; la sfârșitul lucrării, prezentăm, însă, bibliografia pe care am folosit-o în elaborarea cărții.

Sperăm ca lucrarea noastră să fie de folos cititorilor prin informațiile utile privind cultivarea limbii, exprimate sugestiv în numeroase exemple literare.

Citatele din diverși scriitori sînt, în intenția noastră, tot atîtea modele de exprimare literară, frumoasă.

Ne-am străduit ca fiecare cititor, indiferent de profil — elev, student, student străin, ziarist etc. —, să găsească aici probleme care să-l intereseze, o sugestie pentru însușirea corectă, vorbită sau scrisă, a limbii române, eventual un sfat în această direcție.

AUTOAREA

PREDICAȚIA

Orice enunț presupune un element obligatoriu — **predicația**.

Predicația, așa cum o arată denumirea, se realizează, în primul rînd, prin predicat și numai pornind de la acesta propoziția se amplifică prin adăugarea a noi și noi determinanți după sistemul în care un termen depinde de altul, de el depinzînd altul și așa mai departe.

Numim *predicație* însușirea unui segment de text de a sugera prin ceva existența unei propoziții.

Esențial în exprimarea predicației este, desigur, predicatul. În lipsa acestuia, elementele care indică existența unei propoziții pot fi numite *indici de predicație*.

În vorbire, indicii de predicație sînt întotdeauna dați de intonație, accent, pauză, în timp ce în limba scrisă, indicii de predicație sînt de altă natură, elemente asupra cărora ne vom opri mai departe.

PREDICATUL

Între elementele de exprimare a predicației, predicatul ocupă un loc central.

Modalitățile de exprimare a predicatului sînt foarte variate. În marea varietate de forme ale predicatului, elementul fundamental este verbul, căci el exprimă acțiunea.

PREDICATUL VERBAL

Verbul este elementul fundamental al predicatului, deoarece cu ajutorul lui obținem felurite propoziții: *Astăzi ne-am întîlnit mulți colegi ; Noi ne înțelegem bine ; Ne-am gîndit să plecăm într-o excursie ; Știam că se teme de ploaie.*

Propozițiile de mai sus au predicate exprimate prin verbe: *ne-am întîlnit, ne înțelegem, ne-am gîndit, să plecăm, știam, se teme.*

Firește, alături de verb, apar ca predicate locuțiunile verbale: *Nu ne-am dat seama că bătea cîmpii.*

Apar aici două locuțiuni verbale: **a-și da seama** și **a bate cîmpii**.

În: **Ne-am adus aminte că ieri o luase razna**. există tot două locuțiuni verbale: **a-și aduce aminte** și **a o lua razna**.

Ca predicate verbale, în locul verbului, pot să apară și unele interjecții: **Hai la școală ! Mașina viij pe lângă noi ; Iată cartea căutată !**

În exemplele de mai sus, interjecțiile **hai, viij, iată** sînt predicate verbale:

Iată este interjecție predicativă numai cînd este element regent fie pentru un complement direct: **iată cartea !**, fie pentru o completivă directă introdusă prin conjuncția **că**: **iată că vine**.

„*Iată că mai sînt trei zile pînd ce se împlinește sorocul așa că n-ar fi rău să încerci să-mi faci socotelile!*” ION CREANGĂ

Se împletesc în acest scurt text, cîteva tipuri de predicat verbal: verbele predicative: **sînt, se împlinește, să încerci**, locuțiunea verbală **să faci socotelile** și interjecția predicativă **iată**.

„*Iată vine-un sol de pace c-o năframă-n vîrf de băț / Baiazid privind la dînsul îl întreabă cu dispreț...*” MIHAI EMINESCU

Iată nu are aici caracter predicativ, ci însoțește predicatul **vine**, fără să aibă caracterul unui element regent.

Cu un plus de expresivitate, aceleași categorii de predicat verbal apar și în textul care urmează:

„*Noi am șparlit-o la fugă, iar el zvrr cu o scurtătură în urma noastră, dar și noi, pe-aci ți-i drumul, băiete, fără să mai avem cînd îi zice popii vreo vorbă cum obișnuiesc a zice plugarii pe la casele ce nu-i primesc căci popa cît pe ce era să ne ologească*”. ION CREANGĂ

Apar predicate verbale exprimate prin verbe: **obișnuiesc, primesc, era, să ologească**, locuțiunile verbale expresive: **a o șparli la fugă, pe-aci ți-i drumul**, și interjecția predicativă **zvrr**.

Valoare predicativă are și interjecția **zău**: **Zău că-mi place ! Zău că nu spun !**

Condiția ca această interjecție să fie predicativă este să aibă o subordonată proprie introdusă prin conjuncția **că**:

„...*Zău că-n el te-aș pune vornic!*” MIHAI EMINESCU

Dacă **zău** apare între virgule, atunci nu mai are valoare predicativă: **Nu știu, zău, ce să fac !**

„...*Care strămoși ai lui ziceau și ei c-o știu / De la un alt strămoș ce nu mai este viu / Și pe-ai cărui strămoși, zău, nu poci să vi-i spui !*” GRIGORE ALEXANDRESCU

De astă dată **zău** nu mai exprimă predicatul, este doar interjecție care însoțește propoziția.

Și cîteva adverbe, numite predicative, pot avea funcție de predicat: aproape, desigur, destul, evident, negreșit, fără îndoială, firește, pesemne, cu siguranță, poate, probabil, posibil, imposibil.

Majoritatea adverbelor și a locuțiunilor adverbiale semnalate mai sus sînt predicative cînd au subordonată subiectivă introdusă prin conjuncția *că*.

Astfel, *negreșit vine mîine* constituie o singură propoziție, pe cînd *negreșit că vine mîine* reprezintă două propoziții: 1. *negreșit* și 2. *că vine mîine*, subiectiva adverbului predicativ *negreșit*.

Recurgînd la exemple din texte literare, observăm situația diferită din:

„Dacă strămoșii tăi cu tine semăna / **Negreșit** erau proști cîți lor se închina /
/ Răspunse tigrul meu.” GRIGORE ALEXANDRESCU

Negreșit nu are în acest text valoare predicativă, nefiind element regent.

Dar în:

„**Negreșit**, amice, *că pe cînd te aflai școler la Paris, vei fi rătăcit uneori duminica, cînd ploua afară... prin lungile săli ale Luvrului...*” ALEXANDRU ODOBESCU.

De astă dată, adverbul predicativ **negreșit** este predicativ, avînd subordonata subiectivă introdusă prin *că*: *că vei fi rătăcit...*

Diferența predicativ — nepredicativ în cazul adverbului se poate observa mai bine în textul ce urmează:

„Poate că trăisem încă într-această lume mare, / Ce mă face ca să sufăr, ca să rîd sau ca să casc, / Poate mi-aduceam aminte chiar de viețile-mi trecute, /
/ Care, bune ca și rele, nu-mi fuseseră plătite, / Poate nu mai vream să intru și să ies pe-aceeași poartă, / Poate că-mi fugeam de viață, poate că fugeam de soartă !” ALEXANDRU MACEDONSCHI

Adverbul **poate** alternează aici între predicativ și nepredicativ: **poate** *că trăisem*, în care **poate** este adverb predicativ, **poate** *mi-aduceam aminte*, în care **poate** este nepredicativ, **poate** *nu mai vream*, unde **poate** este nepredicativ, **poate** *că-mi fugeam de viață*, în care **poate** este predicativ avînd subiectiva *că-mi fugeam de viață* și, din nou, predicativ în **poate** *că-mi fugeam de soartă*, avînd subiectiva *că-mi fugeam de soartă*.

Adverbul **pesemne** este predicativ în:

„...Cum era un om bun, să se însoare ca orice flăcău și să intre în rîndul lumii, dar pesemne că nu găsea fata... și de aceea era posomorît.” MARIN PREDA

În textul anterior, adverbul **pesemne** are două subordonate subiective, coordonate între ele: 1. *că nu găsea fata* și 2. *de aceea era posomorît*.

În ceea ce privește adverbele **posibil** și **imposibil** acestea sînt predicative cînd au subordonată subiectivă introdusă prin conjuncția **să**:

Imposibil să vin — conține două propoziții: 1. *imposibil* și 2. *să vin*, subiectivă a adverbului predicativ **imposibil**.

„Imposibil să știi, cît de impenetrabilă devenise, din lipsă de reacțiuni morale, emoția constructorului.” GEORGE CĂLINESCU

În textul anterior, **imposibil** este adverbul predicativ, avînd subiectiva *să știi*. Adverbele predicative *posibil* și *imposibil* nu aparțin predicatului verbal, avînd un statut special, deoarece subînțeleg verbul *a fi*.

S-ar părea că lista adverbelor predicative nu este definitivă, deoarece în limbajul modern apar noi adverbe cu calitate predicativă, cum ar fi **tocmai** într-o exprimare ca aceasta:

Vino, căci vine și Maria, la care răspunsul poate fi: — **Tocmai că nu vine**, în care **tocmai** are regimul unui adverb predicativ.

Situația e întîlnită și în textele literare:

„— *Vine și Heberling, vin și alții...*”

— **Tocmai că nu vine!** DUMITRU POPESCU

PREDICATUL NOMINAL

În limba română, există o categorie de verbe, numite *copulative*, care nu formează singure predicatul, ci împreună cu un alt element sintactic, numit *nume predicativ*, care arată calitatea subiectului.

Așa sînt verbele:

a fi: *El este muncitor*; *Ea a fost frumoasă*; *Veți fi mulțumiți*.

a deveni: *El a devenit inginer*; *Totul a devenit verde*.

a însemna: *Maria înseamnă totul pentru el*; *Viața înseamnă luptă*.

a părea: *Ion pare mirat*; *Ziua pare minunată*.

a rămîne: *Ana a rămas tînără*; *Doi copii au rămas repetenți*.

Predicatele cu formele celor de mai sus: *este muncitor*, *a fost frumoasă*, *veți fi mulțumiți*, *a devenit inginer*, *a devenit verde*, *înseamnă totul*, *înseamnă luptă*, *pare mirat*, *pare minunată*, *a rămas tînără*, *au rămas repetenți*, constituite dintr-un verb copulativ și un nume predicativ, se numesc *predicate nominale*.

„Am rămas singur lîngă fîntîna cu cumpănă, care era situată la marginea pădurii și mă năpădi mireasma verdeții tare, căci într-un fel miroase carpinul, mirosul fagului e altul, altul al arțarului. Varietatea vieții e fără de margini.”
ION AGÂRBICEANU

Apar, în textul de mai sus, numeroase predicate nominale: **am rămas singur, era situată, e altul**, apoi **altul**, cu verbul copulativ subînțeles și **e fără de margini**, cu numele predicativ **fără de margini**, locuțiune adjectivală.

Predicate variate, aproximativ toate tipurile de predicate relevate pînă acum, conține textul care urmează:

„Acum iată că din codru și Călin mirele iese, / Care ține-n a lui mină mina gîngașei mirese. / Îi foșnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii / Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii; / La pămînt mai că ajunge al ei păr de aur moale, / Care-i cade peste brațe, peste umerele goale. / Astfel vine mîlădioasă, trupul ei frumos îl poartă, / Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă. / Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună / Nunul mare, mindrul soare și pe nună, mindra lună. / Și s-așază toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul, / Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul.” MIHAI EMINESCU.

Există, în textul anterior, numeroase predicate verbale exprimate prin verbe: **iese, ține, foșnea, ajunge, cade, vine, poartă, are, cade** etc.; predicatul verbal exprimat prin interjecție, **iată**, predicatul verbal exprimat prin locuțiune verbală **ține hangul** și, de asemenea, numeroase predicate nominale: **-i roșie, (i)-s umezi, cum (li)-s, cum (li)-i**.

Uneori, verbul copulativ este subînțeles, iar predicatia se realizează doar prin numele predicativ, ca în „Miorița”:

„Fețișoara lui — spuma laptelui, / Ochișorii lui — mura cîmpului, / Mustăcioara lui — spicul grîului”.

În aceste versuri, **spuma, mura, spicul** formează propoziții nominale, cu verbul copulativ subînțeles. Și încă un exemplu bine cunoscut:

„Ea un înger ce se roagă / El un demon ce visează.” MIHAI EMINESCU
unde **înger, demon** sînt propoziții nominale.

„Una-i lumea-nchipuirii cu-a ei visuri fericite, / Alta-i lumea cea aievea, unde cu sudori muncite / Te încerci a stoarce lapte din a stîncei coaste seci; / Una-i lumea-nchipuirii cu-a ei mindre flori de aur, / Alta unde cerci viața s-o-ntocmești precum un faur / Cearc-a da fierului aspru forma cugetării seci.”
MIHAI EMINESCU

Observăm că, în textul citat mai sus, propoziția nominală este formată, de două ori, dintr-un singur element, pronumele nehotărît **alta**, care exprimă predicatia și formează singur o propoziție. Asemenea construcții nominale sînt preferate, se pare, deoarece conțin un plus de expresivitate.

Propoziții nominale se formează și prin subînțelegerea verbului copulativ **a părea**:

„El, singuratic, duce către cer / Brazda pornită-n țară de la vatră, / Când fi privești, împiedecați în fier / Par el de bronz și vitele-i de piatră.” TUDOR ARGHEZI

Aici subînțelegerea verbului copulativ este parțială, deoarece verbul apare la plural: **par**.

Schimbarea subiectului presupune subînțelegerea verbului **a părea** și din această cauză considerăm că avem două propoziții: 1. **par el de bronz** și 2. **vitele-i de piatră**, subînțelegînd verbul **par** în propoziția a doua.

Subînțeleg verbul **a fi**, formînd predicate nominale, cîteva adverbe predicative: **Bine că l-am întîlnit**; **Destul că m-a deranjat**; **Sigur că îmi place**.

În adverbele din exemplele de mai sus, trebuie să vedem un predicat nominal cu verbul copulativ subînțeles: **bine, destul, sigur**.

Același comportament sintactic îl au și cîteva substantive, pe care le-am putea numi substantive predicative: **noroc, păcat, (mare) lucru**: **Noroc că l-am văzut**; **Păcat că-și pierde vremea**; **Mare lucru să nu fie bolnav**.

„Mare lucru să nu fi fost fermecate perdelele casei aceleia fiindcă altfel nu mi-aș fi putut da seama pentru ce, fără să-mi fi fost somn, pleoapele-mi căzură peste ochi și în loc de întuneric o puternică lumină îmi inundă privirea.” CALISTRAT HOGAȘ

Mare lucru este propoziție nominală cu **a fi** subînțeles, iar **lucru** este substantiv predicativ, care apare întotdeauna cu un determinant:

„Lucru negîndit, dragul tatei, să aud așa vorbe tocmai din gura ta, zise craiul.” ION CREANGĂ

Prin urmare, substantivul predicativ **lucru** își realizează valoarea predicativă împreună cu determinantul, în primul caz **mare**, în cel de-al doilea, **negîndit**.

Substantivele **noroc** și **păcat** realizează și ele propoziții nominale în mai multe situații: **noroc**, în formula de salut **Noroc!**, **păcat**, atunci cînd semnifică o apreciere „**Păcat!**” și, desigur, ambele funcționînd ca elemente regente ale subiectivei:

„Noroc că s-a lăsat noaptea și întunericul parcă i-a mai închis acestui țăran timpit gura, dar a doua zi, am pornit-o din nou cu un altul, un ins tăcut și morocănos, care n-avea nici un chef să se ocupe de grijile altora, căci le avea pe ale lui și-i ajungeau.” MIHAIL SADOVEANU

Aici **noroc** formează singur propoziția, funcționînd ca nume predicativ pe lîngă un verb **a fi** copulativ subînțeles.

„Păcat că are astfel de năravuri! Mare păcat!” ZAHARIA STANCU

În primul caz, **păcat** este predicativ, cu subînțelegerea lui **a fi**, și element regent al subiectivei *că are astfel de năravuri*; în cel de-al doilea caz situația este schimbată prin neapariția subordonatei subiective, **păcat** avînd rolul de nume predicativ.

Ca nume predicativ al unui verb copulativ mai funcționează interjecția **vai**, singura din limba română. Aceasta este nume predicativ fie al verbului copulativ subînțeles: *vai de mine!*, fie al verbului exprimat: *era vai de capul lui*.

„Tu să șezi la grajd nedezeitpit și ca de ochii din cap să îngrijești de calul meu, că de-oi veni acolo și n-oi găsi trebile făcute după plac, vai de pielea ta are să fie!” ION CREANGĂ

Aici apare predicatul nominal cu numele predicativ interjecția **vai**: *vai are să fie*.

Unele verbe, pentru a exprima predicatul, cer o completare, uneori obligatorie, uneori neobligatorie, numită element predicativ suplimentar, funcție sintactică asupra căreia vom reveni într-un paragraf ulterior. Deocamdată, ne oprim la acele verbe care, exprimînd predicatul, sînt totuși însoțite de element predicativ suplimentar, obligatoriu.

Așa sînt verbele care exprimă denumirea:

a se numi:	Se numește <i>Maria</i>
a-l chema:	Îl cheamă <i>Ionescu</i>
a se chema:	Se cheamă <i>progres</i> .
a-i zice:	Îi zice <i>Nuți</i> .
a fi botezat:	Este botezat <i>Ion</i> .
a fi poreclit:	Este poreclit <i>Trăsnea</i> .

În exemplele de mai sus, predicatul sînt verbale: **cheamă**, **se cheamă**, **zice**, **este botezat**, **este poreclit**, urmate de elementul predicativ suplimentar *Maria*, *Ionescu*, *Nuți*, *Ion*, *Trăsnea*, *progres*, fără de care predicatul verbal nu ar avea înțeles.

„De fiecare dată, Picu, după ce-i bătea bine pe cei care o adăpostiseră, își aducea nevasta înapoi, iar, cînd aceasta, despre care ajunseseră să creadă că-i stearpă, a născut o fată, a botezat-o Stela zicîndu-i *Rigo* ca la vaci.” TITUS POPOVICI

Există, în textul anterior, elementul predicativ suplimentar *Stela*, pe lângă predicatul **a botezat-o** și *Rigo*, pe lângă gerunziul **zicîndu-i**.

„Cine și-a dat osteneala să colinde acea parte a țării noastre, care se cheamă *Maramureș*, nu se poate să nu fi fost îndemnat de localnici să pătrundă mai adînc în munții de *Răsărit* și să vadă, fie și în treacăt, satul *Condor*.” ZAHARIA STANCU

Și aici, apare elementul predicativ suplimentar *Maramureș* pe lângă predicatul **se cheamă**.

INDICII DE PREDICAȚIE

Ca elemente înlocuitoare ale predicatului și, în același timp, de exprimare a predicăției, apar ceea ce am putea numi indicii de predicăție.

Indicele de predicăție poate fi un semn de punctuație, virgula, de pildă:

„Caracterul, Ninon, îl avea, e drept, cam dificil, dar sufletul, bun.” HOR-TENSIA PAPADAT-BENGESCU

Virgula înseamnă **a fi**: *Sufletul **ți** era bun*, sau **a avea**: *Sufle-tul **îl** avea bun*.

Există aici această ambiguitate, virgula însemnând tot așa de bine 'a fi' sau 'a avea'.

În mod sigur, virgula, ca indice de predicăție, înlocuiește verbul **a fi** în:

„...Acolo Dochia are un palat din stînci sure / A lui stîlpi-s munți de pia-tră, / A lui streșin, o pădure...” MIHAI EMINESCU

Aici, după modelul *a lui stîlpi-s munți de piatră*, se subîn-țelege **a fi** în *a lui streșin, o pădure*.

Ca indice de predicăție, virgula poate substitui și alte verbe:

„Și apoi, mai aveam și alte bunuri: cînd mă lua cineva cu răul, puțină treabă făcea cu mine, cînd mă lua cu binișorul, nici atîta iar cînd...” ION CREANGĂ

Recunoaștem aici propoziția *nici atîta*, plasată între virgule, unde prima virgulă, ca indice de predicăție, suplinește verbul **a face**.

În versurile care urmează, virgula suplinește alt verb:

„Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie / Țara mea de glorie, țara mea de dor ? / Brațele nervoase, arma de tărie, / La trecutu-ți mare, mare viitor !” MIHAI EMINESCU

În textul anterior, în *La trecutu-ți mare, mare viitor* virgula exprimă predicăția suplinind verbul **a dori**.

În limba scrisă funcționează ca indice de predicăție linia de pauză (—):

„Dacă oamenii merg pe fața pămîntului cîntînd și vocea lor e profundă iar calea, pe care o taie prin lume — plină de măreție, totul se petrece, poate, pentru că în ei mai dăinuie, nestăvilită, forța marilor fluvii.” GEO BOGZA

Ca și în cazul virgulei, și acest semn de punctuație, linia de pauză, substituie verbul **a fi**; în consecință, enunțul întregit ar fi: *calea... este plină de măreție*.

Ca indice de predicăție, linia de pauză substituie și alte verbe:

„În anul al IV-lea de școală primară, Nișă ajunsese să scrie așa de fru-mos, încît, dacă l-ai fi pus alături de al lui Ghișă, caietul lui părea că este modelul de caligrafie tipărit, iar modelul de caligrafie — scris de mînă, pe cîtă vreme Ghișă scria cum nu se poate mai urît, fiindcă, pe lîngă că-i era mîna dreaptă

șubredă, n-avea băiatul nici apucătură din ochi la lucru de piguleală." ION LUCA CARAGIALE

Ca indice de predicăție, linioara substituie, în textul anterior, verbul **a părea**, prin urmare, enunțul întregit ar fi: *modelul de caligrafie părea scris de mână.*

În unele situații, indicele de predicăție poate fi un element subordonator; o conjuncție subordonatoare, pronume sau adverb relativ: *Deși tânăr, știe multe; Când pe la poartă, m-am întâlnit cu mama; Oricît de mică, o supărare trece greu.*

Segmentele de text *deși tânăr*, marcat de conjuncția subordonatoare **deși**, *cînd pe la poartă*, marcat de adverbul relativ **cînd**, *oricît de mică*, marcat de adverbul nehotărît **oricît**, avînd rol relațional, trebuie considerate propoziții subordonate cu predicăția subînțeleasă, fiind impusă de elementul subordonator.

„Se temea că dacă ar fi încercat s-o stînjenească s-ar fi năpustit toți asupra lui să-l linșeze, deși fără nici o dreptate, fiindcă el nu le dorea răul, ci dimpotrivă avea datoria să le așeze munca.” MARIN PREDĂ

Segmentul *deși fără nici o dreptate*, din textul anterior este propoziție subordonată concesivă, al cărei indice de predicăție este conjuncția subordonatoare **deși**.

„Venindu-i acum rîndul... dar, cînd pe la jumătate, frații săi de cruce, socotind că de acum înainte l-au prăpădit, îi dădură drumul...” ION CREANGĂ

Segmentul de text *cînd pe la jumătate*, din textul anterior, este circumstanțială temporală al cărei indice de predicăție este adverbul relativ **cînd**.

„...dacă scriai cumva la vreun ziar, oricît de mic, care încerca... era cu neputință să te mai debarasezi.” CEZAR PETRESCU

Propoziția *oricît de mic* este o concesivă nominală, care subînțelege verbul **a fi**, din pricina indicelui de predicăție subordonator **oricît de**.

Indicele de predicăție poate fi adverbul de negație **nu**: *Vrei sau nu? Este sau nu?*

„Și acum încă, de cîte ori Mihai Vardaru... se întreba dacă fapta sau gîndul lui ar fi sau nu aprobate de fostu-i dascăl.” CEZAR PETRESCU

În ultima parte a textului remarcăm două propoziții coordonate între ele: 1. *dacă fapta sau gîndul lui ar fi aprobate de fostu-i dascăl* și 2. *sau nu*, ultima avînd ca indice de predicăție adverbul de negație **nu**.

Ca indice de predicăție, **nu** poate substitui orice fel de predicat:

„Unde-ajung par vîruite, zid, podele, ca de cîră | Pe-nde nu — părea că umbra cu cărbune-i zugrăvită.” MIHAI EMINESCU.

În subordonata *pe-nde nu* adverbul substituie verbul **a ajunge**.

MORFOSINTAXA ELEMENTELOR COMPONENTE ALE PROPOZIȚIEI

Elementele fundamentale ale propoziției sînt constituite din: a) **verb** și b) ceea ce numim **nume**.

SFERA VERBULUI

Prin natura lui semantică, verbul exprimă o acțiune și, mai rar, o stare: **a aduce, a aduna, a alerga, a ajunge, a bea, a chema, a duce, a mânca, a sta, a socoti, a merge, a trece, a vedea** etc.

Pentru a exprima relații sintactice, în fapt, pentru a contracta relații cu celelalte cuvinte, verbul se modifică după o serie de categorii gramaticale: modul, timpul, diateza, persoana și numărul.

MODURILE VERBALE

Acțiunea exprimată de verb nu se desfășoară totdeauna în același fel. Modul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta felul în care vorbitorul consideră acțiunea. În limba română, modalitățile acțiunii verbului sînt următoarele: *indicativul, conjunctivul, condițional-optativul, prezumtivul și imperativul*. Acestea sînt, în fapt, modurile predicative ale limbii române, căci, în esență, acțiunea verbală este privită într-un anumit fel prin predicat.

Indicativul exprimă o acțiune pe care vorbitorul o consideră sigură: *Maria citește mult; Prietenii mei au plecat în excursie.*

Iată un text care conține mai multe forme ale indicativului:

„Din această anchetă rezultă deocamdată că simpaticul amic, după ce a renunțat acum opt ani a mai susține licența în drept, s-a hotărît în sfîrșit să îmbrățișeze cariera de cultivator de pămînt și s-a dus să cultive o moșie de munte în tovrărie cu un unchi al lui; în tot timpul de opt ani n-a mai venit la București decît de 2—3 ori, cînd deși a stat aici cîte o săptămîină, nu a avut plăcerea să întâlnească pe vechii lui prieteni fiindcă s-a încurcat cu alții și că acum e foarte mulțumit că i-a putut revedea în sfîrșit.” ION LUCA CARAGIALE

Constatăm deci că, din cele 13 forme verbale ale textului, 7 sînt la indicativ, prin urmare față de celelalte forme modale ale verbului, indicativul ocupă puțin mai mult de jumătate.

Conjunctivul prezintă acțiunea exprimată de vorbitor ca nesigură, dar realizabilă: **Să încercăm o soluție nouă; Putem să citim oricât de mult.**

Să urmărim apariția conjunctivului într-un text literar:

„Că ei nu vedeau prea limpede la ce le-ar folosi să mai învețe când 4) sau 50 de ani din viața lor se scurseseră fără învățătură, era adevărat, dar tot atât de adevărat era că ei nu putuseră să nu gîndească în cele din urmă că nu-i costă mare lucru s-o asculte și că așa cum făcuseră multe în viața lor, dar puține cu folos, de ce n-ar face-o și pe asta, odată ce vedeau bine cu ochii lor că ea bătea drumurile după ei și se gîndea la soarta lor.“ MARIN PREDA

Avem 14 forme verbale, în care formele modale de indicativ sînt prioritare, din moment ce indicativul apare de 10 ori, în timp ce conjunctivul doar de 3 ori.

Condițional — optativul are două valori: cînd este condițional, prezintă acțiunea ca realizabilă în anumite condiții, iar cînd este optativ prezintă acțiunea ca dorință a vorbitorului.

Condițional: *În alte condiții, el ar pleca la mare.*

Optativ: *Aș vedea un spectacol bun.*

Să urmărim cum apare și acest mod într-un text literar:

„Mie mi-ar fi convenit să fiu singur cu ea, să mi-o prezinte pur și simplu la spital, și, în ceea ce privește invitația, în sfîrșit, invitația să nu intre în discuție, dar dacă el a ales modalitatea aceasta, n-aveam cum îi pune condiții, cu atât mai mult, cu cît ideea i-a venit în tracăt și deci putea foarte bine să-i vină alta.“ MARIN PREDA

În acest text, care conține 10 forme modale, ca și pînă acum, cele mai frecvente sînt de indicativ, reprezentînd jumătate, adică în număr de 5, urmează, în ordine, cele de conjunctiv, 4 la număr, și numai o formă de optativ, *ar fi convenit*.

Prezumtivul, al patrulea mod predicativ, exprimă o presupunere, o bănuială: *Ion va fi procedînd în alt mod; Ei vor fi crezînd altceva; Va fi știut el ceva.*

Și acum, un text scurt, în care prezumtivul este folosit de două ori:

„Puterile pînă la urmă se vor fi măcinat unele pe altele, ajunse la istovire. Ionel Brătianu o fi știind el ceva.“ CAMIL PETRESCU

Într-un text literar mai amplu, scriitorii folosesc toate aceste moduri de care am vorbit:

„Cu cîțiva ani în urmă, aflîndu-mă pentru înița oară, mult mai tîrziu față de cum s-ar fi cuvenit, între splendorile pe care grecii le-au lăsat moștenire lumii, Ritsos renunțase, în marea lui generozitate, la treburile pe care le va fi avînd spre a-mi fi tovarăș și călăuz și astfel mi-a fost dat ca, alături de el, să stau la Micene în fața mormintului lui Agamemnon.“ GEO BOGZA

Împletirea, din acest text, a diferitelor forme modale: **s-ar fi cuvenit** — condițional, **au lăsat** — indicativ, **renunțase** —

indicativ, **va fi avînd** — prezumtiv, **a fost dat** — indicativ, **să stau** — conjunctiv evidențiază capacitatea limbii române de a exprima deosebit de variat modul verbal.

Imperativul, ultimul mod predicativ, pe care l-am lăsat la urmă, avînd în vedere întrebuințarea limitată a acestuia, exprimă îndemnul, ordinul, rugămîntea, ocupînd un loc aparte în sistemul modal al limbii române: **Pleacă imediat! Mănîncă frumos!**

Datorită conținutului, acest mod se folosește în principale și are o frecvență destul de redusă.

Vom consemna cîteva cazuri de folosire a imperativului în textele literare:

„— *Anico, Anico, aleargă după trăsură, că a uitat domnu un pachet!*”
CAMIL PETRESCU
sau:

„*Acum, ia-ți-le pe toate și fugi în birou la tine pe divan... citește pînd la două și jumătate, în liniște, că atunci mîncăm.*” CEZAR PETRESCU

Și încă un text conținînd imperativul:

„*Așteaptă... îi hotări părintele arhimandrit. Ea rămase în neclintirea ei așteptînd.*” MIHAIL SADOVEANU

Imperativul apare și în versuri:

„*Mergi tu, luntre-a vieții mele, pe-a visării lucii valuri / Pînd unde-n ape sfînte se ridică mîndre maluri...*” MIHAIL EMINESCU

Și, din nou în versuri:

„*Ciocoi pribeag, adus de vînt, / De ai cu iadul legămint / Să fim tot ciini, / Lovește-n noi!*” GEORGE COȘBUC

În cazul unui dialog, scriitorul intervine uneori cu anumite comentarii prin care se realizează o împletire de forme modale:

„— *Domnule căpitan, căci căpitanul Floroiu era mai mare în grad decît comandantul de batalion, admiți dumneata, te rog, spune, admiți dumneata să vezi o femeie care îți declară că nu te poate iubi?*” CAMIL PETRESCU

Și, acum, un text mai bogat în forme modale imperative:

„*Acum, luminate crăișor ca să vezi cît poate să-ți ajute milostenia, du-te la taică-tău și cere să-ți deie hainele, calul și armele cu care a fost el mire că numai așa ai să te poți duce unde n-au putut merge frații tăi.*” ION CREANGĂ

Și în acest caz imperativul este folosit alături de celelalte moduri predicative: *să vezi* — conjunctiv, *poate* — indicativ, *să ajute* — conjunctiv, *du-te* — imperativ, *cere* — imperativ, *să deie* — conjunctiv, *a fost* — indicativ, *ai să poți* — indicativ viitor, *n-au putut* — indicativ..

Astfel de texte, în care imperativul se îmbină cu celelalte forme modale, sînt rare.

De regulă, imperativul apare în propoziții principale independente:

„Caută-ți de treabă. Omul se află la afacerile lui.“ MIHAIL SADOVEANU

Așadar, în citatele comentate anterior, apar toate modurile predicative ale limbii române și alte încă câteva forme modale, pe care gramaticile le numesc moduri nepredicative, deoarece nu au calitatea de a exprima predicatul.

MODURILE NEPREDICATIVE

Gerunziul, participiul, infinitivul și supinul se constituie într-o categorie aparte față de modurile predicative, pe care le-am prezentat la început, și datorită faptului că nu au calitatea de a exprima predicatul propoziției și, mai ales, fiindcă ele constituie ceea ce numim forme nominale ale verbului, avînd calitatea unui substantiv, adjectiv sau adverb, prin urmare denumind acțiunea sau arătînd calitatea acesteia. Cu toate acestea, deoarece sînt forme modale ale verbului, le consemnăm, stabilind însă condițiile în care ele apar:

infinitiv: **A putea înseamnă a vrea.**

supin: **E greu de spus.**

participiu: **Cartea cumpărată ieri este interesantă.**

gerunziu: **Învățînd, ajungi departe.**

Să recurgem la câteva texte literare bogate în verbe la moduri nepredicative:

„E ușor a scrie versuri / Cînd nimic nu ai a spune, / Înșirînd cuvinte goale / Ce din coadă au să sune.“ MIHAIL EMINESCU

Am dat câteva versuri care cuprind trei verbe la moduri nepredicative: două la infinitiv: **a scrie, a spune** și unul la gerunziu: **înșirînd**.

Și acum, un text mai amplu:

„Eminescu a fost, într-un cuvînt, un om capabil să exprime sufletul jalnic sau mînios al unei mulțimi în primejdie de a fi strivită de puterile îndîrjite ale lumii vechi, să o învîioreze cu vehemență și s-o împingă înainte arătîndu-i viitorul în chipul unui trecut idilic, pe care soarta l-a aruncat într-o societate părăind entuziasmul de progres și grăbită de a-și lepăda veșmintele vetuste, dar hotărîtă de a nu abandona nimic din principiile ei.“ TUDOR ARGHEZI

În acest text apar majoritatea modurilor nepredicative ale limbii române: gerunziul: **arătîndu-i, părăind**; infinitivul: de **a lepăda, de a nu abandona, de a fi strivită** și participiul: **îndîrjite, grăbită, hotărîtă**.

În următorul text apare supinul: **de vîndut**.

„Acum doi ani s-a certat cu vîru-său, a vîndut tot ce-i mai rămăsese de vîndut și a plecat în străinătate să reînvieze un trecut care a făcut pe vremuri

epocă, dar ceea ce e sigur e că a revenit fără nici un ban și locuiește la un hotel mizerabil pe Calea Victoriei." CEZAR PETRESCU

Și încă un text care cuprinde supinul:

„Și un nebun, cum se vede că este Todiriță Catană, nu avea altceva de făcut decât să încerce să-i afineze calea, că de asta puteau fi siguri: va umbla pe drumurile pe care umblă și căruța ducăci Varvara." MIHAIL SADOVEANU

Aici apare supinul de făcut.

Textul pe care îl reproducem acum, bogat în forme de infinitiv, este interesant și prin conținutul său:

„A vorbi despre un poet este de a vorbi despre relațiile lui cu limba, căci aceasta este materia, este corpul și este, în mod sigur, semnul lui de identitate. Limba preexistă poetului, dar, după ce a trecut prin spațiul poeziei, limba nu mai este aceeași. Orice poet tinde să facă din limbă, armă, în limbajul său, deci o formă particulară de a fi, o formă specială de a comunica." EUGEN SIMION

Așadar patru forme de infinitiv și o concepție modernă asupra limbajului poetic.

Este ușor de observat că orice mod nepredicativ se poate transforma în mod predicativ. Să încercăm pe rând astfel de transformări:

Într-o societate părind	= care părea
grăbită de a-și lepăda	= să lepede
nu avea altceva de făcut	= să facă
puteau fi siguri	= să fie siguri

și așa mai departe.

Ne vom opri în mod special la ultimul grup din două motive:

1. O regulă a limbii române stabilește că atunci când două verbe sînt succesive cel de-al doilea verb poate sta la infinitiv: *poate învăța* sau la conjunctiv: *poate să învețe*.

2. Grupul format din **a putea** și infinitiv ridică probleme mai speciale în sensul că anumiți determinanți ai infinitivului precedă de multe ori verbul **a putea**. Așa de pildă o construcție cu verbe la moduri predicative: *Putea să mă lămurească* prin transformarea conjunctivului în infinitiv devine: *mă putea lămurii*, unde pronumele *mă* este în mod cert dependent de infinitivul *lămurii* și nu de **a putea**, deși îl însoțește.

Comentînd o cugetare a lui Nicolae Iorga, care cuprinde un asemenea grup, vom preciza și condițiile impuse de transformare:

„Proștii se pot împărți în două: cei ce nu vor să fie și, cu care te poți înțelege și cei care sînt bucuroși că sînt proști și cu care să nu te întinzi la vorbă." NICOLAE IORGA

Grupul se pot împărți, rezultînd, în fapt, prin transformare (contragere), din *pot să fie împărțiți* care se divide în *pot* și se împărți, în așa fel încît pronumele *se*, deși precedă verbul **a putea**, aparține în fapt infinitivului *împărți*.

La fel în:

„Dreaptă cum era, de parcă era trasă la cumpănă, stinca avea totuși jos și cam la mijloc o scobitură destul de adâncă în care cineva s-ar fi putut adăposti în larg pentru orice împrejurare.” CALISTRAT HOGAȘ

În acest caz grupul s-ar fi putut adăposti este divizibil în ar fi putut și (a) se adăposti.

Pentru a încheia discuția despre modurile nepredicative nu este lipsit de interes să consemnăm că, unul din ele, infinitivul, poate, în anumite condiții, să exprime predicatul și anume atunci când are valoare imperativă: **a nu rupe florile!** **a nu călca pe iarbă!** sau pe inscripțiile din trenuri: **a nu se apleca în afară!**

În mod cu totul excepțional, infinitivul cu valoare imperativă se constituie ca predicat:

„În sufletul mulțimii românești, mașina ciudată de zburat a fost mai mult decât o mașină, iar inginerul Vlaicu mai mult decât un inginer și dovadă despre aceasta este că, în alte părți, mașinile de zburat n-au produs nici pe departe — a ni se ierta cuvântul — acea „psihoză”, ce s-a observat la noi.” LUCIAN BLAGA

În acest text, **a ni se ierta**, formă de infinitiv, are sensul imperativului „să ne fie iertat” și, ca urmare, are funcție predicativă.

ALTE CATEGORII ALE VERBULUI

Precizam de la început că, în vederea exprimării unor relații sintactice, verbul se modifică, în afară de mod, și după alte categorii gramaticale: timp, număr și persoană.

TIMPUL

Cel mai bogat în nuanțe temporale este indicativul. Timpurile de bază ale indicativului sînt: prezent (*scriu, cred, citesc, cobor, observ etc.*), imperfectul (*știam, vedeam, auzeați, treceau, veneau etc.*), perfectul compus (*am aflat, ai găsit, ați scos, am îndrăznit, au venit etc.*) și viitorul (*voi pleca, o să plec, veți înțelege, o să înțelegeți, vor veni, o să vină etc.*).

Celelalte două timpuri, perfectul simplu (*știui, văzuși, aflași, auzirăți, căzură etc.*) și mai mult ca perfectul (*fusesse, văzuserăm, lucraseră, citiserăți etc.*) se folosesc mai rar și prezintă unele dificultăți de întrebuințare.

Totuși, perfectul simplu poate fi folosit ca timp al narațiunii:

„Nu le spusei nimic, nici un cuvânt nu le spusei, iar ei tăcură. Nu-mi făcură măcar un semn, nu se întristară, nici nu se bucurară. Se uitară la mine cu ochi mari și peste ochii lor nu cădeau pleoape. Și ochii lor erau reci și limpezi. Și cu acești ochi reci și limpezi se uitară îndelung la mine. Îmi aruncau privirile în jos și văzui cum lângă trupul plopului, lângă tata, venise și se așezase și bunicul lângă tata. Și lângă bunicul venise și se așezase mama și la picioarele ei se juca, în albul argintiu, fratele meu, Alexe, care trăise acolo sus deasupra, de unde eu venisem numai cu pușin înainte...” ZAHARIA STANCU

Prin urmare, în narațiunea aceasta apar 10 forme de perfect simplu, în împletire cu 6 forme de mai mult ca perfect și numai 3 forme de imperfect, deși imperfectul este timpul cel mai folosit, în mod obișnuit, în narațiune, perfectul simplu avînd aici o marcată valoare stilistică.

În afara indicativului, celelalte moduri au puține diferențe temporale: conjunctivul și condiționalul au doar două timpuri, prezent și perfect, iar imperativul nu cunoaște diferența de timp.

De pildă: conjunctiv prezent **să vadă**, perfect **să fi văzut**, condițional prezent **ar vrea**, perfect **ar fi vrut**.

Dar, deși are două forme temporale, în cele mai multe situații, se folosește conjunctivul prezent, în timp ce conjunctivul perfect este foarte rar:

Dumneata nu trebuia să te fi însurat dacă te știai pirlit, să iei pe Acrivița, fata lui Hagi-Cănușă, care n-a fost învățată la casa părintească să-și mănince de sub unghie.” ION LUCA CARAGIALE

Găsim aici două forme de conjunctiv prezent **să iei**, **să mănince** și un singur conjunctiv perfect **să te fi însurat**.

Și acum un text literar mai mare, care poate fi mai concludent în ceea ce privește frecvența folosirii conjunctivului prezent în raport cu conjunctivul perfect:

„În amurg, în loc să se fi dus la preotul calvin, să bîrfească, împreună cu preoteasa, apucăturile obraznice ale notarului, se hotărî brusc să meargă la preotul român căci îi era rușine că, fiind aici de aproape o lună, n-a schimbat nici o vorbă măcar cu pastorul turmei desculte și oropsite, deși casa preotească era pe o uliță dosnică la marginea satului.” LIVIU REBREANU

Din nou găsim un singur conjunctiv perfect **să se fi dus** față de mai numeroase forme de conjunctiv prezent: **să bîrfească**, **să meargă** etc.

Dintre modurile nepredicative, numai infinitivul are două timpuri: prezent **a intra**, **a trece** și perfect **a fi intrat**, **a fi trecut**.

Să urmărim formele temporale în textul care urmează:

„În fond, Soslănescu sperase că în aceste ore, știind că n-o să-l mai vadă, poate, niciodată, George se va apropia de el, i se va destăinui, se vor despărți egali iar el va putea uita sau clasa; ceea ce era totuna, căci îi era drag George, deși își dădea seama că ar fi putut tot atât de bine să-l urască și ar fi fost tot atât de ridicol ca pe vremea când ura generalii care îl învinseseră pe Napoleon.”
TITUS POPOVICI

Ca și în prezentarea modurilor, constatăm și în acest text o împletire de forme temporale: **sperase** — indicativ mai mult ca perfect, **n-o să vadă** — indicativ viitor, **se va apropia** — indicativ viitor, **se va destăinui** — indicativ viitor, **se vor despărți** — indicativ viitor, **va putea uita** — indicativ viitor, **uita**, **clasa** — infinitiv prezent, **era** — indicativ imperfect, **își dădea seama** — indicativ imperfect, **ar fi putut** — condițional perfect, **să urască** — conjunctiv prezent, **ar fi fost** — condițional perfect, **ura** — indicativ imperfect, **învinseseră** — indicativ mai mult ca perfect.

Dintre formele temporale de viitor, de altfel variate în limba română, se pare că în limba actuală modernă este preferată o formă constituită din **a avea** la imperfect și conjunctivul verbului de conjugat: **aveam să aflu**, **avea să înțeleagă** etc., formă pe care gramaticile nu o acceptă pentru viitor.

„Când îmi dau seama acum cât de puțin bănuiam ce sens profund avea să aibă într-o zi această afirmație pentru mine, ce problemă fără soluție avea să-mi spună, îmi vine să surd melancolic de seninătatea cu care glumeam atunci cum ar glumi fără să știe nimic cel al căror tren a și pornit pe o linie pe care alt tren vine dimpotrivă.” CAMIL PETRESCU

Gruparea **avea să aibă** are aici evident sensul *va avea*, iar **avea să-mi spună** sensul *îmi va spune*..., deci o formă de viitor ca și în:

„...apoi să-l ducă neîntârziat acasă la noi, unde avea să vină și el...”
CAMIL PETRESCU

Având în vedere aceste forme, optăm pentru recunoașterea în structura gramaticală a limbii române actuale a unei forme de viitor perifrastic de tipul **a avea** la imperfect + conjunctivul verbului de conjugat: **avea să priceapă** = **va pricepe**.

CONSTRUCȚII NEPREDICATIVE CU VERBE (LA MOD PREDICATIV)

Verbele **a ști**, **a se pomeni**, **a se mira** construite cu pronume sau adverbe relative creează locuțiuni adverbiale de tipul: **cine știe unde**, echivalent cu *unde va*, **cine știe când**, echivalent

cu *cîndva*, **te miri cum**, echivalent cu *cumva*, **te pomenești unde**, echivalent cu *undeva* și locuțiunii pronominale sau adjectivale nehotărîte cînd se combină cu forme relative: **cine știe ce**, echivalent cu *ceva*, **te miri cine**, echivalent cu *cineva*, **te pomenești ce**, echivalent cu *oarecare*. Enumerarea ar putea continua, dar trebuie să reținem că în orice astfel de grupare verbul nu are caracter predicativ deși este la mod personal.

Recurgem la texte literare:

„Într-una din zile, neavînd el cu ce să-și cumpere pîine a luat cărțile cu vraful și le-a vîndut directorului unei școli primare cu **te miri ce**; auzind părințele Duhu că s-a făcut zvon prin Iași despre niște năzdrăvănii ca acestea s-a luat sfinția sa de gînduri zicînd: vai de cel ce se smintește dar mai vai de cap prin care vine sminteala.” ION CREANGĂ

În acest text **cu te miri ce** este locuțiune pronominală nehotărîtă și înseamnă „nimica toată”.

„Sărac nu se putea ști dacă era dar dacă era singur și la șleah **cine știe unde** însemna că mușterii într-adevăr nu prea are deși se vedea cît de colo că nu voia să-și mute locul.” ION SLAVICI

Gruparea **cine știe unde** cu sensul „undeva”, eventual *la dracu-n praznic* este locuțiune adverbială nehotărîtă, în care verbul nu are caracter predicativ.

„Dacă-i analizai mai pe îndelete, reieșea că lui Ioanide nu-i displaceau asemenea imagini, că fata, care ședea picior peste picior lăsînd să i se vadă picioarele ușor bronzate, constituia pentru Ioanide mai mult un prilej de admirație paternă decît unul care să-i dezvolte **cine știe ce gînduri indecente**.” GEORGE CĂLINESCU

De astă dată **cine știe ce**, determinînd substantivul *gînduri*, este locuțiune adjectivală nehotărîtă.

La fel se întîmplă și în textul care urmează:

„Se pare că tînrul Vali, cel hulit altădată de toți, venise în scopul **cine știe cărei reorganizări**.” MARIN PREDĂ

De astă dată, locuțiunea adjectivală nehotărîtă **cine știe care** ia forma de genitiv **cine știe cărei** prin acord cu substantivul în genitiv, pe care îl determină, *reorganizări*.

Să exemplificăm acum, prin texte literare, grupări de aceeași natură, dar cu structură puțin diferită:

„Era o curată prostie să ia băiatul, pe care l-a crescut el în școala lui, și să-l îndepărteze de dăscălie-pentru ca să-l scoată **te pomenești ce popă sau, poate, chiar avocat**.” ION SLAVICI

Acum, verbul care intră în locuțiune este **a se pomeni** avînd sensul „oarecare”, iar gruparea funcționează ca locuțiune adjectivală nehotărîtă pe lângă substantivul *popă*.

Oricare ar fi structura și funcția acestor grupări, avînd în vedere caracterul lor locuțional, verbul la mod predicativ nu funcționează ca predicat.

Construcția infinitivală relativă este formată dintr-un verb la infinitiv și un pronume sau adverb relativ. Această construcție apare după verbele **a fi** și **a avea** cu sensul „a se găsi”: **n-am unde pleca**, în care **unde pleca** este construcție infinitivală relativă cu funcția de complement direct în cadrul căreia, **unde** este complementul circumstanțial de loc al infinitivului.

În raport cu verbul **a avea**, construcția infinitivală relativă este *complement direct*, dacă **a avea** este personal, și *subiect*, dacă **a avea** este impersonal. Să exemplificăm:

N-ai cu cine vorbi, unde **cu cine vorbi** este *complement direct*, în cadrul căruia **cu cine** este complementul indirect al infinitivului; în **N-are cine te bate, cine bate**, construcția infinitivală relativă, este *subiectul* verbului **a avea**, în cadrul căreia **cine** este subiectul infinitivului.

În raport cu verbul **a fi**, construcțiile infinitivale relative au întotdeauna funcția de subiect: **Nu-i ce vedea acolo**, în care **ce vedea** este *subiectul* verbului **a fi**, în cadrul căruia **ce** este complementul direct al infinitivului **vedea**.

Să urmărim câteva texte literare:

„Cînd era acasă, dormea pînă pe la prînz și tot lucrul care-i plăcea să-l facă era să se plimbe pe pămînturi călare și beat, dar de la o vreme, nemaîstiind ce să mai facă, i-a dat în gînd că o bicicletă i-ar fi nespuns de bună la casă și și-a luat bicicletă ca să aibă satul de ce se mira.” TITUS POPOVICI

Construcția infinitivală relativă **de ce se mira** funcționează drept complement direct al verbului **să aibă**; în cadrul construcției pronumele relativ cu prepoziție, **de ce**, este complementul indirect al infinitivului **se mira**.

„Apoi, dă, măi, muiere, zicea tata, dacă ar fi să iasă toți învîțați, cum socotești tu, n-or mai avea cine ne trage ciubotele.” ION CREANGĂ

Construcția infinitivală relativă **cine trage** este subiectul verbului **a avea** impersonal, iar, în interiorul ei, **cine** este subiectul infinitivului **trage**.

„Se pare că nimeni de acolo nu înțelegea că, hotărîndu-se în sfîrșit plecarea lui Achim la București, însemna că trebuia să li se facă celor trei pe plac pînă la capăt, să nu se mai atingă nimeni de oi și, cum alțeva nu aveau ce vinde, salcîmul trebuia tăiat.” MARIN PREDĂ

Construcția infinitivală relativă **ce vinde** funcționează drept complement direct al verbului **nu aveau**, în cadrul căreia **ce** este și el complement direct al infinitivului **vinde**.

„— N-avem ce ne gîndi, s-a sculat Mihai parcă gata să-i bată pe amîndoi. Om merge acasă la Lunca, și după ziua aceea nu se mai gîndi decît la întoarcere.” TITUS POPOVICI

Construcția infinitivală relativă **ce ne gîndi** este complementul direct al verbului **n-avem**, în cadrul căruia **ce** este complementul direct al verbului la infinitiv **ne gîndi**, deși verbul **ne gîndi** cere de obicei un complement indirect.

„Noi am șparlit-o la fugă iar el zvîrr cu o scurtătură în urma noastră, dar și noi pe-aci ți-i drumul, băiete, fără să mai avem cînd îi zice popii vreo vorbă, cum obișnuiesc a zice plugarii pe la casele ce nu-i primesc, căci popa cît pe ce era să ne ologească.” ION CREANGĂ

Construcția infinitivală relativă **cînd zice** este complementul direct al verbului **să avem**, iar, în interiorul ei, **cînd** este complementul circumstanțial de timp al infinitivului **zice**.

„Cît am tot stat și am chibzuit ce să fac ca să mă apropiu de vreun dos ce m-ar fi putut adăposti vederii, rațele ieșiseră pe luciul apei evoluînd grațios; tocmai atunci mă și auzii striga de cei care n-aveau cu ce-și usca bărcile.” MIHAIL SADOVEANU

În acest text, construcția infinitivală **cu ce usca** este tot complement direct față de verbul **nu aveau**, dar **ce** — însoțit de prepoziție — are o altă funcție sintactică, pronumele relativ de astă dată fiind complementul circumstanțial al infinitivului **usca**.

DIATEZA

Categoria gramaticală a diatezei, specifică verbului, se bazează pe interpretarea raporturilor dintre *actant* (autorul acțiunii) *acțiune* și *pacient* (cel care suferă acțiunea).

Termenii categoriei diatezei

Dacă interpretăm diateza ca fiind raportul dintre actant, acțiune și pacient și avem în vedere formele corespunzătoare din limbă putem rămîne la ideea că în limba română există două diateze: *activă* și *pasivă*.

Diateza activă este diateza care exprimă o acțiune săvîrșită de subiectul gramatical, suferită sau ne-suferită de altcineva. Prin urmare, diateza activă poate exista fără pacient: **mergem, cîntați, vor veni** sau cu pacient: **citim o lucrare, pregătești mîncarea, am zăgrăvit casa** etc.

Diateza pasivă este aceea în care subiectul devine complement de agent, iar complementul direct devine subiect gramatical. **Copilul este lăudat de profesori** (care înseamnă în fapt: **Profesorii au lăudat copilul**). Prin urmare, pacientul, **copilul** din ultima construcție devine subiectul verbului la pasiv **este lăudat**, în timp ce **profesorii**, subiectul (actantul) în

ultima construcție, devine *de profesori*, complementul de agent al verbului pasiv **este lăudat**.

Diateza reflexivă. Gramaticile românești vorbesc, în cele mai multe cazuri, de existența diatezei reflexive, în care subiectul face și suferă acțiunea și ca exemple clasice se dau **se spală, își amintește**.

N-am inclus între termenii categoriei diatezei diateza reflexivă, deoarece pronumele reflexive **se** din **se spală** și **își** din **își amintește** sînt determinanții verbului, respectiv **se** complement direct iar **își** — complement indirect. Putem proba prin înlocuirea pronumelui reflexiv cu un pronume personal în același caz: **se spală** — **o spală**, cu înlocuirea pronumelui reflexiv **se** cu pronumele personal **o**, ambele fiind complemente directe ale verbului; la fel **își amintește** — **vă amintește** sau **îi amintește**, în toate aceste forme, pronumele, fie personal, fie reflexiv, **își, vă, îi**, fiind complementul indirect al verbului.

La asemenea verbe situația pare destul de clară pentru a le considera a fi la diateza activă și nu la cea reflexivă.

Mai complicat este să decidem asupra unor forme ca: **se sfiește, se gîndește, se teme, își închipuie**, în care pronumele reflexive nu pot fi niciodată înlocuite cu un pronume personal în același caz. În asemenea cazuri, verbul este însoțit întotdeauna de pronume reflexiv.

Formele categoriei diatezei

Diateza activă are formele verbului, în funcție de mod și timp, fie simple, fie compuse.

Diateza pasivă are două forme:

1) alcătuită din auxiliarul **a fi** și participiul verbului de conjugat: **este lucrat, a fost anunțat, vei fi decorat** etc.

2) alcătuită din verbul la diateza activă precedat de pronumele reflexiv **se**: **se anunță, se prețuiește, se scade** etc.

Cele două forme ale diatezei pasive sînt sinonime în sensul că putem spune: *Ziarul este tipărit la „Casa Scînteii“* sau *Ziarul se tipărește la „Casa Scînteii“*.

Să observăm și sinonimia altor două construcții pasive: *Expoziția se deschide la 1 mai* cu *Expoziția este deschisă la 1 mai*.

Luînd ca exemplu un verb tranzitiv, **a mânca**, termenii diatezei și formele corespunzătoare lor vor fi:

1. diateza activă — *Lupul a mîncat oaia.*

2. diateza pasivă — *Oaia a fost mîncată de lup.*

Recurgînd la texte literare, să urmărim acum situația diatezei:

„Copilul care s-a născut a murit la cîteva luni și a fost îngropat la marginea Tisei într-un cîmîțir mic. În anul următor, Mihai a ajuns sîmădău, în locul unuia, Sandor, care fura pînă din cale afară. Locuiau într-o căsuță albă foarte curată cu două odăi mici. Domnul căpitan în rezervă Bornemisza începu să țină la Mihai. Era holtei și trăia cu o slujnică frumoasă, lucru pentru care fusese dat afară din armată. Se plimba rar pe moșie, mai mult stătea la Buda-pesta. Mihai era plătit bine și foarte curînd învăță și meșteșugul afacerilor.” TITUS POPOVICI

Exemplele din text sînt concludente pentru evidențierea folosirii mult mai frecvente a diatezei active (9 verbe) față de cea pasivă (4 verbe):

s-a născut, echivalent cu **a fost născut** este perfectul compus pasiv;

a murit — perfectul compus activ;

a fost îngropat — perfectul compus pasiv;

a ajuns — perfectul compus activ;

fura — imperfect activ;

locuiau — imperfect activ;

început — perfectul simplu, activ;

să țină — conjunctiv prezent, activ;

trăia — imperfect, activ;

fusese dat — mai mult ca perfect, pasiv;

se plimba — imperfect, activ, deoarece se pronume reflexiv poate fi înlocuit cu un pronume personal în același caz: **îl plimba, o plimba** etc.;

stătea — imperfect pasiv;

era plătit — imperfect, pasiv;

învăță — perfectul simplu, activ.

„Cea mai mare supărare ce un om poate face altuia este să-i tăgăduiască talentul cu care acesta se crede pe nedrept că este înzestrat deoarece un poet închipuit nu se va măguli niciodată de aplauzele unanime ale cunoscătorilor pe cît se va irita de critica sau indiferența unui singur amator.” GARABET IBRAILEANU

În textul de mai sus, avem 5 verbe la diateza activă și numai 3 la diateza pasivă.

poate — indicativ prezent, activ;

face — infinitiv prezent, activ;

este — indicativ prezent, activ;

să tăgăduiască — conjunctiv prezent, activ;

se crede — indicativ prezent, activ deoarece se este complement direct, putînd spune **îl crede, mă crede** etc.;

este înzestrat — indicativ prezent, pasiv;

nu se va măguli — indicativ viitor, pasiv;

se va irita — indicativ viitor, pasiv.

STRUCTURA FORMELOR VERBALE

După cum am precizat deja, pentru a exprima diverse raporturi gramaticale, verbul se modifică potrivit persoanei, numărului, diatezei, modului și timpului. Formele verbale temporale și modale sînt simple sau compuse. În principiu, formele verbale compuse au în alcătuirea lor forme specifice ale verbelor auxiliare **a fi**, **a avea** și **a vrea**, iar în componența conjunctivului intră și conjuncția **să**.

Formele verbale simple sînt: indicativul prezent, imperfect, perfectul simplu, mai mult ca perfectul și imperativul.

Formele verbale compuse sînt: indicativul perfect compus, indicativul viitor, conjunctivul prezent și perfect și condiționalul prezent și perfect.

Forme verbale simple

Indicativul prezent are o structură formată din: **radical + sufix de indicativ prezent + desinență de persoană și număr**. Sufixul de indicativ prezent este **-ez**, **-esc**. Desinențele de persoană și număr sînt: pers. I sg. **-Ø** sau **-u**; pers. a II-a sg. **-i**; persoana a III-a sg. **-ă**, **-e**; pers. I pl. **-m**, pers. a II-a pl. **-ti**; pers. a III-a pl. **-ă** sau **-o**.

Desinența **-u** la pers. I sg. o au verbele al căror radical terminat în grup consonantic conține consoana **r** sau **l**: **afliu**, **intru** și, ca excepții, pers. I sg. a verbelor **a scrie** — **scriu**, **a ști** — **știu**. Prin analogie cu acestea, în limba română actuală vorbită apar forme incorecte ca *eu întîrziu*, *eu mă speriu*, datorate și omonimiei dintre persoanele I și a II-a sg.: *eu mă sperii*, *tu te sperii*, *eu întîrzii*, *tu întîrzii*. Cu toată omonimia, formele corecte nu sînt totuși cele cu **-u** final, ci *eu întîrzii* și *eu mă sperii*.

Este cazul să mai precizăm acum o chestiune privind ortografia. Persoana a II-a sg. a verbelor **a ști**, **a scrie**, **a veni** se scrie cu doi **i**, respectiv: **știi**, **scrii**, **vii**. Există, însă, vorbitori care, din hipercorectitudine, scriu cu doi **i** și formele de viitor, de pildă *vei știi*, *vei scrii*, *vei venii*, forme total incorecte, deoarece în forma de viitor intră infinitivul, iar infinitivul, după cum bine se știe, este scris cu un singur **i**. Prin urmare, formele corecte sînt **vei ști**, **vei scrie**, **vei veni**.

Unele verbe cu sufixul modal de infinitiv **-a** au sufixul de indicativ prezent **-ez**: **lucrez**, **lucrezi**, **lucrează**, **lucrăm**, **lucrați**, **lucrează**. După cum se vede, sufixul **-ez** lipsește la formele de pers. I și a II-a plural.

Alte verbe cu infinitivul în **-a** au sufixul de indicativ prezent \emptyset , constituind alt tip de conjugare: **adun, aduni, adună, adunăm, adunați, adună.**

Verbul **a crea**, cu forme fluctuante în limba română actuală, se încadrează tipului verbului **a lucra** și, având în vedere acest aspect, spre a nu greși, deoarece verbul **a lucra** nu prezintă ezitări propunem ca model de conjugare a verbului **a crea**, modelul verbului **a lucra**.

Prin urmare, conjugăm astfel: *lucr-ez, cre-ez — creez; lucr-ează, cre-ează — creează; lucr-înd, cre-înd — creînd și nu creîndu-se*, cum se întâlnește în scris și în vorbire.

Aceeași situație o are și verbul **a agreea**: **agreez, agreezi, agreează, agreeînd.**

Datorită faptului că verbele cu infinitivul în **-a** se pot conjuga cu sau fără sufixul **-ez**, la câteva verbe diferența de sens este dată de prezența sau absența acestui sufix în timpul conjugării la indicativ prezent; **a acorda** cu forma de indicativ prezent **acord** are sensul „a da”, iar **a acorda** cu forma **acordez** are sensul „a aduce la înălțimea corectă tonurile unui instrument muzical”. La fel, **a manifesta** cu forma de indicativ prezent **manifest** are sensul „a arăta”, iar **a manifesta** cu indicativul prezent **manifestez** are sensul „a face o demonstrație”.

Verbele cu sufixul modal al infinitivului **-i** se conjugă, parțial, la indicativul prezent cu sufixul **-esc** sau \emptyset : **a iubi — iubesc; a veni — vin.**

Ca și în cazul verbelor cu infinitivul în **-a**, unde prezența sau absența sufixului determina un nou sens, și în cazul verbelor cu infinitivul în **-i** se creează diferențe de sens, după cum verbul se conjugă cu sufixul **-esc** sau fără acest sufix. De pildă, verbul **a absolvi** cu indicativul prezent **absolv** înseamnă „a termina studiile”. Vom spune deci: „*Manifest interes pentru că absolvești studiile*”, fiind evident incorectă formularea: „anul acesta absolvă cursurile 500 de studenți”. **A absolvi** cu indicativul prezent **absolv** are sensul „a ierta”. În aceleași condiții, apar diferențe de sens și la verbul **a se îndoi** care la indicativul prezent, **mă îndoi**, are sensul „a se apleca, a se înclina, a se girbovi”, iar **a se îndoi** cu indicativul prezent **mă îndoiesc** are sensul de „a pune la îndoială, a nu fi sigur de ceva”.

Să urmărim versurile:

„Adeșea mă-ndoiesc, dar nu mă-ndoi, / Pierd o nădejde, îmi revine alta, /
Las dalta cînd se cer arcușuri noi, / Iau dalta-n mînă cînd se cere dalta.”
NICOLAE LABIȘ

Sensul lui **a se îndoi** conjugat cu sufixul **-esc** este mai clar decât oriunde în versurile următoare:

„Mă îndoiesc de mine / Pînă la pămînt / Pămîntul nu-mi oferă nici el / O certitudine / Şi mă îndoiesc de pămînt / Atît de mult / Că răsar pe partea cealaltă / La cer / Atunci mă îndoiesc şi de cer...” MARIN SORESCU

Indicativul imperfect. Această formă verbală simplă are o structură mai stabilă, variabil fiind sufixul temporal al imperfectului care este, de regulă, **-a** la verbele cu infinitivul în **-a**, **-î** şi **-ea** la toate celelalte verbe, indiferent de forma sufixului infinitival. Structura imperfectului este următoarea: radical + sufixul imperfectului + desinenţele de persoană şi număr. Desinenţele de persoană şi număr sînt aceleaşi la toate verbele: pers. I sg. **-m**, pers. a II-a sg. **-i**, pers. a III-a sg. **Ø**, pers. I pl. **-m**, pers. a II-a pl. **-ţi**, pers. III-a pl. **-u**.

Prin urmare: *a aduna* — *adun-a-m* — **adunam**
a veni — *ven-ea-m* — **veneam**
a rîde — *rîd-ea-m* — **rideam**

Şi la celelalte persoane: *cereţi*, *aduceţi*, *înţelegeau*, *treceau* şi așa mai departe.

Perfectul simplu, formă verbală simplă, cu circulație redusă în limba română actuală, are o structură puțin mai complicată decât alte forme temporale.

Structura generală a perfectului simplu este: **radical + sufix temporal de perfect simplu + desinențe de persoană și număr**. Sufixul de perfect simplu este foarte diferit de la un verb la altul, avînd formele **-a-**, **-i-**, **-î-**, **-u-**, **Ø** şi **-se-**, deci cu mai multe variații decât la celelalte forme temporale.

Desinenţele de persoană şi număr sînt însă la toate conjugările aceleaşi: pers. I sg. **-i**, pers. a II-a sg. **-şi**, pers. a III-a sg. **-Ø**, pers. I pl. **-răm**, pers. a II-a pl. **-raţi**, şi pers. a III-a pl. **-ră**.

Verbele cu infinitivul în **-a** se conjugă ușor la perfectul simplu: *învăţai*, *învăţaşi*, *învăţă*, *învăţarăm*, *învăţarăţi*, *învăţară*.

Verbele cu infinitivul în **-ea** au sufixul temporal **-u** şi se conjugă: *văzui*, *văzuşi*, *văzu*, *văzurăm*, *văzurăţi*, *văzură*. Verbele cu infinitivul în **-e** prezintă două tipuri: cu sufixul perfectului simplu **-u**, semănînd cu cele care au infinitivul în **-ea**, conjugîndu-se: *trecui*, *trecuşi*, *trecu*, *trecurăm*, *trecurăţi*, *trecură*; şi cu sufixul perfectului simplu **-se**, conjugîndu-se: *dusei*, *duseşi*, *duse*, *duserăm*, *duserăţi*, *duseră*.

După acelaşi model se conjugă la perfectul simplu şi verbul **a coace**: *copsei*, *copseşi*, *coapse*, *coapserăm*, *coapserăţi*, *coapseră*. Desigur, există unele diferenţe (verbul *a coace* fiind neregulat) dar nu mai intrăm în amănunte, de vreme ce am stabilit modelul.

Mai mult ca perfectul indicativului. Se formează de la perfectul simplu, la care se adaugă sufixul mai mult ca perfectului **-se**, același la toate verbele, apoi desinențele de persoană și număr, omonime cu cele ale perfectului simplu, diferența apărând doar la pers. I sg., unde desinența de mai mult ca perfect este **-m**,

Cîteva modele:

a lucra: *lucrasem, lucraseși, lucrase, lucraserăm, lucraserăți, lucraseră;*

a vedea: *văzusem, văzuseși, văzuse, văzuserăm, văzuserăți, văzuseră;*

a duce: *dusesem, duseseseși, dusesese, duseserăm, duseserăți, duseseră;*

a veni: *venisem, veniseși, venise, veniserăm, veniserăți, veniseră.*

Participiul. Deși este formă nepredicativă a verbului, îl tratăm aici fiindcă are **structura asemănătoare cu aceea a perfectului simplu**, *exceptînd faptul că, în timp ce perfectul simplu are desinențe de număr și persoană, participiul este în afara acestor desinențe, fiind mod nepersonal.* Sufixele modale de participiu sînt **-t** sau **-s**.

Structura participiului:

Verbe cu infinitivul în **-a:** *lucr-a-t* — **lucrat**
la fel: *învăț-a-t* — **învățat**

Verbe cu infinitivul în **-i:** *ven-i-t* — **venit**

Verbe cu infinitivul în **-î:** *cobor-î-t* — **coborît**

la fel: *hotăr-î-t* — **hotărît**

Verbe cu infinitivul în **-ea:** *văz-u-t* — **văzut**

la fel: *căz-u-t* — **căzut**

Verbe cu infinitivul în **-e:** *trec-u-t* — **trecut**

la fel: *vînd-u-t* — **vîndut**

Și celălalt model, fie cu sufixul **-t**, fie cu **-s**;

a aduce — *adu-s* — **adus**

a scoate — *sco-s* — **scos**

a merge — *mer-s* — **mers**

a coace — *cop-t* — **copt**

Imperativul. Este în linii mari o formă verbală simplă, care avînd un conținut semantic specific, exprimînd un ordin, are numai persoana a II-a sg. și pl. La persoana a II-a pl. imperativul are aceeași formă cu aceea a indicativului prezent: *Mergeți !, Vedeți !, Treceți !, Plecați !* etc.

La persoana a II-a sg. există cîteva verbe care prezintă omonimia cu indicativul prezent: *Crezi !, Vezi, Rîzi !, Fugi !* La cele mai multe verbe, imperativul are formă specifică: indicativ prezent — *lași* — imperativ *lasă*; indicativ prezent — *ascuți* — imperativ *ascultă*!; indicativ prezent *alergi* — imperativ *aleargă*; indicativ prezent *pleci* — imperativ *pleacă*! etc.

Unele forme sînt cu totul deosebite *dăi* — imperativ *dă!*; *duci* — *du!*; *faci* — *fă!*; *vii* — imperativ *vină!*, *vino!*

Ultimele două forme pot fi găsite chiar la același autor:

„Vino-n codrul la izvorul, | Care tremură pe prund | Unde prispa cea de brazde | Crengi plecate o ascund.” MIHAI EMINESCU

Și în altă parte:

„O, dulce-al nopții mele domn | De ce nu vii tu, vină!” MIHAI EMINESCU

Să mergem și la alte texte literare care conțin imperativul:

„Ascultă, Gheorghită, stinge lumina, că eu nu întîrzii mult.” MIHAIL SADOVEANU

„Atunci scrie cum vrei, cum crezi, îți dau mină liberă însă evident mi-ar face plăcere dacă ai sparge buba și ai face și mai mare plăcere multora dintre cititorii noștri.” ZAHARIA STANCU

În general, prin conținutul lui, imperativul nu apare decît rareori alături de celelalte forme verbale; de obicei îl găsim în propoziții principale.

„Ia adă-ți aminte ce ți-am spus odată că și asta, cît îi de blîndă și de blajînd, tot are o coastă de drac închisă care trebuie scoasă numaidecît dacă ți-i voia să ai femeie cum trebuie și s-o duci cu dînsa pînă la adînci bătrînețe.” ION CREANGĂ

O împletire, parcă și mai pregnantă, întîlnim în următorul text literar:

„Cobori în jos, | Luceafăr blînd, | Alunecînd pe-o rază | Pătrunde-n casă și în gînd | Și viața-mi luminează!” MIHAI EMINESCU

Imperativul negativ nu are aceeași formă cu imperativul afirmativ cum e firesc la toate celelalte forme verbale; el se formează din adverbul de negație **nu** + **infinitivul** verbului de conjugat.

Prin urmare: **Ascultă!** — **Nu asculta!**; **Coboară** — **Nu cobori** etc. Din cauza aceasta la imperativul negativ al verbului **a fi** apare o frecvență greșeală de ortografie. Spre deosebire de imperativul afirmativ — **fii!**, scris cu **doi i**, imperativul negativ — **nu fi!** trebuie scris cu **un singur i**, întrucît această formă cuprinde infinitivul care se scrie cu **un singur i**.

Vom spune deci: **Fii cuminte și nu fi obraznic!**

Să recurgem și la un text literar care cuprinde imperativul negativ:

„— Domn' Toma, nu te supăra, dacă s-or uita la niște ciolane, apoi or să știe care-i făptașul?” MIHAIL SADOVEANU

Forme verbale compuse

Perfectul compus. Se formează din *formele specifice de auxiliar ale verbului a avea și participiul verbului de conjugat*.

Formele auxiliarului sînt: I sg. **am**, II sg. **ai**, III sg. **a**, I pl. **am**, II pl. **ați**, III pl. **au**.

În aceste condiții conjugăm:

Eu am văzut, tu ai văzut, el, ea a văzut, noi am văzut, voi ați văzut, ei, ele, au văzut.

Stabilind acestea, perfectul compus, un timp frecvent în vorbire, poate fi ușor însușit ca formă.

Viitorul. Are mai multe forme distincte, cărora le vom fixa pe rînd structura:

1) Viitorul cu **a voi** se formează din *formele specifice ale acestui verb auxiliar: voi, vei, va, vom, veți, vor + infinitivul verbului de conjugat*. Prin urmare, *a învăța: eu voi învăța, tu vei învăța, el, ea va învăța, noi vom învăța, voi veți învăța, ei, ele vor învăța.*

2) Viitorul compus din forma invariabilă **o** + *conjunctivul verbului de conjugat*: **o să merg, o să mergi, o să meargă, o să mergem, o să mergeți, o să meargă**, folosit mai des în vorbirea familiară.

3) Un alt tip de viitor frecvent folosit se formează din *formele de auxiliar ale verbului a avea: am, ai, are, avem, aveți, aveau + conjunctivul verbului de conjugat*: **am să încerc, ai să încerci, are să încerce, avem să încercăm, aveți să încercați, aveau să încerce**. Și, firesc, pentru a simplifica forma, vorbitorii nu mai conjugă verbul **a avea** și folosesc forma invariabilă **o**: **are să vină — o să vină**.

4) Nu putem trece cu vederea și tipul de viitor care numai în aparență, seamănă cu infinitivul. Este vorba de viitorul persoanei a III-a singular, alcătuit din forma invariabilă **a** + *infinitivul verbului de conjugat*: **a veni, a zice, a face etc.**

Iată și un text literar:

„Să nu zică Vodă, cînd a trece pe aici că satul nostru e mai leneș decît alte sate.” ION CREANGĂ

La fel și în:

„A fi cum spui, bădică, dar cel ce spune multe știe puține.” MIHAIL SADOVEANU

Recurgem la un text literar pentru a urmări toate tipurile de viitor din limba română actuală:

„Ține cînele cu dînsa și-l poartă de cîteva ori cu dînsa pînă ce și-a aduce aminte și a cunoaște iarăși bucuriile. Poate are să înîrzie, ... pînă ce se va mîntui zăporul și se vor scurge puhoaiile.” MIHAIL SADOVEANU

În textul de mai sus se folosesc forme de viitor cu forma invariabilă *a*: *a aduce aminte*, *a cunoaște*, alături de forme populare de viitor constituite din *a avea* + conjunctivul: *are să întârzie*, pentru ca apoi să apară și forme literare de viitor: *se va mîntui*, *se vor scurge*. Este, fără îndoială, și aceasta o modalitate a măiestriei scriitorului, din moment ce limba română prezintă posibilități de alegere din mai multe forme ale acelui-ași timp.

Conjunctivul. Conjunctivul prezent se formează din *formele de indicativ prezent precedate de conjuncția să*.

Astfel: ind. prez. **aud** — conj. prez. **să aud**

ind. prez. **învățăm** — conj. prez. **să învățăm**

Diferența dintre indicativ și conjunctivul prezent apare numai la forma de persoana a III-a sg. Aici, regula este următoarea: dacă indicativul prezent se termină în **-ă**, de exemplu **cîntă**, conjunctivul prezent se termină în **-e**, de pildă **să cînte**, iar dacă la indicativ prezent avem desinența **-e** — **merge**, la conjunctiv prezent apare **-ă** — **să meargă**.

Luînd în considerare și alte forme verbale, se poate observa că regula se aplică în mod absolut, de exemplu: ind. prez. **zice** — conj. prez. **să zică**; ind. prez. **vine** — conj. prez. **să vină**; **mănîncă** — **să mănînce**; **citește** — **să citească**; **crează** — **să creadă** etc.

O excepție o constituie verbul **a avea** care prezintă la indicativ prezent forma **are**, iar la conjunctiv prezent forma **să aibă**, cu alt radical, dar respectînd jocul desinențelor **-e/-ă** și avem: **are** — **să aibă**. Prin urmare, este corectă forma **să aibă** și nu **să aibe**, cum apare uneori.

În ceea ce privește verbul **a fi**, acesta are forme specifice de conjunctiv prezent: **să fiu**, **să fii**, **să fie**, **să fim**, **să fiți**, **să fie**, fără legătură, după cum se vede, cu formele de indicativ prezent.

Faptul că, în general, există corelația dintre desinențele de indicativ prezent și conjunctiv prezent permite, în unele cazuri, fixarea normelor de scriere a acestora. Este cazul verbului **a acoperi**, care la indicativ prezent apare cu forme fluctuante: **el acoperă** sau **el acopere**.

La conjunctiv, are în schimb numai forma **să acopere**, deci cu desinența **-e**. Știînd că, în cazul în care la conjunctiv apare desinența **-e**, la indicativ prezent nu poate să apară decît desinența **-ă**, stabilim norma: **acoperă**.

La fel s-au fixat și formele ortografice corecte ale verbului **a suferi**, unde, la conjunctiv, apare întotdeauna forma **(el) să sufere**; prin urmare, forma de indicativ prezent nu poate fi alta decît **(el, ea) suferă**.

Cînd forma de conjunctiv este specifică, adică nu coincide cu forma de indicativ prezent, conjunctivul prezent poate să apară fără conjuncție, dar numai la persoana a III-a și cînd exprimă urări, imprecații etc. De exemplu: *Trăiască Republica Socialistă România!*

Mai rar, în texte literare. De exemplu:

„Numai fii ce-i fi, asta nu mă privește, mie unuia știu că mi-ai priit, n-am ce zice.” ION LUCA CARAGIALE

sau:

„Zică cine ce a zice și cum a vrea să zică dar cînd este să dai peste păcat, dacă-i înainte, te silești să-l ajungi iar dacă nu, stai și-l aștepti că așa-i lumea asta și, de-ai face ce-ai face, rămîne cum este ea.” ION CREANGĂ

Conjunctivul perfect. Se formează din *conjunctivul prezent al verbului a fi + participiul verbului de conjugat*. Conjunctivul prezent al verbului **a fi** apare cu forma invariabilă după persoană *să fi*: *eu să fi venit, tu să fi căutat, el să fi zis* etc.

De remarcat este că forma se folosește rar, în textul de mai jos forma de conjunctiv perfect **să te fi înșurat**, este cerută de celelalte timpuri trecute.

„Dumneata nu trebuia să te fi înșurat dacă te știai pîrlit, să iei pe Acrivița, fata lui Hagi-Cănușă, care n-a fost învîdăată la casa părintească să-și mănînce de sub unghie.” ION LUCA CARAGIALE

Recurgem la un alt text literar pentru a observa, în comparație, frecvența conjunctivului prezent față de conjunctivul perfect:

„În amurg, în loc să se fi dus la preotul calvin să birfească împreună cu preotasa apucăturile obraznice ale notarului, precum obișnuia, se hotărî brusc să meargă la preotul românescăci îi era rușine că fiind acolo de aproape o lună n-a schimbat nici măcar o vorbă cu pastorul turmei desculțe și oropsite, deși casa preotească era pe o uliță dosnică la marginea satului, în preajma biseriței.” LIVIU REBREANU

Se observă imediat că față de cele două forme de conjunctiv prezent **să birfească, să meargă**, apare un singur conjunctiv perfect **să se fi dus**.

Acum, după ce am prezentat formele simple și compuse ale verbelor trebuie să facem cîteva precizări. Mai întîi, formele compuse ale verbelor nu permit disocierea, adică între elementele componente ale formei compuse nu se pot introduce determinanți ai verbului. Singurele elemente care fac excepție sînt așa-numitele adverbe fără funcție sintactică sau semi-adverbe, cum li se mai spune. De pildă cele de *întărire*: **chiar, și, încă, tot mai, tocmai**: *am și venit, am mai fost, a tot vorbit*.

La forma negativă de conjunctiv, adverbul de negație **nu** se introduce între conjuncție și forma verbului, ceea ce nu se

întimplă în cazul indicativului negativ — perfect compus sau viitor —, unde adverbul de negație **nu** precedă forma verbală compusă: **n-am plecat, nu voi pleca.**

Se impun, desigur, câteva observații privind frecvența formelor verbale simple și compuse în limba română actuală, pornind, bineînțeles, de la texte literare.

„Nu mai avu liniște. Noaptea, Miklas venea la ea beat și-l auzea cum se opinteste să spargă ușa. Își puse toporul lângă pat; dacă Miklas ar fi intrat era hotărâtă să-i crape capul. Dar ușa era tare. Cu cât se apropia vremea eliberării lui Mihai, Miklas își pierdea cumpătul și se lega de ea pe față fără să-i mai pese de oameni. Să fi îndrăznit numai unul să-i spună ceva că-i arăta el lui. Când se gindea la Ana îi venea să aprindă satul.” TITUS POPOVICI

Aici numărul de forme simple și forme compuse este aproape egal, de parcă scriitorul ar fi urmărit o asemenea dozare.

Să vedem cum stau lucrurile în poezia lui Mihai Eminescu
La steaua:

„La steaua care-a răsărit / E-o cale-atât de lungă, / Că mii de ani i-au trebuit / Luminii să ne-ajungă. / Poate de mult s-a stins în drum / În depărtări albastre, / Iar raza ei abia acum / Luci vederii noastre. / Icoana stelei ce-a murit / Încet pe cer se suie; / Era pe când nu s-a zărit, / Azi o vedem, și nu e. / Tot astfel când al nostru dor / Pieri în noapte-adîncă, / Lumina stinsului amor / Ne urmărește încă.” MIHAI EMINESCU

Avem 6 forme compuse și 7 forme simple, deci, din nou, un număr aproape egal.

Să vedem care este situația într-o poezie mai recentă, și anume *Muzeul satului*, semnată de Marin Sorescu:

„Din viața acestor oameni / Lipsesc mai multe secții, / Iar altele cum ar fi / Bunăstarea materială, fericirea și norocul / În istorie / Sînt slab reprezentate / Nu întîlnești nici o monedă / Pentru că, neavînd aur sau argint, / Țăranii și-au gravat anual chipul / Pe boabe de mei, de grîu, de porumb / Care nu ni s-au păstrat, / Păsări împăiate / Ar fi putut ei, ce e drept, avea destule, / Dar le-a fost milă să ucidă / Privighetoarea, ciocirlia, mierla și cucul / Care le cîntau fără bani toată viața / Și toată moartea.” MARIN SORESCU

Constatăm aceeași situație ca în poezia clasică. Aici, numărul este egal: 6 forme simple: **lipsesc, întîlnești, e, sînt, aduce, cîntau** și 6 forme compuse: **ar fi, au gravat, nu s-au păstrat, ar fi putut, a fost, să ucidă.**

Prin urmare, între poezia clasică și cea modernă, ca structură verbală, există mari asemănări, raportul dintre formele verbale compuse și cele simple fiind egal sau aproape egal.

GRUPUL VERBAL

Grupul verbal reprezintă o secvență de constituenți în interiorul căreia verbul îndeplinește rolul de nucleu, impunînd „gravitarea” celorlalți constituenți în jurul lui, inclusiv

a subiectului. Altfel spus, grupul verbal este constituit din verb, care reprezintă nucleul, și determinanții acestuia. În felul acesta, verbul este, nucleul în jurul căruia „gravitează” determinanții lui ca un fel de „sateliți”. În rolul de satelit intră, cum s-a afirmat, și subiectul. Deși în gramaticile limbii române subiectul și predicatul sînt puse pe același plan, ca părți principale de propoziție, subiectul este totuși un determinant al verbului, lucru dovedit în lucrările moderne de gramatică românească.

Există, însă, verbe incompatibile cu subiectul, cum sînt verbele impersonale de tipul **a fulgera, a ninge, a ploua, a burnița, a trăsni** care, indicînd fenomene ale naturii, nu au subiect, cel puțin în mod obișnuit, dacă nu luăm în considerație exprimări figurate de tipul: *Ioana m-a fulgerat cu privirea*, sau orice personificare, de pildă, a lunii *decembrie* devenită subiect față de **a ninge** în poezia bacoviană *Decembre*:

„Te uită cum ninge decembre, / La geamuri, iubito, privește, / Mai spune s-aducă și lemne, / Și focul s-aud cum trosnește !”

Și cîteva locuțiuni verbale unipersonale nu admit subiect sau subiectivă și se construiesc cu complement și completivă indirectă, avînd, de fapt, un sens impersonal. Așa sînt: **a-i arde, a-i păsa, a-i părea bine și a-i părea rău**:

„Bine mi-ar părea să mă înșel, dar se poate să fie vinovat și atunci nu-l putem lăsa în locul unde se află, loc din care ușor poate da de știre la Iași ori boierilor leși care se știe că nu-mi sînt prieteni.” MIHAIL SADOVEANU

În textul de mai sus, propoziția *să mă înșel* nu poate fi interpretată ca subiectivă, ci drept completivă indirectă, corespunzînd opoziției sintactice *mi-ar părea bine de acest lucru*.

La fel în:

„O, tu crai cu barba-n noduri ca și cîlții cînd nu-i perii, / Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii. / Bine-ți pare să fii singur, crai bătrîn fără de minți, / Să oftezi dup-a ta fată, cu ciubucul între dinți ? / Să te primbli și să numeri scînduri albe în cerdac ? / Mult bogat ai fost odată, mult rămas-ai tu sărac !” MIHAIL EMINESCU

Prin urmare, propozițiile *să fii singur, să oftezi după-a ta fată, să te primbli, să numeri*, sînt completive indirecte și nu subiective, cum ar părea, datorită calității impersonale a verbului regent, **a-i părea**.

În aceeași situație se află și verbul **a-i păsa**:

„Ce-i pasă copilului cînd mama și tata se gîndesc la neajunsurile vieții sau că-i frămîntă alte griji ?” ION CREANGĂ

Din aceleași motive discutate mai sus, considerăm propozițiile *cînd mama și tata se gîndesc la neajunsurile vieții și că-i frămîntă alte griji* drept completive indirecte față de verbul **a-i păsa** (de acest lucru).

În cadrul grupului verbal, determinanții nu sînt toți de același rang. În propoziție intră determinanți obligatorii ai verbului și detreminanți facultativi.

Determinanți verbali obligatorii

Ca determinanți obligatorii ai verbului în grupul verbal intră complementul indirect prepozițional care indică prepoziția cu care se construiește verbul, complementul cantitativ și numele predicativ. De pildă, verbele care indică *valoarea*: **a costa, a face, a valora** nu se pot construi niciodată fără un complement cantitativ: **costă cinci lei, face o avere, valorează cinci mii de lei** etc.

„Afară de scrînteala cu Măriuca, alta nu i se vădise și eu unul m-am îndoit și de aceea, fiindcă, să fi fost cu totul sinceră, ascuns cum era la fire, n-ar fi dat-o în vileag și apoi l-ar fi supus la altfel de jertfe decît trufandalele și muscalii ce pe vremuri obișnuia a-i trimite și care nu puteau să-l coste prea mult, cînd, bineînțeles, îl costau ceva.” ION LUCA CARAGIALE

Am ales acest text deoarece aici complementul cantitativ al verbului **a costa** apare de două ori, cu exprimare morfolologică diferită: **să-l coste prea mult**, unde complementul cantitativ este exprimat prin adverbul de mod *mult* și apoi **costau ceva**, unde complementul cantitativ este exprimat prin pronumele nehotărît *ceva*.

Spuneam mai sus că între determinanții obligatorii intră și complementul indirect prepozițional, adică prepoziția cu care se construiește verbul, știindu-se că schimbarea regimului verbal determină o altă unitate de sens a verbului. Să exemplificăm cu verbul **a ține**.

A ține cu prepoziția **pe** înseamnă: „a fi căsătorit cu cineva”.

A ține cu prepoziția **la** înseamnă: „a iubi pe cineva”.

A ține cu prepoziția **cu** înseamnă: „a fi de aceeași părere cu cineva”.

Dar **a ține** apare și fără prepoziție completivă indirectă atunci cînd unitatea semantico-sintactică admite complement indirect prepozițional.

„Pe cînd eu căutam să ascund dragostea noastră, ea ținea s-o afișeze cu mîndrie, încît deși nu-mi plăcea, începusem totuși să fiu măgulit de admirația pe care o avea mai toată lumea pentru mine fiindcă eram așa de pătimaș iubit de una dintre cele mai frumoase studente și cred că acest orgoliu a constituit baza viitoare mele iubiri.” CAMIL PETRESCU

În consecință, propoziția *s-o afișeze cu mîndrie* este completivă indirectă a lui **ținea**.

Deoarece complementul de acest tip este determinant obligatoriu al verbului, unele verbe nu pot apărea niciodată fără

complement indirect prepozițional. Așa sînt verbele **a se bizui**, **a se baza** construite întotdeauna cu prepoziția **pe**:

„Ca și cum aiunci învățam alfabetul vieții, mă ajuta să înțeleg că nu-i destul să crezi în progres și să-l invoci de șapte ori pe zi cum socotesc unii și alții, mai trebuie să te și bizui pe el fiindcă de aceea ai minte și învățătură, că asta se numește progres pentru cine are urechi să audă și ochi să vadă.” CEZAR PETRESCU

Pe el este un astfel de determinant obligatoriu al verbului **a se bizui**.

La fel în:

„Dacă vrei să răzbești în viață, nu te bizui pe alții.” I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

În cazul verbului **a se bizui**, putem considera ca determinant obligatoriu și pronumele reflexiv **se**, fără de care acest verb nu apare niciodată. Determinantul obligatoriu de tip complement indirect prepozițional, cu prepoziția **pe**, se transformă în frază în propoziție introdusă prin conjuncția **că**:

„Bine fătul meu, dacă te bizuiești că-i putea străbate pînă acolo și crezi că ești în stare a cîrmui și pe alții, alege-ți un cal din herghelie care-i vrea tu, ie-ți bani cît îi-or-trebi, haine care îi-or plăcea, arme care-i crede că-ți vin-la socoteală și mergi cu bine, fătul meu !” ION CREANGĂ

De astă dată, determinantul obligatoriu al lui **a se bizui** ia formă completivei indirecte **că-i putea străbate pînă acolo**.

Determinant obligatoriu de tip complement indirect prepozițional are și verbul **a consta**, fiind exprimat cu prepoziția **în**; de pildă **Sarcina noastră constă în a pregăti lucrările**. După cum se observă, prepoziția **în** se construiește, pentru verbul **a consta**, cu un verb la infinitiv, care uneori poate fi înlocuit de substantiv: **Sarcina noastră constă în pregătirea lucrărilor**, sau cu un pronume: **În ce constă contribuția noastră**.

Tot cu pronume, apare și în textul literar care urmează:

„N-o să-i spună chiar el în ce constă lucrul acela, căci pentru a afla ce înseamnă plecarea lui la București, trebuie să se ducă la tovarășul director căci acela este creierul tuturor problemelor.” MARIN PREDĂ

Și acum, o frază, măiestru construită, în care întîlnim obiectul indirect prepozițional al verbului **a consta**:

„Acum cu toții sîntem de acord că planul nu constă numai în cîte coli se vor tipări în anul viitor, ci, mai ales, planul, marele plan, constă în a ne întreba cine va lua locul lui Liviu Rebreanu sau Tudor Arghezi în stîmă și în entuziasmul cititorilor, în a cere ca această întrebare să poată căpăta răspuns.” GEO BOGZA

Observînd construcția acestei fraze, căpătăm răspuns și noi în legătură cu obiectul indirect prepozițional al verbului **a consta**, exprimat prin infinitive cu prepoziția **în**: — **în a ne întreba, în a cere** — care, la un moment dat ia forma unei pro-

poziții: *în câte coli se vor tipări anul viitor*, ce înlocuiește complementul indirect prepozițional.

Pentru a ilustra același aspect al grupului verbal, să reținem citatul care urmează:

„Cu toată *sobrietatea* stilului, Jim deduse din ea că Dora consimțea la interpretarea pe care el o dăduse în chip acoperit gestului ei.” GEORGE CALINESCU

Reținem aici grupurile verbale: **a consimți la**, cu prepoziția **la**, căci verbul **a consimți** nu se poate construi fără determinant obligatoriu, și **a deduce din... că...** format din verbul **a deduce** cu o formulă de determinant obligatoriu puțin mai complicată.

Determinant obligatoriu prepozițional are și verbul **a se încrucișa** construit cu prepoziția **cu**:

„În adevăr, *peste puțin*, convoiul lui mortuar se încrucișa cu batalioanele de soldați ce plecau voios peste Dunăre în cântecul marșului său «La arme».” EUGEN LOVINESCU

Prepoziția **cu** exprimă și regimul verbal al verbului **a se mulțumi** care are ca determinant obligatoriu pronumele reflexiv **se**: **a se mulțumi** și complementul indirect prepozițional, construit cu prepoziția **cu**:

„Păsările, *cuminți*, se mulțumeau cu firimiturile de prin curte și cu cele câteva boabe aruncate de fetițele din cerdac.” ION AGÂRBICEANU

În frază, determinantul construit cu prepoziția **cu** se transformă în completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să**:

„Nu era vorba de o discuție în contradictoriu *căci eu mă mulțumeam să sugerez o idee, fără să insist*.” FLORIN MUGUR

O unitate lexicală cu regim sintactic diferit, în funcție de sensul pe care îl actualizează, este verbul **a căuta**:

Pe de o parte, **a căuta** se construiește cu un complement direct: **Caută locurile de prin casă**; sau alt exemplu în textul care urmează:

„Nu **căuta** niciodată aceste cuvinte, *căci ele îi veneau de la sine*.” LUCIAN BLAGA

Alteori **a căuta** cu forma populară **a căta** — cu sensul de „a se uita, a privi” —, se construiește cu un complement indirect prepozițional construit cu prepoziția **la**:

„Nu **căta** la mine, *că ți se întunecă privirile*.” I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Numai acest sens al verbului **a căuta** admite substituirea complementului indirect prepozițional cu prepoziția **la** cu o completivă indirectă introdusă prin conjuncția **că**:

„Nu **căuta** că-s mic, *că trebile pe care ți le-oi face eu, nu ți le-a face altul, măcar să fie cu stea în frunte!*” ION CREANGA

Prin urmare, propoziția **că-s mic** este echivalentul complementului indirect construit cu propoziția **la**, deci propoziția este tot completivă indirectă.

În consecință, cu un complement indirect prepozițional, verbul **a căuta** admite fie regimul **la**, fie regimul **că**.

Citatul următor conține două verbe cu regim prepozițional obligatoriu: **a se compensa** construit cu propoziția **prin** și **a împinge**, construit cu propoziția **spre**.

„*Pușinul pământului se compensa prin calitatea-muncii, ceea ce a împins pe săteni spre o producție raționalizată și specializată.*” LUCIAN BLAGA

De reținut că ambele verbe, atât **a se compensa**, cât și **a împinge**, nu admit în frază substituirea complementului indirect prepozițional prin propoziția corespunzătoare.

De altfel, aceasta este o observație generală la acest capitol și anume că unele complemente indirecte prepoziționale, obligatorii în propoziție, pot sau nu să se transforme, în planul frazei, în propoziții corespunzătoare.

Un verb cu regim interesant este **a se înțelege**, cu un prim determinant obligatoriu, pronumele reflexiv **se**, construit cu doi determinanți prepoziționali obligatorii: **cu** și **despre**.

„*S-a înțeles cu stăpina casei despre brodatul draperiilor.*” I. Al. BRĂTESCU-VOINEȘTI

În cazul acestui verb, propoziția **cu** rămâne determinant obligatoriu și în frază, iar determinantul prepozițional **despre** se transformă în propoziție completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să**, uneori în varianta **ca...să**:

„*Țugurlan se înțelesese cu sor-sa să nu împartă casa ci numai vreodată, dacă, doamne ferește, el se va îmbogăți, să-i dea ceva pentru dreptul ei.*” MARIN PREDA

Prin urmare, în cazul lui **a se înțelege**, unul dintre determinanții obligatorii prepoziționali poate fi transformat în propoziție subordonată, ca și în:

„*Speram că tată se va înțelege cu un gornic de acolo să ne cedeze, pentru un timp de câteva săptămâni, vatra sa.*” LUCIAN BLAGA

Fenomenul poate fi întâlnit și în texte mai vechi:

„*Mihai se înțelese cu Bathory ca acesta să dobândească ajutoare de la împărat și cu pregătirile ce va face și el să năvălească împreună în Transilvania, sigur că multe popoare creștine se vor ridica la vederea stindardelor lor.*” NICOLAE BĂLCESCU

Cam la fel stau lucrurile și atunci când determinantul obligatoriu din grupul verbal este de tip complement direct.

Un verb cum este **a pricinui** nu poate apărea în enunț fără complement direct:

„Falsitatea cu care mi s-au transmis toate adevărurile naționale, familiale sau sufletești a pricinuit cea mai adâncă suferință a adolescenței mele.” ANTON HOLBAN

Fără complementul direct **suferință**, verbul **a pricinui** nu ar putea apărea. Dar, deși apare construit cu un complement direct, totuși verbul **a pricinui** nu se construiește niciodată cu o completivă directă.

La fel se întâmplă și cu verbul **a produce**.

„Mărturisesc, moartea Paulei n-a produs nici un zbucium în mine neașteptat.” ANTON HOLBAN

Și verbul **a produce** cere complementul direct **zbucium** fără să poată fi construit vreodată cu propoziție completivă directă.

Considerînd printre determinanții obligatorii și complementul direct, constatăm că, în funcție de construcția cu un complement direct sau fără acesta, verbele creează diferențe de sens.

Avem astfel în vedere un verb ca **a pătrunde** care, construit cu un complement direct — **a pătruns** esența *lucrurilor* — înseamnă „a înțelege”, vezi și în citatul care urmează:

„Fără să exagerez, cu tot efortul, n-am pătruns niciodată firea și temperamentul tatei.” LUCIAN BLAGA

Din nou este posibil complementul direct **firea, temperamentul** care indică și sensul verbului, anume „a înțelege”, dar nu este posibilă apariția completei directe.

Cînd verbul **a pătrunde** se construiește cu un complement circumstanțial de loc, exprimat cu ajutorul prepoziției **în**, are alt sens, acela de „a intra”.

„Cobori în jos, luceafăr blînd, / Alunecînd pe-o rază, / Pătrunde-n casă și în gînd / Și viața-mi luminează !” MIHAI EMINESCU

Complement direct obligatoriu cere și verbul **a manifesta** cu sensul „a arăta”:

„Mama, pe de altă parte, deși credincioasă, nu-și manifesta niciodată religiozitatea, sub chipuri ce ar fi izbit.” LUCIAN BLAGA

Și verbul **a manifesta** are, ca determinant obligatoriu în grupul verbal, complementul direct, care nu se transformă niciodată în completivă directă.

Criteriul existenței unor determinanți prepoziționali obligatorii este operant în stabilirea statutului de locuțiune verbală a unor grupuri formate din verb și substantiv.

Să luăm în discuție grupurile **a avea voie, a da voie, a avea chef** și determinanții prepoziționali obligatorii ai acestora.

„— *Nene Dinule, ia spune nu-mi dai voie la o părere personală ?*” DULIU ZAMFIRESCU

„*Trebuie să știm că avem voie cu toții la o opinie proprie.*” ION BRAD

Prin urmare, **a avea voie** are determinant obligatoriu construit cu prepoziția **la**: *la o părere, la o opinie*, căreia, în frază îi corespunde o completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să**:

„*Nici nu mă gîndeam că n-aveam voie să nu luăm în seamă apariția noului Lifar.*” ZAHARIA STANCU

sau în:

„*Care dintre voi se simte destoinic a împărăți peste o țară așa de mare și de bogată ca aceea are voie din parte mea să se ducă ca să împlinească voința cea mai de pe urmă a moșului vostru.*” ION CREANGĂ

Ambele propoziții *să nu luăm în seamă apariția noului Lifar* și *să se ducă* se constituie ca echivalente ale determinantului prepozițional obligatoriu al locuțiunii verbale **a avea voie**, avînd funcția sintactică de completivă indirectă.

Cam la fel stau lucrurile și cu locuțiunea verbală **a avea chef**, cu diferența că la aceasta, determinantul prepozițional obligatoriu se construiește cu prepoziția **de**:

„*Se vedea cît de colo că gazdele nu aveau chef de prezența noastră.*” ION AGÂRBICEANU

În frază, determinantului prepozițional **de** îi corespunde o completivă indirectă construită cu ajutorul conjuncției **să**:

„*Cînd oamenii aceștia inteligenți ajung să știe tot ce se poate ști sau poate doar obosesc și nu mai au chef să umble după răspunsuri posibile, atunci pun întrebări de acestea care nu au răspuns.*” CEZAR PETRESCU

Prin urmare, ceea ce în propoziție se construiește cu prepoziția **de**: *n-au chef de prezența noastră*, în frază se construiește printr-o propoziție introdusă prin conjuncția **să**: *n-au chef să umble*.

Există locuțiuni verbale al căror statut de locuțiune verbală nu este pus la îndoială, care, din motive diferite, se construiesc cu ajutorul unor determinanți prepoziționali obligatorii.

Așa sînt locuțiunile verbale care au în componența lor un substantiv cu funcția sintactică de complement direct: **a pune mîna**, **a avea ură**, **a lua seama** și altele.

Din moment ce aceste grupuri, constituite ca locuțiuni verbale, cuprind un complement direct, este de la sine înțeles că nu mai pot admite complement sau completivă directă.

„*Puneți mîna, copii, pe jupînul ista și începeți a-l blăstăma cum îi și voi mai bine, să-i placă și dumisale.*” ION CREANGĂ

Deci, construcția este **a pune mîna pe**: *puneți mîna pe jupînul ista*.

Situația apare și într-un alt text:

*„În învălmășeală nu mai intrase în Palat, ci pornise după ei pe ulițe prin-
tre acei care urmăreau pas cu pas companiile lui Solomon pînă la agie, de acolo
la cazarma nouă și apoi la cazarma veche, unde găsise și celelalte companii și
unde polcovnicul, înspăimîntat, socotind că de pune mulțimea mîna pe el, îl
sfîșie, se pregătea să reziste cu desperare...”* CAMIL PETRESCU

De astă dată: **pune mîna pe el.**

În consecință, determinantul prepozițional obligatoriu al locuțiunii verbale **a pune mîna** este construit cu **pe**, avînd funcția de complement indirect, fără însă ca vreodată acest determinant să se transforme, în frază, în subordonată introdusă prin conjuncție.

Același tratament are și locuțiunea verbală **a avea ură**:

*„Cei care erau adunați în curte nu prea înțelegeau ce era cu aceste facul-
tăți dar știau că omul cu statura ca un plop, cu glasul acela al lui mare și care
era cumsecade tocmai pentru că era așa de puternic, Dumitru lui Nae, deci, avea
și el ură pe cineva și anume pe Bălosu și pe fi-su, Victor.”* MARIN PREDĂ

Avem deci tot un determinant prepozițional construit cu **pe** — **avea ură pe cineva**, care, de asemenea, nu se transformă în subordonată conjuncțională.

Locuțiunea verbală **a da drumul** are determinant obliga-
toriu construit cu prepoziția **la**:

„Încet, dădu drumul la o vorbărie tristă.” ION AGĂRBICEANU

De astă dată, însă, determinantul prepozițional cu **la** din propoziție, se transformă, în frază, în subordonată completivă indirectă construită cu ajutorul conjuncției **să**:

„Pe neabăgate de seamă îi dădu drumul să zburde în voie.” ION BRAD

*„În căpuțul tău și-au făcut loc niște idei personale, he, vezi cine ești?...
și lui Voicu nu-i dădeai drumul să aibă nici una.”* D. R. POPESCU

Propoziția **să aibă nici una** este completiva indirectă a locu-
țiunii verbale **nu-i dădeai drumul**.

Și locuțiunea verbală **a-i veni rîndul** are determinant obli-
gatoriu construit cu ajutorul aceleiași propoziții **la**.

„Le venise de-acuma rîndul la rînduieli.” ION BRAD

Iar în frază, determinantul prepozițional cu **la** se transformă în completivă indirectă construită cu ajutorul conjuncției **să**:

*„Venindu-i acum rîndul să-l scoată și pe Făt Frumos, el care era năzdră-
van, știa că tovarășii lui vor să-l piardă și de aceea puse un bolovan mare în hîr-
zob, în loc să se pună el.”* ION CREANGĂ

Prin urmare, în propoziție, **a-i veni rîndul** are determinan-
tul prepozițional obligatoriu **la rînduieli**, dar în frază apare
propoziția subordonată corespunzătoare **să-l scoată și pe Făt-
Frumos**.

Din sfera locuțiunilor verbale discutate mai înainte face parte și **a lua cunoștință**, formată, după cum se vede, din verb și complementul direct al acestuia — *cunoștință*.

Și această locuțiune are determinant prepozițional obligatoriu, construit cu prepoziția **de**:

„*A pornit să te străbată pe o plută, trăind în intimitatea ta, luind cunoștință tot atât de direct ca peștii, ca albatroșii de ființa ta plină de insondabile taine și mirifică. Te salut, bătrîn ocean.*” GEO BOGZA

Dar în acest caz, determinantul prepozițional obligatoriu nu se poate transforma în propoziție subordonată corespunzătoare.

Locuțiunile verbale pe care le luăm în continuare în discuție, **a lua seama** și **a-și da seama**, cuprinzând un complement direct, prezintă altă situație gramaticală. Așadar:

„*Se pare că n-ai luat niciodată seama la mersul norilor.*” ION BRAD

Iar în frază:

„*Care dintre voi nu e zezec să-i treacă pe sub nas toate și el să nu bage nimic la cap, trebuie să fi luat seama ca și mine că toți oamenii sosiți de pe la dinșii aici la noi nu se plîng decît numai de sofiile lor.*” ION LUCA CARAGIALE

În concluzie, determinantii obligatorii ai locuțiunii verbale **a lua seama**, din forma cu **la**, existentă în propoziție, pot să se transforme, în frază, în propoziție subordonată, introdusă prin conjuncția **să**.

În textele care urmează:

„*Mi-am dat imediat seama de realitate, de îngrozitoare realitate.*” ZAHARIA STANCU

„*Deși amefit, buimac, își dădu seama de lipsa caietelor și a manualelor școlare.*” ION BRAD

Avem în propoziție construcția: **a-și da seama de**. În frază locuțiunea verbală permite două posibilități de transformare:

„*Am fost pus să-mi dau seama ce înseamnă copca și ce fel de moarte pri-lejuiește.*” GEO BOGZA

Dar și:

„*Nu-mi dădeam seama că nimic nu răzbătea în afară...*” CEZAR PETRESCU

Așadar, în frază, cele două posibilități de transformare ale determinantului prepozițional obligatoriu construit cu **de** din construcția **a-și da seama de** sînt **a-și da seama ce** și **a-și da seamă că**.

Uneori, în enunțul amplu, după **a-și da seama**, propoziția introdusă prin **ce** se introduce prin **despre ce**:

„*Cînd se apropie Axente și o văzu dormind, fără să-și dea seama despre ce e vorba, surise fericit.*” ION BRAD

Structura formată din verb și substantiv complement direct o are și locuțiunea verbală **a atrage atenția**, cu o formulă de determinanți puțin mai complicată: *a atrage + Dativ atenția* că. De pildă: **I-a atras atenția că n-a procedat corect.**

Sau într-un context literar:

„Se uită la el cu coada ochiului ca să nu-i atragă atenția că îi vede picioarele umflate.” ION BRAD

Locuțiunea verbală **a avea vreme** are determinant prepozițional obligatoriu construit cu prepoziția **de**:

„— Hristache, fiule, poate că n-ai vreme de mine acum... Să vii mai târziu...” CEZAR PETRESCU

Determinantul obligatoriu prepozițional cu prepoziția **de**, din propoziție, se transformă în frază în propoziție completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să**:

„Într-una din zile, își făcu apariția un jandarm, care, întrebându-l pe Ioanide ce face acolo, îi ceru legitimația, pe care o răsuci multă vreme în mână, îl întrebă cine era Doru, dar Ioanide neavînd vreme să se supere, aproape nu dădu importanță faptului, deși cînd jandarmul plecă, îi veni ideea că era scandalos să fie astfel suspectat.” GEORGE CĂLINESCU

Propoziția **să se supere** este echivalentul, în frază, al unui obiect indirect prepozițional cu prepoziția **de** — **de supărare**.

Exact același tip de determinanți are și locuțiunea verbală **a avea timp**: **n-am timp de fleacuri**.

Sau într-un text literar:

„Căutam un patefon cu arc, discuri, o vioară, dar nu mai aveam timp de Aurel.” ION BRAD

De fleacuri, de Aurel sînt determinanți prepoziționali obligatorii ai locuțiunii verbale **a avea timp**.

Aceștia, în enunțul amplu, se transformă în subordonată completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să**, ca într-o celebră cugetare:

„Adeseori te întreabă cum ai timp să lucrezi acela care merită să fie întrebat cum are timp să stea degeaba.” NICOLAE IORGA

Ambele propoziții **să lucrezi, să stea degeaba**, complete indirecte, sînt determinanți obligatorii ai locuțiunii verbale **a avea timp**.

La fel în:

„Dar nu mai avu timp să deschidă gura, căci în aceeași clipă apărură Cotirău cu un lămpaș în mână.” ION BRAD

Urmărind determinanții prepoziționali obligatorii, constatăm că anumite grupări din limba română, prezentate și inter-

pretate diferit în lucrările românești de gramatică, se justifică totuși, datorită existenței determinantilor obligatorii, drept grupări de tip locuțiune verbală. Așa ar fi grupări ca: **a fi vorba**, **a fi nevoie**, **a-i fi milă**, **a-i fi dor**, **a-i fi frică**, **a-i fi teamă**, **a fi în stare**, grupări socotite uneori drept predicate nominale, iar altele drept locuțiuni verbale.

Să-l analizăm pe **a fi vorba**:

A fi vorba are determinantul obligatoriu introdus prin prepoziția **de**:

„Medelioglu era și el de părere cu alții că țăranul trebuie să fie pătruns de teamă față de stăpîn, să devină, cînd era vorba de boier, o unealtă necugetătoare...” CAMIL PETRESCU

Determinantul prepozițional al acestei locuțiuni verbale poate fi exprimat și cu ajutorul prepoziției **despre**:

„Întorcînd ochii pe fereastră, începu să privească nepăsător, ca și cum nu era vorba despre dînsul...” CEZAR PETRESCU

Determinantul obligatoriu cu prepoziția **de** se transformă, în frază, în propoziție completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să**:

„Ți-am spus că era vorba să o prefaci în proză, întrucît versul nu se justifică decît prin lirism și panaș, și, cum piesa dumitale n-are nici una, nici alta, e inutil să-ți mai pui haina de sărbători a versului.” EUGEN LOVINESCU

Propoziția **să o prefaci în proză**, echivalentul determinantului prepozițional cu **de** justifică, se pare, caracterul de locuțiune verbală a grupării **a fi vorba**.

Tot pentru interpretarea ca locuțiune verbală a grupării **a fi în stare** pledează citatele care urmează.

Mai întii:

„Îți pun această întrebare fiindcă tu ai impresia că ne-ai salvat pe noi, că ai salvat linia noastră sacrificîndu-te, dar uiți că nu ești în stare de toate acestea.” ZAHARIA STANCU

Determinantul prepozițional obligatoriu, **de toate astea** apare pe lângă **ești în stare** la fel ca la verbele discutate mai înainte. Și tot ca la acele verbe, se transformă, în frază, în completivă indirectă introdusă prin conjuncția **să**:

„Astfel el nu se mai îndoaia că și dînsa voiește și, totuși, acum simțea că nu este în stare să-i vorbească fără încongiur.” ION SLAVICI

Propoziția **să-i vorbească fără încongiur** este completiva indirectă a lui **nu mai este în stare**, constituind argumentul pentru ca această grupare să fie interpretată ca locuțiune verbală.

Determinant de același tip găsim și în:

„Mi-a lăsat însă regretul că, fiind atîția ani lîngă mine, n-am fost totuși în stare să intru și în jocul roțițelor lui sufletești spre a vedea cu ochii mei procesul din care se desprinde miracolul scînteiei divine.” EUGEN LOVINESCU

La fel stau lucrurile și cu alte grupări enumerate mai sus, cum este **a-i fi milă**.

Într-o zicală populară se spune:

„Milă mi-i de tine, dar de mine mi se rupe inima.”

Am dat acest exemplu deoarece apar două locuțiuni verbale cu determinant prepozițional obligatoriu: **mi se rupe inima de mine** și **mi-i milă de tine**.

Identitatea de determinanți obligatorii pledează pentru interpretarea grupării **a-i fi milă** ca locuțiune verbală, evident analizabilă, deoarece *milă* are funcția de subiect în acest grup.

Ca și în cazul altor determinanți prepoziționali obligatorii, determinantul cu **de** din enunțul simplu, se transformă în frază în propoziție introdusă prin conjuncția **să**:

„**fi era milă** să-l lase neajutorat, fără posibilități de orientare.” ION BRAD

La fel în:

„O casă, domnule, de-ți era mai mare mila să calci pe covoare.” CEZAR PETRESCU

Prin urmare, fie că se spune:

„**Îți este milă** de singurătatea celui alt, oftă el.” ION BRAD

cu determinantul **de singurătatea** sau cu propozițiile corespunzătoare **să-l las neajutorat**,... sau **să calci pe covoare**, gruparea **a-i fi milă** admite determinanți ai grupului, ca orice verb, ceea ce îi întărește statutul de locuțiune verbală.

Nu putem să nu amintim aici și de verbul **a se gîndi** care în momentul cînd are ca determinant obligatoriu pronumele reflexiv în acuzativ, **se**, se construiește cu determinant obligatoriu prepozițional cu propoziția **la**.

„Vezi bine că ar trebui să te gîndești la tine și la logodnica ta, Ileana, care te așteaptă acasă.” ION BRAD

Așadar, apar, în citatul de mai sus, doi determinanți obligatorii cu propoziția **la**: **la tine**, **la logodnica**.

În frază, determinantul obligatoriu cu propoziția **la** se transformă în propoziție completivă indirectă introdusă prin conjuncția **că**:

„Ceea ce e penibil e că un om ca Ladima poate să scrie unei astfel de femei fără să se gîndească nici o clipă că faptul acesta, dacă s-ar afla, l-ar compro-

mite teribil, *căci prea era deochiată purtarea ei ca să poată trece neobservată.*"
CAMIL PETRESCU

Aici, propoziția: *că faptul acesta l-ar compromite teribil* este completivă indirectă a verbului **a se gândi**.

Același verb **a gândi** se folosește și fără determinantul obligatoriu pronume reflexiv în acuzativ **se**. În această ultimă situație, **a gândi** cere completivă directă:

„Că ei nu vedeau prea limpede la ce le-ar folosi să mai învețe când 40 sau 50 de ani din viața lor se scurseseră fără învățătură era adevărat, dat tot atât de adevărat era că ei nu putuseră să nu gândească în cele din urmă că nu-i costă mare lucru s-o asculte și că așa cum făcuseră multe în viața lor, dar puține cu folos, de ce n-ar face-o și pe asta...” MARIN PREDA

În textul de mai sus, propozițiile: *că nu-i costă mare lucru și că de ce n-ar face-o și pe asta* sînt subordonate completetive directe ale verbului **a gândi**.

În ceea ce privește verbul **a aduce**, la prima vedere ar părea că în acest caz determinantul său obligatoriu prepozițional nu ar avea vreo importanță sintactică sau stilistică.

Totuși, acest verb permite folosirea lui ca sinonim al verbului **a semăna**. În această ultimă situație, **a aduce** are un determinant prepozițional obligatoriu construit cu propoziția *cu*:

„Dar repede mă răzgîndii și-mi dispăcea această adunare de adio... prea aducea cu o înmormîntare...” ION BRAD

Cu sensul „a semăna”, verbul **a aduce** se construiește și cu un determinant obligatoriu cu propoziția *a*:

„Așfel vorbesc cei din Feldioara și cu mai multă hotărîre, aducînd a asprime, cei din satul vecin, de la Rucăr.” GEO BOGZA

Prin urmare, cu sensul „a semăna”, **a aduce** permite două propoziții în structura determinantului prepozițional obligatoriu: *cu* și *a*: **a aduce a** și **a aduce cu**.

Determinanți obligatorii — nume predicative

În grupul verbal, un determinant obligatoriu care caracterizează numai unele verbe este numele predicativ.

Un asemenea verb, care are ca determinant obligatoriu numele predicativ, este **a fi**, cînd are o determinare de tip *ce*?, *cum*?

„La prozator, toate se leagă: viața e moarte și moartea e viață.” FLORIN MUGUR

„Seninătatea lui Moromete este o însușire esențială, dăruită lui de la bun început și pentru toată viața.” MARIN PREDA

„Limba romană este limba latină vorbită în mod neîntrerupt în partea orientală a Imperiului roman, cuprinzînd provinciile dunărene romanizate (Dacia,

Panonia de sud, Dardania, Moesia superioară și inferioară) din momentul pătrunderii limbii latine în aceste provincii și până în zilele noastre." ALEXANDRU ROSETTI

În textele anterioare determinanții obligatorii ai verbului **a fi** de tip nume predicativ sînt: **(e) moarte, (e) viață, (este) o însușire, (este) limba latină**, fără de care verbul **a fi** nu poate apărea în aceste contexte.

Să vedem care este situația într-un context ca:

„Aceasta este de fapt și convingerea mea ascunsă.” FLORIN MUGUR

După topică ar părea că *aceasta* este subiect și, prin urmare, *convingerea* este nume predicativ. În asemenea enunțuri, propunem să reținem o observație legată de articularea cu articol hotărît a unuia din termeni. Problema s-ar pune astfel: față de un verb copulativ, substantivul articulat hotărît enclitic este, cu prioritate, subiect, iar celelalte cuvinte sînt, eventual, nume predicative. Ordonînd elementele din exemplul de mai sus, situația devine: *Convingerea mea este aceasta*, cu substantivul *convingerea* — subiect și pronumele demonstrativ **aceasta** — nume predicativ.

Aceeași interpretare vom da și următorului enunț literar:

„Mare poamă mai e / și Leda asta, / De aceea lumea rămîne / Așa de frumoasă.” MARIN SORESCU

Considerăm numele propriu *Leda* — subiect iar **poamă** — nume predicativ, determinant obligatoriu al lui **e**.

Cum spuneam, substantivul articulat hotărît enclitic este, cu prioritate, subiect, dar textul literar trebuie interpretat și din acest punct de vedere.

Să ne oprim la:

„O, nu-i umbra ei aceea — , este ingeru-i de pază, / Lîngă marmura, cea albă vîd ființa-i aeriană. / Peste viața-i inocentă, viața lui cea sîntă plînd, / Lîngă dînsa el se roagă, lîngă ea îngenunchează.” MIHAI EMINESCU

De astă dată, deoarece pronumele demonstrativ *aceea* este elementul de la care pornește enunțul, constituindu-se ca subiect, **umbra**, deși articulat hotărît enclitic, este, totuși, nume predicativ, ca și **ingeru** care, în fapt, este articulat hotărît, articolul hotărît *-l*, lipsind formal din cauza pronumelui conjunct *-i* (*ingeru-i*).

Determinantul obligatoriu de tip nume predicativ al verbului **a fi** apare și în situația în care **a fi** se subînțelege.

Exemplul clasic din acest punct de vedere este:

„Ea — un inger ce se roagă, / el — un demon ce visează.” MIHAI EMINESCU

Deci numele predicativ **demon** determină verbul **a fi** subînțeleș.

Bineînțeleș, însă, că în literatura română mai există și alte cazuri de subînțelegere a verbului **a fi** pe lângă numele predicativ:

„Spuneau că cei trei / Nu sînt altceva decît / Privire, atunci cînd privesc, /
/ Auz, atunci cînd aud, / Durere, atunci cînd se-ndurerează.“ NICHITA STĂNESCU

Ca urmare, **privire, auz, durere** sînt nume predicative ale lui **a fi**.

În gramatica tradițională, românească, numele predicativ este un component al predicatului nominal, format din verbul copulativ și numele predicativ. Practic, putem reține ca nume predicativ și determinantul obligatoriu al verbului ce apare și în afara predicatului nominal, după cum se poate vedea din faptul că numele predicativ însoțește verbul **a fi** și celelalte verbe copulative chiar atunci cînd acestea sînt la un mod nepredicativ (gerunziu, infinitiv, participiu sau supin).

„Fiind băiet, păduri cutreieram / și mă culcam ades lîngă izvor.“ MIHAI EMINESCU

Aici **băiat** este numele predicativ al gerunziului **fiind**.

La fel în:

„Ei, cei trei, aleargă tot timpul / În ei înșiși / Fiind rînd pe rînd / Numai
o gleznă / sau / numai un braț / Restul trupului azvîrlindu-și-l / rînd pe rînd
în tenebre.“ NICHITA STĂNESCU

Aici **o gleznă, un braț** sînt, pe rînd, nume predicative ale gerunziului **fiind**.

Determinantului obligatoriu — nume predicativ din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția predicativă.

Ceea ce în propoziție putem exprima printr-un cuvînt: **Marea este întinsă**, unde **întinsă** este nume predicativ, în enunțul amplu devine o propoziție: **Marea este cît se vede cu ochii**, unde **cît se vede cu ochii** este subordonata predicativă față de **Marea este**, corespunzînd numelui predicativ **întinsă**.

Propoziția predicativă, determinant obligatoriu al verbului **a fi**, se poate referi la un subiect, cum a fost mai sus **marea**, ca și în:

„Adevărul este că toate popoarele sînt egale, dar, cu cît trece mai mult
timpul, cu atît ne depărtăm mai mult de cei cu care ar trebui să fim egali,
căci deopotrivă toți sîntem în ceea ce privește însușirile cerute de cultură.“
NICOLAE BĂLCESCU

Aici, față de substantivul subiect — *adevărul*, prin intermediul verbului **a fi** se construiesc două propoziții predicative:

- 1) *că toate popoarele sînt egale și*
- 2) *dar cu atît ne depărtăm mai mult de cei...*

Aceeași situație există și în textul care urmează:

„Diferența dintre ei este că escamotează adevărul, îl interpretează binevoitor, în timp ce eu am curajul să-l suport.” ANTON HOLBAN

Față de substantivul subiect, *diferența*, apar aici predicativele:

- 1) *că escamotează adevărul și*
- 2) *îl interpretează binevoitor.*

Spre deosebire de numele predicativ care apare și în cazul unui verb copulativ subînțeles, propoziția predicativă nu poate să apară în absența acestuia.

Cum am văzut, propoziția predicativă se poate referi la un subiect, *adevărul*, *diferența* și, desigur, la altele, dar mai frecvent se pare că predicativa se referă la o subiectivă:

„Ceea ce e regretabil pentru mine este că totdeauna, după ce am urmat pe unul, departe, pe o cărare, cînd mă uit înapoi, mă căiesc că n-am urmat îndemnul celuilalt.” ION LUCA CARAGIALE

Propoziția predicativă de aici: *că totdeauna mă căiesc* se referă la subiectiva: *ceea ce e regretabil pentru mine*

La fel stau lucrurile și în:

„Ceea ce e penibil e că un om ca Ladima poate să scrie unei astfel de femei fără să gîndească nici o clipă că faptul acesta, dacă s-ar afla l-ar compromite teribil, căci prea era deochiată purtarea ei ca să poată trece neobservată.” CAMIL PETRESCU

De această dată, predicativa *că un om ca Ladima poate* se referă la subiectiva: *Ceea ce e penibil*.

Subiectiva la care se referă predicativa, cum este de așteptat, are și o altă formă decît aceea din exemplele de mai sus, unde elementul introductiv era pronumele relativ compus, *ceea ce*.

Astfel, apar subiective introduse prin *dacă*, *cînd* sau *să* și, față de acestea, prin intermediul verbului copulativ **a fi** se formulează propoziția predicativă:

„Cînd te naști la Teliu este ca și cînd te-ai fi născut într-o pădure.” ZAHARIA STANCU

Aici, față de subiectiva *cînd te naști la Teliu*, apare subordonata predicativă *ca și cînd te-ai născut într-o pădure*.

Insistînd puțin asupra structurii de mai sus: *cînd...* = subiectivă, *ca și cînd...* = predicativă, structură controversată în lucrările de specialitate, este necesar să precizăm că nu în toate situațiile, structura poate avea aceeași interpretare

gramaticală, fiindcă, mai ales atunci cînd a doua subordonată are un alt element subordonator decît *ca și cînd, că sau să sau ca...să*, există posibilitatea unor nuanțe circumstanțiale care exclud interpretarea subordonatei ca predicativă.

De exemplu în:

„*Dacă unele popoare au rămas în urmă este* că au îndurat un regim nefavorabil din pricina vitregiilor politice.” NICOLAE BĂLCESCU

Aici propoziția *că au îndurat un regim nefavorabil din pricina vitregiilor politice* nu este predicativă, ci circumstanțială de cauză.

Așa se întîmplă și în:

„*Dacă în aceste pagini învălmășite am făcut o parte însemnată bătrînului Riedinger, pe care cele mai multe cataloage de muzee îl uită, este* că am găsit în capul biografiei lui, scrisă de Charles Blank, cîteva cuvinte interesante.” ALEXANDRU ODOBESCU

Și aici, propoziția: *că am găsit în capul biografiei lui, scrisă de Charles Blank, cîteva cuvinte interesante*, are, de asemenea, sens cauzal și exclude interpretarea ei ca predicativă, deci este circumstanțială de cauză.

În versurile următoare, subordonata lui **a fi** se aseamănă, în linii generale, cu cea din ultimele două exemple, dar prezintă o mică diferență asupra căreia ne vom opri în cele ce urmează:

„*Și dacă ramuri bat în geam / Și se cutremur plopilor / E ca în minte să te am / Și-ncet să mi te-apropii.*” MIHAI EMINESCU

Cele două subordonate de la început: *dacă ramuri bat în geam și se cutremur plopilor* sînt subiective, fără însă ca subordonatele care urmează să fie predicative. De astă dată, circumstanța exprimată de ele este aceea de scop, deci: *ca în minte să te am și-ncet să mi te-apropii* sînt circumstanțiale finale.

Aceeași interpretare și în:

„*Dacă, încercînd a reda întru_cîntă trăsăturile acestui nobil chip am stăruit atît este* că *n-am voit să scap* prilejul de a-l face să reîntîrîsc înaintea ochilor mei, amintirea lui fiindu-mi scumpă.” MATEIU CARAGIALE

Și aici, subordonata introdusă prin conjuncția **dacă**, *dacă încercînd a reda întru_cîntă trăsăturile acestui nobil chip am stăruit atît* este subiectivă, în timp ce subordonata verbului **a fi**, *că n-am voit*, este subordonată circumstanțială de cauză.

În consecință, în structura discutată, a doua subordonată, introdusă prin conjuncția **că**, este, de obicei, circumstanțială de cauză, cea introdusă prin *ca...să* este, tot de obicei, circumstanțială de scop și numai, în rare cazuri, apare ca subordonată predicativă.

Un alt verb de același tip cu **a fi**, avînd determinant obligatoriu nume predicativ, este **a deveni**.

„Dar ura lor / Din cînd în cînd **devenea** / Colosală / Pentru că, spuneau ei, / Însăși **privirea** se poate trezi.” NICHITA STĂNESCU

Aici **a deveni** apare cu numele predicativ, determinant obligatoriu — **colosală**.

Și o altă exprimare a determinantului nume predicativ:

„Totul este simplu, atît de simplu încît / **Devine** de neînțeles.” NICHITA STĂNESCU

În exemplele de mai sus, **a deveni** are determinanți obligatorii nume predicativ, întîi adjectivul **colosală**, și apoi verbul la supin **de neînțeles**.

Ca și în cazul lui **a fi**, numele predicativ poate determina verbul **a deveni** la moduri nepredicative:

„Sfîrșitului care se apropie, cei ce atît de **cumplit** urcaseră întreaga zi, nu îi putea spune decît deznădejdea **devenită**, în acea clipă, minerală.” GEO BOGZA

Avem, deci, ca nume predicativ adjectivul **minerală**, pe lîngă participiul **devenită**.

Determinantului obligatoriu de tip nume predicativ îi corespunde propoziția predicativă:

„Așa-s în clipa asta toate, dar mîine albi cavaleri / **Despodobiți de-atîtea grații ce le-mprumută luciul lunii,** / Vor **deveni** ce-au fost de-a pururi: caișii, zarzării și prunii / Banalii pomi din fața casei **ce-i știu de-atîtea primăveri.**” DIMITRIE ANGHEL

A deveni cu subordonata predicativă **ce-au fost de-a pururi: caișii, zarzării și prunii, banalii pomi din fața casei**.

În grupul verbal, au determinant obligatoriu nume predicative și verbele sinonime cu **a deveni**: **a se face** și **a ajunge**.

De altfel, se observă ușor că o exprimare de felul: **a devenit profesor** este sinonimă cu **s-a făcut profesor** și **a ajuns profesor**, unde **profesor** este nume predicativ pe lîngă cele trei verbe.

„Se **prăbușește** în trepte de nor, sticlește, / **Tăcerea se face**, vînt albastru.” NICHITA STĂNESCU

Aici **a se face** are numele predicativ **vînt albastru**.

Și într-un alt exemplu:

„Încetul cu încetul **s-a făcut** om cu vază.” ION SLAVICI

Om cu vază este aici numele predicativ al lui **a se face**. La fel în:

„**Tăcerea se izbește de trunchiuri, se-ncrucieșe,** / **Se face** dragoste, se face nisip.” NICHITA STĂNESCU

Față de substantivul subiect *tăcerea*, prin intermediul verbului copulativ **a se face**, **dragoste**, **nisip** sînt nume predicative, funcționînd ca determinant obligatoriu în grupul verbal al lui **a se face**.

Ca și în cazul celorlalte verbe discutate pînă acum, determinantul nume predicativ din propoziție devine, în frază, propoziție predicativă:

„Cînd te-i face mare, o să te faci ce-i vrea tu, dar acum, că ești mic, să nu teși niciodată din vorba mea, că poți să o pățești și mai rău !” ION CREANGĂ

În textul de mai sus există doi determinanți obligatorii ai verbului **a se face**: **mare** — nume predicativ al lui **te-i face** și propoziția predicativă **ce-i vrea tu** pe lîngă o **să te faci**.

La fel în:

„Fă-te ce te-i face, zise Făt-Frumos, că de te-a găsi zmeul aici, te prăpădește.” ION CREANGĂ

Și în acest text există doi determinanți obligatorii de tip nume predicativ: **ce**, nume predicativ al verbului **te-i face** și propoziția predicativă **ce te-i face** a verbului **fă-te**.

Dacă însă verbul **a se face** nu are sensul „a deveni”, ci „a se preface”, determinanții lui nu sînt de tip nume predicativ, ci element predicativ suplimentar,

„Stratulat rîse, fără să vrea, printre mustăți, iar Stănică însuși care, fiind îndăuntru se făcu că n-aude, fu izgonit pentru a nu da loc la bănuiele.” GEORGE CĂLINESCU

Aici, subordonata **că n-aude** este predicativa suplimentară a verbului **se făcu**.

La fel stau lucrurile și în:

„Poate că de aceea cînd trecea stînd în picioare în căruță, oamenii se dădeau la o parte și se făceau că nu-l văd.” TITUS POPOVICI

Aici **că nu-l văd** este tot predicativă suplimentară pe lîngă verbul **se făceau**.

Determinant obligatoriu de tip nume predicativ cere și verbul **a ajunge**, cînd se construiește în poziția sintactică **ce? cum?** și înseamnă „a deveni”.

„Băiatul știe destulă carte ca să ajungă ucenic la cojocărie.” ION SLAVICI

„Brava lui, a ajuns un tînar de ispravă !” I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Și acum un text cu două situații de acest fel:

„El simte că puterea banului, putere care ajunge din ce în ce mai mare în timpul său, cînd el a ajuns mic proprietar, îl pune în situația de a face din averia sa o marfă.” MARIN PREDA

Prin urmare, două nume predicative ale verbului **a ajunge**: **a ajuns mare**, cu referire la *puterea banului* și **a ajuns mic proprietar** cu referire la *țărăn*.

La fel și pe lângă moduri nepredicative:

„Ajuns măcelar, firea lui s-a înăsprii.” ION SLAVICI

Măcelar este numele predicativ al participiului **ajuns**.

Este necesar să precizăm că ambele verbe: **a se face** și **a ajunge** cer nume predicative și propoziție predicativă numai când înseamnă „a deveni”. În rest, construcțiile cu aceste verbe au alte interpretări:

„Când am ajuns amorțit de frig la Cocorăști, îmi era frică să mă duc acasă și de aceea Hufu a venit cu mine...” ION SLAVICI

Aici, **a ajunge** este construit cu elementul predicativ suplimentar **amorțit**, care nu satisface condiția de nume predicativ.

În esență, însă, **a ajunge** este verb care desemnează mișcarea și în această situație se construiește cu prepoziția **la**:

„Simțurile-i, multă vreme răzlețite și confuze, încercau să se întoarcă la locul lor. Voit sau nu, cu o clipă înainte de **a ajunge** la marginea prăpastiei. Erau semne că alesese viața.” ION BRAD

Deci, ca verb de mișcare, **a ajunge**, cere prepoziția **la**: **a ajunge la marginea prăpastiei**.

În frază, **a ajunge** se construiește cu ajutorul conjuncțiilor **să** sau **ca...să**.

„Cu toate discuțiile din poiana fierăriei lui Iocan, care nu aveau prin ele însele nimic neobișnuit, se răspîndi știrea că acolo Cocosilă se certase cu Țugurlan, ajungînd aproape să se bată.” MARIN PREDĂ

Firese, **a ajunge** are aici completiva indirectă **să se bată**
La fel în: *

„În anul al IV-lea de școală primară, Niță ajunsese să scrie așa de frumos încît dacă l-ai fi pus alături de al lui Ghiță, caietul lui părea că este modelul de caligrafie tipărit...” ION LUCA CARAGIALE

Subordonata **să scrie așa de frumos** este completiva indirectă a verbului **a ajunge**, corespunzînd poziției sintactice **la ce?**

Situația este complet diferită de aceea în care apare un alt fel de determinant:

„Putea acum spune tuturor că **a ajuns** ce și-a dorit.” I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Aici, subordonata verbului **a ajunge**, **ce și-a dorit**, este predicativă.

Determinant obligatoriu nume predicativ are verbul **a părea** în:

„Părea un tînăr voievod / Cu păr de aur moale, / Un vînt giulgiu se-ncheie nod / Pe umerele goale.” MIHAI EMINESCU

Numele predicativ al lui **a părea** este aici un voievod.
Un alt exemplu:

„Trei bărbați și trei femei, cu obrații crinceni, încremenți, păreau pietre abia rupte din măruntaiele pământului.” GEO BOGZA

De astă dată **pietre** este nume predicativ al lui **păreau**, cu referire la subiectul *trei bărbați și trei femei*.

Determinant nume predicativ există după **a părea** și în:

„Femeia părea obișnuită cu acest fel de tratament, întrucât alergase mult și înainte și după căsătoria fiicei sale, pe la ambasade și pe la alți funcționari consulari.” ION BRAD

De astă dată, numele predicativ este **obișnuită** pe lângă **părea**.

Ca și la celelalte verbe care cer nume predicativ, și pe care, datorită tradiției, le numim copulative, și la verbul **a părea** constatăm posibilitatea de înlocuire a numelui predicativ din propoziție prin propoziția predicativă în frază:

„Omul acesta pare că nu știe cât prețuiește pentru mine amicitia lui și nu-și face idee, desigur, ce fericit sînt eu cînd aflu de la dînsul ceea ce de la alții ar fi greu de aflat.” ION LUCA CARAGIALE

De astă dată, propoziția **că nu știe** este predicativă în grupul verbal **omul...pare**.

La fel în:

„Se vedeau primii baci sus, pe buza prăpastiei și nu păreau că sînt atît de departe, dar vremea trecea și distanța rămînea mereu aceeași, ca și cum mersul lor prin zăpadă ar fi fost inutil.” GEO BOGZA

În grupul verbal **bacii...nu păreau**, propoziția **că sînt atît de departe** este, fără îndoială, predicativă.

Ca și la celelalte verbe copulative, numele predicativ și, ca urmare, propoziția predicativă, pot determina moduri nepredicative ale verbului **a părea**:

„Cora își oferea cu dărnicie afecțiunea, pîrînd să o ceară și ea la rîndul ei.” ILEANA VULPESCU

Deci predicativa **să o ceară și ea la rîndul ei**, este dependentă de gerunziul **pîrînd**.

La fel în:

„Sînt încă seri în care, copleșit de cefuri, pierdut de sine însuși și de Steaua Polară, abia mai plutește, pîrînd că peste noapte va fi înghițit de genuni.” GEO BOGZA

Și aici, o predicativă a gerunziului **pîrînd**, dar construită altfel, cu ajutorul conjuncției **că**, față de exemplul precedent, unde elementul introductiv era conjuncția **să**.

În ceea ce privește verbul **a părea**, credem că mai este necesar să consemnăm variațiile acestuia privitoare la felul subordonatei cu care se construiește.

Până acum am urmărit construcțiile cu propoziții predicative dependente de verbul **a părea**.

Dar, pe lângă calitatea de verb copulativ, calitate în care cere subordonată predicativă, verbul **a părea** este și impersonal, calitate care dictează apariția unei subordonate subiective.

Pentru a diferenția predicativă de subiectivă, ambele depinzând de **a părea**, trebuie să precizăm că propoziția predicativă se constituie după **a părea** numai dacă acest verb are subiect; dacă **a părea** nu are subiect înseamnă că este impersonal, iar subordonata este subiectivă.

Să urmărim versurile:

1) **Părea** că printre nouri s-a fost deschis o poartă / *Prin care trece, albă, regina nopții moartă.*" MIHAI EMINESCU

2) „*Și-o fântină strimbă pe lumina zării* / **Pare** că sporește liniștea-nserării." GEORGE TOPÎRCEANU

În primul caz **a părea** este impersonal și, ca urmare, propoziția **că printre nouri s-a fost deschis o poartă** este subiectivă.

În cel de-al doilea caz **a părea** are subiectul **o fântină**, și normal, propoziția **că sporește liniștea-nserării** este predicativă.

Aplicînd aceleași criterii, să urmărim și alte subordonate ale verbului **a părea**:

„*I se părea* că nu l-a văzut de mult, *că-l regăsește* după o lungă despărțire *și ar fi vrut să poată face pentru el ceva: un gest de tandrețe, unul de recunoaștere, dar tăcerea lui o descuraja.*" MIHAIL SEBASTIAN

Cele două propoziții **că nu l-a văzut de mult, că-l regăsește după o lungă despărțire** sînt subordonate subiective după verbul impersonal **se părea**.

Situația se schimbă în:

„*Sașa și Tincuța îi ridicară pernele la spate și ea păru* că doarme." DULIU ZAMFIRESCU

Aici, **a părea** are subiect: *ea părea* și subordonata **că doarme** este predicativă.

La fel stau lucrurile și dacă verbul **a părea** este la un mod nepredicativ, de pildă, la gerunziu:

„*Cora își împărțea cu dărnicie afecțiunea, pîrînd* să o ceară și ea la rîndul ei" ILEANA VULPESCU

Aici, deoarece gerunziul **pîrînd** are subiect comun cu acela al predicatului, subordonata **să o ceară și ea la rîndul ei** este predicativă gerunziului.

Verb copulativ cu determinant obligatoriu nume predicativ este și **a rămîne**.

„**A rămas**, Mara, săraca, văduvă, cu doi copii, sărăcuții de ei, dar era tîndră și voinică și harnică, nu-i vorbă.” ION SLAVICI

Văduvă este numele predicativ al verbului **a rămas**. Cu nume predicativ se construiește **a rămîne** și în:

„Întîlnirea aceasta, a doua, ar fi rămas fără semnificație dacă, la un moment dat, nu puneam întrebarea: Ce-ar fi să facem o carte?” FLORIN MUGUR

Aici nume predicativ al lui **ar fi rămas** este **fără semnificație**.

Pe lingă același verb copulativ, pot apărea mai multe nume predicative:

„Deschise fereastra din fața măcelăriei și Persida rămase dreaptă, înaltă și cu fața deschisă în ea.” ION SLAVICI

Rămase are numele predicative **dreaptă, înaltă, cu fața deschisă**.

Nume predicative au și formele la moduri nepredicative ale verbului **a rămîne**:

„Adeseori mi-o închipuisem cu părul alb, într-o bătrînețe liniștită, surîzătoare, rămînînd, ființelor noastre în amurg, același prilej unic de profundă comuniune.” GEO BOGZA

Prilej unic este numele predicativ al gerunziului **rămînînd**. La fel și participiul verbului **a rămîne**:

„Rămasă singură, Mara își făcuse socoteala și stete mult pe gînduri.” ION SLAVICI

Singură este numele predicativ al participiului verbului **a rămîne**, **rămasă**.

Și în versuri:

„Mă rog de mere și în genunchi mă las / În fața umbrei merelor ca să rămînă / Nedespărțită de ele.” NICHITA STĂNESCU

Nedespărțită este numele predicativ al lui **să rămînă**.

În enunțul amplu, subordonata verbului **a rămîne**, corespunzătoare numelui predicativ este, de regulă, predicativă:

„Nemaiavînd ce să ia, vru să iasă, dar avu o clișă de nelinște, rămase ca și cînd ar fi fost ținuit locului și i se păru că lumina lămpii scade pe nesimțite și se face întuneric.” GEORGE CĂLINESCU

Aici **ca și cînd ar fi fost ținuit locului** este subordonata predicativă a lui **rămase**.

O interpretare diferită dăm versurilor care urmează:

„Dacă rămîn mai departe cum sînt, / Voi îngheța sau mă voi aprinde, / Dar nu rămîn așa cum sînt / Închid ochii: se arată numai peisajul interior / Adică negru, adică vînat.” NICHITA STĂNESCU

În aceste versuri, numele predicativ al lui **rămîn** este, mai întâi, propoziția **cum sînt** și apoi **așa** și, ca urmare, propoziția **cum sînt** nu mai poate fi predicativă, ci este o modală propriu-zisă care subliniază calitatea exprimată prin **așa**.

În frază, ca și în cazul altor verbe copulative, la moduri nepredicative, numele predicativ poate fi subordonata predicativă:

„Dacă cineva i-ar fi dat pe mină un copil să-l păzească pînă vine și nu s-ar mai fi întors o zi, Hergat își lua misiunea în serios, și, **rămas** să îngrijească de copil, și-ar fi uitat și pacienții afară.” GEORGE CĂLINESCU

Propoziția să **îngrijească de copil** este determinant obligatoriu nume predicativ al participiului **rămas**, așadar propoziție predicativă față de acesta.

Un alt verb cu determinant obligatoriu nume predicativ în grupul verbal este și **a însemna**, în enunțuri ca: *Viața înseamnă luptă*; *Generozitatea înseamnă optimism*, unde **luptă** și **optimism** sînt nume predicative.

„A fi supărat pe cineva nu înseamnă neapărat a-l ocoli.” MARIN PREDĂ

A ocoli, nume predicativ față de **a însemna**, cu referire la subiectul *a fi supărat*.

La fel, într-o structură mai largă:

„A fi contemporan înseamnă a fi nemulțumit de prezent, dar nu avînd în minte trecutul... , ci viitorul și a lucra pentru venirea lui, înseamnă a contopi noțiunea de vizionar cu aceea de militant, deci a fi un vizionar militant. Înseamnă a întoarce mecanismul unui ceas care va bate orele zilei de mîine și a fi sigur că-l vei auzi.” GEO BOGZA

Există aici, desigur, mai multe nume predicative, mai ales datorită faptului că **a însemna** este reluat: **a fi nemulțumit**, **a contopi**, **a fi un vizionar militant**, **a întoarce**, **a fi sigur**.

Și acum, **a însemna** cu alt nume predicativ:

„La Malraux a văzut el ce înseamnă să fii sensibil la seismele epocii.” FLORIN MUGUR

Aici, un singur nume predicativ **ce**, în comparație cu concretizările din textul anterior.

În frază, subordonata verbului **a însemna** urmează cele stabilite pentru verbul **a părea**.

Dacă **a însemna** este impersonal, subordonata acestui verb este subiectivă:

„Înseamnă că ați mai fost pe aici.” ZAHARIA STANCU

Aici, **că ați mai fost pe aici** este subiectivă.

Dar, dacă **a însemna** este construit cu subiect, subordonata este predicativă.

„Așa nu înseamnă că toți capătă o experiență de Don Quijote.” MARIN PREDĂ

De astă dată, propoziția **că toți capătă o experiență de Don Quijote** este predicativă.

Aceeași situație în:

„Cam în același timp reapăru și Tudorel, care, așezându-se într-o zi la masă cu un aer bine dispus, părea hotărât să pună lucrurile la punct, convins că a se lăsa furat de gânduri înseamnă să-și negligeze tocmai preocupările lui cele mai de seamă.” GEORGE CĂLINESCU

Aici subordonata predicativă a lui **a însemna**, **să-și negligeze tocmai preocupările lui cele mai de seamă**, se constituie în relație cu subiectul exprimat prin infinitiv **a se lăsa furat de gânduri**.

Spre deosebire de **a părea**, dar la fel ca la **a fi**, subordonata predicativă poate apărea pe lângă **a însemna**, cu referire la o subordonată subiectivă:

„Și dacă bănuiala că el ar fi vinovat de toate cîte se-ntimplaseră de cînd își făcuse apariția printre sătenii din Plopeni devenise aproape-certitudine. Însemna că tot ceea ce se spunea despre el era necesar să fie luat în seamă.” MARIN PREDĂ

Predicativa **că era necesar** apare prin referire, desigur, prin intermediul verbului **a însemna**, la subiectiva **dacă bănuiala devenise aproape certitudine**.

Să urmărim raporturile sintactice din:

„Dacă, intrînd, trebuia să pleci capul, apoi aceasta însemna că părintele Ghermănuță își dăduse ca înălțimea făpturii sale înseși cu comănac cu tot.” CALISTRAT HOGAȘ

Propoziția **că părintele Ghermănuță își dăduse ca înălțimea înălțimea făpturii sale înseși cu comănac cu tot** este predicativă față de subiectiva **dacă trebuia**, reluată prin **aceasta**.

Și acum un text recapitulativ care cuprinde mai multe verbe avînd ca determinant obligatoriu un nume predicativ, numite, în mod obișnuit, copulative, deoarece fac legătura între numele predicativ și subiect:

„După cîteva săptămîni de lagăr, George simți deodată că îi este peste putință să rămînă cum fusese pînă acum, că tensiunea și groaza, cărora le rezistase cum părea că e mai bine, scăzuseră și dintr-odată, totul i se păru interesant și proaspăt.” TITUS POPOVICI

Există, în acest text, **peste putință**, nume predicativ al lui **este**, **cum**, nume predicativ al lui **fusese**, propoziția **cum fusese pînă acum**, predicativa lui **să rămînă**, din nou **cum**, numele predicativ, de astă dată al lui **părea**, **mai bine**, nume predicativ al lui **e**, **interesant** și **proaspăt**, nume predicative ale lui **se păru**.

Și acum, un text recapitulativ ce conține nume predicative ale modurilor nepredicative:

„Nepoata mazelului, fiind o copilă neștiutoare, îndată ce ieșise din chilie, se ștersese cu grăbire la ochi și, în loc să înștiințeze pe bunicii săi, cum socotise

rezbitera, despre grabnica însădătoşire a măriei sale, ca să scrie în...
uşii ca să asculte ce spun cei doi rămaşi singuri." **MIHAIL BABOVI**

Găsim: o copilă, nume predicativ al gerunziului fiind,
guri, nume predicativ al participiului rămaşi.

CENTRE DE ORGANIZARE DE GRADUL AL II-LEA

Prin centre de organizare de gradul al II-lea, înţelegem grupurile verbale alcătuite nu în jurul unui predicat, care ar constitui un centru de organizare de gradul I, ci în jurul verbelor la moduri nepredicative, gerunziu, infinitiv, participiu şi, foarte, rar, supin.

Aşa cum determinanţii verbali „gravitează” în jurul verbului predicat care formează nucleul enunţului, în general aceiaşi determinanţi „gravitează” şi în jurul modurilor nepredicative, creînd aşa-numitele centre de organizare de gradul al II-lea, în care „nucleul” nu este predicat, ci un mod nepredicativ, la rîndul lui subordonat.

Ne ocupăm în mod special de aceste centre de organizare de gradul al II-lea datorită faptului că au, pe de o parte, o structură complexă, iar pe de altă parte, o frecvenţă mare în limba română actuală.

Să observăm fraza:

„Dacă, încercînd a reda intrucîtva trăsăturile acestui nobil chip, am stăruit atît, este că n-am voit să scap prilejul de a-l face să retrăiască înaintea ochilor mei amintirea lui fiindu-mi scumpă.” **MATEIU CARAGIALE**

Există aici, pe lîngă patru centre de organizare de gradul I, patru centre de organizare de gradul al II-lea: două infinitive, a reda, de a face, şi două gerunzii, încercînd şi fiind, care atrag un număr mare de determinanţi verbali.

Un număr mare de centre de organizare de gradul al II-lea observăm în:

„Plimbîndu-mă într-o seară de vară, cam prin 1920, pe Calea Victoriei, în preajma unor alegeri, văzui apropiindu-se de noi un individ în care totul anunţa demenţa; pentru a evita întîlnirea, alunecai ochii într-o parte prefăcîndu-mă că nu-l văd.” **EUGEN LOVINESCU**

Aici sînt patru centre de organizare de gradul I şi patru centre de organizare de gradul al II-lea, dintre care trei gerunzii: plimbîndu-mă, apropiindu-se, prefăcîndu-mă, şi un infinitiv: a evita.

Fără a mai fi aşa de numeroase, centrele de organizare de gradul al II-lea din fraza următoare dau eleganţă exprimării:

„Uneori, cînd întrebări chinute îmi dau răgaz, oricît de puşin timp, sau cînd constat că trece întreaga viaţă fără a mă fi limpezit cumva, mereu încerc-

cînd noi construcții de viață tot așa de fragile, mă apucă regretul că am avut prilejul să trec pe lângă *Desirée* fără să mă încumet s-o cunosc mai de aproape.”
ANTON HOLBAN

De astă dată, față de cele opt centre de organizare de gradul I, apar două centre de organizare de gradul al II-lea: **infinitivul de a fi limpezit** și **gerunziul încercînd**.

În astfel de enunțuri cu centre de organizare de gradul al II-lea, structura sintactică poate fi uneori complexă:

„Așadar, dacă mi s-ar da prilejul să plec într-un univers fără cadavre și fără înmormintări, m-aș teme poate că acolo, schimbîndu-se poziția stelelor, cerul ar fi lipsit de Orion și nu pot să concep grandoarea în cea mai înaltă expresie a ei, fără catedrala de stele care alunecă pe deasupra lumii în nopțile de iarnă.”
GEO BOGZA

Gerunziul **schimbîndu-se**, ca centru de organizare de gradul al II-lea, are aici subiect propriu, *poziția*.

Și acum, încă o frază măiestru construită, cu structura complexă a centrelor de organizare de gradul al II-lea, de care vorbeam mai înainte:

„...unde **vorbînd** pietrelor despre frumusețea mișcării și căutînd să le ia cu ele, pe cînd pietrele se străduiesc să le convingă de vastitatea pe care o capătă lumea cînd nu e străbătută ci contemplată.” GEO BOGZA

Avem aici gerunzii cu subiect propriu: **unde vorbînd, cău-tînd**.

În enunțurile în care centrele de organizare de gradul al II-lea sînt numeroase, acestea sînt exprimate variat: fie prin verb la gerunziu, care sînt, se pare, cele mai numeroase, fie prin verb la infinitiv, fie prin participiu:

„Forța oarecum nota, simțînd că felul lui de a vorbi, în doi peri, îi făcea bine lui Aurel și întreținea buna dispoziție, așa că, mulțumindu-i în sinea mea, îmi urmau firul gîndurilor.” ION BRAD

Prin urmare, găsim un centru **simțînd**, gerunziu cu determinanții lui, un altul, **de a vorbi**, infinitiv cu alți determinanți și apoi din nou un gerunziu, **mulțumindu-i**, cu alți determinanți.

Acum un text și cu alte centre de organizare de gradul al II-lea:

„Îmi citea cîntecele sau mai bine zis nu le citea, ci le mima cu buzele ca din adîncul unei dureri inexprimabile izvorîte din tragedia pe care o cunoșteam și exprimate în cuvinte abia percepute; ele au exercitat asupra mea o sugestie mai mare decît le-o îngăduia valoarea artistică: citindu-le acum în urmă, cu ocazia „Istoriei evoluției poeziei lirice”, m-am convins că Anghel avea dreptate cînd le considera manifestări de artă elementară, sinceritatea nefiind o calitate esențială artistică.” EUGEN LOVINESCU

Se îmbină aici mai multe feluri de centre de organizare de gradul al II-lea: **izvorîte**, participiu cu determinantul *din tragedia*, **exprimate**, participiu, cu determinantul *în cuvinte*, **citindu-**

gerunziu, cu o altă serie de determinanți, **nefiind**, gerunziu, în ceea ce se numește construcție gerunzială absolută, cu subiect propriu, *sinceritatea*, și nume predicativ propriu, *o calitate*.

Și acum, un text modern, cu diverse centre de organizare:

„Dezideratul suprem al oricărei civilizații este de a-și construi raporturi cât mai abstracte și deci cât mai impersonale, după cum gândirea adevărată se străduiește neîncetat să ajungă la cele mai generale raporturi, pentru că adevărurile sînt universale, aceasta fiind regula conceptului.” ALEXANDRU IVA-SIUC

Găsim de astă dată, centrul de organizare de gradul al II-lea **de a construi**, infinitiv care atrage numeroși determinanți și, din nou, o construcție gerunzială absolută: **aceasta fiind regula**, cu subiectul gerunziului **aceasta** și numele predicativ **regula**.

S-ar putea trage concluzia, firește, falsă, urmărind exemplificările de pînă acum, că aceste centre de organizare, de gradul al II-lea, apar numai în proză. După cum vom vedea, apar și în versuri:

„În lacul cel verde și lin / Resfrînge-se cerul senin / Cu norii cei albi de argint, / Cu soarele nori sfîșiind / Dumbrava cea verde pe mal / Oglîndă în umedul val, / O stîncă stîrpită de ger / Înaltă-a ei frunte spre cer / Pe stîncă sfărîmată mă sui / Gîndirilor aripi le pui / De-acolo cu ochiul uimit / Eu caut colo-n răsărit / Și caut cu sufletul dus / Ca cerul pierdut în apus / Cobor apoi stîncă în jos / Mă culc între flori cu miros / Ascult la a valului cînt / La zgomotul dulce de vînt / Natura de giur-împregiur / Pe sus e o bolidă de-azur / Pe jos e un verde covor / Țesut cu mii tinere flori.” MIHAI EMINESCU

Ca și în proză, găsim numeroase centre de organizare de gradul al II-lea: **sfîșiind**, gerunziu cu un complement direct, **nori**, **stîrpită**, participiu, avînd complement de agent, *de ger*, **pierdut**, participiu, cu un complement circumstanțial de loc, *în apus*, apoi **țesut**, participiu, cu un complement instrumental, *cu mii*.

Uneori, centrele de organizare de gradul al II-lea din versuri au, aproximativ, complexitatea celor din proză:

„Veniseră streinii / Să-l vadă pe tîlhar și să-l audă / Cîte un fiu, cumătru, nepot sau altă rudă, / Gătît cu giuvaere, brătări de lanțuri grele, / Îi dase stăpînirea la glezne și ghiulele / Și strălucea în fiare ca un mitropolit / Ros în călcîr de scoabe cu nituri și strivit / Cînd se mișca din lanțuri și se-ndrepta să vază, / O sută de cădelniți păreau că-l tămiiază / Patru diaconi falnici înalți și lași în spete / Drept sfeșnice de mîndă cu puști și baionete / Păzeau arhiereul de temniță de-aproape / Ca nu cumva să zboare și să scape / Era, cum zic, un munte de om și-ntrre vecini / Ca un vultur de piscuri fîrît printre găini / Intrînd judecătorii cu cel chemat în față / Se stinghereau să-i rabde privirile de gheață / Și se făcuse-n sală / Tăcere și de suflet ca-ntr-o clădire goală / Cînd glasul lui răspunde-ngînînd cuvîntul „jur” !” TUDOR ARGHEZI

Există în aceste versuri argheziene, șase centre de organizare de gradul al II-lea: două gerunzii, **intrînd**, **îngînînd**, și patru participii: **gătît**, **ros**, **strivit**, **tîrît**.

În alte versuri argheziene, de dimensiuni mai reduse, apar mai puține centre de organizare de gradul al II-lea, însă într-o structură mai complexă:

„Argatul auzind că-l cheamă / S-a tulburat de bună seamă / Și ce mira mai mult oierul / E că-l chema la curte chiar boierul / Stăpînul, trîndăvind în slava lui / Niciînd nu se-arătase și nicicui / Și sînbrieș la staule de-o viață / El nu știa măcar cum e la față.” TUDOR ARGHEZI

Există aici, desigur, numai două gerunzii: **auzind** și **trîndăvind**, ambele construite cu subiect propriu: *argatul auzind* și *stăpînul trîndăvind*.

Și acum, un text cu relativ puține centre de organizare de gradul al II-lea, însă mînuite artistic:

„Aici, unde pe cîmpul unde-n vechime zeri / N-au trecut decît călări / Unde pîtrele-și arată colții albi și iarba / Fuge speriată-n verzuiele zări, / Îmi dau întîlnire cu tine, femeie / Zveltă-și sălbăticită de frumusețe, / Înainte de răsăritul soarelui, cînd stelele / Rostogolindu-se înclină cerul într-o parte / Tu, tu, venind / De tine / Doar un strigăt mă mai desparte.” NICHITA STĂNESCU

Spuneam că Nichita Stănescu folosește artistic centrele de organizare de gradul al II-lea. De altfel, acestea, ca toate modurile nepredicative ale verbului, au caracter sintetic ce avantajează exprimarea ideii. Astfel, pentru poet este convenabil să spună *tu venind* în loc să folosească distributiva *care veneai* și, respectiv, *stelele rostogolindu-se înclină cerul*, în loc de a fi folosit o circumstanțială de cauză *fiindcă se rostogolesc*.

Prin urmare, ambele gerunzii din textul anterior au calitatea unei exprimări sintetice pe care propozițiile subordonate o pierd.

Prin capacitatea lor de sinteză, centrele de organizare de gradul al II-lea oferă posibilitatea unei exprimări atât artistice cît și economice, ceea ce duce la o frecventă utilizare.

Să urmărim cît de larg ar fi fost enunțul următor dacă s-ar fi renunțat la centrele de organizare de gradul al II-lea:

„Dar odată întorși în țară, unii uită tot, poate își manifestă regretele tardive de a-ți fi împărtășit un gînd sau un amănunt de viață dintre cele mai tainice de parcă și-ar fi spus ceva compromițător propriului suflet.” ION BRAD

Așa ar fi: *odată întorși*, corespunzătoare unei temporale, după ce s-au întors în țară, și *de a-ți fi împărtășit* față de atributiva *că ți-au împărtășit*.

Remarcăm așadar, că utilizarea centrelor de organizare de gradul al II-lea nu este numai un simplu fapt constatat, ci și o posibilitate pe care trebuie s-o avem în vedere ca modalitate de exprimare sintetică și artistică.

FUNCȚII SINTACTICE ÎN GRUPUL VERBAL

În capitolul precedent am prezentat determinanții obligatorii ai verbului, urmînd ca, în acest capitol să prezentăm determinanții facultativi din grupul verbal, stabilindu-le funcțiile sintactice în raport cu verbul.

SUBIECTUL ȘI SUBIECTIVA

Cum am stabilit deja, vom considera subiectul și subiectiva drept membri ai grupului verbal, deci elemente subordonate verbului, renunțînd la concepția gramaticii tradiționale, potrivit căreia subiectul și predicatul sînt puse pe același plan, ca părți principale ale propoziției, opțiune pe care o vom prezenta în cele ce urmează.

În mod obișnuit, subiectul arată cine face acțiunea exprimată de verb sau cui i se atribuie o calitate sau o acțiune. Prin urmare, chiar din definiție rezultă două tipuri de subiect:

1. Cine face acțiunea: **Soarele dogorește foarte tare; Copiii aleargă veseli.**
și

2. Cui i se atribuie o calitate sau o acțiune: **Cîinele este bătrîn; Vara este pe sfîrșite; Filmul devine interesant; Se văd noi clădiri.**

Să urmărim cele două tipuri de subiect în textul:

„Satul era tot mai ars și pustiu și numai cîinii satului urlau pe ici pe colo de foame și rodiau cîte un schelet de vită moartă.” MIHAI EMINESCU

Distingem, în acest text, subiectul care face acțiunea: **cîinii...urlau...rodeau** și subiectul căruia i se atribuie o calitate: **satul...era ars, pustiu...**

De astă dată, ambele subiecte sînt exprimate prin substantive: **cîinii, satul.**

Aceeași tipologie a subiectului se observă și dacă acesta este exprimat prin alte elemente morfologice:

„A cunoaște, a iubi / Înc-o dată iar și iară / A cunoaște-nseamnă iarnă, / A iubi e primăvară. / A iubi aceasta vine / Tare de departe-n mine, / A iubi aceasta vine / Tare de departe-n tine.” LUCIAN BLAGA

A cunoaște, verb la infinitiv, în ambele versuri: **a cunoaște, a iubi**, cu verb copulativ subînțeles, ca și în **a cunoaște-nseamnă iarnă**, cu verbul copulativ **a însemna**, prin urmare, în ambele versuri, **a cunoaște** este subiect căruia i se atribuie o calitate. Pe cînd în **a iubi aceasta vine**, **a iubi** este subiect care face acțiunea: **a iubi vine.**

Ca urmare, în versurile citate din Lucian Blaga, cele două infinitive exprimă două tipuri de subiect.

Să urmărim subiectele din:

...„Se vedeau primii baci sus, pe buza prăpastiei, și nu păreau că sînt așa de departe, dar vremea trecea și distanța rămînea mereu aceeași, ca și cum mersul lor prin zăpadă ar fi fost inutil, ca și cum puteri ascunse, mai tîrziu decît le îngăduiau propriile lor forțe, i-ar fi adus mereu la punctul de plecare...”
GEO BOGZA

Baci este subiect căruia i se atribuie acțiunea verbului *se vedeau*, **vremea** este subiect care face acțiunea: *vremea trecea*, **distanța** este subiect căruia i se atribuie o însușire, *aceea și la fel și mersul*, căruia i se atribuie calitatea *inutil*, în timp ce **puteri** este subiect care face acțiunea: *puteri ar fi adus*.

46. Există o serie de caracteristici ale verbului care determină apariția unui anumit tip de subiect. În principiu, verbele personale, la diateza activă, au subiect care face acțiunea:

„Faptele povestite și nu povestitorul apar pe primul plan, încît dacă din opera lui Negruzzi n-ar fi rămas decît nuvela, nimeni n-ar fi putut aduce vreo precizare despre particularitățile morale ale omului care a scris-o.” TUDOR VIANU

Subiectele **faptele**, **povestitorul** sînt subiecte care săvîrșesc acțiunea exprimată de predicatul *apar*, **nuvela** este subiectul care face acțiunea exprimată de predicatul *n-ar fi rămas* și, în sfîrșit, **care** este subiectul care săvîrșește acțiunea exprimată de predicatul *a scris*.

Verbele la diateza pasivă au subiect căruia i se atribuie o acțiune realizată de altcineva: *S-a tipărit ziarul*; *A fost scoasă o revistă nouă*.

Să analizăm tipurile de subiect în textul următor:

„Cîte un fior de gheață / Se furnică pielea creată / Întrebîndu-se alandala / Cum de s-a ivit răscoala / Și de ce și pentru ce / Dar mai bine-i a tăce / Și-a-nge-munchea pe brînci / Că păcatele-s adînci.” TUDOR ARGHEZI

Se observă apariția diferitelor tipuri de subiect, care au, totodată, diverse modalități de exprimare morfologică: substantive, verbe la infinitiv: **fior**, subiect al unui verb subînțeles, **pielea**, subiect care săvîrșește acțiunea exprimată de predicatul *se furnică*, **răscoala**, subiect care face acțiunea exprimată de predicatul *s-a ivit*, **a tăcea** și **a ingenunchea**, subiecte cărora li se atribuie calitatea *bine* din predicatul *e mai bine*, și **păcatele**, subiect căruia i se atribuie calitatea *adînci*.

O altă trăsătură a verbului care determină selecția unui anume tip de subiect este aceea de a fi personal cu sens impersonal. La astfel de verbe, *subiectul gramatical suferă acțiunea săvîrșită de predicat* care are un subiect logic: *Îmi convine situația*; *Îmi trebuie o carte recentă*; *Ne place muzica*.

De pildă, în:

„Deși nu putea face o selecție mai largă, Dora, Lola și chiar Medy îi plăceau.”
GEORGE CĂLINESCU

Dora, Lola, Medy constituie subiectul verbului *plăceau*.
Și în:

„Dacă îi displăcea această trăsătură a firii mele e cu atât mai bine, căci nu vom fi prieteni.” MARIN PREDĂ

Unde *trăsătură* este subiectul care suferă acțiunea exprimată de predicatul *displăcea*.

În textul:

„Lui Costel îi plăceau stofele feminine, colorate și mirosul bucatelor de casă.”
HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

stofele, *mirosul* constituie subiecte care suferă acțiunea exprimată de predicatul *plăceau*.

Verbul *a trebui*, unipersonal ca formă și impersonal ca sens, are subiect care suferă acțiunea exprimată de verb numai când este construit cu pronume în dativ.

„Trebuie să fiți răbdătoare căci dumneavoastră ați acumulat de-a lungul anilor oboseală și emoții ale căror urmări nu pot fi alungate ușor. Vă trebuie puțină răbdare și credință că veți deveni iar cum ați fost.” MARIN PREDĂ

Răbdare și *credința* sînt subiecte care suferă acțiunea exprimată de verbul *a trebui*.

La fel și în:

„Personalul trenului umblă forfota examinînd roatele tamponate cu toată presiunea, așa de tamponate că-i trebuie vreo zece minute mecanicului să-și încarce iar pompa de aer comprimat și să poată urni trenul din loc.” ION LUCA CARAGIALE

În propoziția *mecanicului îi trebuie zece minute*, *minute* este subiectul care suferă acțiunea exprimată de predicatul *trebuie*.

Un astfel de subiect al verbului *a trebui* poate apărea chiar pe lingă modul gerunziu:

„Și încă nu mă dumiresc cum și le putuse însuși, căci, dacă adevărat este că trebuindu-i *veacuri* ca să se plămădească, datina rămîne apanagiul exclusiv al singelui, de unde acel strop de sînge albastru foarte pur, care, respingînd prihana corcelilor, înflorea în ființa lui pe neașteptate atât de semeț?” MATEIU CARAGIALE

Se observă: *trebuindu-i veacuri*, unde *veacuri* este subiectul gerunziului *trebuind*. Faptul că gerunziul are subiect am sta-

bilit deja în discuția despre centrele de organizare de gradul al II-lea.

De pildă în *Ileana trebuie să sosească*, subiectul care face acțiunea, *Ileana*, nu este subiectul lui *a trebui*, ci al lui *să sosească*, adică, practic, forma celor două propoziții este:

1. *trebuia*
2. *Ileana să sosească*.

Să urmărim care este posibilitatea de segmentare în textul care urmează:

„Și acum încă, de câte ori *Mihai Vardaru trebuia să ia o hotărîre în viață* și trecea printr-o criză a sufletului, se întreba, ca ultimă instanță a conștiinței, dacă fapta sau gîndul lui ar fi sau nu aprobate de fostu-i dascăl.” CEZAR PETRESCU

Și aici segmentăm: 1. *de câte ori trebuia*, 2. *Mihai Vardaru să ia o hotărîre în viață*.

La fel stau lucrurile dacă subiectul care face acțiunea însoțește gerunziul verbului *a trebui*:

„Asta n-ar avea nici o importanță, judecata neputînd să-i facă nici un rău și nici un bine, ea trebuie doar să fie.” D. R. POPESCU

Și aici, subiectul aparent al gerunziului, *ea*, substituind substantivul *judecata*, este, în fapt, subiectul predicatului din subordonată, *să fie*. Prin urmare, vom segmenta: *trebuind, ea să fie*.

Mai mult, chiar, verbul *a trebui* este unipersonal cu sens impersonal și atunci cînd se folosesc forme de persoana a III-a plural, *trebuiau* sau alte forme personale, creîndu-se numai impresia că acest verb este personal.

În fapt, *a trebui* este permanent unipersonal ca formă, cu sens impersonal, iar formele așa-zise personale, nu sînt decît forme hipercorecte, explicabile prin tendința vorbitorilor de a căuta să vorbească foarte corect. Știînd că nu este corect să se spună, *ei știa*, ci *ei știau*, aceștia procedează la fel cu *a trebui*, eliminînd forma corectă *ei trebuia* și înlocuind-o cu *ei trebuiau*, în fapt greșită.

Să analizăm un text care cuprinde astfel de forme:

„Bineînțeles însă că nu *trebuiau* nici ei să mai aibă pretenții, adică din vînzarea, care se va face curînd, *trebuiau* să-și cumpere numai fetele, urmînd ca la tîrgul de Vinerea-Mare, cînd se va întoarce Achim cu banii, să-și cumpere și ei cele trebuitoare.” MARIN PREDA

Segmentăm: 1. *nu trebuiau*, 2. *nici ei să mai aibă pretenții*, știind că subiectul *ei* este acela care face acțiunea exprimată de predicatul *să mai aibă pretenții*.

În aceste condiții, subordonata introdusă prin conjuncția *să*, dependentă de verbul *a trebui*, este, în toate cazurile, subiectivă.

Același comportament ca verbul *a trebui* îl mai au verbele *a urma* și *a fi*, în anumite situații și anume când, avînd sensul „a trebui”, se folosesc unipersonal cu sens impersonal: *Urmează să plecăm mâine*; *Era să plecăm azi*.

Mai întii *a fi*:

„Eu ți-oi răspunde domniei tale, Alexandre, că deși nici n-am auzit pîndă acum de acel dascăl vestit, cunosc din învățăturile prostimii ceasul cînd răsare în noapte luna și ea ne va fi călduză la urme; și, mai pe urmă, a adăugat uncheșul uitîndu-se pe deasupra codrului, bună, rea, vremea fi-va cum va voi, noi n-avem putere s-o schimbăm dacă va fi să fie rea.” MIHAIL SADOVEANU

Ca și la *a trebui*, aici *dacă va fi să fie rea*, cuprinde verbul impersonal *va fi* cu subiectiva *să fie rea*.

Aceeași situație o avem și în:

„Tovarășa Aurelia *era* să plece, se îndreptă spre ușă, dar în prag se opri și se întoarse.” ZAHARIA STANCU

Vom segmenta: 1. *era*, cu subiectiva 2. *tovarășa Aurelia să plece*, în care subiectul *tovarășa* face acțiunea exprimată de predicatul *să plece*.

Ca și *a trebui*, și avînd acest sens, *a fi* are uneori forme personale, hipercorecte: *Eram să plec*; *Erați să veniți*; *Erau să încerce*.

Formele *eram*, *erați*, *erau*, cu variație de persoană, nu ni se par sau chiar nu sînt corecte, din moment ce verbul, conform normei se folosește unipersonal, cu sens personal. Prin urmare, forma corectă, unică, în această situație, este *era*.

În cazul verbului *a urma* constatăm aceeași situație:

„Asta nu e important, a răspuns colonelul german, *urmează* să declarați la cercetări de ce; fapt este că l-ați omorît și trebuie să fiți judecați toți, toată bateria.” MARIN PREDĂ

Deci *urmează*, cu subordonata subiectivă *să declarați la cercetări de ce*.

Și în:

„O piedică neașteptată îi apare din prima clipă în față: despărțirea cum nu se poate mai grea de tărîmul de pe care *urmează* să înceapă.” GEO BOGZA

Segmentăm: 1. *de pe care urmează*, cu subiectiva 2. *să înceapă*.

Considerăm că avem de-a face cu aceeași situație și dacă verbul **a urma** are forme diferite, e aparent verb personal, ca în cazul verbelor discutate mai înainte:

„Ceilalți urmau să fie arestați la întimplare, *absolut la întimplare*.” ALEXANDRU IVASIUC

Segmentăm: 1. **urmau**, cu subiectiva 2. *ceilalți să fie arestați la întimplare*.

La fel în:

„Se vor întocmi liste cu cei ce urmau să fie executați.” ALEXANDRU IVASIUC

Deci, din nou: 1. **urmau** și subiectiva 2. *să fie executați*.

Paralelismul subiect — subiectivă. Identități și diferențe

În principiu, subiectiva corespunde subiectului. Așa stînd lucrurile, subiectul se poate dezvolta în propoziție subiectivă: **Leneșul mai mult aleargă și scumpul mai mult păgubește**.

În acest proverb, subiectul **leneșul** corespunde propoziției subiective: *cine lenevește*, iar subiectul **scumpul** poate fi dezvoltat în subiectiva: *cine se scumpește*.

Desigur, este posibil și situația inversă, ca subiectiva să fie contrasă într-un subiect:

„Ceea ce face ea e un act disperat.” DUMITRU POPESCU

De astă dată, **ceea ce face ea**, subordonată subiectivă a lui *e un act* se poate contrage în subiectul **fapta ei**, enunțul putînd lua forma: *Fapta ei e un act disperat*.

Correspondența dintre subiect și subiectivă se vede clar din textul următor:

„Orașul și ceea ce era populat în jurul lui se vedeau încă la mare distanță.” CEZAR PETRESCU

Perfecta corespondență dintre subiect și subiectivă se observă datorită fenomenului gramatical de coordonare copulativă dintre subiectul **orașul** și subiectiva **ceea ce era populat în jurul lui**.

Să urmărim în ce măsură echivalența dintre subiect și subiectivă este perfectă.

Subiectul poate fi exprimat și neexprimat, dar, în enunț, în propoziții diferite, subiectul se poate schimba:

„Femeia îl ascultă un minut, mărturisirea lui stîngace și, în același timp, teatrală, îi dădea fiori fectorelnici.” LIVIU REBREANU

Ca urmare, în prima propoziție, subiectul este **femeia**, care săvârșește acțiunea exprimată de predicatul *ascultă*, în timp ce în propoziția a doua apare un nou subiect, **mărturisirea**, care săvârșește acțiunea exprimată de predicatul *dădea*.

Se întâmplă ca, într-o aglomerare de propoziții, fiecare propoziție să aibă subiect propriu:

„Sara pe deal **buciumul** sună cu jale, / Turmele-l urc, **stele** le scapără-n cale, / Apele plîng clar izvorînd în fîntîne.” MIHAI EMINESCU

Sînt, pe rînd, subiecte: **buciumul**, care săvârșește acțiunea exprimată de predicatul *sună*, **turmele**, subiectul predicatului *urc*, **stele**, subiectul predicatului *scapără* și **apele**, subiectul predicatului *plîng*.

O asemenea situație poate fi întîlnită și la un poem modern:

„Nu pot să dorm / Mi s-a plîns / Copacul, / Visez urît, / Apar în juru-mi fel de fel de nopți / Și de spaimă, pe trunchiul meu, coaja / Face riduri / Uneori mă zvîrcolesc și gem / Și atunci trebuie să mă clatine pușin / Vîntul / Ca nu cumva să mă usuc / În somn.” MARIN SORESCU

Se observă apariția a foarte multe subiecte, **copacul**, față de predicatul *s-a plîns*, **nopți**, subiect al predicatului *apar*, **coaja**, subiect față de *face riduri* și **vîntul**, față de predicatul *să clatine*.

În afară de subiectele exprimate, relevate mai sus, apar, în ultimul text, cîteva verbe cu subiect neexprimat: *nu pot*, *visez*, *mă zvîrcolesc*, *gem*, *să mă usuc*. La acestea, subiectul este **inclus în desinența verbului, în toate cazurile de aici, pronumele personal eu**.

Vom considera subiect **inclus** subiectul care rezultă din forma verbului, de obicei pronume personal de persoanele I și a II-a singular și plural: *eu, tu, noi, voi*.

Subiectul **inclus** poate fi exprimat totuși în cazul în care se creează o antiteză:

„Voi credeți în scrisul vostru, noi nu credem în nimic.” MIHAI EMINESCU

În contexte largi, subiectul poate fi subînțeles. Acest tip de subiect este exprimat o dată, sub o formă sau alta, și apoi se subînțelege:

„Secretarul județenei cunoștea totul mai dinainte, îi ascultă, ce-i ascultă, le făcu semn să tacă și-i fulgeră cu o întrebare...” ZAHARIA STANCU

Subiectul, o dată exprimat, **secretarul (cunoștea)**, este, apoi, subînțeles: **(secretarul) ascultă, (secretarul) le făcu semn, (secretarul) fulgeră**.

Să urmărim situația din:

„Pe Sergiu îl deranja mărînimia superfluă, dar nu se manifesta decît printr-un surîs absent și o deschidere semnificativă a pleoapelor.” DUMITRU POPESCU

Se observă că, în prima propoziție, față de predicatul *deranja*, subiectul care săvîrșește acțiunea este **mărînimia**, în timp ce în a doua propoziție (*pe*) *Sergiu*, complement direct în primul enunț, devine subiect subînțeles în structura (*Sergiu*) *nu se manifesta*.

Se poate vedea ușor subiectul subînțeles în:

„Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri / Și niciodată n-qr să vie iară...”
MIHAI EMINESCU

Ambele propoziții au același subiect, **anii**, cu diferența că în prima este exprimat, în timp ce în cea de-a doua este subînțeles.

Se întîmplă că subiectul subînțeles să apară în mai multe propoziții:

„Bașibuzucii au priceput că nu e de glumă, au aruncat armele și au plecat.” ZAHARIA STANCU

Bașibuzucii, subiect exprimat în prima propoziție, este subînțeles și în ultimele două propoziții: (**bașibuzucii**) *au aruncat armele* și (**bașibuzucii**) *au plecat*.

Un caz special de subiect neexprimat îl constituie subiectul general, subiect pentru persoana a II-a singular a verbului, cu referire la orice persoană. De pildă, în indicații: **Traversezi** *bulevardul, faci la dreapta și ajungi la magazin*.

Prin urmare, o formă de persoana a II-a singular care e valabilă pentru orice persoană: **traversezi** și *tu*, și *noi*, și *ei* etc.

La fel în proverbul:

„Toate limbile să le înveți dar pe a ta mai mult s-o cîntești.”

Au subiect general formele verbale **înveți**, **cîntești**.

Și în versurile:

„De treci codrii de aramă de parte vezi albind / Și-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint.” MIHAI EMINESCU

Apar cu subiect general trei forme verbale: **treci**, **vezi**, **auzi**.

După cum s-a văzut, subiectul cunoaște aceste cazuri de subiect neexprimat, în timp ce propoziția subiectivă este întotdeauna exprimată.

În ceea ce privește subiectul exprimat, acestuia îi corespunde propoziția subiectivă.

Ca și subiectul, subiectiva este de două tipuri: propriu-zisă și gramaticală.

1. Subiectiva propriu-zisă, săvârșește acțiunea exprimată de predicat:

„Venise cine avea puterea să înfrunte urgia.” ZAHARIA STANCU

Aici cine avea puterea arată cine face acțiunea exprimată de predicatul *venise*.

Ca și în:

„Care dintre voi se simte destoinic a împărăși peste o țară așa de mare și de bogată ca aceea are voie din partea mea să se ducă ca să împlinească voința cea mai de pe urmă a moșului vostru.” ION CREANGĂ

În acest text, subiectiva *care dintre voi se simte destoinic* săvârșește acțiunea exprimată de predicatul *are voie*.

2. Subiectivă gramaticală este subiectiva căreia i se atribuie o acțiune sau o calitate: *se zice că va veni*. Aici subiectivei *că va veni* i se atribuie acțiunea exprimată de predicatul *se zice*. În *E bine să-ți ordonezi lucrările*, subiectivei *să-ți ordonezi lucrările* i se atribuie calitatea *bine*, exprimată de predicatul *e bine*.

Să urmărim textul:

„Cine va mai face vreo nelegiuire, oricât de mică, sau nu va asculta o poruncă, va fi imediat împușcat, fără să fie judecat, așa că trebuie numai decît să vă între în cap că cine nu iubește armata sau se ridică contra lei, mănîncă pușcărie.” LIVIU REBREANU

De astă dată, apar ambele tipuri de subiective: subiectivele propriu-zise *cine va face, cine nu iubește armata* sau *se ridică contra ei*, care arată cine face acțiunea săvîrșită de predicatele *va fi împușcat, mănîncă pușcărie*. Alături de subiectivele propriu-zise, relevate mai sus, apar și cîteva subiective gramaticale: *să vă între în cap, că mănîncă pușcărie*.

Urmărind un alt text, vom constata o altă situație:

„E adevărat că nu-mi place să mă agită în gol numai de dragul de a mă agita și că mai bine stau și mă uit pe fereastră decît să mă înham și să încerc o experiență, pe care spiritul meu o consideră inutilă.” MARIN PREDĂ

Aproape tot textul este constituit din subiective gramaticale: *că nu-mi place, să mă agită în gol* numai de dragul de a mă agita, *că mai bine stau și mă uit pe fereastră*.

Atît subiectul, cît și subiectiva pot fi exprimate prin mai mulți termeni. La subiect, fenomenul poartă numele de subiect multiplu:

„Prudența, detaliile acțiunii, puse perfect la punct, erau absolut obligatorii.” ALEXANDRU IVASIUC

Subiectul multiplu are aici doi termeni: **prudența, detaliile**.
Există subiect multiplu cu mai mult de doi termeni:

„Văi, păduri, stinci roșiatice, piscuri de calcar și negre prăpăstii, fiecare în parte și toate la un loc, curg...” GEO BOGZA

Acum, termenii subiectului multiplu s-au aglomerat, sînt cinci la număr: **văi, păduri, stinci, piscuri, prăpăstii**.

Termenii subiectului multiplu pot fi coordonați ca în exemplele de mai sus sau pot fi dispersați (în funcție de arta scriitorului):

„Pînd la urmă trec **noptile**, trec **iubirile** și nu rămîne altceva decît că se rezolvă o problemă.” D. R. POPESCU

Se observă că, în loc să se coordoneze cei doi termeni ai unui posibil subiect multiplu **noptile, iubirile**, scriitorul repetă verbul *trec* și astfel termenii subiectului multiplu sînt dispersați.

La fel se procedează în:

„Au trecut **noptile**, au trecut **zilele**, s-a stricat vremea, a venit iarna cu zloată și zăpadă.” ZAHARIA STANCU

Constatăm dispersarea termenilor unui posibil subiect multiplu **noptile, zilele**, realizată, de asemenea, prin repetarea predicatului *au trecut*.

Ca și subiectul, și subiectiva poate fi exprimată prin mai mulți termeni:

„Cine nu iubește un om în suferință, cine nu e lîngă el, este arătat cu degetul.” D. R. POPESCU

Aici, cei doi termeni ai subiectului multiplu sînt propozițiile subiective: 1. **cine nu iubește un om în suferință** și 2. **cine nu e lîngă el**.

Iar în:

„Pe urmă s-a auzit în sat că, într-o zi de tîrg, Picu a intrat cu căruța în niște feciorași unguri și cînd unul, crezînd că omul nu-și poate ține caii, s-a agățat de frîne, ca să nu se întîmple vreo nenorocire, Picu l-a călcat în picioare lăsîndu-l amețit.” TITUS POPOVICI

Și aici există doi termeni ai subiectului multiplu, reprezentați prin propozițiile subiective: 1. **că într-o zi de tîrg Picu a intrat cu căruța în niște feciorași unguri** și 2. **Picu l-a călcat în picioare lăsîndu-l amețit**.

Termenii subiectului multiplu, reprezentați prin propoziții subiective, pot fi mai mult de doi:

„Nu i-ar strica băiatului să mai umble prin lume, să vadă, să învețe și să se deprindă a fi om de capul lui.” ION SLAVICI

De astă dată, termenii subiectului multiplu sînt în număr de patru: 1. **să mai umble prin lume**, 2. **să vadă**, 3. **să mai învețe** și 4. **să se deprindă a fi om de capul lui**.

Fără îndoială că în planul frazei, termenii subiectului multiplu (subiectivele) sînt mai reduși decît în planul propoziției, cel mai adesea fiind în număr de doi:

„Adică nu te interesează ce gîndește și ce face fiindcă tu știi dinainte ce gîndește și ce face?” D. R. POPESCU

Considerăm subiect multiplu subiectivele coordonate, dependente de același predicat: 1. **ce gîndește** și 2. **ce face**.

Dacă, uneori, apar două sau mai multe subiective diferite, de obicei o subiectivă gramaticală și una propriu-zisă, atunci acestea nu formează subiect multiplu:

„Care dintre voi nu e zezec să-i treacă pe sub nas toate și el să nu bage nimic la cap; trebuie să fi luat seama ca și mine că toți oamenii sosiți de pe la dînzii aici la noi nu se plîng decît numai de soțiile lor.” ION LUCA CARAGIALE

Subiectiva **să fi luat seama ca și mine** este dependentă de predicatul *trebuie*, în timp ce subiectiva **care dintre voi nu e zezec** este subiectiva propriu-zisă a subiectivei gramaticale **să fi luat seama ca și mine**.

Să urmărim situația în:

„Cine și-a dat osteneala să colinde acea parte a țării noastre care se cheamă Maramureș nu se poate să nu fi fost îndemnat de localnici să pătrundă mai adînc în munții de răsărit...” ZAHARIA STANCU

Aici, subiectiva gramaticală **să nu fi fost îndemnat de localnici** are, la rîndul ei, subiectiva propriu-zisă **cine și-a dat osteneala**.

Firește, în aceste condiții, nu există subiect multiplu.

Un alt aspect care privește și subiectul și subiectiva este acela legat de dependența acestora de un verb la gerunziu.

Am stabilit înainte, că verbul la gerunziu poate avea subiect propriu, diferit de acela la predicatului: *Ajungînd ea acasă, o aștepta o surpriză. Ea* este subiectul gerunziului *ajungînd*, iar *o surpriză* este subiectul predicatului *aștepta*.

Și într-un text literar:

„Cum mergea Ivan..., numai ce aude vorbind în urma lui doi drumeți.” ION CREANGĂ

În textul anterior consemnăm subiectul **Ivan**, în raport cu predicatul *mergea* și, subînțeles față de verbul *aude*, subiectul **drumeți** al gerunziului *vorbind*.

Acceași situație în:

„*Alături, moartea, misterul cel mai important, moartea desăvîrșindu-se în tovărășia mea și totuși, pe mine mă obsedează discuțiile recente cu Paula, cînd am constatat că plouă în casă.*” ANTON HOLBAN

Observăm: subiectul gerunziului *desăvîrșindu-se*, **moartea** față de subiectul predicatului *obsedează*, care este **discuțiile**.

În textul următor apare o altă situație.

„*Trei șerpi subțiri și lungi se duc la vale într-o înverșunată întrecere, nici unul nevrînd să rămînd în urmă, fiecare trăgînd cu ochiul la ceilalți să nu fie depășit, gonesc nebunește, vertiginos, ținîndu-se strîns lipiți, încolăcîndu-se după stînci, uneori, din fugă, se amestecă timp de cîteva clipe, unul luînd locul celui-lalt, și mereu se reped înainte neopriți, nedespărțiți.*” GEO BOGZA

Așadar, o frază amplă, excelent condusă, cu un singur subiect inițial, **șerpi**, avea nevoie de o revenire la elementul care face acțiunea și astfel apar, treptat, subiectele verbelor la gerunziu: **nici unul** (*nevrînd*), **fiecare** (*trăgînd cu ochiul*), **unul** (*luînd locul celui-lalt*).

În versuri, subiectul gerunziului apare mai rar :

„*Și trebuiesc luptate războaiele aprinse, / Căci voi murind în sînge, ei pot să fie mari.*” MIHAI EMINESCU

Se vede că **voi** este subiectul gerunziului, în timp ce **ei** este subiectul predicatului *pot*.

La fel ca subiectul, și subiectiva poate fi dependentă de un verb la gerunziu:

„*Întrucît lucrările de translație ce i se dădeau rămîneau nefăcute, după cîteva preavize și muștrări, avîndu-se în vedere că era la o vîrstă înaintată, fu pensionată.*” GEORGE CĂLINESCU

Se observă că propoziția **că era la o vîrstă înaintată** este subordonata subiectivă a locuțiunii verbale la gerunziu, diateza pasivă, *avîndu-se în vedere*.

Tot așa se întîmplă dacă gerunziul este la diateza reflexivă:

„*Spunîndu-mi-se că îi stînjenesc, am înțeles situația și am plecat imediat dintre ei...*” DUMITRU POPESCU

De astă dată, subiectiva **că îi stînjenesc** depinde de gerunziul reflexiv *spunîndu-se*.

Verbul unipersonal cu sens impersonal **a plăcea** poate fi determinat la gerunziu de subordonata subiectivă:

„*Bunica își mută măsuta în fața ferestrei, registrul și apoi, foarte serioasă, neplăcîndu-i să fie întreruptă, cu spatele spre ușa, pe lîngă care noi trecem, scrie.*” ANTON HOLBAN

Subiectul predicatului **își mută** este **bunica**, iar al gerunziului **neplăcînd**, subiectiva **să fie întreruptă**.

La fel, se petrec lucrurile și în cazul unui gerunziu însoțit de nume predicativ:

„*Noi am deschis-o la prima ocazie, pe ascuns, părăindu-mi-se insuportabil ca să lungim drumul cu o sută de metri.*” ANTON HOLBAN

Față de gerunziul verbului copulativ *a părea*, folosit cu numele predicativ *insuportabil*, propoziția **ca să lungim drumul cu o sută de metri** este subiectivă.

Verbul **a trebui** la gerunziu, poate avea subordonată subiectivă:

„*Așadar, trebuind să acoperi cu stupide paranteze unele trebuințe, te transformi din flămînd în sătul.*” ANTON HOLBAN

Subordonată subiectivă are și gerunziul negativ al lui **a trebui**.

După examen, Florin s-a numărat printre cei favorizați de noroc netrebuind să renunțe la nimic din ceea ce-și propusese.

În cele două exemple, pe rînd, **să acoperi cu stupide paranteze unele trebuințe** și apoi, **să renunțe la nimic** sînt subiective ale verbului *a trebui*, folosit la gerunziu.

Aceeași situație și în cazul subiectivei gerunziului:

„*Ceea ce este mai departe de mine / Fiind mai aproape de mine / „Tu” se numește.*” NICHITA STĂNESCU

Aici, propoziția **ceea ce este mai departe de mine** este subordonată subiectivă a gerunziului *fiind*.

Foarte interesant este faptul că gerunziul, deși poate avea subiect propriu, după cum am văzut, poate îndeplini, la rîndul lui, funcția de subiect. Să luăm, mai întîi, un caz simplu: *Se aude tunînd*. În acest caz, *tunînd* este subiectul exprimat prin verb la gerunziu, al unui reflexiv pasiv impersonal, *se aude*.

Același fenomen poate să apară și în texte literare:

„*Fugi, domnule, de aici; se auzi strigînd, joci ca o mazăre.*” CAMIL PETRESCU

Aici, gerunziul *strigînd* este subiectul reflexivului impersonal, *se auzi*.

La fel și în exemplul:

„*În partea dreaptă se vedea fulgerînd.*” I. A. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Fulgerînd este subiectul lui *se vedea*, de asemenea reflexiv impersonal.

Un ultim aspect care privește atît subiectul, cît și subiectiva constă în faptul că ambele pot fi reluate.

Reluarea subiectului și a subiectivei este un fenomen de întărire; de precizare a conținutului acestora, realizată prin pronume: **Mama**, *avea și ea aceeași părere*, în care subiectul **mama** este reluat, întărit, prin pronumele personal, **ea**.

În cazul subiectului, reluarea se realizează prin pronume personal, cum am văzut, sau prin pronume demonstrativ.

Reluarea prin pronume personal:

„Alții, care și ei îmi fuseseră prieteni și de care mă despărțisem de cîțiva ani, plecaseră tot în Spania, să-și dea viața pentru falangă.” ZAHARIA STANCU

Se observă aici o aglomerare de subiecte, întii apare **alții**, exprimat prin pronume nehotărît, apoi **care**, pronume relativ și apoi **ei**, pronume personal, care, reluînd, accentuează subiectul. Reluarea subiectului este, în fapt, un fenomen de accentuare, de subliniere:

„Gulimănescu aflînd că atîția vor să treacă granița și dorînd să nu piardă nici un avantaj, se interesează și el de ceea ce se pregătea...” (GEORGE CĂLINESCU

Deoarece subiectul **Gulimănescu** este plasat la distanță de predicatul *să nu piardă*, acesta este reluat prin pronumele personal și **el**.

„Dar, ca toate corăbiile din univers, norii vor coborî și ei pînă la urmă în adîncul oceanului pe care și-au legat catargele.” GEO BOGZA

Și aici, subiectul **norii** este reluat prin pronumele personal **ei**.

Reluare prin pronume demonstrativ:

„Vocile răgușite de nerăbdare, disperare și speranță, privirile vulgare și îndrîjite, cîte un cuvînt bolovănos de nebun sau asasin, astea îl înfricoșează, îl depășesc.” DUMITRU POPESCU

Termenii subiectului multiplu **vocile**, **privirile**, **cuvînt**, arătînd cine face acțiunea exprimată de predicatul *înfricoșează*, sînt reluate prin pronumele demonstrativ **astea**, care, într-un fel, sintetizează, comprimă ceea ce s-a spus prin mai multe cuvinte, subiectul multiplu în care termenii erau însoțiți de atribute proprii.

În cazuri mai rare subiectul permite reluarea prin pronumele nehotărît **totul** sau în forma de plural a acestuia, **toate**:

„Costișele, dealurile, valea noroioasă, toate rămăseseră departe, în urmă.” ZAHARIA STANCU

Aici, termenii subiectului multiplu **costișele**, **dealurile**, **valea** sînt reluate prin pronumele nehotărît, **toate**.

Să analizăm încă un text literar, cuprinzînd același fenomen gramatical:

„Prăpăstii, culmi, piscuri de calcar stînd toate cu fața spre apus se aprind de la vîlvătaia asfințitului.” GEO BOGZA

Se observă că reluarea subiectului **prăpăstii, culmi piscuri**, prin pronumele **toate** nu se face direct, ci prin intermediul verbului la gerunziu, *stînd*, căruia i se plasează subiectul reluat: *stînd toate*.

Fenomenul de reluare a subiectivei urmează în tocmai pe acela de la subiect:

„Hainele despre care ți-am vorbit sînt vechi și ponosite și armele ruginite iară calul ai să-l poți alege punînd în mijlocul hergheliei o tavă plină cu jeratic și care dintre cai a veni la jeratic să mînce acela are să te ducă la împărăție și are să te scape din multe primejdii.” ION CREANGĂ

Propoziția **care dintre cai a veni la jeratic** este subiectivă față de predicatul *are să ducă și are să scape*, calitate numai aparent anulată de apariția subiectului **acela**. Se constată că **acela** și propoziția **care dintre cai a veni la jeratic** acoperă același conținut, ambele fiind față de predicat în relație de subiect. Tocmai de aceea considerăm pronumele **acela** drept subiect care reia subiectiva.

Există și alte modalități coreferențiale de reluare a subiectivei:

„Dacă, intrînd, trebuia să pleci capul, apoi aceasta însemna că părintele Ghermănuș își dăduse ca înălțime înălțimea făpturii sale înseși cu comănac cu tot, iar dacă erai silit să te așezi cam lăturiș spre a-ți strecura grosimea trupului prin îngustimea ușii, apoi aceasta nu însemna altceva decît că tot părintele Ghermănuș își dăduse ca lățime lățimea făpturii sale înseși, numai cît cu mîinile în solduri.” CALISTRAT HOGAȘ

În prima parte a textului, propoziția **dacă, intrînd, trebuie** este subiectiva verbului copulativ *însemna*, față de care este subiect și pronumele demonstrativ **aceasta**, care reprezintă reluarea propoziției subiective.

De astă dată, reluarea s-a făcut prin pronumele demonstrativ **aceasta**.

Și o situație aproape identică în:

„Dacă a dispărut și Anita, asta nu înseamnă decît că trebuie să existe un criminal...” D. R. POPESCU

Aici subiectiva **dacă a dispărut și Anita** este reluată prin pronumele demonstrativ **aceasta**, în forma populară **asta**.

Și încă un caz de reluare a subiectivei prin pronumele demonstrativ **aceasta**, cu o mică diferență față de situațiile precedente:

„Învînșilor nu li se ridică statui, nu li se cîntă laude, ci numai pe mormîntul uitat picură din cînd în cînd o lacrimă pioasă de la un tovarăș de luptă și de

suferință pe care nu l-a cosit înfrângerea. Dacă bustul s-a înălțat totuși în deplina lumină glorioasă a lui iulie, ce l-a cuprins deodată în aureolă, dacă de pretutindeni au venit voci care cuprind, cu mai multă sau mai puțină pietate, o recunoaștere duioasă, aceasta înseamnă că purtătorul celor trei nume romane¹, eretorul de limbă nebună și de iluzii zadarnice, n-a fost, în toate urmările faptei sale, un adevărat învins." EUGEN LOVINESCU

Față de textele anterioare, în acest caz, pronumele demonstrativ **aceasta** nu reia, ca mai înainte, o subiectivă, ci două: 1. **Dacă bustul s-a înălțat totuși în deplina lumină glorioasă a lui iulie** și 2. **dacă de pretutindeni au venit voci**.

Prin urmare, subiectul reluat **aceasta**, deși are formă de singular, el reprezintă aici un plural.

Situația apare puțin schimbată în textul următor:

"De cum se vor petrece toate acestea, cine să aibă grijă ca lucrurile să iasă bine, cine să fie tras la răspundere dacă ceva are să iasă prost, toate acestea nu i se păreau lui Ilie lucruri la care să se gindească în mod deosebit." MARIN PREDĂ

De astă dată, avem mai multe subiective: 1. **cum se vor petrece toate acestea**, 2. **cine să aibă grijă**, 3. **cine să fie tras la răspundere**, reluate printr-un plural al pronumelui demonstrativ, **acestea**, alături de adjectivul nehotărît **toate**, subiectul reluat avînd forma **toate acestea**.

Fenomenul de reluare a subiectivei se poate exprima și prin alți formanți morfologici:

"Dacă oamenii merg pe fața pămîntului cîntînd și vocea lor e profundă, iar calea, pe care o taie prin lume, — plină de măreție, totul se petrece, poate, pentru că în ei mai dăinuie, nestăvilă, forța marilor fluvii." GEO BOGZA

Subiectivele: 1. **dacă oamenii merg pe fața pămîntului cîntînd**, 2. **și vocea lor e profundă**, 3. **iar calea plină de măreție** sînt reluate prin pronumele nehotărît **totul**, care, repetînd, comprimă ideile dezvoltate în cele trei subiective. În concluzie, ca și la subiect, reluarea gramaticală a subiectivei se realizează prin pronume demonstrativ, **acesta**, **acela**, pronume nehotărît **totul**, **toate** sau o combinație între ele: **toate acestea**.

Elementul regent al subiectivei

Elementul regent al subordonatei subiective este diferit în funcție de tipul de subiectivă, propriu-zisă sau gramaticală.

Subiectivele propriu-zise, exprimînd cine face acțiunea predicatului, depind de un verb personal:

¹ Este vorba de August Treboniu Laurian

„Cine are urechi s-audă ce murmur gurile rele / Și vorbărețele valuri și provo-
cătoarele stele...” MIHAI EMINESCU

Aici, **cine are urechi** este subiectiva verbului personal **s-audă**.
Deși introdusă altfel, în aceeași situație se află și subiectiva
din textul care urmează:

„Pentru mine e limpede că oricine a făcut una ca asta o să mai facă...”
D. R. POPESCU

Aici subiectiva **oricine a făcut una ca asta**, introdusă, de
astă dată, prin pronumele nehotărît **oricine**, față de exemplul an-
terior în care elementul de relație este pronumele relativ **cine**,
are ca regent verbul personal **o să facă**.

La fel în:

„Dar **oricine** încearcă se pomeneste din prima clipă încarcerat de pereții
masivi de piatră.” GEO BOGZA

Față de **se pomeneste încarcerat**, propoziția subiectivă **oricine
încearcă** este echivalentul unui subiect, eventual pronume de
persoana a III-a singular, și de aceea elementul regent, verbul
se pomeneste, are această persoană.

Subiectiva gramaticală are variate elemente regente, pe
care le vom urmări, dar niciodată verbul regent al subiectivei
gramaticale nu este personal.

Subiectiva gramaticală depinde de verbe impersonale sau
unipersonale ca formă cu sens impersonal:

1. folosite fără pronume: **a trebui, a urma, a reieși, a re-
zulta**. Despre primele două, am mai discutat și, de aceea, re-
venim doar cu două exemple:

„Trebuie să știți dumneavoastră că și între oameni, cea mai mare parte
sînt dobitoace, care trebuie ținute în frîu...” ION CREANGĂ

Așadar, față de predicatul **trebuie**, apare subiectiva gra-
maticală **să știți dumneavoastră**.

În textul:

„Nu vă fie frică, urmează să dați socoteală de faptele voastre.” ION BRAD

Față de predicatul **urmează**, apare subiectiva gramaticală
să dați socoteală de faptele voastre.

În exemplul:

„Din această anchetă rezultă deocamdată că simpaticul amic, după ce a
renunțat acum opt ani a mai susține licența în drept, s-a hotărît în sfîrșit să
îmbrățișeze cariera de cultivator de pămînt și s-a dus să exploateze o moșie de
munte în tovărășie cu un unchi al lui...” ION LUCA CARĂGIALE

Față de verbul impersonal **rezultă** apar două subiective gra-
maticale: 1. că **simpaticul amic s-a hotărît în sfîrșit** și 2. **s-a
dus**.

Aceeași situație sintactică și în cazul verbului **a reieși**:

„Dacă *ți analizai mai pe îndelețe*, reieșea că lui Ioanide nu-i plăceau asemenea imagini, că fata, care ședea picior peste picior lăsînd să i se vadă picioarele ușor bronzate, constituia pentru Ioanide mai mult un prilej de admirație paternă... dar Tudor rămînea mai degrabă insensibil...” GEORGE CĂLINESCU

2. construite cu pronume personal în dativ: **a-i plăcea, a-i plăcea, a-i veni, a-i conveni.**

„*Mie mi-ar fi convenit să fiu singur cu ea, să mi-o prezinte pur și simplu la spital și, în ceea ce privește invitația, în sfîrșit, invitația să nu intre în discuție.*” MARIN PREDĂ

Există aici trei subiective gramaticale dependente de verbul impersonal **a-i conveni**: 1. **să fiu singur cu ea**, 2. **să mi-o prezinte pur și simplu la spital** și 3. **în sfîrșit, invitația să nu intre în discuție.**

Și în exemplul următor:

„Cînd era acasă, dormea pînă pe la prînz și tot lucrul care-i plăcea să-l facă era să se plimbe pe pămînturi călare și beat...” TITUS POPOVICI

Aici apare subiectiva gramaticală **să-l facă**, dependentă de verbul unipersonal cu sens impersonal, **a-i plăcea**.

Și cîteva locuțiuni verbale construite cu verbe unipersonale cu sens impersonal: **a-i trece prin minte, a-i da prin gînd, a-i veni în minte, a-i face plăcere**, pot să apară, de asemenea, ca elemente regente ale subiectivei gramaticale:

„Nu-mi trecea prin cap ce ar fi dorit, *dar, pentru că se aflau în fața ușii mele și era evident că pe mine mă căutau, i-am poștit îndăuntru, cerindu-mi sincere scuze că, ei, venind pe neașteptate, am fost nevoit să-i primesc în halat.*” ZAHARIA STANCU

Apar în acest text și alte subiective, dar o reținem deocamdată pe aceea care depinde de locuțiunea verbală unipersonală, cu sens impersonal, **nu-mi trecea prin cap**, și anume subiectiva **ce ar fi dorit**.

Se întîmplă ca unele verbe, deși în general sînt personale, să fie folosite ca impersonale și, ca urmare, să se construiască cu propoziție subiectivă. Un astfel de verb este **a folosi**:

„Că ei nu vedeau prea limpede la ce le-ar folosi să mai învețe, cînd patruzeci sau cincizeci de ani din viața lor se scurseseră fără învățătură.” MARIN PREDĂ

Reținem, prin urmare, **le-ar folosi să mai învețe**, în care propoziția **să mai învețe** este subiectiva gramaticale a verbului unipersonal cu sens impersonale, **le-ar folosi**.

Mai sînt regente ale subiectivei gramaticale verbele unipersonale cu sens impersonal folosite cu pronume personal în

acuzativ: *mă interesează, mă privește, mă doare, mă bucură, mă surprinde, mă supără, mă neliniștește* etc.:

„Totul părea real dar o surprindea că nu se plînge la catafalc.” DUMITRU POPESCU

Apare aici subiectiva gramaticală **că nu se plînge la catafalc** dependentă de verbul impersonal, *o surprindea*.

Cîteva verbe reflexive, personale, prin trecerea la diateza activă, devin unipersonale cu sens impersonal. Așa sînt: **a se mira**, față de *a-l mira*, **a se bucura**, față de *a-l bucura*, **a se interesa**, față de *a-l interesa* și altele.

De pildă în: *Mă bucur că te văd*, propoziția **că te văd** este completivă indirectă a verbului *mă bucur*, dar în: *Mă bucură că te văd*, propoziția **că te văd** este subordonată subiectivă a predicatului *mă bucură*, în ultimul caz, verbul *a bucura* fiind unipersonal cu sens impersonal.

La fel în: *Se supără că s-a îmbolnăvit*, **că s-a îmbolnăvit** este completivă indirectă, dar în: *O supără că s-a îmbolnăvit*, **că s-a îmbolnăvit** este subiectivă verbului unipersonal cu sens impersonal *o supără*.

Și în alte texte întîlnim această situație:

Nu m-ar fi mirat să aud în valea Jiului că însuși barajul, măcar în parte, este opera lui.

Aici subordonata **să aud în valea Jiului** este subiectivă predicatului *nu m-ar fi mirat*, în care **a mira** este, cum am văzut, verb unipersonal cu sens impersonal.

La fel în cazul verbului **a bucura**:

„Cît m-ar mai bucura să te întorci la ideea mea: să ne mulțumim cu toți dacă vom regăsi vreodată cafeaua și țigările regale, știi, țigările care ni se păreau ba prea umede, ba prea uscate...” CEZAR PETRESCU

Situație asemănătoare are verbul **a neliniști**:

„Îl neliniștea că acum toți fugeau de el.” ION BRAD

Aici propoziția **că acum toți fugeau de el** este subiectivă verbului **a neliniști**, folosit unipersonal cu sens impersonal.

În aceleași condiții, apare și verbul **a dura**:

„Mai ales acum o dura că nu aude prea bine.” ANTÓN HOLBAN

Aici, propoziția **că nu aude prea bine** este subiectivă predicatului *o dura*, verb unipersonal cu sens personal.

Devin unipersonale cu sens impersonal și unele locuțiuni verbale: **a-i face plăcere, a-i prinde bine**.

„Cunosc povestea dar nu-mi face plăcere să mi-o amintesc.” ZAHARIA STANCU

Locuțiunea verbală **a-i face plăcere** este, de multe ori, impersonală, dar, uneori, cum se întîmplă în acest text, este folosită

unipersonal cu sens impersonal, și, ca urmare, subordonată **să mi-o amintesc** este subiectiva predicatului *nu-mi face plăcere*.

La fel se folosește locuțiunea verbală **a-i prinde bine**:

„Mă gindeam că îmi prinde bine că am făcut armata la cavalerie.” ZAHARIA STANCU

Firesc, aici propoziția **că am făcut armata la cavalerie** este subiectiva predicatului *îmi prinde bine*, locuțiune verbală unipersonală ca formă, cu sens impersonal.

Sint de obicei, unipersonale câteva locuțiuni verbale: **a nu avea rost, a nu avea noimă**:

„N-avea *nici* o noimă să-i povestesc din prima clipă despre ceasurile petrecute lângă telefon după anunțarea catastrofei.” ION BRAD

Aici, locuțiunea verbală impersonală **n-avea noimă** are subiectiva gramaticală **să-i povestesc din prima clipă despre ceasurile petrecute lângă telefon după anunțarea catastrofei**.

La fel și cealaltă locuțiune verbală:

„M-am gândit că părintele nu e un fanatic *nici* al ideii de divinitate, *nici* al vreunei alte idei și că n-avea rost să-mi pierd vremea cu el.” ZAHARIA STANCU

Aici, locuțiunea verbală impersonală **n-avea rost** are subiectiva gramaticală **să-mi pierd vremea cu el**.

Subordonată subiectivă au și verbele folosite la reflexivul impersonal: **se zice, se aude, se crede, se bănuiește, se zvonește, se vede** etc.

„S-a zis că era risipitor și că orice sume i-ar fi trecut prin mână-i, el tot nefericit ar fi fost, de vreme ce nefericirea lui era de un fel curat moral.” ION LUCA CARAGIALE

Aici, reflexivul impersonal **s-a zis** are două subiective gramaticale: 1. **că era risipitor** și 2. **că el tot nefericit ar fi fost**.

Aceeași situație o avem și în:

„Nu s-a stabilit cine îl operează pe țăranul orb.” DUMITRU POPESCU

Reflexivul impersonal **nu s-a stabilit** are subiectiva gramaticală **cine îl operează pe țăranul orb**.

Sau în:

„Se vedea bine că nu știu cum să înceapă.” ZAHARIA STANCU

Propoziția **că nu știu** este subiectiva gramaticală a predicatului exprimat prin reflexiv impersonal **se vedea**.

Alt verb, dar în aceeași situație gramaticală, apare în exemplul care urmează:

„Se observă cât de colo că inima lui nu reușea să trimită în corp decât un sânge impur.” ION BRAD

De astă dată, elementul regent al subiectivei gramaticale **că inima lui nu reușea** este un verb tranzitiv, *a observa*, folosit la reflexiv impersonal *se observă*.

Desigur, există numeroase reflexive impersonale, construite cu subiective gramaticale:

„Nu știu *cum* se întâmplă **că mă poticnii și căzui**.” ZAHARIA STANCU

Aici, față de reflexivul impersonal *se întâmplă* apar două subiective gramaticale: 1. **că mă poticnii** și 2. **și căzui**.

Și după **a se cuveni** putem avea subiective:

„Fără să procedez la o severă selecție, cum am procedat și cu alte scrieri ale mele, spre a nu include decât ceea ce se cuvine să fie inclus în copertile unui volum, mi s-ar fi părut o inadmisibilă abatere de la principiile după care m-am călăuzit.” GEO BOGZA

În acest text, apare subiectiva gramaticală **să fie inclus în copertile unui volum**, avînd ca element regent reflexivul impersonal *se cuvine*.

La fel în:

„Cu toate că ni s-ar fi cuvenit să gustăm un minut de odihnă sub umbra stufoasă a vreunui fag, totuși ne mulțumirăm cu umbra rară și îngustă a unui tîndr brad care nu înlesnea răcoroasă-i ospitalitate decât capetelor noastre înfierbîntate de arșița zilelor lui Cuptor.” CALISTRAT HOGAȘ

Subiectiva gramaticală **să gustăm un minut de odihnă sub umbra stufoasă a vreunui fag** are ca element regent pe *ni s-ar fi cuvenit*, reflexiv impersonal.

Subordonată subiectivă gramaticală au și verbele la diateza pasivă, folosite unipersonal cu sens impersonal: **mi-a fost dat, i-e dat, i-a fost scris, i-e scris, îi este sortit, i-a fost sortit**:

„Munteanului i-i dat să-și cîștige pîinea cu toporul, iar asupra iernii coboară să-și pună turmele la iernat.” MIHAIL SADOVEANU

Aici apare subiectiva gramaticală **să-și cîștige pîinea cu toporul**, față de verbul la diateza pasivă *îi este dat*, folosit unipersonal cu sens impersonal, *i-i dat*.

Tot așa în:

I-a fost dat să poarte în suflet proiecte care depășeau puterea unui singur om.

De astă dată, subiectiva gramaticală **să poarte în suflet proiecte** are ca element regent pe *i-a fost dat*, la diateza pasivă, folosit unipersonal cu sens impersonal.

Elemente regente ale subordonatei subiective gramaticale pot fi și adverbele de mod predicative, cum sînt: **bine, aproape, destul, firește, fără îndoială, cu siguranță, sigur, desigur, probabil, pesemne, poate, negreșit, evident, posibil, imposibil**, cu

condiția ca acestea să aibă subordonată proprie introdusă prin conjuncția **că** (după majoritatea) sau **să** (după ultimele două):

Negreșit vine mâine este o singură prepoziție, dar *Negreșit că vine mâine* cuprinde două propoziții: 1. *negreșit*, constituită din adverbul predicativ *negreșit*, și 2. **că vine mâine**, subiectiva gramaticală a acestuia.

Găsim asemenea situații și în texte literare:

„Firește însă că oricât i-ar fi crescut mîhnirea, Niță nu avea de ce să despire fiindcă mai erau cinci ministere și trebuia să se ivească locuri.“ ION LUCA CARAGIALE

Aici, propoziția **că Niță nu avea** este subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *firește*.

Iar în:

„Interpreții sînt ușor uitați. Aproape că și eu o uitasem.“ DUMITRU POPESCU

Propoziția **că și eu o uitasem** este subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *aproape*.

La fel și în:

„Poate că bucuria mea o transfigurase.“ ANTON HOLBAN

Propoziția **că bucuria mea o transfigurase** este subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *poate*.

Sau în versurile:

„Poate că le este sete / Ale dumneavoastror plete / Poate că vă sînt uscate / / Pașpecele cel de carate.“ NICHITA STĂNESCU

Față de adverbul predicativ *poate*, repetat, se constituie două subiective gramaticale: 1. **că le este sete ale dumneavoastror plete** și 2. **că vă sînt uscate pașpecele cel de carate**.

Pot fi întîlnite și alte adverbe predicative:

„Nu știu dacă Gheorghidiu a aflat întîmplător sau i-a spus Mateicovici de acei chilipir polemic. Destul că, dînd un telefon acasă la noi, a cerut ca tata să meargă neîntîrziat la redacție...“ CAMIL PETRESCU

Propoziția **că dînd un telefon acasă la noi a cerut** este subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *destul*.

„Desigur că la marginea pădurii se zărește pata albă a unei turme de oi și asupra vreuneia dintre ele își concentrează vulturul ochiul și zborul, iar zborul lui este atît de semeț încît mai degrabă pare că urmărește de acolo într-o largă rotire, generala curgere a lumii.“ GEO BOGZA

Față de adverbul predicativ *desigur* există aici două subiective gramaticale: 1. **Că la marginea pădurii se zărește pata albă a unei turme de oi** și 2. **asupra vreuneia dintre ele își concentrează vulturul ochiul și zborul**.

„Probabil că ar fi nevoie de mai multă singurătate pentru ca oamenii să se iubească unii pe alții, de mai multă vreme în care ei să mediteze asupra lor înșiși.“ ILEANA VULPESCU

71 Propoziția **că ar fi nevoie de mai multă singurătate... de mai multă vreme...** este subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *probabil*.

„Negreșit **că trebuie să se poată să ni se schimbe caii.**” ZAHARIA STANCU

Există aici un lanț de subiective: 1. **că trebuie**, subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *negreșit*, 2. **să se poată**, subiectiva gramaticală a verbului unipersonal cu sens impersonal, *a trebui* și 3. **să ni se schimbe caii**, subiectiva gramaticală a reflexivului impersonal *să se poată*.

Este necesar să precizăm următoarele: calitatea predicativă a adverbelor de mod discutate este conferită de faptul că conjuncțiile **că** sau **să** introduc o subordonată față de aceste adverbe. Altfel spus, ele au calitate predicativă pentru că devin elemente regente.

Avînd textul:

„*La aceasta mi-i zice, poate, că un bun călăreț își minuieste bine calul...*” CALISTRAT HOGAȘ

Constatăm că aici adverbul *poate* stă în vecinătatea conjuncției **că** și, cu toate acestea, nu este predicativ deoarece subordonata **că un bun călăreț își minuieste calul** nu depinde de adverbul *poate*, ci de verbul *mi-i zice*, fiind, față de acest verb, completivă directă și nu subiectiva adverbului *poate*, care nu este predicativ deoarece nu are caracter de element regent.

S-ar părea că în limba română actuală și alte adverbe capătă caracter predicativ.

Un astfel de adverb este **tocmai**:

„*Poterașu face paradă de competență. De fapt, nu face, tocmai că nu face.*” DUMITRU POPESCU

Devenind element regent față de propoziția **că nu face**, adverbul *tocmai* este predicativ, iar propoziția este subiectivă gramaticală.

Tot așa în:

„*Ziceai că vine și Heberling. Tocmai că nu vine.*” DUMITRU POPESCU

Vom considera propoziția **că nu vine** drept subiectiva gramaticală a adverbului predicativ *tocmai*.

Sînt elemente regente ale subiectivei gramaticale verbele copulative care formează un predicat nominal impersonal:

„*Era vădit că nu pe noi ne căutau.*” ZAHARIA STANCU

De astă dată, propoziția **că nu pe noi ne căutau** este subiectivă gramaticală a predicatului nominal impersonal *era vădit*.

„*E la înțelegerea oricui că numai asemenea străini, care s-au găsit de față, au putut să-l urmărească pe Lipan...*” MIHAIL SADOVEANU

Propoziția că numai asemenea străini au putut este subiectivă gramaticală a predicatului nominal impersonal *e la înțelegerea*.

Să urmărim situația în:

„Cu toate că era mai bine ca, crezut pe cuvânt, să fiu lăsat în pace, la treburile mele literare, singurele, pe care le puteam împlini din bibliotecă, a trebuit deci să execut formele legale așa că în ziua hotărâtă m-am prezentat la Ministerul de Instrucție, unde nu călcasem de mulți ani.” EUGEN LOVINESCU

Față de predicatul impersonal *era mai bine* apare subiectivă gramaticală ca, crezut pe cuvânt, să fiu lăsat în pace la treburile mele literare, singurele.

Situația este aceeași și în cazul în care avem ca element regent un predicat nominal:

„Iată cum se face că în albumul meu de instantanee, cele mai puțin numeroase sînt din Roma...” SEXTIL PUȘCARIU

Subiectivă că în albumul meu de instantanee, cele mai puțin numeroase sînt din Roma are ca element regent predicatul nominal *cum se face*.

Element regent predicat nominal găsim și în textul următor:

„Să ghicești gîndurile unui asemenea om nu era ușor lucru în astfel de momente și de aceea, doamna Ioanide, spunîndu-și că pe arhitect probabil îl doare capul, renunță în eventualitatea...” GEORGE CĂLINESCU

Față de predicatul nominal din propoziția regentă, *nu era ușor lucru*, propoziția să ghicești gîndurile unui asemenea om este subiectivă gramaticală.

Subiectivă gramaticală poate avea ca element regent și predicatul nominal impersonal a fi de mirare:

„E de mirare din ce noapte cu duhuri vrăjmașe a descins o beznă atît de opacă și grea.” CEZAR PETRESCU

Propoziția din ce noapte cu duhuri vrăjmașe a descins o beznă atît de opacă și grea este subiectivă gramaticală a predicatului impersonal *e de mirare*.

Și în:

„Lucru negîndit, dragul tatei, să aud așa vorbe tocmai din gura ta, zise craiul...” ION CREANGĂ

Propoziția să aud așa vorbe tocmai din gura ta este subiectivă gramaticală a predicatului nominal cu verb copulativ subînțeles (*e*) *lucru negîndit*.

Cîteva substantive, în mod special **noroc** și **păcat**, au subordonată subiectivă gramaticală, creînd o situație asemănătoare cu aceea a adverbelor predicative: **Noroc că n-ai venit**; **Păcat că n-ai venit**.

În acest caz, subordonata **că n-ai venit** este, pe rînd, subiectivă gramaticală a celor două substantive *noroc* și *păcat*, ambele substantive funcționînd ca nume predicativ ale verbului copulativ subînțeles:

„Noroc că, fiind pe acolo, i-am cedat eu cîteva sute de lei ce mi se cuveneau de la „Universul” de pe urma publicării unui roman...” EUGEN LÖVINESCU

Ca urmare, propoziția **că, fiind pe acolo, i-am cedat eu cîteva sute de lei**, este subiectivă gramaticală a lui *noroc*.

Aceeași situație și în:

„Păcat că, scoțînd un strigăt înfiorător, se năruie pe pragul ușii.” I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Propoziția **că, scoțînd un strigăt înfiorător, se năruie pe pragul ușii** este subiectivă gramaticală a lui *păcat*.

Atît *noroc*, cît și *păcat* apar în situații asemănătoare cu adverbele predicative dar nu le socotim adverbe, datorită faptului că au un comportament gramatical de substantiv. Ele permit însoțirea cu un atribut și astfel putem spune *mare noroc*, *nemaipomenit noroc*, *grozav păcat*, *de neiertat păcat*, ceea ce, desigur, adverbele predicative nu permit:

„Păcat că vă pierdeți vremea... mare păcat!” ZAHARIA STANCU

Se observă că, în textul anterior, substantivul regent, *păcat*, apare o dată cu atribut, *mare păcat*, și o dată fără atribut, *păcat*. Indiferent de construcția gramaticală a substantivului regent, cu un atribut sau fără acesta, propoziția **că vă pierdeți vremea** este subiectivă gramaticală a lui *păcat*.

Cu atribut, *noroc* este element regent în:

„Noroc din ceriu pînă în pămînt că nu m-a prins nebenghiul de Trăsnea care avea mare ciudă pe mine, de cînd mă zăpсise în grădina lui la furat mere, că m-ar fi rupt în bătaie.” ION.CREANGĂ

Substantivul regent *noroc* are atributul *din ceriu pînă în pămînt*, locuțiune adjectivală, iar propoziția **că nu m-a prins nebenghiul de Trăsnea** este subiectivă gramaticală a lui *noroc*.

Acordul predicatului cu subiectul

Acordul este fenomenul gramatical de potrivire morfologică dintre doi termeni, conform căruia unul din termeni repetă caracteristicile gramaticale ale celuilalt.

Cum se vede, acordul presupune existența a minimum doi termeni.

În cazul acordului dintre predicat și subiect, predicatul se potrivește gramatical cu subiectul, preluînd de la acesta

din urmă caracteristicile de număr și persoană, în cazuri speciale, la diateza pasivă de gen:

„*Oroș* asculta și nota. *Uneori* suridea, *alteori* rămânea încrunțat.” ZAHARIA STANCU

Se observă că toate predicatelor **asculta**, **nota**, **suridea**, **rămânea încrunțat** se acordă în persoană și număr cu subiectul *Oroș*, toate având forma de persoana a III-a singular, impusă de subiectul *Oroș*.

Numai unul dintre predicate, **rămânea încrunțat**, care, fiind predicat nominal, conține adjectivul **încrunțat**, realizează și acordul în gen prin forma de masculin singular, **încrunțat**, gen și număr pe care le are și subiectul *Oroș*. Acordul în gen se realizează la predicatul nominal care are nume predicativ adjectiv și la predicatul exprimat prin verb la diateza pasivă, în care participiul se acordă în gen cu subiectul, ca orice adjectiv.

Prin urmare, vom avea: *Fata era frumoasă*; *Fata era lăudată de toți*.

Analizând textul:

„*Seara, în timp ce ne întorceam cu aceeași trăsură la Sebeș, atât eu cât și fratele meu eram pătrunși de simțămîntul că pusesem temelii unui alt timp, cu toate că n-am făcut decît să participăm tăcuși și insinifianți la un act ce se realiza prin puterea destinului.*” LUCIAN BLAGA

Se observă aici acordul predicatului la diateza pasivă **eram pătrunși**, în număr și gen (**pătrunși**, formă de masculin plural) cu subiectul multiplu *eu și fratele*. În ceea ce privește forma auxiliarului, **eram** (persoana I plural), aceasta este dictată, pe de o parte, de subiectul plurimembru care impune folosirea numărului plural, și, pe de altă parte, de apariția (în cadrul subiectului plurimembru) a pronumelui de persoana I, **eu**, care impune forma de persoana I.

În cazul acordului în persoană, există anumite priorități care trebuie respectate. Prioritară în mod absolut este persoana I singular, care dictează predicatului forma de persoana întâi. Persoana a doua are prioritate față de persoana a treia și neprioritară rămîne persoana a treia.

Să urmărim acordul în persoană și gen în:

„*Noi nu vom îmbătrîni niciodată, ci vom rămîne tineri și sprinteni ca și acum.*” GEORGE CĂLINESCU

Mai întâi, predicatul are forma **nu vom îmbătrîni**, de persoana întâi plural, prin acord cu subiectul *noi*, pronume personal de persoana I plural, apoi predicatul are forma **vom rămîne tineri și sprinteni**, în care verbul copulativ *a rămîne*

se acordă în persoană și număr cu subiectul *noi*, vom rămîne, iar numele predicativ *tineri și sprinteni* ia forma de plural prin acord cu *noi*.

În ceea ce privește acordul în persoană, este necesar să consemnăm două situații de acord gramatical.

Mai întîi, trebuie spus că uneori acordul în persoană se realizează cu determinantul subiectului:

„Miine, mulți dintre voi veți fi morți pentru că în nu știu ce împrejurare, fără însemnătate, ați spus un cuvînt care a fost consemnat...” ALEXANDRU IVASIU

Subiectul este **mulți**, ceea ce presupune un predicat la persoana a III-a plural. Apare însă determinantul **dintre voi** și astfel predicatul are forma de persoana a doua plural: **veți fi morți**, apoi **ați spus**.

De asemenea, în adresare, dacă subiectul este exprimat se poate constata o schimbare de persoană:

„Iarbă, pietre, arbori, păsări / Voi sînteți cu totul altceva / Mă privesc, m-aud, m-adulmec / Și îmi pare că visez.” NICHITA STĂNESCU

Față de pluralul realizat în adresare, prin înșiruire: **iarbă, pietre, arbori, păsări**, subiectul este **voi**, la persoana a II-a plural.

O altă situație în care apare acordul negramatical în persoană privește propozițiile care au ca subiect pronumele relativ *care*. În principiu, pronumele *care* reprezintă persoana a III-a singular.

Se spune însă: **Eu, care am fost acolo, știu bine**, unde *care* subiect are ca predicat o formă de persoana I singular, **care am fost**, acordul realizîndu-se cu pronumele personal antecedent, **eu**.

La fel în:

„Eu care, cînd îmi vine la socoteală, iau vorbele după slova lor, făcui chip Pisicuței cu frîul la dreapta, ca și cum mi-ar fi trecut prin minte să urc scara călare și să intru în casă cu Pisicuța cu tot.” CALISTRAT HOGAȘ

În propoziția *care iau vorbele după slova lor*, predicatul **iau** nu se acordă cu pronumele relativ *care*, ce nu poate avea persoana I singular, ci cu pronumele personal antecedent lui *care*, **eu**.

Prin urmare, uneori, pronumele personal antecedent are prioritate la acordul în persoană și nu pronumele relativ, care funcționează ca subiect.

Să observăm acum acordul în gen în următorul text:

„Cuvintele tale și cuvintele mele / Erau lipsite, pentru că / Locul din care se nașteau / Era unul și același pentru amîndouă /.” NICHITA STĂNESCU

Se realizează aici acordul în număr și gen al adjectivului *lipite* din componența predicatului nominal *erau lipite*.

Participiul din diateza pasivă și adjectivul din predicatul nominal au același comportament din punctul de vedere al acordului:

„Tata nu era sarcastic și nici prea ispitit să facă speculații.” MARIN PREDĂ

Adjectivul *sarcastic*, nume predicativ, și participiul *ispitit* din verbul la diateza pasivă iau forma de masculin singular.

La fel, există acordul adjectivului nume predicativ în:

„Își păstra bogăția sufletului avînd grijă să n-o risipească dezordinea pe care ar crea-o, eliminînd un lucru din viața ei de care sînt legate clipe de preț.” MARIN PREDĂ

Aici, în *sînt legate clipe*, numele predicativ *legate* ia forma de feminin plural, potrivit cu subiectul *clipe*.

Un caz particular al acordului în gen îl reprezintă expansiunea predicatului reprezentat prin verbul *a putea*.

Expoziția poate fi vizitată în toate zilele săptămîinii, unde acordul se propagă la complementul direct *fi vizitată*, exprimat prin infinitiv pasiv. Astfel, *vizitată*, deși face parte din complementul direct al verbului *a putea*, se acordă cu subiectul *expoziția*.

Tot așa stau lucrurile și atunci cînd complementul direct al verbului *a putea* este un verb copulativ la infinitiv însoțit de un nume predicativ adjectiv. În *Fata poate fi deșteaptă*, adjectivul *deșteaptă* suferă acordul în gen cu subiectul *fata*.

De pildă, în textul:

„Sugerăm sentimentul că această ceașcă nu e un obiect care putea fi schimbat.” MARIN PREDĂ

Aici, *schimbat*, participiul din infinitivul pasiv *fi schimbat* funcționînd drept complement direct al lui *a putea*, se acordă cu subiectul *obiect*.

Acordul cu complementul direct al verbului *a putea* se realizează și în:

„Știi foarte bine că nici arta, nici viața nu pot fi înțelese numai prin rațiune.” EUGEN SIMION

Caracteristicile de gen și număr ale subiectului multiplu, *arta, viața*, apar la participiul din infinitivul pasiv *fi înțelese*.

În situația:

„Și un nebun, cum se vede că este Todiriță Catană, nu avea altceva de făcut decît să încerce să-i afie calea, că de asta putea fi sigur: va umbla pe drumurile pe care umblă și căruța ducăci Varvara.” MIHAIL SADOVEANU

De astă dată, *sigur*, adjectiv nume predicativ al infinitivului *fi*, complement direct al lui *a putea*, se acordă cu subiectul subînțeles, *Todiriță Catană*.

Dintre categoriile gramaticale implicate în acordul predicatului cu subiectul, acordul în număr are întâietate.

Probleme legate de acordul în număr pune în mod special existența unui subiect plurimembru. Dacă subiectul multiplu are termenii legați prin conjuncții disjunctive, atunci predicatul stă la singular:

„Veți deschide o fereastră și un soldat sau un polițist va descărca pistolul în voi, de vreme ce va avea dreptul s-o facă.” ALEXANDRU IVASIUC

Prin urmare, subiectul plurimembru **un soldat sau un polițist**, cu un predicat la singular — **va descărca**.

Coordonarea copulativă între termenii unui subiect plurimembru presupune un predicat la plural:

„De la Brașov, Aurel Vlaicu a trecut la București unde, după multe stăruinți și neajunsuri i s-au oferit în cele din urmă condiții tehnice și unele înlesniri pentru a-și putea construi aparatul în mare.” LUCIAN BLAGA

Aici, subiectul multiplu **condiții și înlesniri** cu predicatul la persoană a treia plural **s-au oferit**.

O realizare negramaticală a acestui acord în număr se produce când acordul se face numai cu unul din termenii, de obicei cel mai apropiat:

„A fost în stare el și ai lui, tulburînd atîtea minți strălucite, care la început au condus revoluția și apoi au fost, încetul cu încetul, duse pe căi greșite, pînă ce au ajuns la trădare...” ALEXANDRU IVASIUC

În prima propoziție, subiectului multiplu **el și ai lui** îi corespunde predicatul la singular **a fost în stare**, evident în acord numai cu primul termen al subiectului plurimembru, cel mai apropiat, **el**.

Cam la fel stau lucrurile și în următorul text:

„La început nu era în picioare / Nici un munte, nici un vis / Așa că nici ploaia n-avea rost / Să cadă de sus.” MARIN SORESCU

Subiectul este multiplu, **munte...vis**, ceea ce presupune un predicat la plural **erau în picioare** și nu în forma de singular **era în picioare**, cum apare în poezie.

Cînd subiectul este multiplu, predicatul are formă de plural, cum se întîmplă în:

„Esențiale nu erau mîhnirea, vinovățiile, scuzele, ci lucrul care trebuia făcut.” FLORIN MUGUR

Aici, subiectului multiplu **mîhnirea, vinovățiile, scuzele** îi corespunde predicatul la plural **esențiale nu erau**.

Se întâmplă însă ca elemente afective să dicteze forma de singular a predicatului, scriitorul vrînd să sublinieze un anumit termen din subiectul multiplu:

„Însă nu numai experiența noastră literară, dar și aceea a literaturii moderne din ultimele decenii a confirmat toate temerile și discriminările.” ALEXANDRU IVASIUC

S-ar părea că predicatul la singular **a confirmat** apare din dorința de subliniere a unuia dintre termenii subiectului multiplu, *experiența noastră literară*, mai ales fiindcă aici nu poate fi vorba de acord prin atracție, din moment ce termenul cu care se face acordul este plasat la distanță.

Aceeași situație o întâlnim și în:

„Chiar dacă părea că nimeni nu-i ghicise intenția, tot nu s-ar fi putut spune că tatăl ei nu avusese prilejul să-și dea seama cât de hotărîtă era ea și bărbatul ei să cîștige această luptă.” MARIN PREDA

S-ar părea deci că predicatul are forma de singular **era hotărîtă**, deși subiectul este multiplu: **ea și bărbatul**, deoarece intenția scriitorului era de a sublinia termenul **ea** din subiectul multiplu.

Situația este aceeași și totuși diferită în:

„Există apoi o anumită oralitate a stilului..., un curaj de a spune totul și de a parcurge drumul invers, umilit, pocăit, cu sentimentul că i se cuvine și această umilință și această pocăință.” EUGEN SIMION

Din nou subiectului multiplu **umilință și pocăință** îi corespunde predicatul la singular **se cuvine**. Credem că aici nu mai este vorba de sublinierea unuia din termeni, ci de faptul că cele două cuvinte formează o unitate, acoperind cam același conținut de idei.

S-ar putea ca aceeași explicație să aibă și modul de realizare al acordului din versurile următoare:

„Iar eu alunecam trînit în zăpada / Ce se topea, și se topea sub trup / Apoi se topea pămîntul și piatra / Și m-aș fi agățat de cer / Dar mi-era teamă că-l rup.” NICHITA STĂNESCU

Aici în *se topea pămîntul și piatra* avem deci un subiect multiplu, **pămîntul și piatra**, dar predicatul la singular, **se topea** poate pentru a accentua stilistic ideea de topire a pămîntului.

Acordul în număr al predicatului cu subiectul cunoaște o realizare negramaticală în situația cînd subiectul este un substantiv cu sens colectiv dar cu formă de singular, avînd un determinant la plural:

O mulțime de studenți au plecat în tabere, în care, se observă, predicatul la plural, **au plecat**, a suferit acordul nu cu *o mulțime*, ci cu atributul acestuia, **de studenți**.

Acest tip de acord, după înțeles, este permis dacă subiectul, la singular, are determinant la plural.

Nu este însă corect dacă se spune: *o mulțime au plecat*, fără determinant la plural.

Să urmărim acest tip de acord:

„În urma ei, călare pe săniuțe mici, remorcate una de alta, o droaie de copii *chiuiiau și fluierau*, îmbătați de iarnă.” GEORGE CĂLINESCU

În *o droaie de copii* **chiuiiau, fluierau**, avînd subiectul *o droaie*, substantiv la singular, cu atributul la plural, **de copii**, predicatul este la plural **chiuiiau, fluierau**.

Acord de același tip găsim în:

„Măcar că nu răzbișe cu totul, erau totuși în picioare jumătate din speranțe fiindcă fetele se împăcaseră cu gîndul de a nu mai pretinde ceva din munca lor...” MARIN PREDĂ

Subiectul cu formă de singular, numeralul fracționar *jumătate*, are atributul la plural **din speranțe**, iar predicatul se acordă cu acesta, **erau în picioare**, avînd formă de plural.

OBIECTUL ACȚIUNII

Obiectul acțiunii este *direct, indirect și secundar*, după felul cum acțiunea verbului se răsfrînge asupra lui: *L-am certat pe băiat; Pe băiat l-am învățat alfabetul; I-am spus băiatului*.

Pe băiat este complement direct deoarece acțiunea exprimată de verbul *a certa* se răsfrînge direct asupra băiatului.

În **Pe băiat l-am învățat alfabetul** conține complementul direct **pe băiat**, așa cum am văzut, la care se adaugă obiectul *alfabetul*, secundar față de primul obiect, **pe băiat**.

Băiatului este complement indirect, deoarece acțiunea exprimată de verbul *a spune* se răsfrînge indirect asupra băiatului.

Complementul direct și completiva directă

Să analizăm un text cu mai multe complemente directe:

„În fața unei pagini care entuziasmează **pe lectorii pretențioși** observ imediat **propozițiile greșite**, **cuvintele nepotrivite** iar **spiritul critic involuntar** îmi alungă bucuriile.” ANTON HOLBAN

Există aici patru complemente directe: **pe lectorii**, obiectul direct asupra căruia se răsfrînge acțiunea verbului *a entuziasma*, **propozițiile** și **cuvintele**, ambele obiecte directe suferind acțiunea exprimată de verbul *a observa* și **bucuriile**, obiect

direct asupra căruia se exercită acțiunea exprimată de verbul *a alunga*.

Toate verbele regente *a entuziasma*, *a observa* și *a alunga* sînt tranzitive și această calitate le permite guvernarea unui acuzativ, obiect direct.

Tranzitiv este și verbul *a dezvălui*:

„Găsind **momentul să iasă în evidență**, dezvălui ritoș impasul recent prin care trecuse.” DUMITRU POPESCU

Complementul direct al verbului *a dezvălui* este substantivul **impasul**. În acest text mai există un complement direct, **momentul**, al verbului la gerunziu, *a găsi*.

Complementului direct din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția completivă directă, în general, fără probleme deosebite.

De pildă, în *I-am dat revista*, în care **revista** este complementul direct al verbului *a da*, se operează ușor o transformare, substituind complementul direct **revista** printr-o propoziție completivă directă:

I-am dat ce cumpărasem, în care **ce cumpărasem** este completiva directă a lui *a da*, sau: *I-am dat ce aștepta*, de astă dată înlocuind complementul direct **revista** prin propoziția completivă directă **ce aștepta**.

Putem proceda și invers, recurgînd la contragerea propozițiilor complete directe în complemente directe:

În cazul:

„Voiam cu tot dinadinsul să reconstituiesc ce se întîmplase cu ea.” ANTON HOLBAN

Există două complete directe, ambele putînd fi contrase în complement direct: **să reconstituiesc**, completiva directă a lui *voiam*, echivalenta unui complement, direct, *reconstituirea* (avem deci în loc de: *voiam să reconstituiesc voiam reconstituirea*) și **ce se întîmplase cu ea**, completiva directă a verbului *să reconstituiesc*, echivalentă, prin contragere, cu complementul direct **întîmplarea**. Așadar, în loc de *ce se întîmplase să reconstituiesc* avem **să reconstituiesc întîmplarea**.

Să reținem textul:

„*Petrovan* organizează un spectacol, închipuindu-și că se găsesc toți în lagărul de la Buchenwald.” EUGEN SIMION

Avem aici complementul direct al verbului *a organiza*, **spectacol**, și completiva directă a gerunziului *închipuindu-și*, **că se găsesc toți în lagărul de la Buchenwald**.

Mai multe realizări ale complementului direct și ale complementivei directe găsim în textul care urmează:

„*Bologa avu aceeași impresie, vru să-i mulțumească, dar simți că de va rosti o singură vorbă, nu-și va mai putea stăpîni lacrimile de bucurie și se va face de risul soldatului...*” LIVIU REBREANU

Cîteva complemente directe: - **impresie**, complement direct al verbului *avu*, **vorbă**, complement direct al predicatului *va rosti*, **stăpîni**, complement direct al predicatului *nu va putea*, iar **lacrimile** este complementul direct al complementului direct, verbul la infinitiv, *stăpîni*.

Și cîteva complementive directe: 1. **să-i mulțumească**, complementivă directă a lui *vru*. 2. **că nu-și va putea stăpîni lacrimile de bucurie**, complementivă directă a lui *simți*.

Ca și alte părți de propoziție și propoziții subordonate, complementul și complementiva directă depind și de moduri nepredicative, gerunziu, supin sau infinitiv:

„*Cu adevărat, nu putea ști, încotro s-a dus Anita cînd a plecat de acasă.*” D. R. POPESCU

Ști este complementul direct al verbului *a putea*, iar propoziția **încotro s-a dus Anita** este complementiva directă a infinitivului, *ști*.

„*Văzînd Făt-Frumos că tovarășii lui sînt așa de fricoși, se hotărî să coboare el singur...*” ION CREANGĂ

Propoziția **că tovarășii lui sînt așa de fricoși** este complementiva directă a gerunziului *văzînd*

„*Vrînd să meargă mai departe, Silefki se oferă, deși ar fi putut să-și dea singur seama că nu e nevoie.*” DUMITRU POPESCU

În textul anterior, există complementiva directă a gerunziului *vrînd*, **să meargă mai departe**, și încă o complementivă directă, **să-și dea singur seama** a predicatului *ar fi putut*.

Spre deosebire de alte unități gramaticale subordonate, complementul direct și complementiva directă depind și de verbe la supin:

„*Activitatea lui Moise este cel mai greu de urmărit, din toate punctele de vedere.*” D. R. POPESCU

La prima vedere, substantivul *activitatea* pare subiectul acestei propoziții, dar, dacă era subiect, atunci predicatul ar fi trebuit să conțină o formă feminină, *cea mai grea*, justificată de acord. În fapt însă, subiectul este supinul *de urmărit*, cu care se acordă predicatul *este cel mai greu*. Asta înseamnă că **activitatea**, deși plasată pe locul subiectului, este complementul direct al lui *de urmărit*.

De altfel, spunem **limbile străine sînt greu de învățat**, cu elemente și pro- și contra- pentru această interpretare. Pe de o parte, predicatul are forma *sînt greu*, în care verbul copulativ *sînt* este la plural, ceea ce ar da impresia că s-a acordat cu *limbile* dar numele predicativ *greu* nu mai prezintă acordul *grele* și atunci este greu de acceptat că *limbile* este subiect. Înclinăm să credem că subiectul este supinul *de învățat*, iar **limbile** este complementul direct al supinului. Forma *sînt* ar putea fi socotită un acord prin atracție cu termenul cel mai apropiat, *limbile*.

Acceptînd demonstrația pentru complementul direct al supinului, dăm aceeași interpretare în:

„Nu este greu de văzut cum a ajuns chiar la formularea unei filozofii a vieții.” EUGEN LOVINESCU

Considerăm propoziția **cum a ajuns chiar la formularea unei filozofii a vieții** drept completivă directă a verbului la supin, *de văzut*.

La fel și în versurile:

„Nu are nici măcar prezent / Deși e greu de închipuit / Cum anume nu-l are.” NICHITA STĂNESCU

Considerăm propoziția **cum anume nu-l are** drept completivă directă a supinului *de închipuit* care funcționează ca subiect față de predicatul *e greu*.

Acesta este un punct de vedere într-o problemă oricum mult controversată.

Completivă directă este o subordonată care are multe și variate elemente de relație:

„Nu mi-aș fi închipuit că o doamnă atît de inteligentă ca dumneata nu e în stare să-și dea seama că mă jignește cînd crede că eu, în vederea unui cîștig material, îmi dau osteneala a o învăța românește pentru ca să poată ceti scrierile noastre, între altele și pe ale mele.” GEORGE CĂLINESCU

Prima completivă directă **că o doamnă atît de inteligentă ca dumneata nu e în stare** este introdusă prin conjuncția *că*, la fel și a doua, **că eu, în vederea unui cîștig material, îmi dau osteneala**, este introdusă prin aceeași conjuncție *că*.

„Căldura începea numai de cînd după răsăritul soarelui și dacă în timpul nopții se întîmpla ca norii să acopere cerul, acești nori dimineața se făceau nevăzuți și lăsau să se reverse din adîncurile limpezi ale cerului dogoarea neconținută și grea a zilei de vară.” MARIN PREDĂ

Completivă directă **să se reverse din adîncurile limpezi ale cerului dogoarea neconținută și grea a zilei de vară** este introdusă prin conjuncția *să*.

În textul:

„Nu prea înțelegea, *era adevărat, de ce Paraschiv în loc să se bucure...* arăta mereu posomorît și secera că și cînd ar fi tras la jug.” MĂRIN PREDĂ

Propoziția completivă directă *de ce Paraschiv arăta mereu posomorît* este introdusă prin pronumele relativ *ce*, însoțit de prepoziție (*de ce*).

„Nimeni nu știa de unde apăruse Francisc în Turnuvecchi.” D. R. POPESCU

Propoziția completivă directă *de unde apăruse Francisc în Turnuvecchi* este introdusă prin adverbul relativ *unde* însoțit de prepoziție (*de unde*).

Reținem, de aici, faptul că subordonata completivă directă este necesar să fie introdusă printr-un element de relație subordonator. Pornind de la această constatare, să urmărim situația în:

„Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile ei, îmi zicea cu zîmbet uneori: *Ieși, copile cu părul bălai afară și rîde la soare, doar s-o îndrepta vremea!*” ION CREANGĂ

Se creează aici impresia că propoziția *ieși, copile cu părul bălai afară!* și coordonata acesteia *și rîde la soare* ar fi în raport de completivă directă cu predicatul *zicea*. Se observă însă lipsa elementului subordonator. Din punct de vedere gramatical, cele două propoziții care urmează după *zicea* nu pot fi complementive directe deoarece le lipsește elementul de relație subordonator, iar din punct de vedere logic, de asemenea este exclusă subordonarea de tip completivă directă, deoarece există în text două planuri ale vorbirii: primul, pînă la semnul de punctuație două puncte, reprezintă vorbirea povestitorului, iar după două puncte se redă vorbirea personajului. Este exclusă subordonăm gramatical ceea ce spune cineva la ceea ce spune altcineva. În consecință, în text nu avem de a face cu subordonare de tip completivă directă, cele două propoziții în discuție: 1. *ieși, copile...* și 2. *și rîde* sînt principale, ambele aparținînd altui plan al vorbirii decît cel anterior. Pentru această interpretare mai pledează și faptul că ambele propoziții conțin cîte un verb la imperativ: *ieși!*, *rîde!* or, imperativul nu apare decît în principale.

Aceeași interpretare o avem și după verbele de declarație la gerunziu în textul care urmează:

„Auzind părintele Duhu că s-a făcut zvon prin Iași despre niște năzdrăvănii ca acestea, s-a luat sfinția-sa de gînduri zicînd: — *Vai de cel ce se smîntește dar mai vai de cel prin care vine smînteala!*” ION CREANGĂ

Propozițiile *vai de cel* și apoi *dar mai vai de cel* nu sînt complementive directe ale gerunziului *zicînd*, ci propoziții principale.

Aceeași situație și în textul:

„Orice gînd ai, împărate, și oricum vei fi sosit, / Cît sîntem încă pe pace,
eu îți zic; — Bine-ai venit!” MIHAI EMINESCU

Propoziția *bine-ai venit!* este principală deoarece nu este subordonată verbului *zic*, verbul de declarație înlesnind doar introducerea elementului de dialog reprezentat prin propoziția *bine-ai venit!*

Trebuie menționat că subordonată completivă directă apare și după interjecția *iată*, deoarece aceasta este tranzitivă, ca dovadă putem spune *iată-l, iată-le*:

„Iată că mai sînt trei zile pînă ce se împlinește sorocul, așa că n-ar fi rău să-ți faci socotelile.” ION CREANGĂ

Prin urmare, propoziția *că mai sînt trei zile* este completivă directă a interjecției *iată*.

Să urmărim propozițiile din:

„Și iată acum că, cu prilejul muștrărilor, își dă seama de cît loc i-a cuprins în inimă prietena neprefăcută, care pînă ieri îi zicea blînd: *mîine cu bine!* și care astăzi seară i-a zis: *adio!*” I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Din nou, propoziția *că, cu prilejul muștrărilor, își dă seama* este competitivă directă a interjecției *iată*.

În ultima parte a textului, propozițiile *mîine cu bine!* și, *adio!* sînt principale, precedate de verbul de declarație *zicea* din considerentele expuse mai sus, reprezintă alt plan al vorbirii.

Complementul indirect și completivă indirectă

Determinînd verbul, complementul indirect se constituie ca obiect al acțiunii exprimate de acesta, care se răsfrînge indirect asupra lui: *I-am spus copilului*, unde *copilului* este complementul indirect al verbului *am spus*.

„Retipărire a acestor povestiri ale începutului îi dă prilejul lui Sadoveanu să le pună de acord cu estetica sa actuală.” TUDOR VIANU

Lui Sadoveanu este complementul indirect al locuțiunii verbale *dă prilejul*. Acesta este tipul de complement indirect exprimat prin substantiv în dativ:

„E obligat să facă față conversațiilor, să meargă la teatru, pe scurt, să ducă o viață mondenă.” CEZAR PETRESCU

Aici, *conversațiilor* este complement indirect, exprimat prin substantiv în dativ, față de locuțiunea verbală *a face față*.

„De astăzi dată nu făcea față temperamentului meu.” ANTON HOLBAN

Din nou, complementul indirect în dativ, **temperamentului**, față de locuțiunea verbală *nu făcea față*.

Acestui tip de complement indirect îi corespunde, în frază, o propoziție echivalentă cu dativul:

I-am răspuns vecinului, în care **vecinului**, complementul indirect, poate fi transformat într-o completivă indirectă: *I-am răspuns cui m-a strigat*. Propoziția completivă indirectă **cui m-a strigat** este o dezvoltare a complementului indirect, **vecinului**.

„Mi s-a întâmplat să pierz un amic : un bun amic și nu mă pot căi îndeșt de această ireparabilă pierdere ; de aceea spun oricui vrea să mă asculte, trista mea întâmplare.” ION LUCA CARAGIALE

Față de predicatul *spun*, propoziția **oricui vrea** este completivă indirectă. O astfel de completivă indirectă întâlnim și în:

„Cui am avut de lăsat moștenire, i-am spus.” ION BRAD

Din nou verbul *a spune*, în forma din text, *am spus*, are completiva indirectă **cui am avut de lăsat moștenire**.

Să analizăm situația din:

„A fost odată un vîdător care, de cîte ori mergea la vîdătoare, avea obiceiul să ia cu dînsul pe slujbașul său iar cînd se întorcea înapoi povestea cui vrea să-l asculte o mulțime de întâmplări minunate care nu trecuse nimănui nici mîdcar prin vis...” ALEXANDRU ODOBESCU

De astă dată, față de predicatul *povestea* apare completiva indirectă **cui vrea**.

Obiectul indirect, se mai exprimă și prin construcții cu prepoziție, constituind un alt tip de complement indirect: *Se gîndea la copii*, unde **la copii** este complementul indirect al verbului *se gîndea*.

„Mi-am zis că am dat peste cea mai afurisită codană din Valea Arieșului.” CEZAR PETRESCU

Peste codană este complementul indirect prepozițional al verbului *a da*, aici avînd sensul „a întîlni”.

„Îi plăcea bătrînului să se laude adesea cu nepoții lui.” ION BRAD

Există două complemente indirecte: **bătrînului**, complement indirect în dativ față de *plăcea*, și **cu nepoții**, complement indirect prepozițional față de *să se laude*.

Să analizăm situația din:

„Își aducea aminte de seara aceea cînd a venit Țiganca cu ghiocul.” CEZAR PETRESCU

Să reținem că locuțiunea verbală *a-și aduce aminte* este construită cu complementul indirect prepozițional **de seara**, ceea ce probează că și propozițiile subordonate acestei locuțiuni

verbale sînt complementive indirecte și nu complementive directe, cum se afirmă în unele lucrări de gramatică:

„Ia, adă-ți aminte ce ți-am spus odată, că și asta, cît îi de blîndă și de blajină, tot are o coastă de drac închisă...” ION-LUCA CARAGIALE

Ca urmare, propoziția **ce ți-am spus odată** este completivă indirectă față de *adă-ți aminte*.

Cum s-a observat deja, și complementului indirect prepozițional îi corespunde o propoziție completivă indirectă.

Se apucă de treabă, conține complementul indirect prepozițional **de treabă**, pe care îl putem transforma în completiva indirectă să deretice prin casă.

„A vorbi despre un poet este a vorbi despre relațiile lui cu limba, căci aceasta este materia, este corpul și, în mod sigur, semnul de identitate. Limba preexistă poetului, dar, după ce a trecut prin spațiul poeziei, limba nu mai este aceeași. Orice poet tinde să facă din limbă armă în limbajul său, deci o formă particulară de a fi, o formă particulară de a comunica.” EUGEN SIMION

Textul anterior, foarte interesant din punct de vedere al conținutului, ilustrează, în același timp, toate tipurile de complement indirect: **despre un poet**, complement indirect prepozițional al lui *a vorbi*; **despre relațiile**, complement indirect prepozițional al lui *a vorbi*; **poetului**, complement indirect în dativ al verbului *preexistă*, **din limbă**, complement indirect prepozițional al verbului *a face*, și propoziția completivă indirectă **să facă din limbă armă în limbajul său**, dependentă de verbul *a tinde*.

Mai multe complemente și complementive indirecte există și în:

„Neconținutei scurgeri, spiritul omenesc se încumetă să nu i se supună pornind împotriva ei, năzuind să-i afle începutul.” GEO BOGZA

Găsim aici: **scurgeri**, complement indirect în dativ al verbului *să se supună*, **împotriva ei**, complementul indirect al gerunziului *pornind*, propoziția **să nu i se supună**, completiva indirectă a verbului *a se încumeta* și completiva indirectă a gerunziului *năzuind*, **să-i afle începutul**.

Se construiesc cu complement indirect prepozițional avînd și nuanța unui element predicativ suplimentar unele verbe ca *a începe*, *a sfîrși*.

„Retorica sfîrșește prin a-și construi o retorică a negației retorice.” EUGEN SIMION

Prin urmare, există construcțiile *începe prin*, *sfîrșește prin*.

Fiind tipuri diferite, complementul indirect și completiva indirectă corespundătoare dativului, pe de o parte, iar pe de alta, complementul indirect și completiva corespundătoare unei

construcții cu prepoziție pot determina simultan același verb regent:

„*Aceast-a fost când o sălbatică urgie / De frumuseți prilej dădu întâia oară / Păcatului să-și facă / pe sub arbori cale.*” LUCIAN BLAGA

De astă dată, față de locuțiunea verbală *a da prilej* apare complementul indirect, substantiv în dativ, **păcatului**, și completiva indirectă **să-și facă pe sub arbori cale**, corespunzătoare unei construcții cu prepoziție.

Obiectul secundar și obiectiva secundară.

Obiectul secundar este o formă de complement direct care determină suplimentar, secundar, un verb dublu tranzitiv. Un verb dublu tranzitiv este **a învăța**: **Îl învață pe Marius**, în care **pe Marius** este complement direct. **Pe Marius** îl învață **cifrele**, în care, pe lângă complementul direct **pe Marius**, apare obiectul secundar **cifrele**. Obiectul secundar este echivalent cu propoziția obiectivă secundară:

Pe Marius îl învață să numere, în care propoziția **să numere** este obiectivă secundară, echivalentă a obiectului secundar **cifrele**:

„...*Să iei pe Acrivița care n-a fost învățată la casa părintească să-și mănince de sub unghie.*” ION LUCA CARAGIALE

Propoziția **să-și mănince de sub unghie** este obiectiva secundară a verbului *a învăța*, la diateza pasivă, *n-a fost învățată*.

Verbe dublu tranzitive sînt: **a învăța ceva pe cineva**; **a ruga ceva pe cineva**; **a întreba ceva pe cineva**; **a anunța ceva pe cineva**; **a înștiința ceva pe cineva**.

Fiind dublu tranzitive, deci cu posibilitatea de a avea subordonate două forme de complement direct, din care unul este obiect secundar, aceste verbe, spre deosebire de celelalte, pot avea obiect secundar și obiectivă secundară, cînd au simultan încă un complement direct, sau cînd sînt la diateza pasivă ori la diateza reflexivă cu pronume în acuzativ, deci în situații în care apariția complementului direct și a completei directe nu este posibilă în mod obișnuit.

„L-a anunțat că încă nu are viza.” ION BRAD

Verbul dublu tranzitiv *a anunța* are complementul direct **l-** și obiectiva secundară **că încă nu are viza**.

„O roagă deci ca, primind avansul pe arenda anului viitor, să menționeze...” LIVIU REBREANU

A ruga, alt verb dublu tranzitiv, are complementul direct **o** și obiectiva secundară **ca, primind avansul pe arenda anului viitor, să menționeze**.

Fenomenul poate apărea și pe lângă **a ruga** la infinitiv:

„*L-am lăsat să plece nu înainte de a-l ruga să se întoarcă neapărat pe la mine...*” ION BRAD

Din nou, complementul direct **l-** al infinitivului *a ruga* și obiectiva secundară **să se întoarcă neapărat pe la mine** a aceluiași verb.

„*L-am rugat să vină în locul bătrînului, care, surd de-o ureche și leneș... ofta mereu după pensie.*” LIVIU REBREANU

Față de *a ruga*, complementul direct **l-** și obiectiva secundară **să vină în locul bătrînului**.

În versurile:

„*Fetele mari din sat, cu ochiul stins, / Jeleau după flăcării duși departe / Și mă rugau, înăbușite-n plîns / Să le însăilez spre dinșii cite-o carte.*” NICOLAE LABIȘ

Verbul tranzitiv *a ruga* are complementul direct **mă** și obiectiva secundară **să le însăilez spre dinșii cite-o carte**.

ELEMENTUL PREDICATIV SUPLIMENTAR ȘI PREDICATIVA SUPLIMENTARĂ

Elementul predicativ suplimentar are, numai parțial, rol de determinant în grupul verbal. În *l-am găsit student*, **student** este element predicativ suplimentar, determinînd verbul *a găsi* dar, lămurind, simultan, și pronumele complement direct **l-**. Precizăm că elementul predicativ suplimentar ca element al grupului verbal are dublă subordonare, față de verb și față de nume (substantiv sau pronume).

Pe *Ion l-am găsit inginer*, în care **inginer**, elementul predicativ suplimentar, este subordonat simultan verbului *a găsi* și pronumelui complement direct, **l-**.

„*Lumea și așa te știe director la Pătîrlagele și o să-ți zică așa și cînd nu vei mai fi în învățămînt.*” D. R. POPESCU

Elementul predicativ suplimentar **director**, determină verbul *a ști* și pronumele personal, complement direct, **te**. În fapt, **te știe director** a rezultat din construcția primară *știe că ești director*, în care **director** este numele predicativ, care, prin contragere, devine element predicativ suplimentar. Acesta este mecanismul gramatical de apariție a elementului predicativ suplimentar, și, totodată, de detectare a acestuia.

Construcția considerată primară *credeam că ești deștept*, cu numele predicativ **deștept** se transformă prin contragere în *te*

credeam deștept, unde **deștept** are funcție de element predicativ suplimentar.

„Clătină **mulțumit** cuburile de gheață din paharul înalt, aspirînd parfumul discret al băuturii, și sorbi cîteva picături **strivindu-le** de cerul gurii, pe jumătate adormit, pe jumătate indiferent la senzația cunoscută.” DUMITRU POPESCU

Mulțumit, element predicativ suplimentar pe lângă **clătină**, apare în construcție derivată din **clătină și era mulțumit**, prin contragere **clătină mulțumit**, în care **mulțumit**, fost nume predicativ, a devenit element predicativ suplimentar.

La fel **adormit, indiferent**. Din nou **clătină și era adormit** se contrage în **clătină adormit**, cu elementul predicativ suplimentar, **adormit**. **Indiferent** este element predicativ suplimentar datorită aceluiași mecanism gramatical.

În ceea ce privește gerunziul **strivindu-**, de asemenea element predicativ suplimentar, calitate gramaticală datorată faptului că exprimă o acțiune suplimentară față de predicat, **sorbi picături strivindu-le**, exprimă o acțiune simultană și paralelă cu cea exprimată de predicat: **sorbi și le strivi**, prin contragere, **sorbi strivindu-le**.

Ca urmare, gerunziul care exprimă o acțiune simultană cu a predicatului, suplimentară față de acesta, este element predicativ suplimentar!

Se întorcea rîzînd, în care **rîzînd** este element predicativ suplimentar, deoarece exprimă o acțiune suplimentară: *se întorcea și rîdea*.

„Putem să vorbim deci cu dulceață de ceea ce este al nostru, lăsînd pe marii neluminați să se certe pentru vorbe.” TUDOR VIANU

Putem să vorbim, lăsînd... în care **lăsînd** este element predicativ suplimentar cu înțelesul de: *putem să vorbim și să lăsăm*, exprimînd deci o acțiune suplimentară.

„Continuau să-l vadă plutind deasupra lucrurilor, purtat de razele fumurii ale tristeței.” ION BRAD

Să-l vadă plutind, în care **plutind** este element predicativ suplimentar, rezultat din construcția primară *să-l vadă că el plutea și exprimînd o acțiune suplimentară*. Tot element predicativ suplimentar este **purtat**, exprimînd o calitate a complementului direct **l-**, comunicată prin intermediul verbului *a vedea*, avînd deci dublă subordonare.

În versurile:

„Tăindu-l pe două potcoave / Calul meu saltă din bot fumegînd, / Ave, mă-ntorc către tine eu, ave ! / Soarele a izbucnit peste lume strigînd.” NICHITA STĂNESCU

Din *calul meu saltă și fumegă* s-a contras *calul meu saltă fumegînd*, în care *fumegînd* este element predicativ suplimentar, exprimînd, cum se poate vedea, o acțiune suplimentară a ceea ce afirmată de predicat. Din *soarele a izbucnit peste lume și strigă* se ajunge, prin contragere, la *a izbucnit peste lume strigînd*, în care *strigînd* este element predicativ suplimentar, din aceleași motive expuse anterior.

„*Popa Chirilă se uită cercetător spre mine, ca speriat de brațele prea lungi ce-mi ieșeau parcă de sub haină, spuse iarăși cu voce înaltă ca la biserică.*” ION BRAD

Din *se uita și era cercetător* se ajunge prin contragere la *se uita cercetător*, în care *cercetător* este element predicativ suplimentar, determinînd substantivul *popa* prin intermediul verbului *a se uita*.

În principiu, adjectivul care depinde de verb, arătînd calitatea unui nume, este element predicativ suplimentar.

Dacă avem: *Ea scrie frumos; Ea merge frumos, frumos*, adverb, este complement de mod, indiferent față de numele *ea*.

Dacă spunem: *Ea vine frumoasă; Ea apare frumoasă; O consider frumoasă, frumoasă*, adjectiv, determină verbele, dar se acordă și cu numele *ea* sau *o*, deci în cazurile de mai sus *frumoasă* este element predicativ suplimentar.

„*În fiecare amurg se întorcea oțelit, viața părea că i se supunea împlînzită...*” CEZAR PETRESCU

Aici *oțelit, împlînzit*, determinînd verbele *a se întoarce*, respectiv *a se supune*, sînt elemente predicative suplimentare.

Există și alte tipuri de element predicativ suplimentar:

„*Ceea ce fusese dat drept Cluj trecea la o mare adîncime sub aripile avionului ca o nebuloasă luxuriantă din care s-ar fi desfăcut zeci de mii de astre.*” GEO BOGZA

Drept Cluj, element predicativ suplimentar pe lîngă verbul la pasiv *fusese dat*, determinînd și pronumele *ceea ce*.

Construcțiile cu element predicativ suplimentar pot fi exprimate în aceeași măsură cu sau fără prepoziție, ca în ultimul caz.

Ca urmare, dacă în *îl consider prieten*, *prieten* este element predicativ suplimentar, tot așa în *îl consider drept prieten* sau *îl consider ca prieten*, grupările *drept prieten*, și *ca prieten* sînt elemente predicative suplimentare.

„*De fiecare dată, Picu, după ce-i bătea bine pe cei care o adăpostiseră, își aducea nevasta înapoi iar cînd aceasta, despre care ajunsese să creadă că-i stearpă, a născut o fată, a botezat-o Stela, zicîndu-i Rigo, ca la vaci.*” TITUS POPOVICI

A botezat-o Stela, în care *Stela* este element predicativ suplimentar al verbului *a boteza* și al complementului direct *o*. De

asemenea, în *zicîndu-i Rigo, Rigo* este element predicativ suplimentar al verbului *a zice* și al pronumelui în dativ *i*.

Verbele care exprimă denumirea au element predicativ suplimentar: *A se numi Ionescu*; *A se chema Maria*; *A-i zice Tuți*; *A fi botezat Ion*; *A-l porecli Trăsnea*.

„O chema Cornelia, dar noi îi ziceam mama Grachilor ori mai adăugam mama degeraților, folosind fiecare, cum îi venea la îndemînă, porecle răutăcioase.” ION BRAD

Cornelia, mama Grachilor, mama degeraților sînt toate elemente predicative suplimentare pe lîngă verbe care exprimă denumirea.

„Există pe de altă parte un bătrîn țăran din Cîmpia Dunării care este numit, în romanele lui Marin Preda, **Ilie Moromete**.” FLORIN MUGUR

Față de verbul *a numi* la diateza pasivă, *este numit, Ilie Moromete* este element predicativ suplimentar.

Bineînțeles că față de același verb pot apărea unul sau mai multe elemente predicative suplimentare:

„Prințul își continuă plimbarea melancolic și, în același timp, ușor amuzat, revăzînd obiceiurile țîrgului...” ANTON HOLBAN

Apar aici, față de *prințul continuă plimbarea*, trei elemente predicative suplimentare: **melancolic, amuzat, revăzînd**.

Elementului predicativ suplimentar din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția predicativă suplimentară.

Am văzut-o scriînd, în care *scriînd* este element predicativ suplimentar, se transformă în *Am văzut-o că scrie*, în care propoziția *că scrie* este predicativă suplimentară.

„Poți să-l reiei în așa fel încît să-l faci pe poet să cînte la un grad superior, **EUGEN SIMION**”

Să cînte la un grad superior este predicativă suplimentară echivalentă cu un eventual element predicativ suplimentar, **artist**.

De asemenea, în:

„Povestește din unghiul personagiilor sau le face pe acestea să povestească”. TUDOR VIANU

Față de *le face*, verb *face* + pronume *le*, propoziția *să povestească* este predicativă suplimentară.

În principiu, cînd sînt însoțite de un complement direct verbele tranzitive cer un element predicativ suplimentar sau o predicativă suplimentară: *Aud că vine*, verbul *a auzi* e tranzitiv, folosit fără complement direct și propoziția *că vine* este completivă directă. *O aud că vine*, în care *o*, complementul

• direct, și ca urmare, propoziția **că vine** este predicativă suplimentară.

„Alteori o lăsam să triumfe.” MARIN PREDA

Să triumfe este predicativa suplimentară a verbului tranzitiv *a lăsa*, construit cu un complement direct, *o*.

Mai multe situații de acest fel găsim în:

„Auzisem eu din oameni că dacă vrei să nu te muște cîinii și să te lase în pace, cum îi vezi că sar la tine, să te tupilezi jos și să-i lași să te latre cît le place, fără să te urnești din loc, căci ei bat cît bat și de la o vreme te părăsesc și se duc.” ION CREANGĂ

Avem mai întîi: **îi vezi că sar la tine**, propoziția **că sar la tine** este predicativă suplimentară față de verbul tranzitiv *a vedea*, însoțit de complementul direct *îi*. Propoziția **că sar la tine** este echivalentă cu un element predicativ suplimentar **sărind** și, prin urmare, este predicativă suplimentară. În **să-i lași să te latre** în care **să te latre** este predicativa suplimentară a verbului tranzitiv *a lăsa*, construit cu un complement direct, *-i*. Înclinăm să credem că este predicativă suplimentară și propoziția **fără să te urnești din loc**, echivalentă cu un element predicativ **neurnindu-te din loc**, determinînd tot verbul *a lăsa*.

Gramaticile limbii române nu consemnează acest tip de predicativă suplimentară, interpretînd propozițiile cu această formă drept circumstanțiale de mod.

Statutul de predicativă suplimentară reiese bine din următorul exemplu:

„Universul a fost alcătuit fără ca omul să fie întrebat.” EUGEN SIMION

Reținem propoziția **fără ca omul să fie întrebat**, ca predicativă suplimentară corespunzătoare unui gerunziu negativ **neîntrebînd**, care ar fi element predicativ suplimentar.

Iar în coordonare:

„George stătea supărat lîngă șurd, furios, dar fără să îndrăznească să se împotrivească”. LIVIU REBREANU

Coordonarea adversativă se stabilește aici între cele două elemente predicative suplimentare **supărat**, **furios** și propoziția **fără să îndrăznească**, ceea ce arată că și ultimul element, adică propoziția **fără să îndrăznească** este de același tip, deci predicativă suplimentară.

Mai cer element predicativ suplimentar și predicativă suplimentară unele verbe ca: **a se arăta**, **a sta**, **a se preface**, interpretate, în gramaticile mai vechi ale limbii române, ca verbe copulative, deci cu nume predicativ și propoziție predicativă.

Independența de sens a acestor verbe poate fi argumentată prin faptul că ele pot fi trecute în categoria verbelor care au element predicativ suplimentar și predicativă suplimentară.

„Stratulat rîse, fără să vrea, printre mustăți, iar Stănică însuși care, fiind înăuntru, se prefăcu că n-aude, fu izgonit pentru a nu da loc la bănuiei.”
GEORGE CĂLINESCU

Că n-aude este predicativa suplimentară a verbului *a se preface*.

La fel în:

„Poate că de aceea, cînd trecea stînd în picioare în căruță, oamenii se dădeau la o parte și se prefăceau că nu-l văd.” TITUS POPOVICI

Propoziția **că nu-l văd** este predicativă suplimentară a celui-iași verb, *a se preface*.

Verbul **a ieși** prezintă două unități lexicale:

1. *Ion a ieșit inginer*. 2. *Rochia a ieșit frumoasă*.

În 1. *a ieși* este sinonim cu *a deveni* și este verb copulativ, cu *inginer*, nume predicativ; în 2. *a ieși* are independență semantică, iar *frumoasă* este element predicativ suplimentar.

Cu propoziție predicativă suplimentară în:

„Nu prea înțelegea, era adevărat, de ce Paraschiv, în loc să se bucure că grîul ieșise cum nu-și aduceau aminte să se fi făcut vreodată... arăta mereu posomorît...” MARIN PREDĂ

Propoziția **cum nu-și aduceau aminte** este predicativa suplimentară a predicatului *ieșise*, cu referire la substantivul subiect *grîul*.

O construcție frecventă în limba română actuală și încă neinterpretată în gramatici este, de pildă: *Cartea trebuie cumpărată*, construcție cu frecvență relativ mare, în care noi considerăm *cumpărată* element predicativ suplimentar.

„Se pare că nimeni de acolo nu înțelegea că, hotărîndu-se în sfîrșit plecarea lui Achim la București, însemna că trebuie să li se facă celor trei pe plac pînd la capăt, să nu se mai atingă nimeni de oi și, cum altceva nu aveau ce vinde, salcîmul trebuia tăiat.” MARIN PREDĂ

În *salcîmul trebuia tăiat*, participiul **tăiat** este contras dintr-o construcție pasivă *să fie tăiat*, care ar fi funcționat ca subiectivă a lui *a trebui*. În condițiile contragerii, substantivul *salcîmul* a rămas pe lîngă *a trebui*, fără să fie subiectul acestuia, prin urmare, *salcîmul* este subiectul participiului **tăiat**.

În această situație am putea opta pentru interpretarea participiului **tăiat**, ca element predicativ suplimentar.

La fel s-a întâmplat și în *Cartea trebuie cumpărată*, unde **cumpărată** ar fi element predicativ suplimentar.

Putem întâlni aceeași situație și într-un text literar:

„*Păreră că Anita a plecat din Turnu-Vechi trebuia combătută.*”
D. R. POPESCU

Prin urmare, **combătută** ar fi element predicativ suplimentar față de *trebuia*.

AGENTUL ACȚIUNII

Agentul acțiunii este acel membru al propoziției care face acțiunea exprimată de un verb, fără să fie subiectul acelei acțiuni și avînd forma unui complement:

Elevul a fost lăudat de profesori, în care **de profesori** este complement de agent.

Scriitorul a fost premiat de către Academie, unde complement de agent este **de către Academie**.

„*Ochii apărați de pleoape îl scuteau de impresia neplăcută de viață ce putea fi descifrată și fața căpăta expresia cea mai potrivită de mască rigidă dominată de os.*” ALEXANDRU IVASIUC

Există aici două complemente de agent: **de pleoape**, față de participiul *apărați* și **de os**, față de participiul *dominată*.

Prin urmare, complementul de agent apare pe lângă verbe la diateza pasivă: *Cartea a fost citită de toți oamenii*, în care **de oameni** este complementul de agent al verbului la diateza pasivă, *a fost citită*.

Complementul de agent determină însă și participii cu sens pasiv: *Zburată de vînt, pălăria ajunsese departe*, în care **de vînt** este complementul de agent al participiului *zburată*.

Pe lângă verb la pasiv:

„*Fu străbătut de un fior de frică de oameni și de moarte.*” ALEXANDRU IVASIUC

De un fior este complementul de agent al verbului pasiv *fu străbătut*.

La fel în:

„*Ahile este dominat de un orgoliu insuportabil.*” EUGEN SIMION

De un orgoliu este complementul de agent al verbului la diateza pasivă *este dominat*.

Pe lângă participiu:

„*Faptul că Maria îi pusese întrebarea aceea Flaviei însemna că bătrîna nu se lăsase strivită de tăvălugul amărăciunilor și zbuciumului de peste zi.*”
ION BRAD

Ca urmare, complementul de agent **de tăvălugul** determină participiul *strivită*.

„Printre procedeele retorice, unul din cele mai întrebuintate de Filimon este comparația nobilă, lăsată moștenire de clasicism.” TUDOR VIANU

Avem aici două complemente de agent, ambele determinând verbe la participiu: **de Filimon**, complement de agent al participiului *întrebuintată*, și **de clasicism**, complement de agent al participiului *lăsată*.

Și în versuri:

„Nori ca niște parașute se vor ridica pe cer / Umflați de cîmpul nostru magnetic.” MARIN SORESCU

De cîmpul este complement de agent al participiului *umflați*.

Complementului de agent din propoziție îi corespunde în frază completiva de agent:

„Libertatea de a fi ea însăși riscă să fie supusă și, la nevoie, răpusă de oricine știe să minuiască bine un arc puternic și o sulită.” EUGEN SIMION

Față de participiul *răpusă*, propoziția **de oricine știe** este completivă de agent.

Ca și complementul de agent, completiva de agent apare și pe lângă un verb la diateza pasivă:

„Vor mai fi arestați și executați de către oricine are împuternicirea noastră, toți activiștii de seamă ai stîngii, ca și persoane care s-au manifestat intens pe plan public...” ALEXANDRU IVASIUC

Propoziția **de către oricine are împuternicirea noastră** este completiva de agent față de verbele la diateza pasivă *vor fi arestați și executați*.

Față de participiu:

„Ideea nu vine niciodată în stare pură, vine însoțită de ceea ce a pus în ea subiectul care o gîndește.” EUGEN SIMION

Propoziția **de ceea ce a pus în ea subiectul** este completivă de agent față de participiul *însoțită*.

„Domnul Moise crede într-o fatalitate din care poate fi scos doar de cine l-a băgat.” D. R. POPESCU

Propoziția **de cine l-a băgat** este completiva de agent a verbului la infinitiv diateza pasivă *fi scos*.

Și în versuri:

„Nu te lăsa furată / de ce vezi în afară / Marea e albastră / Dar caut-o în tine.” GEORGE MACOVESCU

Aici, propoziția **de ce vezi în afară** este completiva de agent a participiului *furată*.

În cele mai multe cazuri, completiva de agent are ca element de relație subordonator, cum s-a văzut pînă acum, un

pronume, fie relativ **de cine**, **de ceea ce**, fie nehotărît **de oricine**, **de către oricine**, însoțit de propoziție.

Există însă completeive de agent la care elementul subordonator este conjuncția:

„Era sarcastic deci nu prea ispitit să facă fel de fel de speculații.” MARIN PREDĂ

Propoziția să facă fel de fel de speculații este completiva de agent a participiului *ispitit*.

La fel în:

„Miguel nu se gândise pînă atunci că este amenințat să fie ucis.” ALEXANDRU IVASIU

Față de verbul la pasiv *este amenințat* propoziția să fie ucis este completivă de agent.

EXPRIMAREA ASOCIERII

Ideea de asociere se exprimă gramatical prin complementul sociativ și propoziția sociativă.

Ionel s-a dus la teatru cu prietenii, în care **cu prietenii** este complement sociativ, exprimînd ideea unei acțiuni săvîrșite împreună de subiect și complementul sociativ.

„Cucoanele arată biletelor dumnealor explicînd domnului conductor de ce nu poate și Goe să facă același lucru: fiindcă biletul era în panglica pălăriei și, dacă a zburat pălăria, firește că a zburat cu panglică și cu bilet cu tot.” ION LUCA CARAGIALE

Subiectul subînțeles, *pălăria*, săvîrșește acțiunea exprimată de verbul *a zburat* împreună cu complementul sociativ, **cu bilet cu tot**.

Asocierea se produce și față de complementul direct și indirect, arătînd împreună cu cine suferă complementul lucrarea:

„... frații săi de cruce socotind că de acum înainte l-au prăpădit îi dădură drumul cu hîrzob cu tot.” ION CREANGĂ

De astă dată, complementul sociativ **cu hîrzob cu tot** se asociază complementului indirect *îi*.

Și în versuri:

„Te-aș ruga, mări, ruga / Să-mi trimiți pe cineva / Ce-i mai mîndru-n valea ta / Codrul cu poienile / Ochii / cu sprîncenile...” MIHAI EMINESCU

Complementul sociativ **cu poienile** se asociază complementului direct *codrul* spre a suferi împreună lucrarea exprimată de verbul, *să trimiți*, iar complementul sociativ **cu sprîncenile** se asociază complementului direct *ochii*.

Complementului sociativ din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția sociativă:

„*Ardealul trăiește clipă de clipă cu ceea ce-i dă un chip deosebit în cuprinsul lumii.*” GEO BOGZA

Se observă ușor că propoziția **cu ceea ce-i dă un chip deosebit în cuprinsul lumii** este echivalentul unui complement sociativ care săvârșește lucrarea exprimată de predicatul *trăiește*, împreună cu subiectul, *Ardealul*, fiind ca urmare o propoziție sociativă.

„*Mîine, mulți dintre voi vor fi morți pentru că în nu știu în ce împrejurare ați spus un cuvînt care a fost consemnat sau poate ați fost văzuți eu cine nu trebuie.*” ALEXANDRU IVASIU

Propoziția **cu cine nu trebuie** este subordonată sociativă, exprimînd asocierea față de subiectul inclus (voi), împreună cu care face acțiunea exprimată de verbul la diateza pasivă.

„*N-o să ne împăcăm niciodată, cred eu, tu o să te mai împaci cu cine te-ai mai împăcat și ți-a fost prieten.*” D. R. POPESCU

Există aici două propoziții sociative: 1. **cu cine te-ai mai împăcat** și 2. **și ți-a fost prieten**, ambele exprimînd asocierea față de subiectul *tu*.

EXPRIMAREA RELAȚIEI

Relația reprezintă *punctul de vedere din care este privită o acțiune sau o calitate*: **S-au înțeles cu privire la ținerea consfățuirii**, în care **cu privire la ținerea** reprezintă punctul de vedere din care este privită acțiunea exprimată de verbul *s-au înțeles*. Iar în: **Ionel este bun la matematică, la matematică** reprezintă punctul de vedere din care Ionel este bun, adică **la matematică**.

Din *punct de vedere sintactic*, relația ia forma complementului circumstanțial de relație.

Complementul circumstanțial de relație are o mare varietate de forme, fiind construit cu diverse prepoziții și locuțiuni prepoziționale.

„*Ceea ce poți să știi în privința asta este doar ceea ce trebuie să fie faptul moral, care este în stăpînirea omului, ca ființă gînditoare, iar nu înfăptuirea fizică, fiindcă aceasta poate fi, e drept, dar e numai o singură dată și deci nu se poate închipui de dinainte.*” MARIN PREDA

Există aici mai multe complemente de relație: **în privința asta**, limitînd acțiunea exprimată de predicatul *să știi*, **ca ființă gînditoare**, complement de relație față de *este în stăpînirea omului*. Prin urmare, în funcția de complement de relație apar

substantive însoțite de prepoziție sau locuțiuni prepoziționale: **în privința, ca și, desigur, și altele.**

„Cu rușinea *ce mi-a făcut*, cum rămîne, *măria ta* ?” ION CREANGĂ

Complementul circumstanțial de relație **cu rușinea** se constituie față de predicatul nominal *cum rămîne*.

„În discuțiile *ee* se poartă *azi* în legătură cu tradiția culturii noastre, un *fapt esențial mi se pare ignorat*.” EUGEN SIMION

Aici, complementul de relație este **în legătură cu tradiția**, considerînd gruparea **în legătură cu**, locuțiune prepozițională specifică unui complement de relație.

În exemplul:

„Cît despre cucoana *Anica*, *mătușa prin alianță sau prin meزالianță*, cum spune *Adela*, ea nu există sau, dacă există, există în preistorie.” GARABET IBRAÎLEANU

Avem **Cît despre cucoana**, complement de relație față de *nu există*.

„Pentru mine *însă*, această concentrare era o mare deznădejde.” CAMIL PETRESCU

Față de predicatul nominal *era o deznădejde*, apare complementul de relație **pentru mine**, care limitează acțiunea exprimată de predicatul *era o deznădejde*, deci nu pentru toată lumea, ci **pentru mine**, complementul de relație corespunzînd ideii de **în special, din acest punct de vedere și nu în general**.

„Ieșit de la Universitate, poetul citea, desigur, ce era mai de seamă și impresia noastră este că se pune la curent cu noua școală transformistă a lui Darwin și Lamarck, cît și în general cu monismul materialist științific, pe care îl respingea din punct de vedere metafizic.” GEORGE CĂLINESCU

Din punct de vedere metafizic, complement de relație, limitînd acțiunea exprimată de predicatul *respingea*, construit cu locuțiunea prepozițională **din punct de vedere**.

Există și alte numeroase construcții ale complementului de relație:

„În materie de femei, simțul meu nu dă greș, pornirile atavice se văd din embrion.” DUMITRU POPESCU

Față de locuțiunea verbală *nu dă greș*, **în materie de femei** construit cu locuțiunea prepozițională **în materie de** este complement de relație.

„El are propoziții insuportabile despre trecutul acestei literaturi și manifestă cel mai adînc scepticism în privința viitorului ei.” EUGEN SIMION

Două complemente de relație: **despre trecutul**, față de *are propoziții* și **în privința viitorului**, față de *manifestă scepticism*.

„Îi place să primească asemenea interdicții din partea mea.” DUMITRU POPESCU

Aici, complementul de relație **din partea mea** este construit cu locuțiunea prepozițională **din partea**.

Prin urmare, se folosesc în construirea complementului de relație câteva locuțiuni prepoziționale: **în privința, cît despre, în materie de, din punct de vedere**.

Ultima locuțiune prepozițională, **din punct de vedere**, are această formă, corectă, cînd se construiește cu adjectiv, ca în:

„Evident, că, din punct de vedere procedural, așa ar fi, zise prefectul volubil.” LIVIU REBREANU

În complementul de relație **din punct de vedere procedural**, forma locuțiunii prepoziționale este **din punct de vedere**, în care substantivul **punct** nu se articulează.

Aceeași locuțiune prepozițională are forma corectă **din punctul de vedere**, cu substantivul **punct** articulat hotărît, dacă locuțiunea se construiește cu un substantiv în genitiv: **din punctul de vedere al timpului**:

În următorul text:

„Din punctul de vedere al copacilor, / Soarele-i o dungă de căldură / ... Din punctul de vedere al pietrelor / Soarele-i o piatră căzătoare / ... Din punctul de vedere al cerului / Soarele-i un aer plin de păsări.” NICHITA STĂNESCU

Se observă, **din punctul de vedere al copacilor, din punctul de vedere al pietrelor și din punctul de vedere al aerului**, toate trei complemente de relație, construite cu locuțiunea prepozițională **din punctul de vedere**.

Complement de relație poate fi și un verb la supin, cînd supinul face parte din aceeași rădăcină cu verbul regent: *de dus, m-am dus*, în care **de dus** este complement de relație:

„De servit, servim noi ! ..” DUMITRU POPESCU

Supinul **de servit** este complementul de relație al predicatului *servim*.

„Dacă mai ținea războiul poate ne trimitea și pe noi acolo. Cei care au ajuns acolo, acolo au rămas și de întors nu s-a mai întors nimeni.” ZAHARIA STANCU

Supinul **de întors** este complementul de relație al predicatului *nu s-a întors*.

Există o serie de construcții moderne în exprimarea complementului de relație:

„Ideile și sentimentele oamenilor ne apar din perspectiva scriitorului și din aceea a eroilor.” TUDOR VIANU

Relația este exprimată aici prin complementul de relație **din perspectiva**.

Iar în altă parte:

„În primele sale epoci, scriitorul povestește din unghiul personajilor.” TUDOR VIANU

Pentru exprimarea relației, de astă dată, se folosește din unghiul.

Și în alte construcții apar situații de acest fel:

„Are o putere colosală de a tăcea, în timp ce eu mă epuizez pe toate gamele, ale blîndeței, ale apelului la rațiune...” MARIN PREDA

Aici complementul circumstanțial de relație pe...gamele, cu o formă neobișnuită, care determină predicatul *mă epuizez*.

„Aceeși idee Relu o abordează prin prisma antinomiei frumos — urît.” DUMITRU POPESCU

Față de predicatul *abordează*, complementul de relație este prin prisma antinomiei, construit de astă dată cu ajutorul locuțiunii prepoziționale prin prisma.

„Cînd un ambasador zice ceva, asta poate să însemne și tot și nimic, în funcție de situație, de persoane...” ION BRAD

De astă dată s-a folosit în exprimarea complementului de relație locuțiunea prepozițională în funcție de: (în funcție de) situație și (în funcție de) persoane.

„În altă ordine de preocupări, îi place să legendeze biografiile.” EUGEN SIMION

În construcția în altă ordine de preocupări se pare că s-a constituit însă o locuțiune prepozițională pentru exprimarea complementului de relație, în...ordine de.

Frecvent, în limba actuală, se folosește pentru exprimarea relației, prepoziția ca:

Ca medic, îl apreciez, dar ca om nu, unde ca medic și ca om sînt componente de relație.

„Ca tată, el trebuie să ajungă acolo.” D. R. POPESCU

Ca tată, complement de relație, însemnînd „în calitate de...”

Complementului de relație din propoziție îi corespunde în frază propoziția circumstanțială de relație:

„A rezultat o carte plăcută la lectură și folositoare pentru cine vrea să se informeze asupra gîndirii critice occidentale.” EUGEN SIMION

Găsim aici complementele de relație la lectură, față de plăcută, asupra gîndirii, față de să se informeze și propoziția de relație pentru cine vrea, față de folositoare.

Propoziția de relație poate fi introdusă prin pronumele relativ cine:

„Pentru cine privește patria poporului român, oricît ar fi de grăbit, ideea care se impune este aceea a asemănării cu o cetate, cu tot ceea ce poate fi ideal într-o asemenea construcție născută din dorința poporului de a-și păstra ființa națională.” NICOLAE BĂLCESCU

Propoziția pentru cine privește patria poporului român este circumstanțială de relație față de ideea este aceea.

Complement și propoziție de relație găsim și în:

„Cu atât mai rău sau cu atât mai bine... pentru cine n-a văzut stele căzătoare în plinul miez al zilelor de iulie și încă și mai bine pentru acela căruia privind nu i s-a întunecat aievea...” CALISTRAT HOGAȘ

Apar aici, simetric, complementul de relație pentru acela și propoziția de relație pentru cine n-a văzut stele căzătoare în plinul miez al zilelor de iulie, ambele lămurind predicatul mai bine.

Propoziția de relație are, cel mai adesea, o formă constituită din verbul *a privi* și un complement direct al acestuia: în ceea ce privește sau cît privește.

„Mie mi-ar fi convenit... și, în ceea ce privește invitația, în sfîrșit invitația să nu intre în discuție...” MARIN PREDĂ

Aici, propoziția de relație în ceea ce privește invitația este subordonată locuțiunii verbale *să nu intre în discuție*.

„În ce-l privește pe Sărsăilă, cu el lucrurile nu sînt clare...” D. R. POPESCU

Apare, și aici, complementul de relație cu el, față de predicatul *nu sînt clare* și, față de același predicat, fără să fie coordonată cu forma de complement de relație *cu el*, se constituie și propoziția de relație în ce-l privește pe Sărsăilă.

La fel în:

„Nu doriți să vă convingeți singur că aveți dreptate în ce-l privește pe Moise.” D. R. POPESCU

Aici, propoziția în ce-l privește pe Moise este circumstanțială de relație față de locuțiunea verbală *aveți dreptate*.

Aceeași situație și în textul:

„În ceea ce o privește pe tanti Laura, aceasta plînsese deznădăjduită iar surorile, Cora și Ralu, plînseseră pe ascuns, fiindcă partea aceasta a campaniei se știa că va fi mai teribilă decît ceea ce se petrecuse pînă atunci.” CEZAR PETRESCU

Bineînțeles, propoziția de relație mai are și alte forme:

„L-am inițiat în ceea ce mi se părușe că sînt sensurile piesei.” DUMITRU POPESCU

De astă dată, propoziția de relație are forma în ceea ce mi se părușe.

Și o altă formă:

„În fapt, spiritele fals primare sînt atente la ceea ce se petrece în zona de umbră a lucrurilor.” EUGEN SIMION

Propoziția la ceea ce se petrece în zona de umbră a lucrurilor este circumstanțială de relație față de predicatul *sînt atente*.

INSTRUMENTUL ACȚIUNII

Instrumentul acțiunii ia forma complementului circumstanțial instrumental: *A tăiat stofa cu foarfecele*, în care **cu foarfecele** este complement instrumental; *A aflat datorită prietenilor*, în care **datorită prietenilor** este complement instrumental.

Ambele, **cu foarfecele**, **datorită prietenilor** sînt complemente instrumentale deoarece exprimă instrumentul cu ajutorul căruia se realizează acțiunea exprimată de verb.

„M-am interesat cu ce formalitate îi pot dăruî casele de la Constanța.” CAMIL PETRESCU

Față de verbul *a dăruî*, **cu formalitate** reprezintă instrumentul și este complement instrumental.

„Nu e nici anchetator și nici nu are altă calitate care să-i permită să cunoască acest amănunt care a fost comunicat prin a *patră scrisoare*.” D. R. POPESCU

De astă dată, complementul instrumental **prin scrisoare** exprimă instrumentul cu ajutorul căruia se realizează acțiunea verbului *a fost comunicat*.

Și față de gerunziu:

„Jucîndu-mă cu furculița, cu cuțitul, ca să nu trădez emoția de moarte care mă gîtuia, i-am repetat cererea din ajun.” CAMIL PETRESCU

Complementele instrumentale **cu furculița**, **cu cuțitul** determină verbul la gerunziu *jucîndu-mă*.

Prin urmare, exprimăm complementul instrumental cu ajutorul prepozițiilor **cu**, **prin**, **datorită**:

„Autorul ne grăiește prin el, iar ele grăiesc prin glasul simpatetic al autorului.” TUDOR VIANU

Primul complement instrumental, **prin el**, față de *grăiește*, și al doilea, **prin glasul**, față de verbul *grăiesc*, ambele construite cu ajutorul prepoziției **prin**.

La fel în:

„Detesta masculinizarea vestimentară a sexului slab, ținea piept societății de consum nu numai prin argumente de mare relevanță, ci și prin succesul propriei demonstrații.” DUMITRU POPESCU

Față de locuțiunea verbală *ținea piept* apar două complemente instrumentale, **prin argumente**, **prin succesul**, coordonate între ele.

Întîlnim această situație și în versuri:

„După ce-am bătut cu brațul lumea / aerului rupt de ploaie, / După ce-am suit și osul / S-a albit treptat de ploaie / ... A venit la ei o piatră / Să-i salute, să-i vestească.” NICHITA STĂNESCU

Cu brațul este complement instrumental al verbului *am bătut*.

„Cu ajutorul *cititorului* încep să fugă de sub escortă.” EUGEN SIMION
Aici, **cu ajutorul** este tot un complement instrumental.

„Don Athanasios îl primise în cea mai strictă intimitate a sa, distrugându-l prin propriile sale semne de încredere deplină... covârșindu-l cu această știință paralizantă...” ALEXANDRU IVASIUC

Complementele instrumentale: **prin semne**, față de gerunziul *distrugându-*, **cu știință**, față de gerunziul *covârșindu-*.

După cum s-a văzut, gerunziul poate avea complement instrumental, dar, la rîndul lui, poate fi el însuși complement instrumental: *Se odihnește citind*, în care *citind* este complementul instrumental cu ajutorul căruia se realizează acțiunea verbului *se odihnește*. *Se distrează dansînd*, în care *dansînd* este complementul instrumental al verbului *se distrează*.

„...încearcă să se înșele uitînd ceasurile grele prin care trecem și situația lui de refugiat...” CEZAR PETRESCU

Aici, **uitînd** este complementul instrumental al predicatului *să se înșele*.

La fel și în:

„Mă gîndesc că banii poți să-i faci și tăind lemne.” D. R. POPESCU

Aici, **tăind** este complementul instrumental al predicatului *să faci*.

Să urmărim acest aspect și în:

„Retipădirea acestor povestiri ale începutului îi dă prilejul lui Sadoveanu să le pună de acord cu estetica sa actuală, eliminînd ceea ce i se părea retoric, înlocuind uneori termenul abstract printr-altul mai concret și mai expresiv, perfecționînd euforiile textului.” TUDOR VIANU

Complementele instrumentale: **eliminînd**, **înlocuind**, **perfecționînd**, exprimate prin gerunziu reprezintă instrumentul de realizare a acțiunii din *să pună de acord*.

Aspectul negativ al complementului instrumental se exprimă prin prepoziția **fără**: *fără cuțit n-am putut tăia hîrtia*, în care *fără cuțit* constituie aspectul negativ al complementului instrumental **cu cuțitul**.

„...țărani ar trebui liniștiți fără vreo represiune care i-ar exaspera...” LIVIU REBREANU

Fără represiune este complementul instrumental negativ al predicatului *ar trebui*.

„Fără Femios, Ulise, ar fi murit ca un asasin oarecare.” EUGEN SIMION

De astă dată un substantiv propriu **Femios**, însoțit de propoziția **fără** este complementul instrumental negativ al predicatului *ar fi murit*.

Complementului instrumental din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția instrumentală.

În *tăiam cu cuțitul* complementul instrumental *cu cuțitul* poate fi înlocuit printr-o propoziție, **cu ce aveam la îndemână**.

„Cînd eram de fafă, săream la bătrîn cu ce apucam.“ ION BRAD

Propoziția **cu ce apucam** este circumstanțială instrumentală față de predicatul *săream*.

„Inconformismul instinctiv față de tot ce reprezintă opinia publică se poate dovedi nu numai prin ceea ce urăște opinia publică, ci și prin ceea ce-i place...“
EUGEN LOVINESCU

Față de verbul la infinitiv *dovedi*, apar, în acest text, două circumstanțiale instrumentale: 1. **prin ceea ce urăște opinia publică** și 2. **prin ceea ce-i place**.

Și încă o formulare destul de asemănătoare:

„Scriitorii moderni încep să se definească mai mult prin ceea ce resping, decît prin ceea ce afirmă.“ EUGEN SIMION

Formularea este asemănătoare, dar nu identică, deoarece avem mai întîi, circumstanțiala instrumentală **prin ceea ce resping**, dar, în partea a doua, datorită adverbului *decît*, propoziția *decît prin ceea ce afirmă* este opozițională.

„Familia nu a înțeles acest comportament, m-a părăsit și de atunci trăiesc din ce mi-a lăsat mama.“ ANTON HOLBAN

Propoziția **din ce mi-a lăsat mama** este circumstanțială instrumentală a predicatului *trăiesc*.

„Mizerier viefii, asupra căreia biserica, prin ce avea ea mai inteligent, se apleca neputincioasă, trebuia să i se găsească o dezlegare.“ CONSTANTIN TOIU

Aici, circumstanțială instrumentală este propoziția **prin ce avea ea mai inteligent**, depinzînd de predicatul *să se găsească*, în fapt instrumental acțiunii de *a găsi*.

EXPRIMAREA CUMULULUI

Cumulul exprimă adăugarea. Sintactic, acesta ia forma complementului cumulativ: **Pe lingă fete, avea și băieți**, aici am exprimat cumulul prin complementul cumulativ, **pe lingă fete**.

„Pe lingă jocul de popice, pe lingă orchestră, mai era într-o sală și un vatriet.“ I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Există aici două complemente cumulative **pe lângă jocul de popice și pe lângă orchestră**. Aici complementul cumulativ se exprimă prin prepoziția compusă **pe lângă**.

În limba română mai apar și alte modalități de exprimare a complementului cumulativ:

„Și, în afară de aceasta, babele... îi băgase mamei o mulțime de bazaconii în cap...” ION CREANGĂ

În afară de aceasta este complementul cumulativ față de predicatul *băgase*, exprimat cu ajutorul locuțiunii prepoziționale **în afară de**.

Situația este asemănătoare și în textul:

„Afară de asta, când primise ordinul, împărțise doar prin câteva cărți poștale salutări tuturor vestind...” CEZAR PETRESCU

Instrumentul gramatical din complementul cumulativ **afară de asta** este locuțiunea prepozițională **afară de**.

Complementul cumulativ poate fi exprimat și prin alte locuțiuni prepoziționale:

„Dincolo de greutatea, care mai sînt și sîntem chemați să nu le ignorăm, dincolo de sentimentul că mai avem atîtea de făcut, dincolo de nevoia noastră de mai bine, există un sentiment care, în acești ultimi douăzeci de ani, ne-au făcut să fim noi înșine în istorie.” ALEXANDRU IVASIUC

Cîteva complemente cumulative, **dincolo de greutatea, dincolo de sentimentul, dincolo de nevoia**, toate exprimate cu ajutorul locuțiunii prepoziționale **dincolo de**.

Fără îndoială că această locuțiune prepozițională este, de obicei, specifică pentru exprimarea locului acțiunii. Este interesant să observăm cum formele de exprimare a cumulului s-au dezvoltat din cele care au exprimat locul.

„Pe lângă semnele ordinii și cele ale afecțiunii față de soție, față de copii, am urmărit cu grijă semnele atenției.” FLORIN MUGUR

Aici prepoziția compusă **pe lângă**, clasică în exprimarea cumulului, provine în fapt tot dintr-o construcție locală.

Se întîmplă destul de des ca locuțiunile prepoziționale ce exprimă în mod obișnuit locul unde se petrece acțiunea să exprime ideea de cumul, încît pînă și prepoziția **peste** poate fi întrebuințată uneori pentru a exprima cumulul:

„Peste treburile zilnice, acum avea însă și multe altele de făcut.” ION BRAD

Aici, prepoziția **peste** este aceea care exprimă cumulul: **peste treburile**.

Prin urmare, complementul cumulativ poate fi introdus prin formulele sinonime: **peste treburile, (în) afară de treburile, pe lângă treburile, dincolo de treburile, alături de treburile**.

Cu toată această sinonimie, construcția cea mai frecventă în exprimarea complementului cumulativ rămâne prepoziția compusă **pe lângă**.

„Myrhine nu-i o idealistă, se gîndește și la cîștigul ei, dar, pe lângă simțul practic este și puțină nebunie în ființa sa.” EUGEN SIMION

Deci: **pe lângă simțul** este complement cumulativ.

Unele construcții care exprimau locul au trecut în așa măsură la exprimarea gramaticală a cumulului încît putem considera că și în textul care urmează există o nouă construcție cumulativă:

„Dincoace de senzația organică, mai sus, în planul gândurilor și simțurilor, care-i traversează personagiile, Caragiale oprește, de asemenea, notația sa, fără a întreprinde propriu-zis o disecție psihologică.” TUDOR VIANU

Apare aici: **dincoace de senzație**, construcție locală, care, după părerea noastră, este folosită de autor cu sensul cumulativ din **dincolo de** sau **pe lângă**, prin urmare o nouă formulă gramaticală de exprimare a adăugării.

Complementului cumulativ din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția cumulativă. În **pe lângă bani**, *i-a dat și sfaturi*, complementul cumulativ **pe lângă bani** se poate transforma într-o propoziție cumulativă: **pe lângă că l-a ajutat materialicește**, *i-a dat și sfaturi*, în care propoziția **pe lângă că l-a ajutat materialicește** este echivalenta complementului cumulativ **pe lângă bani**.

„În anul al IV-lea de școală primară, Niță ajunsese să scrie așa de frumos pe cîtă vreme Ghiță scria cum nu se poate mai urît, fiindcă pe lângă că-i era mina dreaptă șubredă, n-avea băiatul nici apucătură din ochi la lucru de piguleală.” ION LUCA CARAGIALE

Propoziția **pe lângă că-i era mina dreaptă șubredă** este circumstanțială cumulativă pe lângă predicatul *n-avea*.

Și încă o formă de propoziție cumulativă:

„După ce că este astfel, e ucis și, odată cu el, cîntecul amuțește.” EUGEN SIMION

De astă dată, propoziția cumulativă **după ce că este astfel** este introdusă prin locuțiunea conjuncțională **după ce că**.

CAUZA ACȚIUNII

Cauza acțiunii se exprimă gramatical prin forme specializate de complement cauzal: *A întîrziat din pricina ploii*, în care **din pricina ploii**, este complement cauzal.

De obicei, complementul cauzal se exprimă prin diverse construcții cu prepoziție:

„Chiar dacă ar fi ascultat-o, ea nu putea rosti nici un cuvînt din pricina crizei de tuse.” DUMITRU POPESCU

Aici complementul causal este **din pricina crizei**, substantiv în genitiv cu locuțiunea prepozițională **din pricina**.

„Atunci strigă cu glas tare pe tatăl ei care însă din cauza vântului n-o auzi, precum n-o auziseră nici cei împreună cu care se trudea...” ION AGÂRBI-CEANU

De astă dată, complementul causal este **din cauza vântului**, tot substantiv în genitiv, însoțit însă de locuțiunea prepozițională **din cauza**.

„Adăugă și repeta, din lipsă de fantezie cu aceleași cuvinte de totdeauna că personal avusese multe de învățat de la șeful său, declarația sunînd, datorită patetismului său, ca o declarație pe patul de moarte.” DUMITRU POPESCU

Există aici două complemente cauzale: **din lipsă de fantezie** exprimat prin substantiv în acuzativ, însoțit de locuțiunea prepozițională **din lipsă de** și **datorită patetismului**, exprimat prin substantiv în dativ, însoțit de prepoziția **datorită**.

Dacă prima formulare, cu locuțiunea prepozițională **din lipsă de**, apare mai ales în stilul oficial-administrativ, cea de-a doua, cu prepoziția **datorită**, se pare că a căpătat o mare circulație în limba română actuală:

„În prietenia lor, datorită forței pictorului, în opoziție cu delicatețea, fie ea și aparentă, a lui Fernando, era ceva din legătura dintre un bărbat și o femeie la începutul fiecărei dragoste.” ALEXANDRU IVASIUC

Din nou complementul causal, cu forma **datorită forței**, cu substantiv în dativ, însoțit de prepoziția **datorită**.

Și alte prepoziții pot exprima complementul causal:

„Fu mulțumit, și, de mulțumire, surise.” ALEXANDRU IVASIUC

De mulțumire este complementul de cauză al predicatului **surise**.

„...sau cu atât mai bine pentru acela căruia privirea nu i s-a întunecat aievea sub închipuirea că o rază s-a rupt din soare și s-a mistuit ca înghițită fie chiar de privazul întunecos al unei uși întredeschise.” CALISTRAT HOGAȘ

Sub închipuirea este complementul causal al predicatului **s-a întunecat**.

Cauza acțiunii se exprimă și prin verbe la gerunziu.

„Văzînd Făt-Frumos că tovarășii lui sînt așa de fricoși se hotărî să coboare el singur...” ION CREANGĂ

Aici, complementul causal este verbul la gerunziu, **văzînd**.

Complementului causal îi corespunde circumstanțiala de cauză: **A înghețat de frică**, în care **de frică** este complement causal, se poate transforma în: **A înghețat fiindcă îi era frică**,

unde propoziția cauzală **fiindcă** îi era frică este echivalentă cu **de frică**, complement cauzal:

„Fiindcă mi-au mai ieșit pînă acum încă doi spîni și cu tîna al treilea, apoi îmi vine să cred că aiasta-i țara spînilor și n-am încotro, mort, copt, trebuie să te iau cu mine, dacă zici că știi bine locurile de pe aici.” ION CREANGĂ

Există aici două propoziții cauzale: 1. **fiindcă** mi-au ieșit pînă acum înainte încă doi spîni, introdusă prin conjuncția **fiindcă**, lămurind pe *îmi vine* și 2. **dacă** zici, introdusă prin conjuncția **dacă**, lămurind predicatul *să cred*.

Adverbul relativ **cum** introduce uneori cauzala:

„Cum Achim n-a trimis nimic și după cît se poate înțelege nici nu va trimite, e cît se poate de lîmpede că Paraschiv și Nilă trebuie să aștepte...” MARIN PREDA

Aici cauzale sînt **cum** Achim n-a trimis nimic și coordonata ei, **nici nu va trimite**.

Conjuncția **fiindcă** este cea mai frecventă în subordonarea cauzală, dar, pe lîngă aceasta și alte elemente conjuncționale introduc propoziția de cauză, de pildă conjuncția **dacă** sau **pentru că**:

„Cucóanele arată biletele dumnealor explicînd domnului conductor de ce nu poate și Goe să facă același lucru: fiindcă biletul era în panglica pălăriei și, dacă a zburat pălăria, firește că a zburat cu panglică și cu bilet cu tot.” ION LUCA CARAGIALE

Reținem de aici subordonata cauzală **dacă** a zburat pălăria, față de predicatul *a zburat* din regentă.

„Dar, pentru că bunăvoința cere ca atunci cînd te afli în largul naturii să cugești cît o insectă cel puțin, mă mulțumii doar să găsesc cusur frunzelor de plop că fac prea mare gălăgie...” CALISTRAT HOGAȘ

De astă dată, cauza acțiunii se exprimă printr-o propoziție introdusă prin locuțiunea conjuncțională **pentru că**, **pentru că bunăvoința cere**, subordonată cauzală față de predicatul *mă mulțumii*.

Există și alte modalități de exprimare a cauzalei:

„Întrucît lucrările de translație... rămîneau nefăcute, după cîteva preavize și muștrări... fu pensionat.” GEORGE CĂLINESCU

Față de acțiunea exprimată de predicatul *fu pensionat*, cauza se exprimă prin propoziția cauzală **întrucît** lucrările de translație rămîneau nefăcute, introdusă prin conjuncția **întrucît**.

„Nu te minia și nu mă muștra că nu te-am privit cu dragoste de cum te-am văzut.” DUMITRU POPESCU

Aici, propoziția cauzală **că** nu te-am privit cu dragoste, față de predicatele *nu minia* și *nu muștra*, este introdusă prin conjuncția subordonatoare plurivalorică, **că**.

„...un soldat sau un polițist își va descărca pistolul în voi, de vreme ce va avea dreptul s-o facă.” ALEXANDRU IVASIU

De astă dată, cauza acțiunii se exprimă prin subordonata cauzală **de vreme ce va avea dreptul** introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **de vreme ce**.

Acceași situație o putem găsi și în versuri:

„*Toate acestea trebuie bine învățate / Și știute pe de rost / Pentru că toate acestea / Nu înseamnă mai nimic.*” MARIN SORESCU

Subordonata cauzală **pentru că toate acestea nu înseamnă mai nimic** exprimă cauza acțiunii din predicatul **trebuie** și este introdusă prin locuțiunea conjuncțională **pentru că**.

EXPRIMAREA CONCESIEI

Din punct de vedere gramatical, concesia se exprimă prin complement concessiv: **Cu toată ploaia, am plecat în excursie**, în care **cu toată ploaia** este complement concessiv.

„*Cu toate discuțiile din poiana fierdriei lui Iocan, care nu aveau prin ele însele nimic neobișnuit, se răspîndi știrea că acolo Cocoșilă se certase cu Țugurlan, ajungînd aproape să se bată.*” MARIN PREDĂ

Față de predicatul **se răspîndi**, concesia se exprimă prin complementul concessiv **cu toate discuțiile**. Locuțiunea prepozițională **cu tot, cu toată, cu toți, cu toate**, care introduce complementul concessiv, are o formă variabilă dependentă de substantivul însoțit. Este, în fapt, singura locuțiune prepozițională a cărei formă este variabilă după substantivul însoțit:

„*Cu toate protestele lui Suslețel că nu poate fixa prețul singur și că nu-și va putea permite să achiziționeze cu modestul lui salariu altceva decît lucruri ieftine, Petrișor nu se hotărî să-i fixeze o sumă care să-i convină.*” GEORGE CĂLINESCU

Față de predicatul **nu se hotărî**, concesia se exprimă prin complementul concessiv **cu toate protestele**, substantiv în acuzativ și locuțiunea prepozițională **cu toate**.

„*În ciuda anilor pe care îi avea, bunica cobora zilnic pînă în fundul grădinii, uneori chiar îndată după ploaie, cu tot riscul alunecării.*” ANTON HOLBAN

Există aici două complemente concesive pe lîngă verbul **cobora**: **în ciuda anilor**, complement concessiv exprimat prin substantiv în genitiv și locuțiunea prepozițională **în ciuda** și **cu tot riscul**, exprimat prin substantiv, în acuzativ, însoțit de locuțiunea prepozițională **cu tot**.

Prin urmare, complementul concessiv se exprimă și prin substantiv în genitiv, însoțit de locuțiunile prepoziționale **în ciuda**, în pofida:

„*... deși sigur că ar fi fost mai ușor pentru ei dacă Achim se ținea de cuvînt în pofida faptului că luase, poate, drumuri greșite.*” MARIN PREDĂ

Aici în **pofida** faptului este complement concesiv, alcătuit din substantiv în genitiv și locuțiunea prepozițională în **pofida**.

Alte forme de complement concesiv:

„Crezîndu-se în stare s-o facă, e, astfel, bucuros la gîndul că și lui i s-ar putea întîmpla minunată aventură a lui Chirică, întrucît în fiecare mijeste dorința de a evada din realitate, de a se trezi, fără merit și sfortare, altfel decît este.” EUGEN LOVINESCU

Fără merit (fără sfortare), ambele construcții cu prepoziția **fără**, sint complemente concesive ale verbului *a se trezi*.

Gerunziul poate avea uneori funcția de complement concesiv:

„Să te schimbi mereu rămînînd același, să fii constant nerenunțînd niciodată la înveștigarea noului și la creația de nou.” ALEXANDRU IVASIUC

Apar aici două verbe la gerunziu, ambele avînd funcția de complement concesiv: **rămînînd**, față de *să te schimbi*, **nerenunțînd**, față de *să fii constant*.

În frază, concesiia se exprimă prin subordonata concesivă care corespunde complementului concesiv:

„Deși o știa însă și pe aceasta, Hubăr, ieșind seara, ca să meargă la cîrciuma de la Sărăcie, tremura în tot trupul...” ION SLAVICI

Aici, față de acțiunea exprimată de predicatul *tremura*, apare subordonata concesivă **deși o știa însă și pe aceasta**, introdusă prin conjuncția subordonatoare **deși**, mijlocul cel mai răspîndit de exprimare a concesiiei prin propoziție subordonată.

Alte modalități de exprimare ale concesiiei:

„Cu toate că era mai bine ca, crezut pe cuvînt..., a trebuit deci să execut formele legale...” EUGEN LOVINESCU

De astă dată, concesiia este introdusă prin locuțiunea conjuncțională **cu toate că**.

Dacă, așa cum am văzut, există complement concesiv cu prepoziția **fără**, e normal să existe propoziție concesivă introdusă prin locuțiunile conjuncționale **fără să** sau **fără ca să**:

„Atunci cînd intră în pădure, Oltul e de două ori mai mare decît în clipa cînd a pornit și va continua să crească și printre stînci, fără ca în acest timp, totuși, vreun afluent să-i fi sporit apele.” GEO BOGZA

Fără ca în acest timp, totuși, vreun afluent să-i fi sporit apele este propoziție concesivă, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **fără ca să** și exprimă concesiia față de acțiunea exprimată prin predicatul *să crească*.

Și o formă originală de concesiivă în:

„Eugen Ionescu pornește în această bătălie riscantă avînd în minte cîteva principii teoretice în ciuda a ceea ce spune despre sine „mă joc.” EUGEN SIMION

Concesiva **în ciuda a ceea ce spune despre sine „mă joc”** este o dezvoltare originală a complementului concesiv construit cu locuțiunea prepozițională **în ciuda**, elementul subordonator fiind pronumele relativ compus **ceea ce**.

Subordonata concesivă are o mare varietate de elemente de relație subordonatoare:

„*Tu mergeai cu bicicleta, cînd ai fi putut să umbli și în mașină.*” D. R. POPESCU

Concesiva **cînd ai fi putut** este introdusă prin adverbul relativ **cînd**, nespecific acestei subordonate.

„*Vedea bine că și boierul, cît era el de mare și de boier, luase frica turbin-
căi de nu-i părea atît de rău după Ivan.*” ION CREANGĂ

Concesiva de aici, **cît era el de mare și de boier**, are ca element de relație adverbul relativ **cît** însoțit de prepoziție: **cît... de... de**.

Adverbele și pronumele relative și nehotărîte **cît, oricît, oricare** introduc în mod obișnuit subordonate concesive:

„*Spuneam odată în glumă că m-am abonat la subit dar, oricare mi-ar fi sfîrșitul, îl privesc cu seninătate...*” ȘERBAN CIOCULESCU

Aici, concesiva **oricare mi-ar fi sfîrșitul** este introdusă prin pronumele nehotărît **oricare**.

Uneori pronumele nehotărît se folosește ca adjectiv nehotărît:

„*Cîtă nevoie am eu de slujba dumitale, ca femeie cinstită și credincioasă ce sînt, cît sînt eu de blindă și cît ești de bătrînă, tot nu-i caut!*” ION LUCA CARAGIALE

De astă dată, concesiva **cîtă nevoie am eu de slujba dumitale** este introdusă prin adjectivul relativ **cîtă**.

Celelalte două concesive: **cît sînt eu de blindă și cît ești de bătrînă**, repetă o situație anterioară, elementul de relație fiind adverbul relativ **cît... de**.

Să analizăm versurile:

„*Orice gînd ai, împărate, și oricum vei fi sosit, / Cît sîntem încă pe pace,*
eu îți zic: — *Bine-ai venit!*” MIHAI EMINESCU

Prima concesivă, **orice gînd ai, împărate**, este introdusă prin adjectivul nehotărît **orice**, iar cea de-a doua, **oricum vei fi sosit**, este introdusă prin adverbul nehotărît **oricum**.

„*Și cînd se gîndea cum s-ar bucura Safta dacă ar afla că feciorul ei are să fie dascăl, ochii i se umplău de lacrimi și credea că, moartă să fie, ar scoate-o din mormînt.*” ION SLAVICI

Aici subordonata concesivă **moartă să fie** este introdusă prin conjuncția subordonatoare **să**, care, în același timp, este și element component al conjunctivului.

„*Mai bine renunță la ale lor, sînt șmecheri, chiar de le dai peste bot.*”
D. R. POPESCU

De astă dată, elementul introductiv al concesivei **chiar de le dai peste bot** este locuțiunea conjuncțională subordonatoare **chiar de**.

TIMPUL ACȚIUNII

În principiu, orice acțiune este fixată în anumite coordonate temporale, printr-o formă gramaticală care se numește complement de timp: **Mîine, după prînz, plecăm în concediu**, în care acțiunea exprimată de predicatul *plecăm* este fixată în timp prin cele două circumstanțiale temporale **mîine**, adverb de timp, și **după prînz**, substantiv în acuzativ însoțit de prepoziția **după**.

„*Uitînduse- o clipă spre castel, Veanu parcă o zări, după atîția ani, pe Eugenia.*” ION BRAD

Există aici după complemente circumstanțiale de timp: **o clipă**, substantiv în acuzativ și **după... ani**, substantiv în acuzativ însoțit de prepoziția **după**.

„*După cîteva săptămîni de lagăr, George simți deodată că tensiunea și groaza, cărora le rezistase pînă acum, cum părea că e mai bine, scăzuseră...*” TITUS POPOVICI

Din nou, cîteva precizări temporale exprimate prin complemente de timp: **după săptămîni**, substantiv în acuzativ cu aceeași prepoziție **după**, ca în textul anterior, **deodată**, adverb de timp, și **pînă acum** complement de timp, exprimat prin adverb de timp precedat de prepoziția **pînă**.

„*Mi-am amintit de gazda mea, care, înainte de a muri, a visat munți îndîlîindu-se și ea stînd în virful munților.*” D. R. POPESCU

Aici complementul circumstanțial de timp **înainte de a muri** este constituit din verbul la infinitiv prezent *a muri* însoțit de locuțiunea prepozițională **înainte de**.

Complementului circumstanțial de timp, din propoziție, îi corespunde, în frază, propoziția circumstanțială temporală: *Vorbim imediat*, în care complementul temporal se poate transforma în propoziția temporală **cînd termin treaba**.

„*Cînd voi fi mare ca nenea Costică vreau să am și eu un cuțit cu trei lame și un tirbușon.*” CEZAR PETRESCU

Acțiunea exprimată de predicatul *vreau* este fixată în timp prin circumstanțiala temporală **cînd voi fi mare ca nenea Costică**, introdusă prin adverbul relativ de timp **cînd**, acesta fiind elementul conjuncțional subordonator cel mai frecvent în structura temporalei:

„După ce observă trăsăturile omului cu care se întâlnește, surise larg.”
I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Circumstanțiala de timp **după ce observă trăsăturile omului** este introdusă de această dată prin locuțiunea conjuncțională **după ce**.

„Înainte ca soarele să apună, muntele începu să-și dea de veste apropierea, iar Niculaie... băgă de seamă...” MARIN PREDĂ

Adăugăm, ca element introductiv al temporalei, locuțiunea conjuncțională subordonatoare **înainte ca... să**, care introduce în acest text, propoziția temporală **înainte ca soarele să apună**.

„M-am gîndit la bătrînul care îl jelișe atîta și care, ori de cîte ori îi pomenea numele, nu-și putea opri lacrimile podidite în ochi.” CEZAR PETRESCU

Propoziția circumstanțială de timp **ori de cîte ori îi pomenea numele** este introdusă prin locuțiunea conjuncțională **ori de cîte ori**.

„Plînsul abia reținut, îndată ce deschise gura o podidi din nou și nu conținea să-l întrebe cum a venit...” LIVIU REBREANU

De astă dată, temporală **îndată ce deschise gura** este introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **îndată ce**.

„Cum mergea Ivan șovăind cînd la o margine de drum cînd la alta și ducîndu-se cine știe unde, numai ce aude vorbind în urma lui doi drumeți.” ION CREANGĂ

Propoziția **cum mergea Ivan șovăind cînd la o margine de drum, cînd la alta și ducîndu-se cine știe unde** este circumstanțială de timp, precizînd timpul cînd se petrece acțiunea exprimată de predicatul *aud*. Această temporală este introdusă prin adverbul relativ **cum**, nespecific acestei subordonate.

EXPRIMAREA EXCEPȚIEI

Excepția, adică exceptarea unui anumit element, se exprimă gramatical prin complementul de excepție: *Nu are altceva decît o bunică*, în care **decît o bunică** exprimă excepția față de predicatul *nu are*, însoțit de complementul său direct *altceva* :

„Deși nici față de el însuși nu-i venea să recunoască acest lucru, ceea ce-l scosese întotdeauna din sărite în privința lor era că nu le putea reproșa *altceva* :

decît locul pe care îl ocupau în viața și în sufletul Sinzianei." ILEANA VULPESCU

Aici **decît** locul este complement de excepție exprimat prin substantiv în acuzativ și adverbul **decît**, cu valoare de prepoziție.

„Afară de cerul de deasupra, albastra boltă pustie, nimic nu arată că ar mai putea ajunge și altceva.” GEO BOGZA

Complementul de excepție **afară de cerul** exprimă excepția față de predicatul **arată**, însoțit de subiectul său *nimic* și e construit, de data aceasta, dintr-un substantiv în acuzativ și locuțiunea prepozițională **afară de**.

La fel în:

„Ahile biruie totul, în afară de neobosită soartă.” EUGEN SIMION

Aici, complementul de excepție, **în afară de soartă**, exprimă excepția față de predicatul *biruie* și complementul său direct, *totul*. De astă dată, locuțiunea prepozițională care îl exprimă are forma **în afară de**.

„Drumul ce trebuia să-l ținem se încovoia ca un șarpe pe după stîncile care ne împrejmuiau mersul și se părea că nu e străbătut de nimeni altceva decît de urmele sălbătice ale fiarelor, din firea cărora parcă și noi împrumutasem ceva, atît ajunseserăm de ușori...” CALISTRAT HOGAȘ

Complementul de excepție poate fi exprimat și prin adverbul **decît**. De astă dată, complementul de excepție **decît de urmele** reprezentînd excepția față de *nu e străbătut de nimeni altcineva*, se exprimă cu ajutorul adverbului **decît** însoțit de prepoziția *de* și realizează o construcție simetrică cu construcția față de care este formulată excepția: *nu e străbătut de nimeni altcineva*.

Se impune să reținem faptul că în construcția de excepție este obligatorie exprimarea termenului față de care se constituie excepția: *N-a cumpărat altceva decît piine*, în care **decît piine** este complement de excepție față de *n-a cumpărat* și complementul lui direct *altceva*.

Dar în: *N-a cumpărat decît piine, decît piine* nu mai este complement de excepție deoarece nu se exprimă termenul față de care s-ar constitui excepția și astfel **piine** este complementul direct, iar **decît** este adverbul care exprimă restricția.

Să urmărim complementul de excepție în următorul text:

„În pofida convingerii domnișoarei Ană, Neti nu luase cu ea la plecare, cînd părăsise conacul, altceva decît cei cîțiva lei pe care îi avea în poșetă, iar acum...” GEORGE CĂLINESCU

În textul acesta, **decît** lei se constituie drept complement de excepție față de *altceva*.

Alta este situația în:

„Deși nu e **decît** femeie / E totuși altfel, nu știu cum.” MIHAI EMINESCU

În **decît** femeie nu trebuie să vedem un complement de excepție, ci numele predicativ **femeie** și adverbul care exprimă restricția **decît**, deoarece nu apare termenul față de care **femeie** ar reprezenta excepția.

„Orice selecție m-aș fi străduit să fac, în afara înlăturării unor forme de prisos, aș fi ciuntit ceva din alcătuirea unei ființe vii, pe care, fără să-mi dau seama, am adus-o pe lume din alcătuirea vie a ființei mele.” GEO BOGZA

În **afara înlăturării** este complement de excepție, față de orice selecție m-aș fi străduit, de astă dată construit din substantiv în genitiv, însoțit de locuțiunea prepozițională **în afară**.

„Nu mă mai supără nimic, conașule, chiar nimic, afară de lucrurile și oamenii care mă împiedică să trăiesc.” ION BRAD

Aici excepția se constituie față de predicatul *nu mă supără*, și subiectul său *nimic* în forma complementului de excepție **afară de lucrurile și (afară de) oamenii**, formulat cu ajutorul locuțiunii prepoziționale **afară de**.

Complementului de excepție din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția circumstanțială de excepție: În *n-am cum-părat altceva decît caiete*, complementul de excepție **decît caiete** se poate transforma în propoziția circumstanțială de excepție **decît ce am găsit**.

„Nu știam să-i spun *altceva* decît că l-am văzut pe Huțu lui Budulea plimbându-se cu bățul în mină și că acum nu-l mai cheamă Huțu, ci Mihai Budulea ca pe taică-său, cel cu cimpoaiele.” ION SLAVICI

Propoziția **decît că l-am văzut pe Huțu lui Budulea plimbându-se cu bățul în mină** este circumstanțială de excepție pe lingă predicatul *să spun*, însoțit de complementul său direct, *altceva*.

„Și dacă, intrînd, trebuia să pleci capul, apoi aceasta nu însemna altceva decît că tot părintele Ghermănuță își dăduse ca înălțime, înălțimea fapturii sale înseși, cu comănac cu tot.” CALISTRAT HOGAȘ

Propoziția **decît că tot părintele Ghermănuță își dăduse ca înălțime, înălțimea fapturii sale înseși cu comănac cu tot** este circumstanțială de excepție față de predicatul nominal *nu însemna altceva*.

EXPRIMAREA OPOZIȚIEI

Din punct de vedere gramatical, opoziția se exprimă prin complementul circumstanțial opozițional: **În loc de cărți a cumpărat o minge**, unde opoziția față de *a cumpărat o minge* se exprimă prin complementul opozițional **în loc de cărți**. Sau: *A îmbrăcat altă rochie decît aceea*, unde opoziția față de *a îmbrăcat altă rochie* se exprimă prin **decît aceea**, complement opozițional. **În loc de cărți, decît aceea** sînt ambele complemente opoziționale, cu forme diferite, exprimînd însă același conținut.

„Uite, îți dau fie asta și în locul ei, aduc eu mîine alta !” CONSTANTIN TOIU

Față de *aduc alta* (verb + complement direct), apare complementul circumstanțial opozițional **în locul ei**, pronume personal în genitiv și locuțiunea prepozițională **în locul**.

„...nu era puțin să te măriți în loc de două pogoane, cu trei...” MARIN PREDA

Și de astă dată, complementul opozițional **în loc de două pogoane** (exprimat prin substantiv în acuzativ, însoțit de locuțiunea prepozițională **în loc de**) apare înaintea termenului față de care se exprimă opoziția.

„În loc de vestea urită, la care se aștepta, îl auzi pe anticar întrebîndu-l pe Chiril de Luiza, cu graba prefăcută a celui ce ocolește adevărul direct.” CONSTANTIN TOIU

Din nou, în forma complementului circumstanțial opozițional, **în loc de vestea urită**, apare locuțiunea prepozițională **în loc de** însoțind un substantiv în acuzativ, forma cea mai frecventă de complement opozițional.

„Să vină ea în locul bătrînului, care, surd de-o ureche și leneș... ofta mereu după pensie.” LIVIU REBREANU

De astă dată, complementul opozițional este construit cu ajutorul locuțiunii prepoziționale **în locul**, care însoțește un substantiv în cazul genitiv.

Aceeași situație apare și în versurile:

„Dar oricum aș fi sucit / cușca pămîntului / Imaginile mi se vedeau de-a-n-doaselea / În locul oamenilor, apăreau maimuțe / În locul stelelor, niște roate de fum, / În locul copacilor, ciuperci carnivore...” MARIN SORESCU

Aici există cîteva complemente circumstanțiale opoziționale: **în locul oamenilor, în locul stelelor și în locul copacilor**, toate exprimate prin substantive în genitiv, însoțite de locuțiunea prepozițională **în locul**.

Complementului circumstanțial opozițional din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția circumstanțială opozițională: Astfel în: **În loc de a veni el, și-a trimis prietenii**, complementul opozițional **în loc de a veni** se poate transforma în propoziția circumstanțială opozițională **în loc să vină el**.

„*Nepoata mazelului, fiind o copilă neștiutoare, îndată ce ieșise din chilie, se ștersese cu grăbire la ochi și, în loc să înștiințeze pe bunicii săi, cum socotise presvitera, despre grabnica însănătoșire a Măriei sale, ea se oprise lângă ușorul ușii, ca să asculte ce spun cei doi rămași singuri.*” MIHAIL SADOVEANU

Propoziția **în loc să înștiințeze pe bunicii săi despre grabnica însănătoșire a Măriei sale** este circumstanțială opozițională față de predicatul *se oprise*. Această propoziție este introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **în loc să**.

„*N-o să ne împăcăm, tu crezi altceva decît ce cred eu.*” D. R. POPESCU

Subordonata **decît ce cred eu** este circumstanțială opozițională față de predicatul *crezi*, construit cu complementul direct *altceva*. Deoarece opoziția se stabilește față de complementul direct *altceva*, circumstanțiala opozițională este introdusă prin adverbul **decît** însoțit de pronumele relativ **ce**, elementul introductiv al unei completetive directe.

„*Se uită la mine cu ironie și are o putere colosală de a tăcea, în timp ce eu mă epuizez...*” MARIN PREDĂ

Opoziția se exprimă aici prin propoziția cu formă de temporală **în timp ce eu mă epuizez**, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **în timp ce**. Rezultă că propoziția este o falsă temporală întrucît exprimă opoziția, nu timpul acțiunii.

Locuțiunea conjuncțională **în timp ce** poate să introducă atît circumstanțiale temporale cît și opoziționale. Astfel în fraza: **În timp ce eram la teatru, a plouat**, subordonata **în timp ce eram la teatru** trebuie considerată circumstanțială de timp, deoarece fixează în timp acțiunea exprimată de predicatul regentei, *a plouat*, pe cînd în fraza: **În timp ce tata este îngăduitor, mama este severă**, unde propoziția **în timp ce tata este îngăduitor**, este circumstanțială opozițională față de predicatul (*mama*) *este severă*.

În felul acesta se face diferența dintre o temporală și o falsă temporală, adică o opozițională.

În principiu, elementele introductive ale temporalelor pot funcționa în exprimarea opoziției prin false temporale:

„*Pe cînd eu căutam să ascund oarecum dragostea noastră, ea ținea s-o afișeze cu mîndrie, încît, deși nu-mi plăcea, începusem să fiu măgulit de admirația*

pe care o avea mai toată lumea pentru mine fiindcă eram atât de pătimas iubit de una dintre cele mai frumoase studente și cred că acest orgoliu a constituit baza viitoare mele iubiri." CAMIL PETRESCU

Propoziția **pe când eu căutam** este circumstanțială opozițională, exprimând opoziția față de grupul format din propozițiile *ea ținea s-o afișeze*. Și aici subordonata opozițională este introdusă printr-un element temporal **pe când**.

„Lui frate-său îi scotea fel de fel de vorbe și, decît ar fi recunoscut că-s frați mai degrabă ar fi spus că se trage din țigani, dar fapt este că nu se știe căruia îi era mai rușine de celălalt.” TITUS POPOVICI

Propoziția **decît ar fi recunoscut** este circumstanțială opozițională exprimând opoziția față de predicatul *ar fi spus*. Elementul subordonator al opoziționalei este aici adverbul **decît**, iar în sprijinul opoziției vine adverbul *mai degrabă*.

În general, propozițiile opoziționale introduse prin adverbul **decît** sau locuțiunea conjuncțională **decît să** au ca element corelativ în regentă *mai degrabă* sau *mai bine*.

„... se vede lucru că nici tu nu ești de împărat, nici împărăția de tine și decît să încurci numai așa lumea, mai bine să șezi deoparte, cum zici că, mila domnului ! Iac de-ar fi, broaște sînt destule.” ION CREANGĂ

Adverbul corelativ *mai bine* întărește opoziția exprimată de propoziția circumstanțială opozițională **decît să încurci numai așa lumea**, exprimând opoziția față de *mai bine să șezi deoparte*.

Și în versuri:

„Cînd ei se bucură și cîntă / Eu ce mă iau cu viața mea la trîntă ? / În loc să cînt, să joc, să beau, stingher, / Mă uit, mă-ntreb posac într-un ungher / Și mi se pare că de-aș fi călcat / În hora lor aș face un păcat.” TUDOR ARGHEZI

Există aici mai multe opoziționale: 1. **cînd ei se bucură**, 2. **și cîntă**, 3. **în loc să cînt**, 4. **(în loc) să joc**, 5. **(în loc) să beau**.

Primele două propoziții, **cînd ei se bucură și (cînd) cîntă** sînt false temporale, în fapt circumstanțiale opoziționale exprimînd opoziția față de *mă iau la trîntă*. Propozițiile **în loc să joc, (în loc) să cînt și (în loc) să beau** sînt circumstanțiale opoziționale propriu-zise față de verbele *mă uit, mă-ntreb, mi se pare*, introduse prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **în loc să**.

SCOPUL ACȚIUNII

Cum este și firesc, scopul acțiunii se exprimă prin complement circumstanțial de scop.

„Sluga, care se bucura acum și mulțumea în sinea lui, ... crezu că e momentul nimerit spre a-l aduce la o deplină pocăință și-l mai trase încă o dată de mîneacă.” ALEXANDRU ODOBESCU

Aici, spre a aduce la o pocăință, este complement circumstanțial de scop față de *e momentul*, construit de verbul la infinitiv prezent **a aduce** și prepoziția **spre**.

Prepoziția **spre** exprimă frecvent complementul de scop:

„Otilia și Felix coborîră în gara Ciulnița, întâmpinați cu brișca de Pasca-Iopol, care plecase înaintea lor spre a pune ordine în niște treburi.” GEORGE CĂLINESCU

Aici **spre a pune ordine** este complementul de scop al acțiunii exprimate prin predicatul *plecase*, format din locuțiunea verbală la infinitiv prezent **a pune ordine** și prepoziția **spre**.

„De aici trebuie să începem pentru a înțelege amplitudinea revoltei lui.” EUGEN SIMION

Avem complementul circumstanțial de scop **pentru a înțelege** constituit dintr-un verb la infinitiv prezent (**a înțelege**) însoțit de prepoziția **pentru**.

S-ar părea că în limba română actuală este preferată, în exprimarea complementului circumstanțial de scop, prepoziția **pentru**:

„Pentru a avea forțele necesare, trupele vor fi consemnate în cazărmi de la ora opt și ofițerii superiori vor primi planul de acțiune.” ALEXANDRU IVASIUC

Față de predicatul *vor fi consemnate*, grupul **pentru a avea** este complement de scop, format din verb la infinitiv (**a avea**) și prepoziția **pentru**.

„Probabil că Vale venise în scopul cine știe cărei reorganizări.” MARIN PREDA

Aici, complementul circumstanțial de scop propriu-zis este în **scopul**, urmat de atributul *reorganizări*, deoarece grupurile în **scopul**, ca și în *vederea* sînt interpretabile ca locuțiuni prepoziționale.

Complementului circumstanțial de scop îi corespunde, în frază, propoziția circumstanțială de scop, numită și propoziție finală:

„Fiindcă deseori se nimerea că unul spunea povestea și cei care ascultau adormeau, s-a hotărît ca atunci cînd povestitorul zice „ciolan” toți ceilalți să zică „ciorbă” pentru ca astfel să se dea pe față cel ce adoarme înainte de vreme și să-și afle cuvenita răsplată în ghionturi numărate.” ALEXANDRU ODOBESCU

Aici propozițiile circumstanțiale de scop sînt: **pentru ca** astfel să se dea pe față cel ce adoarme înainte de vreme și să-și afle cuvenita răsplată în ghionturi numărate.

Prima propoziție finală este introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **pentru ca...** **să**, iar cea de-a doua, fiind coordonată cu prima, are element introductiv conjuncția **să**, **pentru ca** nemaiputînd fi repetat.

LOCUL ACȚIUNII

Locul unde se petrece o acțiune se exprimă prin complementul circumstanțial de loc: *S-a dus la piață*, unde *la piață* este complement circumstanțial de loc:

„Georgică a mâncat toți ornamenții colorați ai tortului, care i-au mai rămas pe buze, pe obraz, pe nas, ca pe o paletă de pictor ultracubist.” CEZAR PETRESCU

Mai multe complemente circumstanțiale de loc: *pe buze, pe obraz, pe nas*, de data aceasta, toate exprimate prin substantiv în acuzativ, însoțit de prepoziția *pe*.

„Printr-un destin comun, întâi nepotul, și, numai după câteva luni și bunica, și, printr-o ciudată coincidență, urna lui funerară, adusă din București, e pusă în sicriul ei, pentru a fi așezați amândoi în cavou, alături de bunicul.” EUGEN LOVINESCU

Mai multe complemente circumstanțiale de loc: *din București*, substantiv propriu în acuzativ cu prepoziția *din*, *în sicriul*, substantiv în acuzativ cu prepoziția *în*, *în cavou*, substantiv în acuzativ cu prepoziția *în* și *alături de bunicul*, substantiv în acuzativ cu locuțiunea prepozițională *alături de*.

„Înaintau încet pe un drumeag bolovănos coborînd peste muchea dealului.” ION BRAD

Și aici există două complemente circumstanțiale de loc: *pe un drumeag* este complementul acțiunii exprimate de predicatul *înaintau*, construit cu prepoziția *pe*, iar *peste muchea*, complementul circumstanțial de loc al acțiunii exprimate prin gerunziul *coborînd*, construit cu prepoziția *peste*.

„După cât se vede, Stan nu sta locului, cum nu stă apa, de harnic ce era...” ION CREANGĂ

Aici, complementul circumstanțial de loc este exprimat prin substantiv în cazul dativ, *locului*.

Complementul de loc exprimat prin substantiv în dativ apare de obicei în poezia populară: *așterne-te drumului, ca și iarba cîmpului* în formele *drumului, cîmpului*.

Dar și în poezia cultă:

„Las locului această-nfățișare / Și o adorm și o îngheț și o țin / În pura suspendare / A celor care n-au venit și vin.” NICHITA STĂNESCU

Aici *locului* este complement circumstanțial de loc, exprimat prin substantiv în dativ.

„Ceea ce este dincolo de orizontul nostru este integrabil și deci inteligibil, nu prin meditație, ci prin creație.” ALEXANDRU IVASIUC

Aici, complementul circumstanțial de loc *dincolo de orizontul* este construit din substantivul în acuzativ, *orizontul* și locuțiunea prepozițională locuțională *dincolo de*, pe care am

discutat-o în prezentarea complementului ce exprimă cumulusul, specificînd că în limba română actuală se folosește frecvent în exprimarea cumulusului.

În versurile:

„Trec adunîndu-mi tot în ochi / Încît nici nu-mi mai pot închide pleoapele /
/ Încît totul în jurul meu / Nu mai e decît amintire / Desenată de copii pe tro-
tuare / Alerg în sus finîndu-mă de balustradă / Și-n locul inimii bat țevile,
ferestrele / Treptele, zidurile, / becurile / Aud venind din urmă / Cutia ascenso-
rului ducînd în ea / creioanele, scrisorile / scutul, sabia, coiful / Mă opresc în
fața unei uși deschise.“ NICHITA STĂNESCU

Avem o mare varietate de componente circumstanțiale de loc: **în ochi**, substantiv în acuzativ cu prepoziția **în**, **în jurul meu**, adjectiv posesiv însoțit de locuțiunea prepozițională **în jurul**, **pe trotuare**, substantiv în acuzativ cu prepoziția **pe**, **în sus** adverb de loc însoțit de prepoziția **în**, **din urmă**, locuțiune adverbială, **în ea**, pronume personal în acuzativ însoțit de prepoziția **în**, **în fața unei uși**, substantiv în genitiv cu locuțiune prepozițională.

Prin urmare, în textul anterior există oarecum o sinteză a posibilităților de exprimare a complementului circumstanțial de loc.

Complementului circumstanțial de loc din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția circumstanțială de loc: **A plecat la mare**, unde **la mare**, complement circumstanțial de loc, se poate transforma în propoziție circumstanțială de loc, de pildă, **unde i-a făcut plăcere**:

„Acolo pînă unde au ajuns, aerul era curat și limpede.“ ION BRAD

Propoziția **pînă unde au ajuns** este circumstanțială de loc față de predicatul **era curat și limpede**, și este introdusă prin adverbul relativ **unde**, însoțit de prepoziția **pînă**.

Aceeași situație în versurile:

„Mergi tu, luntre-a vieții mele pe-a visării lucii valuri / Pînă unde-n ape sfinte se ridică mîndre maluri / Cu dîmbrăvi de laur verde și cu lunci de chiparos / Unde-n ramurile negre o visare în veci suspină / Unde sfinții se preîmblă în lungi haine de lumină, / Unde-i moartea cu-aripi negre și cu chipul ei frumos.“ MIHAI EMINESCU

Față de acțiunea exprimată de predicatul **mergi**, propoziția **pînă unde-n ape sfinte se ridică mîndre maluri** este circumstanțială de loc, introdusă prin adverbul relativ **unde**, însoțit de prepoziția **pînă**, deci **pînă unde**.

La fel sînt și cele care urmează: (**pînă**) **unde-n ramurile negre o visare în veci suspină** (**pînă**) **unde sfinții se preîmblă în lungi haine de lumină**, și apoi (**pînă**) **unde-i moartea cu-aripi negre și cu chipul ei frumos**.

În mod obișnuit, **unde** introduce singur circumstanțiala de loc:

„*Pare de necrezut... cum se folosesc diminutivele acolo unde trebuie și mai ales unde nu trebuie.*” TITU MAIORESCU

Sînt aici două circumstanțiale de loc: 1. **unde trebuie** și 2. **mai ales unde nu trebuie**, ambele introduse prin adverbul relativ de loc **unde**.

„*Dacă mai ținea războiul, ne trimitea și pe noi unde a-nțărcat dracul copiii.*” ZAHARIA STANCU

Din nou o circumstanțială de loc, **unde a-nțărcat dracul copiii**, introdusă prin adverbul relativ **unde**.

Ca și în versurile:

„*Aici unde-n vechime zeei / N-au trecut decît călări / Unde pietrele-și arată colții albi și iarba / fuge speriată-n verzuiele zări, / Îmi dau întîlnire cu tine, femeie, / Zveltă și sălbătică de frumusețe / Înainte de răsăritul soarelui cînd stelele / rostogolindu-se înclină pămîntul într-o parte.*” NICHITA STĂNESCU

Avem aici trei circumstanțiale de loc: 1. **unde-n vechime zeei n-au trecut decît călări**, 2. **unde pietrele-și arată colții albi** și 3. **(unde) iarba fuge speriată spre verzuiele zări**, din nou introduse prin adverbul relativ **unde**.

Circumstanțiala de loc poate fi introdusă și prin adverbul relativ **cît**:

„*Cît prindeau cu ochii spre răsărit, pîrîul Nichitului curgea acum printre fînețe înflorite, acum printre lunci tinere, iar razele soarelui ce cădeau pieziș ne făceau...*” CALISTRAT HOGAȘ

Circumstanțiala de loc poate fi introdusă și prin adverbul relativ **cît**:

Propoziția **cît prindeai cu ochii spre răsărit** este circumstanțială de loc introdusă prin adverbul relativ **cît**.

EXPRIMAREA CONDIȚIEI

Alături de alte determinări ale acțiunii, apare și condiția care arată felul cum o acțiune este înlesnită sau împiedicată de apariția unui anume factor. De exemplu: **În cazul acesta, ne putem înțelege**, **în cazul** este complement circumstanțial condițional care formulează condiția în care se realizează acțiunea exprimată de verbul *a înțelege*.

„*Domnilor, în cazul unei nereușite va trebui să stabilem ce avem de făcut.*” ALEXANDRU IVASIUC

Aici **în cazul**, substantiv în acuzativ însoțit de prepoziție, este complement circumstanțial condițional al acțiunii exprimate prin predicatul *să stabilem*. Înțelesul acestui complement condițional este completat de atributul *unei nereușite*.

Este firesc ca acest tip de complement să fie exprimat mai ales prin substantive, care, prin conținutul lor semantic, arată o condiție: **în cazul, în ipoteza, în eventualitatea, cu condiția**, toate însoțite, pentru completarea înțelesului, de atribute sau de propoziții atributive:

„...doamna Ioanide, spunându-și că pe arhitect probabil îl doare capul, renunță, în eventualitatea că mai târziu Ioanide, obișnuit să tacă, dar să și vorbească, îi va spune el ce are pe suflet.” GEORGE CĂLINESCU

Aici există complementul circumstanțial condițional, **în eventualitatea**, însoțit de propoziția atributivă *că mai târziu Ioanide îi va spune el*.

„...în ipoteza că tot ce se întâmplă aici pare că nu are nici o noimă, adevărul este...” CEZAR PETRESCU

În ipoteza este complement circumstanțial condițional față de *adevărul este*, fiind urmat de propoziția atributivă *că tot pare*.

Complementul condițional mai poate fi exprimat și prin adverbul substantivizat **adică**, însoțit de propoziția *la*:

„La o **adică**, de-ar fi nevoie, ieși afară din cazan și mai răsuflă puțin...” D. R. POPESCU

La o **adică** este complement condițional față de acțiunea exprimată prin predicatele *ieși* și *răsuflă*, deoarece este subordonat față de ambele predicate. Conținutul condițional al grupării **la o **adică**** este subliniat de propoziția condițională *de-ar fi nevoie*.

„Bine, îți spun, sigur că îți spun, cu condiția să nu spui la nimeni...” ZAHARIA STANCU

Față de acțiunea exprimată de predicatul *spun*, apare complementul condițional **cu condiția**. Și acesta este însoțit de o propoziție atributivă *să nu spui la nimeni*. În fapt, condiționarea acțiunii de *a spune* este exprimată prin complementul condițional **cu condiția**.

„Astfel, am luat toate măsurile de prevedere.” ZAHARIA STANCU

Funcția de complement circumstanțial condițional poate fi îndeplinită și de adverbul **astfel**, când are sensul de *în aceste condiții*:

Aici adverbul **astfel** are funcție de complement circumstanțial condițional.

„Dona Isabela ar fi fost în stare să dezvăluie întregul plan, cu condiția ca Don Athanasios să nu fie numai rănit, ci distrus, chiar dacă astfel ar fi fost distrusă și ea.” ALEXANDRU IVASIUC

Există aici două complemente circumstanțiale condiționale, fiecare pentru cele două acțiuni exprimate: **cu condiția, con-**

diționind acțiunea exprimată de predicatul *să dezvăluie* și astfel, complement circumstanțial condițional al acțiunii exprimate de predicatul *ar fi fost distrusă*.

Funcția de complement circumstanțial condițional poate fi îndeplinită și de substantivul **nevoie** însoțit de prepoziția *la*:

„La nevoie, poți să te duci înapoi, dom' Liviu, își invită bătrîna nepotul, că eu înapoi nu vi-l dau, așa că... să știți.” ION BRAD

La nevoie este complement condițional față de *poți*.

Complementul condițional poate fi exprimat prin verb la gerunziu:

„Venind acum cu noi, nu vei avea decît de cîștigat, îl îmbie răspopitul...” ION BRAD

Aici complementul circumstanțial condițional, **venind**, nu se mai exprimă prin substantiv, ci prin verb la gerunziu.

Și în versuri:

„Acesta-mi este cîntul, sunat e pentru tine, / Păstrîndu-i amintirea, o să m-auzi pe mine.” GEORGE MACOVESCU

Gerunziul **păstrînd** este complement circumstanțial condițional al acțiunii exprimate prin predicatul *o să auzi*.

În frază, complementului circumstanțial condițional îi corespunde propoziția circumstanțială condițională: **Strigînd, capeți ajutor**, în care *strigînd*, complement circumstanțial condițional, poate să se transforme în propoziția condițională: **dacă strigi**.

„Dacă geniul își creează singur legea, cum e cu putință să stabilești o tipologie a geniului?” EUGEN SIMION

Față de acțiunea exprimată de predicatul *e cu putință* propoziția **dacă geniul își creează singur legea** este circumstanțială condițională, introdusă prin conjuncția subordonatoare **dacă**, specializată în exprimarea condiției.

La fel în următorul text:

„Dacă i s-a dat sarcina să mă lichideze, desigur mă va lichida, își zise Miguel.” ALEXANDRU IVASIUC

Propoziția **dacă i s-a dat sarcina** este circumstanțială condițională a acțiunii exprimate de predicatul *va lichida*.

„Dacă vrei să mai vezi soarele cu ochii și să mai calci pe iarba verde, atunci jură-mi-te pe ascușul paloșului tău că mi-i da ascultare, chiar și-n foc de ți-ăș zice să te arunci.” ION CREANGĂ

Și aici există o condițională, **dacă vrei**, care impune condiția față de predicatul *jură* și este introdusă prin conjuncția subordonatoare **dacă**.

Circumstanțiala condițională mai poate fi introdusă și prin conjuncția subordonatoare **de**.

„De treci codrii de aramă, de departe vezi albind / Și-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint.” MIHAI EMINESCU

De astă dată, subordonata condițională **de treci codrii de aramă** față de acțiunea exprimată de predicatul *vezi*, este introdusă prin conjuncția **de**, sinonimă cu **dacă**, dar cu o întrebuintare restrînsă, în raport cu aceasta, deoarece conjuncția **de** este un element subordonator folosit mai ales în creația populară și, poate tocmai de aceea, și poetic.

Subordonata condițională introdusă prin conjuncția **dacă** se constituie și în absența predicatului, avînd ca indice de predicție adverbul de negație **nu**:

„...cînd este să dai peste păcat, dacă-i înainte, te silești să-l ajungi, iar dacă nu, stai și-l aștepți, c-așa-i lumea asta și de-ai face ce-ai face, rămîne cum este ea.” ION CREANGĂ

Față de predicatul *stai*, apare propoziția circumstanțială condițională eliptică **dacă nu**.

S-ar părea că această condițională eliptică, folosită de Ion Creangă în secolul al XIX-lea, este construcția care generează numărul mare de condiționale eliptice din secolul nostru, în limba română actuală:

„Voiam în sinea mea o alta, dacă nu frumusețe,...” D. R. POPESCU

Aici apare condiționala eliptică **dacă nu frumusețe**.

„Cauza acestui fenomen nu poate fi numai teoretică, de obicei este cel puțin rezultatul unei neîncredere în capacitatea de a rezolva problema, dacă nu cumva uneori, reflex al dorinței de a nu le rezolva, expresia deci a dorinței de a menține stări și poziții sociale, care nu mai sînt, în mod obiectiv necesare.” ALEXANDRU IVASIUC

Propoziția **dacă nu cumva uneori, reflex al dorinței de a nu le rezolva** este subordonată condițională de aceeași factură cu precedentele, dar, în care indicele de predicție, adverbul de negație **nu**, antrenează și apariția unui nume predicativ, **reflex**.

„Din lectura gazetelor, dacă nu din practica profesiei de jurnalist, îi rămăsese lui Filimon o anumită exuberanță polemică, pe care el are nedibăcia de a o amesteca în povestirile sale.” TUDOR VIANU

Din nou o propoziție condițională eliptică: **dacă nu din practica profesiei de jurnalist**.

„Din două întâmplări neplăcute, confruntate între ele, împărțite de la un prieten la altul, poate ieși, dacă nu o lumină, măcar o mîngîiere.” CONSTANTIN TOIU

Propoziția **dacă nu o lumină** este circumstanțială condițională eliptică, izvorînd din același tipar sintactic pe care Ion Creangă, cu aproape o sută de ani în urmă, i l-a oferit limbii române.

Propoziția subordonată condițională poate fi introdusă și prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **în caz că**.

„Să reclame, în caz că ar fi fost evacuat cu forța, se temea, fiindcă ar fi trebuit să mărturisească a fi tatăl unor copii dezavuați de noul regim, ceea ce, credea el, i-ar fi dăunat.” GEORGE CĂLINESCU

Propoziția **în caz că ar fi fost evacuat cu forța** este subordonată condițională introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **în caz că**.

MODUL ACȚIUNII

Între alte determinări ale acțiunii exprimate de verb există și determinarea modală, care reprezintă modul cum se realizează această acțiune. În *Copilul aleargă repede și când obosește, se oprește brusc, repede* arată modul cum se face acțiunea exprimată de verbul *a alerga*, iar *brusc* arată modul cum se realizează acțiunea exprimată de verbul *a se opri*.

Acesta este complementul circumstanțial de mod propriu-zis.

„Chiril începuse să se refere din ce în ce mai des, în discuțiile alese, la Brummer, un bătrîn anticar evreu, om de spirit.” CONSTANTIN ȚOIU

Din ce în ce mai des este complement circumstanțial de mod propriu-zis arătînd modul cum se face acțiunea exprimată prin predicatul *să se refere*.

„La noapte vor fi uciși pe rînd ziarîști, intelectuali, victime alese la întîmplare, absolut la întîmplare, pentru a crea astfel confuzie.” ALEXANDRU IVASIU

Există aici complementul circumstanțial de mod propriu-zis, **pe rînd**, exprimat printr-o locuțiune adverbială și arătînd modul cum se realizează acțiunea exprimată prin predicatul *vor fi uciși*, **la întîmplare**, complement circumstanțial de mod propriu-zis al participiului *alese* și **astfel**, complement de mod propriu-zis arătînd modul cum se face acțiunea exprimată prin verbul la infinitiv *a crea*.

„Chiril observă că lipsa acestui gest, tipic negustoresc, este determinată neîndoios de faptul că anticarul ținea încă strîns în mîinile sale mici ediția de lux a Elisabetinului.” CONSTANTIN ȚOIU

Cîteva alte complemente circumstanțiale de mod: **neîndoios**, complement de mod propriu-zis arătînd modul cum se face

acțiunea exprimată prin predicatul *este determinată* și **strîns** arătînd modul cum se face acțiunea exprimată prin predicatul *ținea*.

„Dacă-i analizai mai pe **indelete**, reieșea că lui *Ioanide* nu-i displăceau asemenea imagini, că *fata*, care *ședea picior peste picior*, lăsînd să i se vadă *picioarele ușor bronzate*, constituia pentru *Ioanide* mai mult un prilej de admirație paternă decît unul care să-i dezvolte cine știe ce gînduri indecente.” GEORGE CĂLINESCU

Pe indelete este complementul circumstanțial de mod propriu-zis al acțiunii exprimate prin predicatul *analizai*, **picior peste picior** arată modul cum se realizează acțiunea exprimată prin predicatul *ședea*, **ușor**, complementul circumstanțial de mod propriu-zis al participiului *bronzate*, **mai mult** arată modul realizării acțiunii din predicatul *constituia*.

Și în versurile:

„Lîngă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate, / Vezi o masă mare-n-tînsă cu făclii prea luminate, / Căci din patru părți a lumii împărați și-mpărătese / Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese.” MIHAI EMINESCU

Complementele circumstanțiale de mod propriu-zise ale acțiunii exprimate prin predicatul *se bate* sînt mai multe la număr: **în tremur, somnoros și lin**.

Complementului circumstanțial de mod propriu-zis îi corespunde, în frază, propoziția de mod propriu-zisă:

„Cum *Achim* n-a trimis nimic și, după cît se poate înțelege, nici nu l-a trimite, va veni la toamnă cu toți banii, era cît se poate de limpede...” MARIN PREDA

Propoziția **după cît se poate înțelege** este circumstanțială de mod propriu-zisă a acțiunii exprimate prin predicatul *va trimite* și este introdusă prin adverbul relativ **cît** însoțit de prepoziția **după**.

Circumstanțiala de mod se mai introduce și prin adverbul relativ **cum**:

„Avusese prilejul să constate ce era la el în plus ca piele, obligîndu-l să stea cu gura veșnic deschisă, cum stătuseră și alții din neamul lor, cusur cunoscut pînă la trei generații...” CONSTANTIN ȚOIU

Propoziția circumstanțială de mod propriu-zisă **cum stătuseră și alții din neamul lor** arată cum se realizează acțiunea exprimată prin predicatul *să stea* și este introdusă prin adverbul relativ **cum**.

Circumstanțiala de mod propriu-zisă determină uneori adjective, față de care nu arată modul, ci subliniază existența unei calități exprimate prin adjectiv:

„Afară de scrînteala cu *Măriuca* alia nu i se vădise... fiindcă, să fi fost cu totul sinceră, ascuns cum era la fire, n-ar fi dat-o în vileag...” ION LUCA CARAGIALE

Aici apare propoziția circumstanțială de mod propriu-zisă **cum era**, introdusă prin adverbul relativ **cum**, față de adjectivul *ascuns*.

„...fiindcă fetele se împăcaseră cu gândul de a nu pretinde ceva din munca lor, iar Paraschiv și Nilă se arătau și ei mai înțelegători, așa că speranțele, înjumătățite **cum erau**, dacă erau aminate pe când prețul grîului avea să se ridice, puteau să se îplinească.“ MARIN PREDA

Cum erau este circumstanțială de mod propriu-zisă, introdusă prin adverbul relativ **cum**, față de adjectivul *înjumătățite*.

Propozițiile circumstanțiale de mod care determină adjective pot fi introduse și prin pronumele relativ **ce**:

„...de minios **ce era** avea o dorință nemărturisită semănătoare aceleia de anul trecut, cînd cu dusul lui Paraschiv la munte...“ MARIN PREDA

Propoziția **ce era** este modală propriu-zisă a adjectivului *minios*, introdusă prin pronumele relativ **ce** și subliniind calitatea lui *minios*.

Modul **cum** se face acțiunea poate fi privit și din alte puncte de vedere. Un astfel de punct de vedere al modului este măsura.

„Vraful de cărți se ridica **acum cam de o palmă** față de restul caldarîmului.“ CONSTANTIN ȚOIU

Cam de o palmă este complement de mod de măsură al acțiunii exprimate prin predicatul *se ridica*.

Propoziția corespunzătoare complementului de mod de măsură are o nuanță de sens suplimentară, căci, exprimînd măsura, exprimă în același timp și progresia: **Cu cît înveți, cu atît știi mai mult**, în care propoziția **cu cît înveți** este circumstanțială de mod de măsură progresivă a acțiunii exprimate prin predicatul *știi*.

„...dar dacă el a ales modalitatea aceasta, n-aveam **cum** îi pune condiții, cu atît mai mult cu cît ideea i-a venit în treacăt și deci putea foarte bine să-i vindă alta.“ MARIN PREDA

Există aici două circumstanțiale de mod de măsură progresivă: 1. **cu cît ideea i-a venit în treacăt** și 2. **și deci putea foarte bine**

Elementul subordonator introductiv obișnuit al modalei de măsură progresivă este locuțiunea conjuncțională subordona-toare **cu cît**, ca în exemplul de mai sus.

„Domnule, îmi zice acesta, după ce cercetă cu de-amănuntul pe bolnavă ca și cum i-ar fi făcut o adevărată disecție cu ochii, iată un caz de boală care mă face din nou să cred că medicina, cu cît se apropie mai mult de o știință pozitivă, cu cît vrea mai mult... să vadă și să audă organismul omului, cu atît cîștigă și pierde deopotrivă mai mult.“ BARBU ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA

Textul prezintă circumstanțiale de mod de măsură progresivă: 1. **cu cît se apropie de o știință pozitivă**, 2. **cu cît vrea mai mult**. Toate subordonatele modale de măsură progresivă sînt introduse aici prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **cu cît**.

Să urmărim o altă formă de exprimare a modului:

„Văzînd Făt-Frumos că tovarășii lui sînt atît de fricoși, se hotărî să coboare el singur și le spuse că lui, de ce va scutura mai tare de hîrzob, de ce să-i dea drumul mai afund și cînd nu va mai scutura deloc să știe că el a ajuns jos și să-l aștepte acolo pînă se va întoarce cu zînele.” ION CREANGĂ

De ce va scutura mai tare de hîrzob este circumstanțială de mod de măsură progresivă față de acțiunea exprimată prin predicatul **să dea drumul**. Elementul introductiv **de ce**, locuțiune conjuncțională subordonatoare, este echivalent cu cealaltă locuțiune, **cu cît**.

Introducerea circumstanțialei de mod de măsură progresivă prin locuțiunea conjuncțională **de ce** este de factură populară.

EXPRIMAREA COMPARAȚIEI

Comparația presupune doi termeni care se compară:

*Andrei este mai cuminte **decît** fratele lui*, în care **decît fratele** este complement comparativ de inegalitate.

*Andrei este tot așa de cuminte **ca** fratele lui*, în care **ca fratele** este complement comparativ de egalitate.

*Andrei este cel mai cuminte **dintre** frați*, în care **dintre frați** este complement comparativ față de superlativul relativ *cel mai cuminte*.

Complementul comparativ este, prin urmare, cel de-al doilea termen al unei comparații. Acesta se exprimă prin elemente specializate: **decît**, prepoziție specializată pentru comparația de inegalitate, **ca**, pentru comparația de egalitate și **din, dintre, între**, pentru comparația față de superlativul relativ:

*„Nu stătea nici o clipă cu o doamnă, a cărei privire luneca rece într-o parte sau cu o domnișoară pe al cărei chip orgoliul era mai puternic **decît** dorința de a plăcea...”* MARIN PREDĂ

În textul de mai sus **decît dorința** este complement comparativ față de superlativul de superioritate *mai puternic*, în comparație cu substantivul *orgoliu*.

*„Dar cu toată pofta ce am de a te copleși... trebuie să-ți mărturisesc cum ei auzorii antici sînt tot așa de plini de amănunte tehnice **ca** și Manualul tău...”* ALEXANDRU ODOBESCU

Apare în acest text complementul comparativ de egalitate, ca **Manualul**.

Se observă că forma complementului comparativ este variabilă în funcție de gradul de comparație pe care îl are primul termen al comparației:

„Se uita la mine stînd tot așa de țeapănă ca de piatră...” MARIN PREDĂ

Ca de piatră este complementul comparativ de egalitate față de **tot așa de țeapănă**.

Comparația de egalitate poate apărea în forma complementului comparativ și în absența primului termen al comparației:

„Lingă el, sufla greu ca abia ridicat de pe un pat de suferință, agromomul”. ZAHARIA STANCU

Există aici un complement comparativ mai amplu ca abia ridicat de pe un pat de suferință. Forma acestuia este aceea a unui complement comparativ de egalitate, construit cu ajutorul adverbului de comparație **ca**, avînd rol de prepoziție.

„Mîndru a o plimba, o tutuia amical, îi arăta ultimele fotografii și o trata ca pe o soră.” ANTON HOLBAN

Din nou, complementul comparativ de egalitate ca pe o soră.

Comparația este o construcție complexă, simetrică în forma gramaticală față de termenul cu care se realizează comparația. În **ca pe o soră**, adverbul de comparație cu valoare de prepoziție, **ca**, realizează comparația, dar apare și prepoziția **pe**, deoarece comparația se face față de **o** pronumele personal, complement direct. Simetria comparației se observă în apariția prepoziției pe care caracterizează complementul direct.

„În cele din urmă, mi-am dat seama că plimbările noastre și ziua aceea cînd am fost în parc și pe care eu o și uitasem au fost pentru tine cu totul altceva decît pentru mine...” MARIN PREDĂ

Decît pentru mine este complement comparativ de inegalitate, construit cu ajutorul adverbului de comparație **decît**, cu valoare de prepoziție. Alături de acest adverb apare și prepoziția **pentru**, datorită simetriei cu primul termen, **pentru tine**.

„În avîntul meu romantic pentru revoluție, mi se părea că în cei mai mulți dintre ei arde o flacără albă, curată.” ZAHARIA STANCU

Dintre ei este complementul comparativ față de superlativ relativ **cei mai mulți**.

Complementului comparativ din propoziție, îi corespunde, în frază, propoziția comparativă: *Este mai strălucitor decît soarele*, în care complementul comparativ **decît soarele** se poate transforma într-o propoziție comparativă **decît mi-am închipuit**.

Propoziția circumstanțială de mod de egalitate se introduce prin adverbul relativ **precum**:

„Precum este greu să se mai întâlnească două picături de apă, odată ce au apucat să intre fiecare, după soarta ei, în largul mării, așa ar fi pentru două persoane să se mai găsească, rălăcite odată în învălmășeala Moșilor, dacă n-ar fi cuminți să și hotărăască mai dinainte locul și momentul de întâlnire.” ION LUCA CARAGIALE

Precum este greu este circumstanțială de mod comparativă de egalitate, introdusă prin adverbul relativ **precum**.

Acest adverb poate introduce circumstanțiale comparative eliptice:

„Cu ce prilej, în ce împrejurări făcuse așa de timpuriu călătorii atât de îndepărtate, nu spunea, precum nici cine era, ce și de unde, dacă avea părinți, rude sau prieteni, nu spunea nimic, cu desăvârșire nimic.” MATEIU CARAGIALE

Trebuie să acceptăm aici propoziția **precum (nu spunea)**, comparativă de egalitate.

Modala comparativă de egalitate poate fi introdusă și prin **pe cât**:

„Pe cât era Gavrilă de așezat și socotit la minte, pe atât de șulberat la minte se arăta frate-său vitreg, care, cât a fost fecior, nu petrecea o duminică fără să nu fi tăiat pe cineva pentru vreo fată...” TITUS POPOVICI

Propoziția **pe cât era Gavrilă de așezat și socotit la minte** este comparativa de egalitate față de *pe atât de șulberat*. Astfel de modale comparative se introduc prin adverbul relativ **cât** însoțit de propoziția **pe**.

„Cine cunoaște colecția aceasta în care peste douăzeci de pinze de Grigorescu stau alături de tot atâtea pinze de Luchian, fără îndoială, cele mai frumoase din câte poetul culorii le-a pictat, își dă seama de valoarea donației.” SEXTIL PUȘCARIU

Propoziția **din câte poetul culorii le-a pictat** este modală comparativă față de superlativul relativ *cele mai frumoase*.

Propozițiile comparative de acest tip sînt introduse, în general, prin pronumele relativ **cât** însoțit de propoziția **din**, deoarece cea din urmă exprimă asemănarea prin însoțirea cu propoziția **dintre**:

„De acolo îmi trimitea lungi scrisori și versuri, foarte multe versuri, cele mai reușite, probabil din câte a realizat...” ILEANA VULPESCU

Propoziția **din câte a realizat** este circumstanțială de mod comparativă față de superlativul relativ *cele mai reușite*.

Comparația exprimată prin propoziții subordonate implică uneori îndeplinirea unor condiții și, în acest caz, circumstanțiala de mod este comparativă condițională, introdusă prin elemen-

tele conjuncționale, **ca și cum**, **ca și când** sau sinonime ale acestora:

„*Tatăl fetei se arătase generos, ca și când ar fi vrut să acopere lipsa afecției.*” ANTON HOLBAN

Ca și când ar fi vrut este circumstanțială de mod comparativă condițională, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **ca și când**.

„*Ca și cum atunci învățam alfabetul vieții, mă ajută să înțeleg că nu-i destul să crezi în progres, și să-l invoci de șapte ori pe zi, cum socotesc unii și alții, mai trebuie să te și bucuri de el, fiindcă de aceea ai minte și învățături...*” CEZAR PETRESCU

Propoziția **ca și cum atunci învățam alfabetul vieții** este circumstanțială de mod comparativă condițională, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **ca și cum**.

„*Dreaptă cum era, de parcă era trasă la cumpănă, stînca avea totuși jos și cam la mijloc o scobitură destul de adîncă în care cineva s-ar fi putut adăposti în larg pentru orice împrejurare.*” CALISTRAT HOGAȘ

Și aici există o circumstanțială de mod comparativă condițională, **de parcă ar fi fost trasă la cumpănă**, de astă dată introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **de parcă**.

„*Creșcînd mare și domoală, de parcă și-ar fi îndreptățit astfel numele, Stela era așa de urîtă că nu s-ar fi uitat fecior la ea, să fi fost pîcată din soare și de zece ori mai bogată de cît era.*” TITUS POPOVICI

În acest text există mai multe tipuri de modale comparative:
1. **de parcă și-ar fi îndreptățit astfel numele**, circumstanțială de mod comparativă condițională, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare **de parcă** și 2. **de cît era**, circumstanțială de mod comparativă de inegalitate, introdusă nu prin adverbul compus *decît*, ci prin adverbul relativ **cît**, însoțit de prepoziția **de**.

EXPRIMAREA CONSECINȚEI

Consecința, urmarea pe o are sau o poate avea o acțiune, ia forma gramaticală a complementului consecutiv. În *Vorbește de speriat, de speriat* este complement consecutiv al acțiunii *vorbește*.

„*Atît era de ajuns pentru a înfricoșa pe oameni și pe zei.*” GEOÎ BOGZA

Pentru a înfricoșa este complement consecutiv față de predicatul *era de ajuns*, arătînd care este urmarea acțiunii exprimate de predicat. Acest complement consecutiv este exprimat prin verbul la infinitiv *a înfricoșa*, precedat de prepoziția **pentru**.

„Cînd sînt singură și mă gîndesc uneori la dumneata, mă așez în pat și-mi vine să-mi mușc pumnii pînă la sînge pentru jignirea pe care ți-am adus-o, iar alteori cînd mă gîndesc cît de profund îl urăști pe doctorul Munteanu, fiindcă m-am îndrăgostit de el, simt o satisfacție cumplită că ți-am fost smulsă de sub nas.” MARIN PREDĂ

Pînă la sînge, o altă formă de complement consecutiv, exprimată prin substantivul **sînge** însoțit de prepoziția compusă **pînă la**.

„Deseori stăteau de vorbă în sala cu portrete asupra unor timpuri dispărute, asupra unor oameni, odinioară neobosiți și războinici, acum iremediabil înțepeniți, și se înțelegeau de minune, se continuau armonice, lăsau tăceri a căror profunzime o înțelegeau amîndoi.” ANTON HOLBAN

Aici, un complement circumstanțial consecutiv, mai răspîndit, **de minune**, exprimat prin substantiv în acuzativ însoțit de prepoziția **de**.

„Vreau să-ți spun, de pildă, că n-aș vrea să fiu copilul unui entuziast și de cîte ori pronunța cuvîntul entuziast îl dansa cu surtsuri spre bucuria bătrînului inginer și antreprenor care lucrase toată viața numai cu cifre.” CAMIL PETRESCU

Complementul consecutiv din acest text are o formă puțin obișnuită, **spre bucuria**, construit de astă dată cu prepoziția **spre**.

Nu este de mirare că, în forma complementului consecutiv, apare prepoziția **spre**, indicînd de obicei locul, căci și celelalte prepoziții antrenate în exprimarea consecinței, de pildă **pînă**, indică de asemenea locul. În ceea ce privește **de** și **pentru**, aceste prepoziții sînt în general plurivalențe.

Complementului consecutiv din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția circumstanțială consecutivă:

„Și mai ales datorită lui este să lucreze în așa fel încît voievodul de la Țara Românească să stea sub influența lui, să fie pe cît cu putință al său nu al altora, pentru ca zona de influență dinspre păgîni să fie cît mai depărtată.” MIHAIL SADOVEANU

Propoziția **încît voievodul de la Țara Românească să stea sub influența lui** este circumstanțială consecutivă a acțiunii exprimate de predicatul **să lucreze**, introdusă prin conjuncția subordonatoare **încît**, specifică acestui tip de subordonată, ca și propoziția următoare **să fie pe cît cu putință al său, nu al altora**, introdusă prin conjuncția subordonatoare **să**, cu **încît** subînțeleș.

„... Un om ca Ladimă poate să scrie unei astfel de femei fără să gîndească nici o clipă că faptul acesta, dacă s-ar afla, l-ar compromite teribil, căci prea era deocheată purtarea ei ca să poată trece neobservată.” CAMIL PETRESCU

Propoziția **ca să poată trece neobservată** este circumstanțială consecutivă față de *prea era deocheată*, introdusă prin conjuncția compusă **ca să**, plurivalorică.

„Eu l-aș lăsa să mai stea fiindcă văz că a făcut treabă pe acolo : mi-a trimis niște bani, dar banii ăștia i-am și dat lui Aristide, așa că tot n-avem cu ce plăti foncierea.” MARIN PREDA

Așa că tot n-avem cu ce plăti foncierea este circumstanțială consecutivă față de acțiunea exprimată de predicatul **am dat**, introdusă prin **ca să**, nespecifică acestui tip de subordonată.

„Bunicul a vîndut mereu din pămînt astfel că acum am rămas numai cu grădina fermecătoare.” ANTON HOLBAN

De data aceasta propoziția consecutivă **astfel că acum am rămas numai cu grădina fermecătoare** este, în fapt, introdusă prin conjuncția **că**, cum se știe, plurivalorică.

Datorită valorilor multiple ale conjuncției **că** s-ar părea că adverbul corelativ *astfel* se unește cu conjuncția **că**, formînd locuțiunea conjuncțională subordonatoare **astfel că**.

SFERA NUMELUI

Prin **n u m e** înțelegem *substantivul* și acele elemente care îl înlocuiesc și îl determină: *numeralul și adjectivul*

SUBSTANTIVUL ȘI DETERMINANȚII SĂI

În sfera numelui, reprezentativ este substantivul.

CATEGORII DE SUBSTANTIVE

„Lăsînd Jidovița, drumul urcă întii anevoie pînă ce-și face loc printre dealurile strîmtoare, pe urmă însă înaintează vesel, neted, mai ascunzîndu-se printre fagii tineri ai Pădurii-Domnești, apoi poposind puțin la Cișmeaua-Lotrului, unde picură vesnic apă de izvor răcoritoare, apoi cotește brusc pe sub Ripa-Dracului, ca să dea buzna în Pripasul pitit într-o scrintitură de coline.” LIVIU REBREANU

Reprezentantul principal al numelui, substantivul, este elementul morfologic care denumește obiecte (ființe sau lucruri): **casă, masă, om, fată, băiat** etc. Dacă substantivul reprezintă o denumire generică a obiectului, acesta este substantiv comun, iar dacă reprezintă o denumire unică, atunci acesta este substantiv propriu: **Ion, Ionescu, București** etc.

În textul anterior: **drumul, dealurile, fagii, apă, izvor, scrintitură, coline** sînt substantive comune, iar: **Jidovița, Pădurii-Domnești, Cișmeaua-Lotrului, Ripa-Dracului, Pripasul** sînt substantive proprii deoarece denumesc anumite locuri, pentru a le diferenția de altele.

În scris se observă ușor substantivele proprii, căci regula este ca acestea să fie scrise cu literă mare. Se mai scriu cu literă mare substantivele comune folosite ca denumire, de exemplu pentru anumite publicații: **Ateneu, Ramuri, Scinteia**, sau ca elemente componente ale numelor unor organizații și organe unice în stat: **Uniunea Tineretului Comunist, Partidul Comunist Român, Ministerul Educației și Învățămîntului, Uniunea Generală a Sindicatelor, Marea Adunare Națională** etc. De asemenea,

se mai scriu cu literă mare denumirile de sărbători: **1 Mai, 23 August, Anul Nou** precum și substantivele comune atunci cînd sînt folosite în formule de adresare: *tovarășe Director, tovarășe Ministru* etc.

Atît substantivele comune, cît și cele proprii pot fi simple sau compuse.

În textul anterior, substantivele proprii **Jidovița și Pripas** sînt simple, în timp ce **Cișmeaua-Lotrului, Pădurea-Domnească, Rîpa-Dracului** sînt compuse.

Regulile ortografice ale limbii române prevăd ca substantivele compuse să fie scrise cu linioară, deoarece linioara pusă între părțile cuvîntului compus arată că acesta este o unitate: *Cîmpu-Lung, Bucureștii-Noi, Turnu-Măgurele, Tîrgu-Ocna* etc.

Dacă elementele componente ale substantivului propriu compus sînt legate prin prepoziție, de obicei prepoziția **de**, atunci nu se mai pune linioară: *Roșiorii de Vede, Vălenii de Munte* etc.

„Și nu conteneam să mă mir cum izbuteste scriitorul să se concentreze și să răspundă în ciuda celui **du-te-vino** care nu se mai potolea. Se ridicase de pe canapea și se așezase într-un fotoliu aflat în mijlocul casei. Ținea în mîna stîngă magnetofonul și îmi povestea o amintire din copilărie iar cu dreapta se juca distrat cu ciinele.” FLORIN MUGUR

Există aici numeroase substantive comune simple: **scriitorul, canapea, fotoliu, casei, mîna, magnetofonul, amintire, copilărie, ciinele** și un singur substantiv compus **du-te-vino**, format, de fapt, din două verbe la imperativ, care se unesc prin linioară. Așadar, substantivele comune compuse se scriu uneori cu linioară: **scurt-metraj, poet-cetățean, vagon-școală, rochița-rîndunicii** și multe altele.

Alături de substantivele comune simple și compuse relevate mai sus, în textul anterior mai există încă un substantiv comun **dreapta (cu dreapta)**, provenit din adjectiv prin articulare cu articolul hotărît enclitic **-a**.

În limba română se petrec numeroase fenomene de conversiune gramaticală, unele părți de vorbire schimbîndu-și valoarea în substantiv: pronume devenit substantiv: **eul, sinea**; adverb devenit substantiv: **bine, binele, răul, greul** etc.; forme verbale devenite substantive: **statut, ținutul, mersul, șederea, ținerea** etc.

Să urmărim într-un text literar cîteva fenomene de conversiune la substantiv:

„Se ceartă pe seceri, fiecare dintre ei vrînd s-o aibă pe cea mai bună; dacă i se pare că secera unuia este mai nouă și cu zimții mai bogați, cel mai mare

dintre copii o schimbă cu forța și de obicei celui mai mic îi ajunge o ghioarsă subțire și tocită care e în stare mai mult să rupă decât să taie." MARIN PREDA

Cîteva adjective își schimbă valoarea la substantiv avînd grade de comparație: **pe cea mai bună, cel mai mare, celui mai mic.**

GENUL SUBSTANTIVULUI

Substantivul, denumind obiectele, se poate număra. Numărînd, descoperim genul substantivului; substantivele care se combină cu **un-doi**, sînt de genul masculin: **un copac — doi copaci**. Substantivele care se combină cu **o-două** sînt feminine, **o casă — două case, o barcă — două bărci**. Substantivele care se combină cu **un-două** sînt de genul neutru: **un scaun — două scaune, un tren — două trenuri**.

„Nimeni din generația mea n-a uitat încă pe Emil Gîrleanu, fostul ofițer cu chip de negustor armean din bazarul Stambulului, cu ochii mari, lunguroși de odaliscă, cu fața smolită, cu mustățile răsucite, subțiate, înfășurat într-o ne-lipsită și largă vestă de flanelă.” EUGEN LOVINESCU

În textul anterior întîlnim substantive de toate genurile: **generație**, feminin, **ofițer**, masculin, **chip**, neutru, **negustor**, masculin, **bazarul**, neutru, (*un bazar, două bazaruri*), **ochii**, masculin, **odaliscă**, feminin, **fața**, feminin, **mustățile**, feminin, **vestă**, feminin, **flanelă**, feminin.

Substantivele *nume de materie* nu se pot număra și genul lor se stabilește după alte criterii. Substantive care denumesc materia cum sînt **făină, apă, mătasă**, sînt feminine după terminația **-ă**, care este specifică pentru feminin. Alte substantive care denumesc materia, cum sînt **unt, lapte, untdelemn**, sînt neutre. Ne dăm seama că sînt neutre, după forma de plural pe care putem s-o obținem prin coordonare. Spunem: **laptele și untul sînt proaspete**, prin urmare cu o formă feminină a adjectivului la plural, **proaspete**, ceea ce înseamnă că sînt neutre. Dacă ar fi fost masculine, forma adjectivului era *proaspeți*.

Există substantive, puține la număr, care au forme duble de gen. De exemplu, în cazul substantivului **bob**: **un bob — doi bobi**, dar și **un bob — două boabe**, avem cum se vede atît formă de masculin cît și de neutru. Se pare că în limba română actuală s-a fixat forma neutră **bob — boabe**, forma masculină **bob — bobi** rămînînd numai în locuțiunea verbală **a da în bobi**.

Substantivul **robinet**, neutru **robinet — robinete** și masculin în forma **robinet — robineți** s-a specializat pe domenii. Forma masculină **robineți** se folosește în tehnică, iar forma neutră **robinete** apare în vorbirea obișnuită.

NUMĂRUL SUBSTANTIVULUI

Substantivul are două numere: singular și plural.

Singularul reprezintă, în mod obișnuit, forma de bază a substantivului. Forma de plural se construiește în funcție de genul substantivului.

Masculinele formează pluralul cu ajutorul desinenței
-i: *an — ani, ban — bani, copil — copii, drug — drugii, fiu — fii, băiat — băieți, pom — pomi, profesor — profesori* etc.

Substantivele masculine se scriu la plural cu doi i cînd rădăcina substantivului conține un -i-: *copi-i, fi-i, camionagi-i, barcagi-i, geamgi-i, lustragi-i*, deci *copii, fii, camionagii, barcagii, geamgii, lustragii*.

Femininele au mai multe desinențe de plûral:

-e: *casă — case, cataramă — cataramे, cravată — cravate, fată — fete, masă — mese* etc.

-le: *basma — basmale, cafea — cafele, saltea — saltele, zi — zile* etc.

-i: *boală — boli, carte — cărți, lume — lumi, stradă — străzi* etc.

-uri: *dulceață — dulceturi, mătase — mătăsuri, treabă — treburi* etc.

Pluralul în -uri la feminine caracterizează acele forme de plural care indică sortimente, de exemplu: *verdeață*, plural *verdețuri*, sortimente de *verdeață* (mărar, pătrunjel etc.).

Substantivul **vreme** are două forme de plural; **vremuri** și **vremi**; **vremuri** se folosește mai ales cu sensul de „perioadă determinată istoric“, „odinioară“, iar **vremi** cu sensul de „timp“, „interval“, „răstimp“.

Neutrele formează pluralul cu desinențele:

-uri: *chibrit — chibrituri, drum — drumuri, hol — holuri, rulou — rulouri, tablou — tablouri, tren — trenuri* etc. Au pluralul în -uri în special substantivele neutre monosilabice: **corn** **cornuri**, **curs** — **cursuri**, **pat** — **paturi**, **rond** — **ronduri** etc.

-e: *avion — avioane, bufet — bufete, bulevard — bulevarde, scaun — scaune* etc.

Cîteva substantive neutre au forme de plural construite cu desinențele -ă și -i: *consiliu — consilii, cortegiu — cortegii, omagiu — omagii, ou — ouă* etc.

Și alte substantive neutre au forme duble de plural implicînd diferențe de sens: **cap** — **capuri** „promontoriu“ și **cap** — **capete** „partea superioară a ființelor“ sau „punctul final al unui obiect“; **corn** — **coarne** „excreșcență osoasă la animale“ și **corn** — **cornuri** „varietate de pîine“ etc.

Formă dublă de plural are și substantivul *raport* — **raporturi** „relație” și **rapoarte** „informație periodică”.

Unele dintre substantivele neutre au, pe lângă pluralul caracteristic neutrelor, și forma de plural masculin *cap* — **capi** „conducători”, *subiect* — **subiecți** „persoane anchetate pe teren, în anchete lingvistice, sociologice etc.”

„Nu se auzeau pe tot lungul drumului decât roatele trăsurii trecînd și copitele cailor lovînd pămîntul. O pace desăvîrșită se coborîse din înălțimile albastre ale cerului, iar natura, fecundată de razele soarelui, părea că se odihnește, frunzele porumbului, vii și tremurătoare, ca niște lame de oțel în zvon, acum se ofileau și începeau să se răsucescă.” DUILIU ZAMFIRESCU

Mai întîi, apare pluralul **roatele**. Cum am văzut, femininele au pluralul în **-e**: *casă* — **case**. În ceea ce privește substantivul **roată**, acesta are pluralul literar **roți**. Forma de plural **roate** este arhaică, ieșită din uz și se mai folosește doar pentru a crea sau a reda o anumită atmosferă sau în cîteva expresii: locuțiunea verbală **a băga bețe în roate** și locuțiunea adverbială **ca pe roate** din **a merge ca pe roate**.

În aceeași situație se află femininul **boală**, cu două forme de plural: **boli** și **boale**. În limba standard s-a fixat, de multă vreme, pluralul **boli**. **Boale** se mai păstrează în locuțiuni: **a băga în boale**, **a scoate din boale**, sau cu intenția stilistică.

Există în textul anterior, cîteva substantive care, dintr-un motiv sau altul, nu au forme de plural. Așa este substantivul **pămînt**, deoarece este nume de materie. Forma de plural, **pămînturi**, are întrebuintări speciale, folosindu-se pentru desemnarea unor sortimente de pămînt: *loess*, *argilă*, *cernoziom* etc.

În context poetic, **pămînturi** are alte semnificații:

„Dintre păsări călătoare, / Ce străbat pămînturile, / Cîte-o să le-nece oare, / Valurile, vînturile ?” MIHAI EMINESCU

Aici, **pămînturile** are sensul „continente”, eventual „țări”.

În legătură cu numărul, substantivele din textul semnat de D. Zamfirescu pun și alte probleme.

Substantivul **pace**, prin sensul său, nu are plural. Se creează uneori un plural **păci**, care nu este propriu-zis pluralul substantivului cu sens abstract *pace*, ci este pluralul pentru „situație de pace”: *În urma tratatelor de la Trianon, Versailles și Yalta, s-au pus bazele unor păci durabile*.

Substantivul **soare** nu are, de asemenea, plural. Se folosește uneori un plural **sori** pentru a denumi un anumit fenomen fizic: **doi sori**.

Substantivul **oțel**, nume de materie, nu are, de asemenea, plural decât într-o situație discutată mai înainte, cînd denumeste sortimente, **oțeluri**.

În ceea ce privește **porumb**, care apare și el în textul menționat, nume de materie, nu are niciodată plural.

„*Hora e în toi. Locul geme de oameni. Nucii de lângă șură țin umbră. Doar câteva pete de soare răzbesc printre raze gîdilînd fețele aprinse de veselie. Văzduhul așfîșă sîngele lumii. Peste Măgura-Cocorilor atîrnă soarele, îngălbenit de necaz că mai are o bucată bună pînă la asfințit.*” LIVIU REBREANU

Substantivele **horă**, **locul**, **umbră**, **necaz**, din textul de mai sus, au un comportament obișnuit în ceea ce privește numărul. Toate prezintă variație de număr: *horă* — pl. **hore**, *loc* — pl. **locuri**, *necaz* — pl. **necazuri**, *umbră* — pl. **umbre**, *șură* — pl. **șure**.

Cîteva substantive sînt folosite în text la plural: **nuci**, **pete**, **raze**, **fețele**.

Dintre celelalte substantive care apar, **oameni**, folosit la plural, constatăm că are o formă de plural neregulat: *om* — pl. **oameni**. Forma neregulată de plural moștenită astfel din latină este păstrată așa, deoarece substantivul are o circulație mare în limbă.

Mai există cîteva substantive cu forme de plural neregulate, adică formate de la altă rădăcină. Așa este substantivul *soră*, cu pluralul **surori**, formă moștenită din limba latină, păstrată astfel datorită aceleiași motiv întîlnit la **oameni**. Plural neregulat are și substantivul *noră*, cu pluralul **nurori**, care are aceeași explicație ca pluralul **surori**.

Substantivul **floricică**, are, de asemenea, plural neregulat — **floricile**, păstrat de la o veche formă de singular, *floricea*, cu formă regulată de plural, *floricea* — **floricile**. Astăzi, ca plural al substantivului **floricică**, **floricile** este neregulat.

Exact așa stau lucrurile și cu substantivele: **floricică** — **floricile**, **păsărică** — **păsărele**, **rîndunică** — **rîndunele**, **turturică** — **turturele**.

Pe lângă celelalte substantive, în textul anterior apare substantivul **veselie**, fără formă de plural deoarece substantivele abstracte nu au plural.

Nici substantivul **sîngele** din textul lui L. Rebreanu nu are plural datorită faptului că este nume de materie.

De asemenea, nu are formă de plural **Măgura-Cocorilor**, datorită faptului că este substantiv propriu.

Substantivele proprii nu au plural deoarece ele reprezintă denumirea unui obiect considerat unic.

Rarele forme de plural ale substantivelor proprii exprimă, atunci cînd apar, pluralul obiectelor. Astfel de forme de plural apar la numele de persoană: *cei doi Ioni*, *cele două Ancuțe*, poate, mai ales, la numele de familie **Ioneștii**, **Popeștii**, adică *cei din familia Ionescu*, respectiv, *Popescu*.

„Că nu știu cum îi zicea străzii unde stăteau Arnotenii nu trebuie să pară ciudat căci timp de o lună, cât am fost de la ei nelipsit, nu mi s-a întâmplat nici să intru, nici să ies decît prin fundul fără uluci al curții dinspre cheiul drept al Dimboviței.“ MATEIU CARAGIALE

Arnotenii din textul anterior, în fapt un plural format pentru numele de familie *Arnoteanu*, reprezintă, cum spuneam, pe membrii familiei Arnoteanu.

În limba română de azi întâlnim forme de plural ale substantivelor proprii care denumesc locul: **Bucureștii Noi**, unde substantivul este simțit ca un plural și articulat ca atare, **Bucureștii**, și, de aici, forme cazuale la plural, cum ar fi **Bucureștilor**.

Cu toate că există aceste forme, un lucru rămîne clar, că, în principiu, nu putem vorbi de o schimbare după număr a substantivelor proprii.

Substantivul **toi** din textul lui L. Rebreanu are un posibil plural **toiuri** „învălmășeli, cete“, care nu se folosește, însă, deoarece **toi** înseamnă „punct culminant“, iar punctul culminant este unul singur.

DETERMINAREA SUBSTANTIVULUI PRIN ARTICOL

Articolul apare în flexiunea substantivului ca un element de aceeași factură cu desinențele care exprimă numărul sau cazul. Spre deosebire de desinențe, articolul exprimă determinarea, adică acea calitate a obiectului care îi permite să fie individualizat.

Limba română are două serii de articole:

1. articole nehotărîte

singular:	NA	feminin o,	masculin un
	GD	unei	unui
plural:	NA	feminin niște,	masculin niște
	GD	unor	unor

Prin urmare, la plural se desființează diferența de gen, formele fiind **niște** și **unor** pentru toate genurile.

2. articole hotărîte

singular:	NA	feminin -a,	masculin -l
	GD	-i	-lui
plural:	NA	feminin -le,	masculin -i
	GD	-lor	-lor

Articolele hotărîte se atașează la sfîrșitul substantivului:

masculin singular:	NA	pomul	plural	pomii
	GD	pomului		pomilor

Articularea cu articol hotărît pune cîteva probleme de scriere a acestora: forma de plural masculin se scrie cu **doi i**: **pomii**, **stîlpîi**, iar cîteva substantive masculine articulate hotărît care conţin în radical un **i**, la care se adaugă desinenţa de plural **-i** şi apoi articolul hotărît, care are forma **-i**, se scriu cu **trei i**: *copi-i-i* — **copiîi**, *fi-i-i* — **fiîi**, *barcagi-i-i* — **barcagiîi** etc.

La feminine se scriu cu **doi i** formele de genitiv-dativ care au desinenţa **-i**, la care se adaugă apoi articolul hotărît **-i**: *cărţ-i-i* — **cărţîi**, *şcol-i-i* — **şcoliî**, *străz-i-i* — **străzii**.

Există trei situaţii de individualizare: 1. nedeterminare, cînd nu apare nici un fel de articol, **carte**; 2. determinare nehotărîtă, realizată prin însoţirea subiectului cu articol nehotărît, **o carte** şi 3. determinare hotărîtă, realizată prin articol hotărît, **cartea**.

Să urmărim diferenţa de determinare dintre: *Am primit veste*, nedeterminat — *Am primit o veste*, determinat nehotărît — *Am primit vestea*, determinat hotărît.

Faţă de înţelesul vag al lui **veste** din primul exemplu, cînd acesta se foloseşte nedeterminat, **o veste** din cel de-al doilea exemplu, are un plus de individualizare, însemnînd că a fost primită una din veştile care erau aşteptate şi cunoscute oarecum de colocutor. Ultimul exemplu, în care se foloseşte substantivul **vestea**, are gradul cel mai înalt de individualizare, realizat prin articolul hotărît **-a**.

În: *Am primit vestea*, folosirea articolului hotărît **-a** presupune cunoaşterea de către colocutor a acelei veşti.

Ca urmare, prin convenţie, vorbim de determinare \emptyset în *A cumpărat cărţi*, determinare de gradul I în *A cumpărat nişte cărţi* şi determinare de gradul al II-lea în *A cumpărat cărţile*.

„Dacă n-ar exista fericirea altora, nu ne-am sinchisi de nefericirea noastră. Amintirile, bombardate zilnic şi sistematic de către cea pe care am iubit-o altădată, sfîrşesc prin a se şterge. Dar apare regretul sfişietor cînd îi vezi pe alţii trăind în armonie şi sufletul parcă ni se zbate ca într-un sac tolstoian în care s-a vîrît Ivan Ilici înainte de a muri. Nu mai aveam familie, totul era pierdut pentru mine fiindcă bucuria de a avea copii e atît de indestructibil legată şi de mama care i-a făcut, încît vederea lor, a copiilor, devine intolerabilă prin gîndul eşecului de care ei îţi amintesc, prin inocenţa lor, mai rău decît prezenţa mamei, însuşi eşecul. Nu numai opera marilor oameni constituie pentru noi un stîlp de susţinere, ci şi întreaga lor viaţă, mai ales cînd această viaţă nu este fadă sau exemplară.” MARIN PREDA

Cîteva situaţii de determinare a substantivului sînt extrem de interesante în textul anterior.

Determinările de gradul al II-lea, cu articol hotărît, din **fericirea altora**, **nefericirea noastră**, **regretul sfişietor** sînt posibile datorită atributului care însoţeşte aceste substantive. Determinarea hotărîtă din **sufletul parcă ni se zbate** se datorează

funcției de subiect și apariției unui atribut **ni**, mai puțin evident decât în primele situații, deoarece însoțește verbul, ca majoritatea atributelor pronominale în dativ posesiv.

Determinarea de gradul I, cu articol nehotărît, din *opera marilor oameni constituie pentru noi un stilp de susținere*, deci **un stilp** este articulat nehotărît datorită funcției sintactice, aceea de element predicativ suplimentar.

Se știe că în limba română, numele predicativ se articulează nehotărît sau nu se articulează: *Ion este medic* sau *Ion este un medic bun*.

Elementul predicativ suplimentar, avînd aspecte comune cu numele predicativ, preia situația de determinare a acestuia: *Îl consider prieten; Îl consider un prieten bun*.

Funcția sintactică de element predicativ suplimentar dictează și situația de determinare din: *trăind în armonie*, care apare în textul anterior, unde **în armonie** conține substantivul **armonie** nearticulat, datorită faptului că este element predicativ suplimentar și, desigur, datorită prezenței prepoziției **în**. În: *Amintirile, bombardate zilnic... sfîrșesc prin a se șterge*, **amintirile**, articulat hotărît, cu determinare de gradul al II-lea, prezintă această situație din cauza funcției sintactice de subiect: **amintirile... sfîrșesc**.

În general, în limba română, subiectul are determinare de gradul al II-lea, fiind elementul de la care pornește comunicarea, bine cunoscut, deci determinat: *Studentii au venit din vacanță*, în care **studentii**, subiect, are determinare de gradul al II-lea. *Ziarele au știri importante*. De asemenea, **ziarele**, substantiv cu funcție de subiect, este determinat hotărît datorită acestei funcții.

Rareori, subiectul este nearticulat: *trec oameni*, în care **oameni**, deși este subiect, nu este determinat deoarece apare într-o situație neprecizată.

Cam aceeași este situația și în: *S-au instalat chioșcuri; Se vinde pîine*. Aici **chioșcuri** și **pîine**, deși sînt subiecte, sînt nedeterminate, apărînd într-o formulare vagă.

„Ploaia, pe care vîntul ne-o arunca în față, și suvoaiele, care acopereau strîmbul drum, nu ne îngăluiau...” ZAHARIA STANCU

Apar aici determinate de gradul al II-lea: **ploaia**, **vîntul**, **suvoaiele**, toate funcționînd ca subiecte.

O determinare de gradul al II-lea de un tip deosebit avem în cazul lui *strîmbul drum*, unde determinarea de gradul al II-lea a lui **drum** apare formal la adjectivul care îl determină, *strîmbul*.

În grupul format din substantiv precedat de adjectiv propriu-zis, articolul hotărît apare formal la adjectiv, dar apar-

ține substantivului: **interesanta lucrare**, formulare echivalentă cu **lucrarea interesantă**, conține substantivul *lucrare* a cărui articulare hotărâtă apare formal la adjectivul *interesanta*.

„... în loc să înștiințeze pe bunicii săi, cum socotise prezvitera, despre grabnica însănătoșire a măriei sale, ea se oprișe...” MIHAIL SADOVEANU

Și aici în *despre grabnica însănătoșire a măriei sale*, **însănătoșire** are articol hotărât ce apare, formal, la adjectivul **grabnica**.

În cazul adjectivului **întreg**, însoțind substantive masculine sau neutre avem de-a face cu o excepție în grupul format din substantiv precedat de adjectivul propriu-zis.

„De câte ori deschid porțile și intru în grădina-mi pare / Că mă cuprinde-o vrujă dulce și florile-mi dezmiardă ochii; / O fantezie uriașă le-a dat un strai la fiecare / Și fete nu-s pe-ntrez pământul să-mbrace mai frumoase rochii.” DIMITRIE ANGHEL

În grupul **pe-ntrez pământul**, format din substantivul **pământ** precedat de adjectivul **întreg**, care, în mod obișnuit, ar fi trebuit să fie articulat în forma *întregul*, apare articulat substantivul, în forma **pământul**, și nu adjectivul **întreg**, care nu preia articolul: **întreg pământul**.

În limba română actuală sînt posibile ambele variante de articulare: **întreg poporul**, dar și **întregul popor**.

Substantivul precedat de adjectivul pronominal nu se articulează: **acest copil**, **această faptă**, la GD: **acestui copil**, **acestei fapte**, **acestor fapte**.

Dacă adjectivul pronominal este plasat după substantiv, substantivul se articulează: **copilul acesta**, **fapta aceasta**.

Excepție de la regulă face adjectivul nehotărît **tot**, **toată**, care permite articularea substantivului: **toți oamenii**, **toată clasa**, **tuturor elevilor**.

„Ceea ce se întîmpla aici era altceva: o renaștere inconștientă și sălbatică a tuturor lucrurilor în care crezuse sau i se păruse că crede...” CEZAR PETRESCU

Spre deosebire de grupurile de genul: **acestor lucrări**, **căror lucrări**, cu substantivul nearticulat, în textul anterior apare **tuturor lucrărilor**, cu substantivul **lucrurilor** articulat hotărît, însoțit de adjectivul pronominal nehotărît **tuturor**.

CAZUL SUBSTANTIVULUI

În limba română există patru cazuri: **nominativ**, **acuzativ**, **genitiv**, **dativ**, la care se adaugă al cincilea, **vocativul**. Deși există patru, eventual cinci cazuri, formele cazuale sînt mai puține la număr.

Astfel, **nominativul** și **acuzativul** au aceeași formă, fiind întotdeauna omonime. Pe de altă parte, **genitivul** și **dativul** sînt și ele omonime.

În ceea ce privește **vocativul**, acesta are, uneori, formă proprie, iar alteori este omonim cu **nominativul**. Diferențele

de caz sînt mai numeroase decît formele deoarece se are în vedere întrebuințarea acestora.

Modificarea substantivului după caz se numește **declinare**.

În limba română există trei tipuri de declinare:

1. Declinarea nearticulată, în care substantivul nu este însoțit de articol, ci apar doar forme diferite de caz realizate cu ajutorul desinențelor:

Femininele

singular:	NA	—	<i>această casă, pădure</i>
	GD	—	<i>acestei case, păduri</i>
plural:	NA	—	<i>aceste case, păduri</i>
	GD	—	<i>acestor case, păduri</i>

Se observă că, în declinarea nearticulată a femininelor, forma de GD singular **case, păduri** este omonimă cu forma de NA plural **case, păduri**.

Fac excepție de la această regulă cîteva substantive care prezintă neregularități în formele cazuale. De exemplu **treabă**:

singular:	NA	—	<i>această treabă</i>
	GD	—	<i>acestei trebi</i>
plural:	NA	—	<i>aceste treburi</i>
	GD	—	<i>acestor treburi</i>

De reținut că în timp ce GD singular este **trebi**, NA plural are forma **treburi**.

O neregularitate în formele de caz prezintă și substantivul **dragoste**:

singular:	NA	<i>această dragoste</i>
	GD	<i>acestei dragoste</i>

Observăm omonimia formei de NA **dragoste** cu GD **dragoste**.

„În prietenia lor era ceva din legătura dintre un bărbat și o femeie la începutul fiecărei dragoste...” ALEXANDRU IVASIUC

În grupul **fiecărei dragoste**, forma de genitiv **dragoste** este omonimă cu forma de bază a substantivului NA **dragoste**.

2. Declinarea articulată nehotărît în care formele de bază rămîn cele din declinarea nearticulată, adăugîndu-se articolul nehotărît antepus care se declină:

		singular		plural
feminine:	NA	<i>o casă</i>	NA	<i>niște case</i>
	GD	<i>unei case</i>	GD	<i>unor case</i>
masculine:	NA	<i>un băiat</i>	NA	<i>niște băieți</i>
	GD	<i>unui băiat</i>	GD	<i>unor băieți</i>

5. Declinarea articulată hotărît porneşte de la formele nearticulate ale substantivului, la care se alipeşte articolul hotărît postpus, variabil după caz:

	singular		plural	
masculine:	NA	<i>băiatul</i>	NA	<i>băieţii</i>
	GD	<i>băiatului</i>	GD	<i>băieţilor</i>
feminine:	NA	<i>casa</i>	NA	<i>casele</i>
	GD	<i>casei</i>	GD	<i>caselor</i>

Şi la această declinare apar unele neregularităţi.

De exemplu: substantivele feminine cu terminaţia **-ie** au forma de GD singular articulat construită din forma de NA, la care se adaugă articolul hotărît **-i**. Aşa sînt substantive ca: **administraţie, ocazie, organizaţie, cotizaţie**.

Se declină articulat hotărît:

singular: NA	<i>ocazia</i>	plural: NA	<i>ocaziile</i>
GD	<i>ocaziei</i>	GD	<i>ocaziilor</i>

Prin urmare, la GD singular, faţă de forma articulată nehotărît **unei ocazii**, GD articulat hotărît nu este *ocazii*, forma care ar fi trebuit să rezulte, ci **ocaziei**, adică format *ocazie-i*. La fel **administraţie-i, administraţiei, organizaţie-i, organizaţiei**.

Cazul vocativ exprimă adresarea, uneori cu formă proprie: *fetiţo!*, *băiete!*, *fiule!*, *Amicuşo!*, iar alteori cu o formă de nominativ folosit ca adresare:

„Tu nu eşti frumoasă, Marta, însă capul tău cel blond / Cînd se lasă cu dulceaţă peste pieptu-ţi ce suspină, / Tu îmi pari a fi un înger ce se plînge pe-o ruină / ... Şterge-ţi ochii, blondă Marta, ochi-ţi negri, două stele, / Mari, profunzi ca veşnicia şi ca sufletu-ţi senin.” MIHAI EMINESCU

Adresarea se face aici la vocativ, dar cu o formă identică cu nominativul, **Marta!**

„Ba, vere Dumitre, le-am luat noi în tranşee, că, de nu luptam, nu era nici pămînt, nici rost.” EUGEN LOVINESCU

Există aici două forme specifice de vocativ: **vere**, forma de vocativ a lui **văr**, şi **Dumitre**, vocativul substantivului propriu *Dumitru*.

Limba română are şi procedee analitice de exprimare a raporturilor de caz prin construcţii cu prepoziţie: genitivul se exprimă printr-o formă de acuzativ însoţită de prepoziţia **a**: *atitudinea a mulţi colegi*, unde **a colegi** este echivalentul genitivului *colegilor*; dativul se exprimă printr-o formă de acuzativ a substantivului, însoţită de prepoziţia **la**: *le-au dat*

bomboane la trei copii, unde la... copii este echivalent cu dativul sintetic copiilor.

„Apoi, noi ne ducem, mai dăm ceva nutreț la vite, mai schimbăm o vorbă...”
ZAHARIA STANCU

La vite este formă de dativ analitic pentru vitelor.

„Ascultă, rogu-te, bine, dragă chera Marghioalo, să nu care cumva să aflu că ai spus la vreun vecin ori la altcineva câte le aflași acum de la mine, că vezi dumneata !” ION LUCA CARAGIALE

Apare și aici o formă de dativ analitic la... vecin, echivalentă cu dativul sintetic vecinului.

FUNCȚII SINTACTICE ÎN GRUPUL NOMINAL

Substantivul are ca determinant esențial atributul, cu numeroase forme de exprimare:

„Finașul, seră imensă de flori, sub clopotul cerului sprijinit de orizont, așteaptă coasa. Sub atingerea fină a unei ușoare și eterne adieri, simțită numai de ele, florile se clatină încet pe tulpinile lor subțiri și înalte.” GARABET IBRAILEANU

Primul grup nominal are ca centru substantivul **finașul** cu determinantul **seră imensă de flori**.

În acest grup nominal primul determinant este articolul hotărît enclitic **-l**, după care urmează apozitia dezvoltată **seră imensă de flori**, în care propriu-zis determinant pentru **finașul** este **seră**, apozitie substantivală.

Al doilea grup nominal din textul anterior este **seră imensă de flori**, unde substantivul centru al grupului **seră**, are ca determinanți: **imensă**, atribut adjectival și **de flori**, atribut substantival prepozițional.

Al treilea grup nominal: **sub atingerea fină a unei ușoare și eterne adieri**, în care substantivul centru al grupului, **atingerea**, are un prim determinant articolul hotărît **-a**, apoi **fină**, atribut adjectival și **a... adieri**, atribut substantival genitival.

În chiar interiorul grupului nominal anterior se mai constituie un grup nominal, **a unei ușoare și eterne adieri**, în care centrul grupului, substantivul în genitiv, **adieri** are determinanții coordonați, **eterne** și **ușoare**, atribute adjectivale și articolul nehotărît (**a**) **unei**.

În sfârșit, un ultim grup nominal din textul anterior este: **pe tulpinile lor subțiri și înalte**, unde centrul grupului nominal, **tulpinile**, are ca determinanți articolul hotărît **-le**, prepoziția

pe, *lor*, atribut pronominal genitival și *subțiri* și *înalte*, attribute adjectivale coordonate între ele.

„Eduard întinse *mîna* albă și *mătăsoasă* *cunoștințelor*, *trecu prin fața oglinzii*, unde își *privi trăsăturile* armonioase, *ochii ușor obosiți*, *buzele ușor disprețuitoare*, *părul albit* la *tîmple*, și, *după ce lacheul înzorzonat îi pusese pe umeri pelerina*, *coborî agale printre luminile strălucitoare*, *treptele* de marmură ale clubului. *În stradă îl aștepta Pinsky*, prietenul fidel din tinerețe.” ANTON HOLBAN

Se poate observa că, în textul anterior, se succed mereu grupuri nominale, dintre care: *mîna albă și mătăsoasă*, avînd ca centru al grupului nominal, substantivul *mîna*, cu trei determinanți: articolul hotărît *-a* și attributele adjectivale *albă* și *mătăsoasă*; *trăsăturile* armonioase, cu determinantul articol hotărît *-le* și atributul adjectival *armonioase*; *părul albit* la *tîmple*, în care grupul nominal propriu-zis este numai *părul albit*, substantivul centru al grupului nominal, *părul* avînd ca determinant articolul hotărît *-l* și atributul adjectival *albit*; *treptele* de marmură ale clubului, cu substantivul centru al grupului, *treptele* avînd mai mulți determinanți: *-le*, articolul hotărît, *de marmură*, atribut substantival prepozițional, și *ale clubului*, atribut substantival genitival, în care intră și *ale*, articol hotărît genitival, determinant al substantivului *treptele*; *prietenul fidel din tinerețe*, substantivul centru, *prietenul*, are trei determinanți: *-l*, articol hotărît, *fidel*, atribut adjectival, și *din tinerețe*, atribut substantival prepozițional, cu forma unui complement circumstanțial de timp.

Se observă că în limba română actuală se produc treceri ale unor determinanți din grupul verbal în grupul nominal:

„*regel vorbea despre profundul simbol al uciderii sfinxului de către Oedip*...”
ALEXANDRU IVASIUC

În grupul nominal *al uciderii sfinxului de către Oedip*, se constituie un determinant, *de către Oedip*, care, determinînd substantivul centru, *uciderii*, este atribut, are însă forma unui complement de agent, *de către Oedip*.

„...o roagă deci ca primind avansul pe arenda anului viitor, să menționeze...” LIVIU REBREANU

Grupul nominal *avansul pe arenda anului viitor* cuprinde, în fapt, două grupuri nominale, constituite în jurul substantivelor *avansul* și apoi *arenda*. Interesează în mod deosebit determinantul atribut substantival prepozițional, *pe arenda*, avînd forma unui complement indirect.

„E toleranță pentru că e vagă, aburoasă, expresie de sentimente negative, construcție pe nimic altceva decît pe subiectivitate bolnavă.” ALEXANDRU IVASIUC

Apare grupul nominal **construcție** *pe nimic altceva decât pe subiectivitate*, grupat în jurul substantivului centru al grupului, **construcție**, cu determinanți avînd forma unor complemente: *pe nimic*, atribut pronominal prepozițional, cu formă de complement indirect, *decît pe subiectivitate*, atribut substantival prepozițional, avînd forma unui complement de excepție.

„...exprimîndu-și încrederea în fidelitatea ei îi înmîină un caiet cu consemnul...” GEORGE CĂLINESCU

În grupul nominal **încrederea în fidelitatea ei**, determinantul prepozițional **în fidelitatea** este atribut cu forma unui complement indirect:

Și în versuri:

„Din viața acestor oameni, / Lipsesc mai multe secții, / Iar altele cum ar fi, / Bunăstarea materială, fericirea și norocul / În istorie / Sînt slab reprezentate / Nu întâlnești nici o monedă / Pentru că, neexistînd aur și argint / Tăranii și-au gravat anual chipul / Pe boabe de grîu, de mei, de porumb / Care nu ni s-au păstrat.” MARIN SORESCU

Primul grup nominal, **nici o monedă**, cuprinde determinantul **nici o**, atribut adjectival, adjectiv pronominal negativ. Cel de-al doilea grup nominal, *pe boabe de grîu, de mei, de porumb*, construit în jurul centrului **boabe**, cuprinde ca determinanți prepozițiile *pe și de mei, de grîu, de porumb*, toate atribute substantivale prepoziționale.

„Portugalia mai are cîteva colonii și, în pofida mersului general al istoriei, vrea să le păstreze cu orice preț, deși atîtea mari puteri coloniale, a căror forță și glorie stăteau în faptul că sînt mari puteri coloniale, au fost nevoite să lase libere țări cu sute de milioane de locuitori iar altele doar cu cîteva sute de mii, mici petice de pămînt îndreptățite la o istorie proprie.” GEO BOGZA

Reținem grupurile nominale: **țări cu cîteva sute de milioane de locuitori, altele...**, **mici petice de pămînt**. Primul determinant al substantivului centru, **țări**, este *cu sute*, atribut substantival prepozițional; urmează determinantul *petice*, atribut substantival apozitional pe lîngă **altele**. Acest tip de atribut, apozitia, se constituie, desigur, pe lîngă substantive și pronume, cum este cazul aici.

„Doctorul Munteanu a chemat chelnerul și a plătit, fără să-mi arunce mîcar o privire, avînd aerul că plătește fiindcă ignoră prezența mea, fapt care, în loc să mă supere...” MARIN PREDĂ

Aici, substantivul **fapt** este apozitia pe lîngă propozițiile: *...că plătește fiindcă ignoră prezența mea*.

La fel în versurile:

„Pe-nărăgostit femeia-l umilește / Scria cîndva Petrarca-ntr-o canțonă / Tot așteptînd de la a lui madonă, un zîmbet / Semn că Laura-l iubește...” GEORGE MACOVESCU

Semn este apozitie pe *lingă un zîmbet*.

Apoziția este o specie de atribut substantival care fixează printr-o altă exprimare ceea ce s-a afirmat anterior.

Atributului din propoziție îi corespunde, în frază, propoziția atributivă.

Forma obișnuită de atributivă este introdusă prin pronumele relative **care, ce**:

„Lui Bobby, care, conjurat să nu... atingă, îi scosese dintr-o cutie un semn de mătase, pe care era ajurat cuvîntul Jim, îi trase o palmă, după care izbucni pe dată în plîns.” GEORGE CĂLINESCU

Există în text două atributive: 1. **care, conjurat... îi scosese dintr-o cutie un semn de mătase**, determinînd substantivul propriu **Bobby**, este introdusă prin pronumele relativ **care** și 2. **pe care era ajurat cuvîntul Jim**, față de substantivul **semn**, introdusă prin pronumele relativ **care**, însoțit de prepoziția **pe**.

Propozițiile atributive sînt introduse și prin adverbele relative: **unde, cum, cînd**:

„În ziua cînd a fost convocat la Siguranță, Tudorel chemă misterios pe Pica...” GEORGE CĂLINESCU

Propoziția *cînd a fost convocat la Siguranță* este atributivă față de substantivul **ziua** și este introdusă prin adverbul relativ **cînd**, structură posibilă mai ales pe lingă substantive care prin sensul lor indică timpul: **ziua cînd, timpul cînd, momentul cînd, ora cînd** etc.

Conjunțiile subordonatoare pot introduce, de asemenea, propoziția atributivă:

„Se stabilise o comunicare mută, rapidă și eficientă de natură să simplifice relațiile fără a suprima doza necesară de ceremonie.” DUMITRU POPESCU

Propoziția *să simplifice relațiile fără a suprima doza necesară de ceremonie* este atributivă față de substantivul **natură**, introdusă prin conjuncția subordonatoare **să**.

Mai pot introduce atributive conjuncțiile **că, dacă** și conjuncția compusă **ca... să**, în structuri de tipul celor următoare:

Părerea că e păcălit nu l-a părăsit încă, cu atributiva **că e păcălit** pe lingă substantivul **părerea**.

Anunțul dacă apare curînd a fost reținut de redacție, cu atributiva **dacă apare curînd**, introdusă prin conjuncția subordonatoare **dacă**.

Propunerea ca voi să plecați a fost făcută de mulți, cu propoziția atributivă **ca voi să plecați**, introdusă prin conjuncția subordonatoare compusă **ca... să**.

NUMERALUL ȘI DETERMINANȚII SĂI

Numeralul exprimă ideea de număr, indicînd numărul obiectelor, distribuția acestora sau ordinea obiectelor prin numărare.

CATEGORII DE NUMERALE

Numeralul cardinal propriu-zis exprimă cifrele începînd cu **unu**; pînă la infinit.

Seria numeralului cardinal propriu-zis este foarte largă și cuprinde numere simple: **unu, doi, trei, patru... zece... o sută... o mie... un milion** și numere compuse formate din două numere cardinale legate prin prepoziția **spre**: **unsprezece, doisprezece, ..., șaisprezece**, sau din două numere cardinale dintre care unul este numeralul **zece**, cu forma de plural **zeci: douăzeci, treizeci, cincizeci** etc.

După acest ultim model, se realizează compunerea a două numere legate prin conjuncția **și**: **douăzecișunu, treizecișcinci** etc.

Numeralul distributiv are o formă compusă prin alăturarea adverbului distributiv **cîte** la numeralul cardinal propriu-zis: **cîte unu, cîte doi, cîte trei** etc.

Numeralul multiplicativ are aspectul unui participiu în care intră un numeral cardinal propriu-zis precedat de prefixul **în-** (**im-**): **îndoit, întreit, împătrit, însutit, înmîlit**.

Numeralul colectiv este format prin compunere cu **tus-**: **tustrei, feminin tustrele, tuspătru** etc. sau cu adverbul **cîteși-** și numeralul cardinal: **cîteșitrei, cîteșipătru** etc.

Numeralul colectiv are formă proprie pentru **doi**: **amîndoi**, feminin **amîndouă**, cu forma de GD — **amînduror**.

Numeralul fracționar, cum arată și numele, exprimă o fracție. Are forma unui substantiv derivat cu sufixul **-ime**, de la numeralul cardinal propriu-zis: **o doime, o treime, o pătrime** etc.

În matematică se folosesc și alte construcții cu valoare de numere fracționare, corespunzătoare fracțiilor: **trei pe patru, șapte pe zece** etc.

În limba vorbită apar mai ales locuțiuni adverbiale formate cu substantivul **parte** și un numeral cardinal: **a doua parte, a treia parte** etc.

Numeralul adverbial este realizat prin compunere, alăturîndu-se prepoziția **de**, numeralului cardinal propriu-zis și substantivul **ori**: **de două ori, de trei ori** etc. Corespunzător lui **unu**, numeralul adverbial are forma **o dată**.

Numeralul ordinal exprimă ordinea obiectelor prin numărare. Se formează prin derivare de la numeralul cardinal propriu-zis cu *-lea* pentru masculine: *doilea, treilea* etc. și *-a* pentru feminine: *doua, treia, patra* etc., la care se adaugă articolul *a, al*: *al doilea, a doua, al treilea, a treia*, etc. Pentru **unu**, numeralul ordinal are forma **întii**.

Forma feminină articulată, **întia**, se folosește numai înaintea substantivului: *întia zi, întia întrevvedere*. Folosit după substantiv, numeralul ordinal are forma **întii**: *seria întii, clasa întii* etc.

VALORILE NUMERALULUI

Numeralul nu este propriu-zis o parte de vorbire independentă, ci ia, în funcție de context, valoarea altor părți de vorbire.

Cu valoare de substantiv: *doi au plecat*, în care **doi**, funcționând ca subiect, se folosește, de pildă, în locul substantivului **oamenii**: *Oamenii au plecat*.

Doi studenți întârzie, în care **doi** se folosește ca adjectiv pe lângă substantivul *studenți*.

Cu valoare de adverb: *N-au rezolvat situația, unu, pentru că nu vor, doi, pentru că nu sînt posibilități*, unde atît **unu**, cît și **doi** au valoare adverbială.

„Abu-Hasan, care nu bănuia că soarta îi școsese înainte un oaspete așa de înalt, se purta cu califul de parcă ar fi fost deopotrivă amîndoi.” ION LUCA CARAGIALE

Amîndoi, numeralul colectiv din textul anterior, este folosit cu valoare substantivală.

„Dar fiindcă mi-au ieșit pînă acum înainte încă doi spîni și cu tine al treilea, apoi îmi vin e să cred că¹ ista-i fara spînilor și n-am încotro...” ION CREANGĂ

Apar aici două valori ale numeralului: **doi spîni**, unde numeralul cardinal propriu-zis **doi** are valoare adjectivală, și **al treilea** numeral ordinal cu valoare substantivală, îndeplinind funcția de subiect.

„Și care dintre ei are îndrăzneală mare și noroc și mai mare, umblînd pe acolo, găsește din întâmplare, cite o piatră de acestea, picată de pe cerb cînd se scutură el la șapte ani o dată și apoi acelui om nu-i trebuie altă negustorie mai bună.” ION CREANGĂ

Întîlnim în acest text aproape toate categoriile de numere: **cite o piatră**, unde **cite o** este numeral distributiv folosit cu valoare adjectivală, *la șapte ani*, în care numeralul cardinal propriu-zis **șapte** are valoare adjectivală, **o dată**, numeral adverbial, desigur, folosit ca adverb.

„Cei trei Gînji s-au însurat acum două săptămîni.” ZAHARIA STANCU

Avem **cei trei Gînji** cu adjectivul numeral **trei** la care s-a adăugat articolul demonstrativ **cei** și **două săptămîni**, în care numeralul cardinal propriu-zis, **două**, este adjectiv numeral pe lîngă *săptămîni*.

În general, articolul demonstrativ **cel, cea, cei, cele**, favorizează modificarea numeralului după caz:

„... însemna că trebuia să li se facă celor **trei** pe plac pînă la capăt, să nu se mai atingă nimeni de ei...” MARIN PREDĂ

În *să li se facă celor **trei** pe plac*, în care **celor trei** este numeral cardinal propriu-zis cu valoare substantivală, în cazul dativ, realizat formal prin flexiunea articolului demonstrativ, **celor**.

În același mod, cu ajutorul articolului demonstrativ, se exprimă și cazul genitiv:

„Faetonul alerga. Se vedea după picioarele celor **doisprezece** români *înhamăți*, șase de o parte și șase de alta, de-a lîngul oîștei...” ZAHARIA STANCU

În *picioarele celor **doisprezece** români*, **celor doisprezece** este numeralul cardinal propriu-zis cu valoare adjectivală în cazul genitiv, realizînd flexiunea substantivului *români*.

În lipsa articolului demonstrativ, numeralul exprimă cazul în mod analitic, cu prepoziție:

„Dacă ți priveai nițeluş și de le luai seama, vedeai că la doi dintre Gînji se clîntăneau dinții în gură.” ZAHARIA STANCU

Aici în: **la doi dintre Gînji, la doi**, numeral cardinal propriu-zis cu valoare substantivală, este în cazul dativ, exprimat analitic prin însoțirea cu prepoziția *la*.

Aceeași posibilitate de exprimare a cazului o au și alte categorii de numere:

„Mai înainte, dacă aveam timp, colindam balurile. Ne plăcea la amîndoi să dansăm...” ZAHARIA STANCU

Numeralul colectiv **amîndoi**, în text însoțit de prepoziția *la*, exprimă cazul dativ: **la amîndoi**, care poate să apară și în forma sintetică: **amîndurora**, față de predicatul *plăcea*.

În general, are valoare adjectivală, deci este adjectiv numeral, numeralul cardinal propriu-zis din seria pînă la **douăzeci**, deoarece de la **douăzeci** în sus, în grupul format cu substantivul, numeralul se leagă de substantiv cu ajutorul prepoziției *de*, ceea ce nu mai permite interpretarea acestuia ca adjectiv. În: *Au plecat zece copii*, **zece** este numeral adjectiv pe lîngă *copii*, dar în: *Au plecat douăzeci de copii*, raportul logic se inversează,

douăzeci fiind subiect, numeral cardinal cu valoare substantivală, iar *de copii*, atributul acestuia:

„Deși mânia sa i-a învâțat pe toți care se ridică sub aripa mării sale să deosebească ce-i plăcere de ce-i istorie, se pare că în tinerețel acesta nou de douăzeci de ani singele e mai aprig decât în tinerețel de altădată.” MIHAIL SADOVEANU

În *tinerețel de douăzeci de ani*, numeralul cardinal propriu-zis **douăzeci** este legat prin prepoziția **de** de substantivul *tinerețel*, numeralul avînd valoare substantivală. Dacă numeralul era *pînă la douăzeci*, atunci nu se mai lega de substantiv cu ajutorul prepoziției *de*, și ar fi avut valoare adjectivală.

„Sînt exact treizeci de ani de cînd am început să port un jurnal, pe care l-am continuat neîntrerupt pînă de curînd.” SEXTIL PUȘCARIU

În construcția *sînt treizeci de ani* **ani** este subiect din punct de vedere logic, dar, din punct de vedere gramatical, datorită prepoziției **de**, se produce o inversare a raportului: subiectul este **treizeci**, numeral cardinal cu valoare substantivală, în timp ce *ani*, însoțit de prepoziție, este atributul prepozițional *de ani* al subiectului **treizeci**.

„Într-un palat, la miezul nopții, apar stafiile. Paznicul le urmărește. În întîia cameră nu este nici un duh, nici într-a doua și nici în următoarele.” SEXTIL PUȘCARIU

Analizînd construcția în *întîia cameră*, reținem: **întîia**, numeral ordinal, avînd rol de numeral adjectiv pe lângă substantivul **cameră**, iar în *nici într-a doua* numeralul ordinal **a doua**, care, fiind însoțit de prepoziție, are valoare substantivală și este echivalentul substantivului **cameră** de la care preia funcția de complement circumstanțial de loc.

„Pe prispa primăriei, trei Gînji se învoiseră să păzească intrarea, un Gînj, același care locuia chiar peste drum de primărie, bănuî că ne-o fi ajuns și pe noi foamea.” ZAHARIA STANCU

Este de remarcat, în textul anterior, apariția formei **un** pe lângă *Gînj*, în care **un** este numeral adjectiv. Forma **un** prezintă fenomenul de omonimie:

- a) articol nehotărît: *am văzut un om, am căutat un caiet.*
- b) numeral adjectiv: *n-am decât un caiet, cînd un ar putea forma serie cu doi, trei etc.*
- c) adjectiv nehotărît: *un copil zicea una, altul zicea alta, în care un este adjectiv nehotărît deoarece se află în opoziție cu altul, pronume nehotărît.*

În textul anterior, apare **un Gînj**, față de *trei Gînji*, prin urmare **un** este adjectiv numeral.

„*Stătu un moment la îndoială dacă trebuie să-i spună lui Silvestru de rostul banilor sau nu era mai bine să înțeleagă ceea ce era firesc : că banii îi fuseseră dăruși lui, evitând darea în vileag a gestului față de mătuși.*” GEORGE CALINESCU

În: *stătu un moment la îndoială*, un, care ar putea să creeze serie cu *două, trei* este adjectiv numeral.

Exact aceeași omonimie o prezintă și o, care este articol nehotărît, adjectiv numeral și adjectiv pronominal nehotărît, după situație:

„...și asta, *cît îi de blindă și de blajină, tot are o coastă de drac închisă care trebuie scoasă numaidecît...*” ION LUCA CARAGIALE

În construcția: *Are o coastă de drac închisă*, o în opoziție cu *două, trei*, este adjectiv numeral.

Și în versurile:

„*Toate muzeele se tem de mine / Fiindcă de cîte ori stau o zi întreagă / În fața unui tablou / A doua zi se anunță / Disparația tabloului.*” MARIN SORESCU

În: *O zi întreagă*, o este adjectiv numeral.

DETERMINANȚII NUMERALULUI

„*Cum vedea un străin, ăl dintii care-i ieșea înainte, măcar de orice teapă ar fi fost, îl poștea politicos să-i facă cînste a veni să cîneze și să petreacă noaptea aceea acasă la dînsul.*” ION LUCA CARAGIALE

În textul anterior, ăl *dintii* este numeral ordinal, în fapt numeralul ordinal *dintii* însoțit de articolul demonstrativ cel cu forma populară ăl, cu valoare substantivală, lucru demonstrat de faptul că *dintii*, fiind substantiv, are ca determinant propoziția atributivă *care-i ieșea înainte*.

„*Îmi vorbea cu însuflețire despre „micul Paris”, în care s-a întors după douăzeci de ani, dîndu-și întîlnire cu foștii colegi și cîntînd cu ei...*” SEXTIL PUȘCARIU

În: *s-a întors după douăzeci de ani* numeralul cardinal propriu-zis *douăzeci*, însoțit de prepoziția *după*, are atributul substantival prepozițional *de ani*, căci numeralul, funcționînd ca substantiv, are determinanți de același tip cu substantivul.

„*Mă gîndeam la multele mii de suflete ce se adăposteau sub aceste acoperișuri.*” SEXTIL PUȘCARIU

Multele mii de suflete este un grup nominal alcătuit în jurul numeralului cardinal substantiv *mii*. Comportamentul acestui numeral este tipic substantival, lucru care reiese din mai

multe aspecte: mai întâi, **mii** are formă de plural ca orice substantiv, deși, în principiu, la numeral nu funcționează categoria gramaticală a numărului deoarece numeralul exprimă numărul prin el însuși. În al doilea rând, în grupul nominal anterior apare determinantul adjectival *multele*, care conține articolul hotărât *-le*, articolul aparținând, în fapt, substantivului numeral **mii**. De asemenea **mii**, centru al grupului nominal, are și atributul substantival prepozițional *de suflete*.

ADJECTIVUL ȘI DETERMINANȚII SĂI

Adjectivul exprimă calitatea unui obiect. **Noua casă frumoasă clădită pe strada noastră este atrăgătoare.** Față de substantivul *casă* apar câteva adjective care exprimă calitatea obiectului denumit: **noua, frumoasă, clădită**, determinând direct substantivul *casă* și **atrăgătoare**, determinând substantivul *casă* prin intermediul verbului copulativ *este*.

CATEGORII DE ADJECTIVE

Făcînd parte din sfera numelui, adjectivele se schimbă după gen, număr și caz, ca și substantivul, cu o diferență importantă la gen. Astfel, genul la substantiv nu este propriu-zis categorie gramaticală, deoarece substantivele de genuri diferite sînt cîvinte aparte. *Elevă* nu este o formă gramaticală a substantivului *elev*, ci a unui alt cuvînt; la fel *nepotă* este alt cuvînt față de *nepot*.

La adjectiv, formele de gen aparțin aceluiași cuvînt: **albă** este o formă a adjectivului **alb, frumoasă**, o formă a lui **frumos**. De aceea, se consideră că în flexiunea adjectivului, genul se exprimă prin forme flexionare diferite, la fel ca și numărul și cazul.

Din punct de vedere gramatical, adjectivele sînt:

1. **variable**, care se schimbă după număr și gen: **alb, roșu, frumos, viteaz** etc.

2. **invariable**, care nu se schimbă nici după număr și nici după gen: **atare, cumsecade, ferice**, și nume de culori: **gri, maro, banan, vernil** etc. Puține la număr, acestea din urmă, ca și altele, sînt neologice.

Majoritatea adjectivelor sînt variabile după gen: **frumos-frumoasă, galben-galbenă, negru-neagră, roșu-roșie**, și după număr: **frumos-frumoși, neagră-negre, viteaz-viteji**.

Gramatica tradițională clasifică adjectivele variabile în două categorii:

a) variabile cu două terminații: **frumos**, masculin și neutru singular, **frumoasă**, feminin singular; **vechi**, masculin și neutru singular, **veche**, feminin singular; **muncitor**, masculin singular și **muncitoare**, feminin singular.

b) variabile cu o terminație: **dulce**, singular la toate genurile, **dulci**, plural la toate genurile, **mare**, singular la toate genurile, **mari**, plural la toate genurile.

Se constată că în grupa adjectivelor de la a) și b) intră totuși adjective cu situații diferite: **frumos** care are patru forme flexionare: **frumos**, masculin și neutru singular, **frumoasă**, feminin singular, **frumoși**, masculin și neutru plural, **frumoase**, feminin plural, în timp ce **vechi** are numai două forme flexionare: **vechi**, masculin și neutru singular, **veche**, feminin singular, **vechi**, plural la toate genurile, deci un număr total de două forme, iar **nou** având formele: **nou**, masculin și neutru singular, **nouă**, feminin singular, **noi**, plural la toate genurile, are deci trei forme flexionare.

În consecință, vom avea în vedere clasificarea adjectivelor după numărul total de forme:

1. variabile cu patru forme: **frumos**, **frumoasă**, **frumoși**, **frumoase**; **albastru**, **albastră**, **albaștri**, **albastre**; **viteaz**, **vitează**, **viteji**, **viteze** și altele.

2. variabile cu trei forme: **adînc**, **adîncă**, **adînci**; **vechi**, **veche**, **vechi**; **silitor**, **silitoare**, **silitori**; **roșu**, **roșie**, **roșii** etc.

3. variabile cu două forme: **dulce**, **dulci**; **mare**, **mari**; **tare**, **tari** etc.

„Casa învățătorului este cea dinții, tăiată adînc în coasta unei coline, încinsă cu un pridvor, cu ușa spre uliță și cu două ferestre, care se uită tocmai în inima satului cercetătoare și dojenitoare. Pe prichiciul pridvorului, în dreptul ușii, unde se spală dimineața învățătorul, iar după amiaza, cînd a isprăvit treburile casei, doamna Herdelea, străjuiește o ulcică verzuie de lăt. În ogradă, între doi meri tineri e veșnic întinsă frînghia, pe care acumă atîrnă niște cămăși femeiești de stambă, iar în umbra cămășilor, în nisipul fierbinte se scaldă cîteva găini păzite de un cocoș cu creasta însingerată!” LIVIU REBREANU

În textul anterior apar cîteva adjective provenite din verbe la participiu: **tăiată**, **încinsă**, **întinsă**, **păzite**, **însingerată**. Adjectivele provenite din participiu sînt întotdeauna variabile cu patru forme: **întins**, **întinsă**, **întinși**, **întinse** etc.

Adjectivul **tînăr** din textul anterior este, de asemenea, variabil cu patru forme flexionare: **tînăr**, **tînără**, **tineri**, **tinere**.

Adjectivul **femeiești** este variabil cu trei forme flexionare: **femeiesc**, **femeiască**, **femeiești**, la plural nefăcînd diferență de gen. La fel toate adjectivele în **-esc**.

Adjectivul **fierbinte** este variabil cu două forme flexionare: **fierbinte**, singular la toate genurile, **fierbinți**, plural la toate genurile.

Adjectivul **verzuie** singular feminin și **verzui** plural la toate genurile. Avînd forma *verzui* pentru masculin singular, dar și pentru plural, apare o omonimie care reduce formele flexionare la două.

Adjectivul **cercetătoare** este variabil cu trei forme: **cercetător**, masculin și neutru singular, **cercetători**, masculin plural și **cercetătoare**, feminin singular și plural și neutru plural.

La fel **dojenitoare** cu un număr total de trei forme: **dojenitor** singular masculin și neutru, **dojenitori**, masculin plural și **dojenitoare**, feminin singular și plural.

Apar, astfel, în textul anterior, aproape toate categoriile de adjective stabilite mai sus.

GRADELE DE COMPARAȚIE ALE ADJECTIVULUI

Calitatea este comparabilă și, ca urmare, în flexiunea adjectivului există grade de comparație: pozitiv, comparativ de egalitate și de inegalitate, superlativul absolut și relativ.

Pozitivul este forma de bază a adjectivului, în raport cu care se stabilesc gradele de comparație: **bun, rău, frumos, urît, cînstit, necînstit** etc.

Comparativul este forma pe care o ia adjectivul pentru a arăta că o calitate este într-un grad mai înalt sau mai puțin înalt decît cel obișnuit, sau în același grad în care este o altă calitate.

Există două forme de comparativ:

1. de egalitate, exprimat cu ajutorul adverbelor **tot așa de, tot atît de, la fel de, deopotrivă de**: *tot așa de frumos, deopotrivă de interesant, la fel de bun* etc.

2. de inegalitate:

a) *de superioritate*, format cu ajutorul adverbului **mai**: **mai viteaz, mai interesant, mai bun, mai frumos** etc.

b) *de inferioritate*, format cu ajutorul adverbului **mai puțin**: **mai puțin frumos, mai puțin interesant** etc.

Superlativul indică existența unei calități într-un grad înalt:

1. **superlativul absolut** este format cu ajutorul adverbelor **foarte, uneori prea**: *foarte frumos, foarte interesant, prea frumos, prea bun* etc.

2. **superlativul relativ** (de superioritate sau inferioritate) este format, în funcție de gen, cu **cel mai**, masculin

și neutru, și cea mai, feminin: cel mai bun — cel mai puțin bun, cel mai iubit — cel mai puțin iubit, cea mai frumoasă — cea mai puțin frumoasă etc.

Se mai folosesc în exprimarea superlativului absolut unele mijloace lexicale cum ar fi adverbele cu prepoziții **grozav de, nemaipomenit de, neînchipuit de, extrem de** etc.: **extrem de interesant, nespus de frumos** etc.

Citeva substantive indică, de asemenea, existența unei calități în grad foarte înalt: **foc, tun, pușcă: frumoasă foc, înghețat tun, legat cobză, gol pușcă** etc.

„Avea idei cu nemiluita și le proclama peste tot cu glas subțire, de scapet.”
ZAHARIA STANCU

Aici, cu **nemiluita** este echivalentul adjectivului **mult** la gradul superlativ absolut.

„Cea mai adâncă impresie mi-a lăsat-o o artistă nouă, care, atât de tîndră, n-a putut-o cunoaște pe Leonora Duse, deși are multă afinitate cu marea tragediantă italiană.” SEXTIL PUȘCARIU

În cea mai adâncă *impresie*, cea mai adâncă este forma de superlativ relativ a adjectivului **adînc**.

„Ca și cum ar fi un revers al celor mai cutezătoare vîrfuri, replică orgolioasei lor fișniri spre zenit, pentru a întregi ordinea naturii, prezintă chiar într-un atît de haotic univers, o depresiune abruptă, o sincopă a geologiei, un pat de mare, din care s-au întors agale se cască numai decît în partea răsăriteană a acestor creste.” GEO BOGZA

Marea majoritate a adjectivelor este la gradul pozitiv doar unul singur la superlativ relativ **celor mai cutezătoare**.

Și alte grade de comparație:

„Iată cum se face că în albumul meu de instantanee cele mai puțin numeroase sînt din Roma iar cele ce s-au întipărit pe retina memoriei nu sînt tablourile...” SEXTIL PUȘCARIU

Cele mai puțin numeroase este o formă de superlativ relativ de inferioritate.

„Fiind mai puțin vechi stîlp al tîrgului decît domnul primar și necunoscînd sucelele lumii în care trăia, nici pe departe, nu luă aminte la aceste simptome de popularitate născută din senin...” CEZAR PETRESCU

În mai puțin vechi *stîlp al tîrgului*, mai puțin vechi este forma de comparativ de inferioritate a adjectivului **vechi**.

„Enache Ștefănescu-Mazilu l-a luat sub ocrotirea lui, ocrotire foarte mănoasă fiindcă-l aducea înaintea biroului de stejar.” CEZAR PETRESCU

Foarte mănoasă reprezintă, superlativul absolut al adjectivului **mănos**.

„Din cînd în cînd îmi plăcea să apuc prin străzi mie necunoscute, unde mă vor duce explorările mele, părți interesante cu case foarte vechi și străzi înguste ca în cele mai multe orașe din Germania.” SEXTIL PUȘCARIU

Există, în textul anterior, două forme de grade de comparație: **foarte vechi**, superlativul absolut al adjectivului **vechi**, și **cele mai multe**, superlativ relativ al adjectivului **mult**.

Ca echivalent al adjectivului se folosesc grupuri numite locuțiuni adjectivale cum ar fi: **de seamă** cu sensul „important”, **de-o seamă**, avînd sensul „egal”, **de ispravă** cu sensul „vrednic”, **de aur** cu sensul „prețios”, **de pe urmă** cu sensul „ultim”, **fel de fel (de)** cu sensul „felurit, divers”, **cît toate zilele** cu sensul „urias” și multe altele.

Constatăm că locuțiunile adjectivale au un comportament gramatical identic cu adjectivul în ceea ce privește gradele de comparație: **om foarte de ispravă**, **omul cel mai de seamă** și altele:

„Care dintre voi se simte destoinic a împărăți peste o țară așa de mare și de bogată ca aceea are voie din partea mea să se ducă ca să împlinească voința cea mai de pe urmă a moșului vostru.” ION CREANGĂ

Locuțiunea adjectivală **de pe urmă** este folosită, în textul anterior, la gradul superlativ relativ: **cea mai de pe urmă**.

„Oroș și cel mai în vîrstă dintre Ginji se aflau înduntru.” ZAHARIA STANCU

Locuțiunea adjectivală **în vîrstă** este folosită la superlativ relativ: **cel mai în vîrstă**.

Marea majoritate a adjectivelor din limba română au grade de comparație. Există însă unele adjective care, prin conținutul pe care îl exprimă, și anume o calitate în grad înalt, nu permit grade de comparație: **principal**, **senzațional**, **absolut**, la care se adaugă adjectivele împrumutate din latină cu forma unui superlativ absolut: **optim**, **minim**, **maxim**, **rarisim**, **proxim** care nu permit grade de comparație.

SCRIEREA FORMELOR ADJECTIVALE

Adjectivul **roșu** are forme neregulate de gen și de număr care pun și unele probleme de ortografie. Față de forma masculină de singular, **roșu**, forma feminină de singular este **roșie**, iar forma de plural, pentru ambele genuri, este **roșii**, scris cu doi i, deoarece primul i face parte din rădăcină, iar cel de-al doilea i marchează pluralul.

„Coboram foarte posomorît șoseaua pînă la halta de cărămizi roșii, unde trenul mă purta spre tumultuoasa capitală, poate întorceam prea des privirea

spre ogoarele de porumb, revărsate în coasta dealurilor, spre valea răsfirată între sălcii și plopi." CEZAR PETRESCU

Prin urmare, **cărămizi roșii**, cu forma de plural scrisă cu doi **i**.

În **spre tumultuoasa capitală**, adjectivul **tumultuoasă**, formă de feminin articulat a adjectivului **tumultuos** se scrie cu această formă, având în vedere că la substantivul **tumult** se adaugă sufixul **-uos**. Ca urmare, formele adjectivelor de acest tip vor fi: **respectuos** de la **respect**, **merituos** de la **merit** etc.

Probleme de scriere există și la scrierea formelor adjectivului **complex**:

„Se pare că începem să înțelegem că expresia „om simplu” ascunde o nejustificată condescendență, că toți oamenii sînt complecși, că adîncurile psihologice pot apărea cu pregnanță la iveală, fiind, se pare, colective, tocmai la cei care sînt mai puțin detașați de problemele mari.” ALEXANDRU IVASIUC

Ca urmare, formele adjectivului **complex** sînt: **complexă**, forma de feminin singular, **complexe**, forma de feminin plural; toate formele citate pînă acum se scriu cu **x**, dar la masculin plural forma este **complecși**, în care **x** devine **çș**, deci: **oamenî complecși**.

La fel au forme cu grupul consonantic **çș** la masculin plural adjectivele **fix** și **perplex**, deci **ficși** și **perplecși**:

„O găsise în cameră cu gura deschisă, cu ochii ficși și, cînd o atinsese, simțise că e rece și își dădea seama că e caraghios să înceapă să țipe...” ANTON HOLBAN

Și aici, **ochii ficși**, cu forma de masculin plural a adjectivului **fix**, conținînd grupului consonantic **çș**.

GRUPUL ADJECTIVAL

„Măruntă și ușurică, smerită și umblînd ca dusă pe sfoară, totdeauna aspră la vorbă și la căutătură, dar blindă și duioasă la fire, Persida și-o reamintea, o vedea în gîndul ei, o auzea ca-n aievea zicînd...” ION SLAVICI

Grupul adjectival are ca centru un adjectiv căruia îi sînt subordonați ceilalți termeni ai enunțului: **aspră la vorbă și la căutătură**; în care adjectivul **aspră** este centru al grupului, iar **la vorbă, la căutătură**, complemente indirecte, subordonate adjectivului **aspră** și coordonate între ele. Al doilea grup adjectival din textul anterior, este **blindă și duioasă la fire**, în care adjectivele centru, **blindă și duioasă**, are ca determinant complementul indirect cu nuanță de relație, **la fire**.

„Clar gîndită, obscur resimțită, operația vă avea o precizie inginerască.” ALEXANDRU IVASIUC

Există, în textul anterior, două grupuri adjectivale: *clar gîndită* și *obscur resimțită*, cu o structură identică, ambele adjective centru, *gîndită* și *resimțită*, au ca determinant un complement de mod, respectiv *clar* și *obscur*.

„Se uită lung și aproape înfricoșat la omulețul cît un pumn, cu ochii închiși din pricina luminii.” LIVIU REBREANU

Grupul adjectival din textul anterior, avînd ca centru adjectivul *închiși*, are ca determinant grupul *din pricina luminii*, complement circumstanțial de cauză.

„... în ogradă, între doi meri tineri, e veșnic întinsă frînghia pe care acumă atîrnă două cămăși femeiești de stambă...” LIVIU REBREANU

Grupul adjectival *veșnic întinsă* are ca determinant al adjectivului centru, *întinsă*, complementul circumstanțial de timp, *veșnic*.

„...dacă nu se întîmpla ce s-a întîmplat, poate nu-mi scotea norocul în oale un strîin așa de prețios ca dumneata...” ION LUCA CARAGIALE

Un grup adjectival cu altă structură *asa de prețios*, în care adjectivul centru *prețios* are complementul circumstanțial de mod *asa de*. Grupul format din adverb și prepoziție, *asa de*, nu trebuie confundat cu adverbele însoțite de prepoziție *tot așa de*, *tot atît de*, *la fel de*, care exprimă un element morfologic, comparativul de egalitate al adjectivului. *Așa de*, de același tip ca *atît de*, *destul de*, *suficient de*, *cît de*, *oricît de*, însoțind adjective, sînt componente ale grupului adjectival, fiind, față de adjectiv, complemente de mod, prin urmare avînd statut sintactic.

„Viața mea fusese, în prima ei parte, destul de plină toată de cîmpuri și de ape, de crînguri și de păduri, de mirosul aspru al pămîntului...” ZAHARIA STANCU

În grupul adjectival mai amplu: *destul de plină de cîmpuri și de ape, de crînguri și de păduri, de mirosul aspru al pămîntului*, față de adjectivul centru, *plină*, apar determinanții de tip complement indirect *de cîmpuri, de ape, de crînguri, de păduri, de mirosul* și determinantul *destul de*, complement circumstanțial de mod.

Este de remarcă că în limba română actuală, *destul de* este folosit greșit ca un element de formare a superlativului cînd se spune, în convorbirea cu un om de știință, de pildă: *activitatea dumneavoastră, este destul de cunoscută*, calificîndu-se astfel o activitate meritorie, excepțională. În fapt, *destul de* nu exprimă calitatea în gradul cel mai înalt și nu ar trebui folosit pentru formarea superlativului.

„Înfelesei deci că alții fuseseră și mai elocvenți în apărarea lor decît mine.” MARIN PREDĂ

Grupul adjectival **mai elocvenți** în *apărarea lor decît mine* conține complementul indirect în *apărarea*, dependent de adjectivul centru **mai elocvenți**, și, deoarece centrul grupului este la comparativ de superioritate, în grupul adjectival intră și complementul de mod comparativ de inegalitate, **decît mine**.

„Sînt cărți... și cărți, unele **destinate** pieirii căci nu-s lumină din lumina umanității...” MIHAIL SADOVEANU

Grupul adjectival **destinate** *pieirii* cuprinde determinantul complement indirect în dativ, *pieirii*, față de adjectivul centru al grupului, **destinate**.

„Ochii, **inecați** în osînză obrazului *puhav*, *abia își clipeau pleoapele*.” ZAHARIA STANCU

Grupul adjectival **inecați** în *osînză obrazului*, avînd ca centru adjectivul **inecați**, cuprinde complementul circumstanțial de loc în *osînză*.

Grupul adjectival poate avea ca determinanți și propoziții subordonate:

„*Cam în același timp reapăru și Tudorel, care, așezîndu-se într-o zi la masă cu un aer bine dispus, care însă izgoni dispoziția lui Ioanide, părea hotărît să pună lucrurile la punct, convins că a se lăsa furat de gînduri înseamnă să-și neglijeze tocmai preocupările lui cele mai importante...*” GEORGE CĂLINESCU

Există în textul de mai sus cîteva grupuri adjectivale: *bine dispus*, în care adjectivul centru al grupului are complementul circumstanțial de mod *bine*, grupul adjectival în care centrul grupului este adjectivul **hotărît** determinat de propoziția completivă indirectă *să pună lucrurile la punct*, apoi grupul adjectival cu centrul **convins** determinat de propoziția completivă indirectă, *că a se lăsa furat de gînduri înseamnă*, și, în sfîrșit, în cadrul acestei propoziții, ultimul grup adjectival, în care centrul este adjectivul **furat**, avînd complementul de agent *de gînduri*.

După cum se vede, în grupul adjectival apare o mare varietate de funcții sintactice, în marea lor majoritate la fel cu cele din grupul verbal. Fenomenul este firîesc, avînd în vedere că multe dintre adjective au proveniență verbală, sînt participii care, prin conversiune, au devenit adjective.

Specifică grupului adjectival este propoziția de mod de subliniere care accentuează calitatea exprimată de adjectiv, tratată și în capitolul privind circumstanțiala modală.

„...lupului îi sfîrșia gîtlejul de flămînd ce era...” ION CREANGĂ

Propoziția *ce era*, subliniind calitatea exprimată de adjectivul **flămînd**, ar putea fi numită modală propriu-zisă de subliniere:

„Afară de scrinteala cu Măriuca, alta nu i se vădise și eu unul m-am îndoit și de aceea, fiindcă, să fi fost cu totul sinceră, ascuns cum era la fire, n-ar fi dat-o în vileag și apoi l-ar fi supus la altfel de jerife decît trufandalele și mîscalii...”
ION LUCA CARAGIALE

Propoziția *cum era* subliniază calitatea exprimată de adjectivul **ascuns** și este circumstanțială de mod de subliniere.

PRONUMELE ȘI DETERMINANȚII SĂI

Pronumele ține locul unui nume, în fapt, al unui substantiv și deci al obiectului denumit de acesta. **Oamenii de la țară au început recoltarea**, în care substantivul **oamenii** poate fi înlocuit cu un pronume: **cei de la țară au început recoltarea**, în care pronumele **cei** ține locul substantivului **oameni**, preluînd și atributul acestuia *de la țară*.

CATEGORII DE PRONUME

Realizînd înlocuirea substantivului, pronumele este o parte de vorbire abstractă. Simultan cu înlocuirea, însă, pronumele dezvoltă sensuri secundare, specific pronominale. În funcție de aceste sensuri dezvoltate de pronume, deosebim nouă categorii de pronume:

Pronumele personal ține locul numelui unui obiect fără a avea sens secundar. În: *Maria și Ion s-au întors de curînd grupul Maria și Ion* poate fi înlocuit prin pronumele personal **ei**: *Ei s-au întors de curînd*.

Numindu-se personal, s-ar putea crede că acest pronume înlocuiește numai persoane, dar, în fapt, înlocuiește orice obiect, ființă sau lucru.

„El mă dusesse la biserică în brațe și popa, la botez, se întîmplase să aibă **mir** neînceput și cu el, ou cel dintîi, mă unsese pe frunte.” D. R. POPESCU

Se observă, în textul anterior, că pronumele personal **el**, în grupul *cu el*, înlocuiește substantivul **mir**.

Pronumele demonstrativ înlocuiește obiectul adăugînd un sens secundar privitor la distanța la care se află obiectul. În *Ion și Maria s-au întors de curînd* există patru posibilități de înlocuire a grupului format din substantive, prin pronume demonstrativ. Prima înlocuire: **Aceștia s-au întors de**

curînd, în care **aceștia**, pronume demonstrativ, înlocuiește grupul adăugînd și sensul că obiectele se găsesc la o distanță mică. A doua înlocuire: **Aceia s-au întors de curînd**, în care pronumele demonstrativ **acea**, înlocuind grupul, adaugă și sensul de distanță mare. A treia înlocuire: **Aceiași s-au întors de curînd**, în care pronumele demonstrativ **aceiași**, realizînd înlocuirea adaugă ideea de identitate a obiectului, **aceiași**, adică cei pe care îi știm și care au mai făcut acțiunea. A patra înlocuire: **Ceilalți s-au întors de curînd**, în care pronumele demonstrativ **ceilalți** realizează înlocuirea, dar adaugă și ideea de diferențiere, **ceilalți** însemnînd că nu sînt cei pe care îi știm, ci, dimpotrivă, alții, diferiți.

În consecință, în cadrul pronumelui demonstrativ vom deosebi patru categorii de pronume:

a) pronume demonstrativ de apropiere: **acesta, aceasta, aceștia, acestea**;

b) pronume demonstrativ de depărtare: **acela, aceea, aceia, acelea**;

c) pronume demonstrativ de identitate: **același, aceeași, aceiași, aceleași**;

d) pronume demonstrativ de diferențiere: **celălalt, cealaltă, ceilalți, celelalte**.

Pronumele de politețe. În vorbirea cu persoanele sau despre persoanele care impun respect se folosește *pronumele de politețe*. Prin aceste pronume politețea poate fi accentuată sau atenuată:

a) Politețea accentuată se exprimă prin: persoana a II-a, **dumneavoastră**, fără diferență de gen; persoana a III-a masculin **dumnealui** și feminin **dumneaei**.

b) Politețea atenuată se exprimă numai prin: persoana a II-a, **NA dumneata**, și GD **dumitale**, fără diferență de gen.

„De cînd ai plecat dumneata, m-am culcat eu aici, c-a vrut să se culce ofițerul care a venit în locul dumitale...” LIVIU REBREANU

Apar în acest text forma de **NA dumneata** și de **GD dumitale**, ambele exprimînd politețea atenuată.

O formă regională, moldovenească, de politețe atenuată, extinsă mult în limba actuală este **NA mata** și **GD matală**. Forma **matală** se folosește și la **NA**.

„Să știi matală că mă întorc mîni cu marfa pe care am s-o cumpăr.” MIHAIL SADOVEANU

Pronumele nehotărit înlocuiește obiectul adăugînd un sens vag, nedefinit. În **Ion și Maria s-au întors de curînd** avem posibilitatea unei înlocuiri de genul: **Alții s-au întors de curînd**, în care pronumele **alții** realizează înlocuirea, dar adau-

gă sensul de nehotărît. Alte pronume de acest tip: **unul, altul, cineva, ceva, fiecare, oricare.**

Pronumele negativ realizează înlocuirea, dar exclude subiectul, îl neagă. Putem avea astfel o înlocuire de genul: *Nici unii nu s-au întors de curînd* sau *Nimeni nu s-a întors de curînd*, în care **nici unii, nimeni** exclud și înlocuiesc subiectul, **Ion și Maria.**

Pronumele posesiv realizează înlocuirea obiectului adăugînd ideea că vorbitorul este posesorul acestui obiect (sau obiecte) Astfel în: *Ai mei s-au întors de curînd*, **ai mei** realizează înlocuirea lui **Ion și Maria**, adăugînd ideea de posesie.

Pronumele interogativ înlocuiește obiectul adăugînd sensul de interogație. De pildă în *Cine s-a întors de curînd?* substantivele **Ion și Maria** sînt înlocuite prin pronumele **cine**, care adaugă un sens interogativ, față de care **Ion și Maria** ar fi răspunsul la întrebare. Astfel de pronume pot fi: **cine? ce? cîți? cite?** etc.

Pronumele relativ este reprezentat de pronumele **cine, ce**, care, preluînd funcția de conjuncție subordonatoare pierde calitatea interogativă, devenind relativ. În *Nu știu cine s-a întors de curînd*, pronumele relativ **cine** adaugă funcția relativă, aceea de conjuncție subordonatoare și exprimă relația, adică legătura sintactică.

Avînd în vedere situația din limba română actuală, înglobăm între pronumele relative forma compusă **ceea ce**, comportîndu-se ca o unitate indivizibilă, fapt demonstrat de două aspecte:

În primul rînd grupul nu poate fi separat:

„Ceea ce e penibil este că un om ca Ladima poate să scrie unei astfel de femei...” CAMIL PETRESCU

În textul de mai sus, propoziția **ceea ce e penibil** este introdusă prin pronumele relativ compus **ceea ce**, care nu poate fi dislocat în pronumele demonstrativ **ceea**, și pronumele relativ **ce**.

În al doilea rînd, **ceea ce** are independență deoarece n-ar putea avea atribut propriu.

Altfel stau lucrurile, adică invers, în grupuri ca **cel ce, cei ce, cele ce, celor ce, celei ce**. În aceste grupări pronumele demonstrativ **cel, cele, cei** etc. are independență deoarece se poate separa de pronumele relativ **ce**, iar pe de altă parte, pronumele demonstrativ poate avea atribut propriu:

Cei ce au venit sînt cam obosiți. Mai întii, aici putem avea un enunț **cei sînt obosiți** și un al doilea enunț **ce au venit**. Iar în primul enunț putem introduce un atribut al pronumelui demonstrativ **cei**: *cei din curte ce au venit sînt obosiți*.

În consecință, vom considera că există un singur pronume relativ compus, **ceea ce**, iar grupările **cel ce**, **cele ce**, **cei ce** etc. le vom separa, pronumele relativ **ce** introducând o atributivă pe lângă pronumele demonstrativ:

„Cei ce n-au copii nu știu ce-i necazul și de aceea se crede...” ION CREANGĂ

Considerăm propoziția **cei nu știu** cu atributiva **ce n-au copii**.

Și, în sfârșit o ultimă formă de pronume.

Pronumele reflexiv este reprezentat de pronumele **se**. În **Ion și Maria se cunoșteau de multă vreme**, substantivele proprii **Ion și Maria** sînt înlocuite prin pronumele **se**, folosit față de verbul **cunoșteau** (**se cunoșteau**), pronumele **se** fiind reflexul celui ce face acțiunea și avînd și funcție de complement direct.

Conchidem, prin urmare, că există nouă categorii de pronume:

1. Pronumele personal: **eu, tu, noi, voi, el, ea, ei, ele** și alte forme asupra cărora vom reveni;

2. Pronumele reflexiv: **și, își, pe sine, se**;

3. Pronumele demonstrativ: **acesta, aceasta, acela, aceea, același, aceeași, celălalt, cealaltă** etc.;

4. Pronumele de politețe: **dumneata, dumneavoastră, dumnealui, dumneaei, mata**.

5. Pronumele posesiv: **al meu, al tău, al nostru, al vostru**;

6. Pronumele nehotărît: **ceva, cineva, unul, altul, oricare, fiecare** și altele;

7. Pronumele negativ: **nici unul, nici una, nimeni, nimic**;

8. Pronumele interogativ: **cine, care, ce, cît, cîtă, cîți, cîte**;

9. Pronumele relativ: **cine, care, ce, cît cîtă, cîți, cîte și ceea ce**.

Marea majoritate a formelor pronumelui relativ sînt aceleași cu ale pronumelui interogativ. Diferența dintre ele este doar de întrebuintare. De aceea, în gramaticile limbii române, aceste două ultime categorii de pronume figurează împreună în formula pronume relativ-interogativ.

La aceste categorii de pronume, care înlocuiesc substantive și, uneori, un alt pronume, se mai adaugă așa-numitele pronume **propoziționale**, care înlocuiesc propoziții și chiar fraze:

„Scutură din șervet fărîmăturile de cozonac, primite cu un imn de aclamații pe trei glasuri de către cei mai strașnici claponi ai județului și aceasta îi face o deosebită plăcere.” CEZAR PETRESCU

În textul anterior, pronumele demonstrativ **aceasta** înlocuiește tot ceea ce s-a pus anterior: *Scutură.....*

„Însărcinarea asta îi plăcea, nici vorbă, fiindcă i se părea că-l înalță deasupra tuturor, dar acum însă văzînd că flăcăii țin totuși partea lui Ion; se simțea umilit, mai ales că asta venea după ce aflase că Ion umbla serios după Ana.”
LIVIU REBREANU

De astă dată pronumele **asta** este propozițional, înlocuind ceea ce se spusese anterior: *însărcinarea.....*

PRONUME ȘI ADJECTIVE PRONOMINALE

Înlocuind substantivul, pronumele trece de la valoarea pronominală la valoarea adjectivală. Devin adjective pronominale următoarele categorii de pronume:

În *cartea acestuia*, **acestuia** este pronume demonstrativ în genitiv, dar în *cartea aceasta*, **aceasta** este adjectiv pronominal demonstrativ.

„Cucoanele arată biletele dumnealor explicînd domnului conductor de ce nu poate Goe să facă același lucru: fiindcă biletul era în panglica pălăriei și, dacă a zburat pălăria, firește că a zburat cu panglică și cu bilet cu tot.” ION LUCA CARAGIALE

În acest text pronumele demonstrativ de identitate **același**, își schimbă valoarea gramaticală, devenind adjectiv demonstrativ de identitate și se comportă ca orice adjectiv, adică realizînd acordul cu substantivul însoțit, *lucru*.

Suferă conversiunea, devenind adjective, formele pronumelui posesiv, **meu, tău, său, nostru, vostru**, folosite fără articolul posesiv, **al, a, ai, ale**. Trecerea la adjective pronominale posesive se observă atunci cînd însoțesc substantive de genuri și numere diferite:

*Băiatul meu
Băieții mei*

*Casa mea
Casele mele*

Se observă că pronumele posesiv a luat forme diferite: **meu, mei, mea, mele**, în funcție de caracteristicile gramaticale ale substantivului.

Dintre pronumele relative, **cine** nu are niciodată valoare adjectivală. **Care** și **ce** își schimbă, însă, valoarea gramaticală, devenind adjective pronominale: **care cărți, ce oameni** etc.

„Gîndindu-se ce ar zice unii oameni, așlînd ce idei trec prin mintea sa, Ioanide rise aproape deschis de unul singur...” GEORGE CĂLINESCU

În *ce ar zice unii oameni*, **ce** își păstrează valoarea pronominală, pe când **ce** din *ce idei* este adjectiv pronominal relativ pe lângă substantivul *idei*.

Ca interogative, **care** și **ce**, au, de asemenea, valoare adjectivală. În: *Care studenți au întârziat?* *Ce activități preferați?* atît **care** cît și **ce** au valoarea unor adjective pronominale interogative, **care** pe lângă substantivul *studenți* și **ce** pe lângă substantivul *activități*.

Echivalentă cu adjectivul interogativ **ce** se folosește locuțiunea adjectivală **ce fel de**, se pare, unica în limba română:

„*Ce fel de împrejurări au fost acelea care au silit pe privighetoare să cînte așa iar pe cîrstei bunoară să hîrîie ca un ceasornic de buzunar cînd îl întorci?*”
I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

În *ce fel de împrejurări*, **ce fel de**, locuțiunea adjectivală interogativă, funcționează ca atribut pe lângă substantivul *împrejurări*.

Devin adjective pronominale cîteva pronume nehotărîte: **altul**, cu formele adjectivale **alt**, **altă**, **alți**, **alte**; **unul**, cu formele adjectivale: **un**, **o**, **unii**, **unele**; **vreunul**, cu formele adjectivale **vreun**, **vreo**; tot cu formele **tot**, **toată**, **toți**, **toate**, **cutare**, **fiecare**, **oricare**, **orice**.

Devine adjectiv pronominal pronumele negativ **nici unul** în formele speciale ale adjectivului pronominal negativ: **nici un**, **nici o**.

„*Nu e nici un mormînt destul de bine închis ca să nu pătrundă într-însul blăstămîl și nici unul destul de adînc pînă la care să nu se coboare recunoștința.*”
NICOLAE IORGA

Avem deci aici **nici un mormînt**, în care **nici un**, repetat în forma **nici unul**, adjectiv pronominal negativ, este atribut pe lângă substantivul *mormînt*.

„*Nu stătea nici o clipă cu o doamnă a cărei privire luneca rece într-o parte sau cu vreo domnișoară pe al cărei chip orgoliul era mai puternic decît dorința de a plăcea.*” MARIN PREDA

Apar, în textul anterior, adjectivul negativ **nici o**, în **nici o clipă**, și adjectivul nehotărît **vreo** în *cu vreo domnișoară*, **vreo** fiind forma specifică de adjectiv pronominal nehotărît, feminin a pronumelui nehotărît **vreunul**, **vreuna**.

Fac excepție cele compuse cu **cine**, deoarece **cine** neavînd valoare adjectivală, prin urmare, **nici oricine** nu are această valoare.

Dintre pronumele nehotărîte, **niscaiva** are ambele valori. În *Te-a anunțat niscaiva?* **niscaiva**, subiect, este pronume nehotărît, dar în *Ai niscaiva vești de acasă?* **niscaiva** este adjectiv pronominal nehotărît pe lângă substantivul *vești*.

Este numai adjectiv, adjectivul pronominal nehotărît, omonim cu articolul nehotărît **niște**: **niște ouă**, **niște făină**, **niște unt**, **niște icre**, **niște zahăr**. Niște nu are niciodată întrebuintare pronominală.

Așa-numitul pronume de întărire este, în fapt, numai adjectiv pronominal de întărire. În limba actuală, valoarea pronominală a acestuia a dispărut, iar forma este folosită numai ca adjectiv pronominal de întărire, pe lângă substantive comune și proprii sau pronume: **Ion însuși**, **ea însăși** etc.

Formele corecte ale adjectivului pronominal de întărire sînt variabile în funcție de gen, număr, persoană și caz.

			masculin	feminin
persoana I	singular		însuși	însămi
	plural		însine	îsene
persoana a II-a	singular		însuți	însăți
	plural		însivă	înevă
persoana a III-a	singular		însuși	însăși
	plural		însiși	îneseși

Cîteva forme corecte de caz:

GD — persoana I sing. fem.	însemi
DG — persoana a II-a sing. fem.	ție înseți
DG — persoana a III-a sing. fem.	îneseși
Dativ — persoana a II-a plural fem.	vouă însevă
plural masc.	vouă înșivă

„Dintr-odată dispăru din el orice urmă de brutalitate. Cu nespusă gingășie luă din mîinile băiatului cartonașele și le numără el însuși unul cîte unul pe îndelete. În tot acest timp Boier Bordea tăcu, fața sa însă exprima bucurie...”
ZAHARIA STANCU

Există, în textul anterior, cîteva adjective pronominale **orice**, adjectiv pronominal nehotărît pe lângă substantivul *urmă*, **însuși**, adjectiv pronominal de întărire pe lângă pronumele *el*, **tot** adjectiv pronominal nehotărît pe lângă substantivul *timp*, **acest**, adjectiv pronominal demonstrativ de apropiere pe lângă substantivul *timp* și **sa**, adjectiv pronominal posesiv pe lângă substantivul *fața*.

Și acum un text care cuprinde și alte adjective pronominale:

„Ca și cum fiecare om din sat ar sta pe holda sa, se știe întotdeauna care iugăr al cui e și cum îl cheamă, că toate fișile de pămînt au nume, ca și ființele vii.” TITUS POPOVICI

Fiecare este adjectiv pronominal nehotărît pe lângă substantivul *om*, **sa** este adjectivul pronominal posesiv pe lângă substantivul *holda*, **care** este adjectiv pronominal relativ, deter-

minind substantivul *îngăr*, toate, adjectiv pronominal nehotărît față de substantivul *fișiile*.

Să vedem care este situația în versurile:

„Cîți cai trag de viață ? / Cîți cai trag de moarte ? / Aceste două rugînte
emisfere / În Magdeburg...” MARIN SORESCU

Cîți *cai* repetat în două versuri, cuprinde adjectivul interogativ **cîți**, ca apoi să apară adjectivul pronominal demonstrativ de apropiere, **aceste**, pe lângă substantivul *emisfere*.

La categoriile de pronume prezentate mai sus, am putea adăuga o categorie cu un statut precizat diferit în gramaticile limbii române. Este vorba de formele pe care gramaticile tradiționale le înglobează în categoria articolelor genitivale: **al**, **a**, **ai**, **ale**.

În esență, acestea funcționează în limba română așa cum s-a fixat în gramatici, ca articole hotărîte:

În *Casa cea nouă a vecinului este de vânzare*, s-ar părea că substantivul *casa* are mai multe articole: **-a**, articolul hotărît în poziție enclitică, **cea**, articol demonstrativ, și **a**, articol genitiv, înlocuind substantivul *casa* determinat prin atributul *vecinului*, care se află la distanță. Se creează astfel ceea ce gramaticile tradiționale numesc **c u m u l d e a r t i c o l e**.

În aceeași situație, **a** poate fi interpretat ca pronume înlocuind substantivul *casa*, adică **a** ar fi echivalentul unui pronume demonstrativ **aceea**. Interpretarea formelor **al**, **a**, **ai**, **ale** ca **p r o n u m e s e m i i n d e p e n d e n t e**, cum au fost numite în lucrări moderne de gramatică românească, prezintă un avantaj pentru sintaxă, statutul pronominal explicînd perfect unele situații prezentate în **s i n t a x ă** ca excepții.

De pildă în: *Cărțile sînt ale colegului*, **ale colegului** are funcție de nume predicativ, deși este în genitiv, constituind o excepție față de cazul numelui predicativ. Dacă acceptăm pronumele demonstrativ semiindependent, atunci numele predicativ este **ale**, pronume semiindependent, feminin, plural, nominativ, la fel cu substantivul *cărțile* pe care îl înlocuiește. Fiind semiindependent, el are ca determinant obligatoriu substantivul în genitiv, **colegului**.

Operînd cu pronumele semiindependent **al**, **a**, **ai**, **ale**, formularea *Ai casei au plecat la munte* nu mai apare ca excepție de la regula potrivit căreia cazul subiectului este nominativul. Dacă **ai** este pronume semiindependent atunci el este subiect avînd ca determinant obligatoriu atributul în genitiv, *casei*.

„După porunca de acasă, la care se adăuga acum și a domniei, Ionuț trebuia să se întoarcă chiar în acea zi, vineri, la hergheliile mării sale.” MIHAIL SADOVEANU

În construcția *la care se adăuga acum și a domniei, a domniei* este subiect, exprimat prin pronumele demonstrativ semiindependent, **a**, în cazul nominativ, însoțit de determinantul obligatoriu, atributul în genitiv, **domniei**.

Că **al, a, ai, ale** sînt pronume demonstrative semiindependente se poate dovedi și prin analiza sintactică a versurilor următoare:

„Aici expodatele cele mai numeroase / Sînt bordeiele / De la munca pămîntului / Țăranii intrau direct în pămînt, / Să se odihnească. / Din loc în loc între bordeie / Sînt intercalate răscoalele : / **A lui Doja, a lui Horia, Cloșca și / Crișan, a lui Tudor** / Construite de data asta la suprafață / Cu un uimitor simț al simetriei / Arhitectonice.” MARIN SORESCU

Confruntînd această poezie cu varianta tradusă în limba italiană, într-o ediție bilingvă a poeziilor lui Marin Sorescu, observăm că toate grupările construite cu **al, a, ai, ale** sînt traduse în italiană prin pronume demonstrativ:

„Sono intercalate le rivolte : / *Quella di Doja, quella di Horia, Cloșca / e Crișan, quella di Tudor.*”

Poate fi acesta un argument în acceptarea unui *pronume demonstrativ semiindependent*.

A lui Doja, tradus prin *quella di Doja* în care pronumele semiindependent **a** are corespondentul demonstrativ italian *quella*. La fel, **a lui Horia** este tradus prin *quella di Horia*, cu pronumele demonstrativ *quella* pentru pronumele semiindependent **a** etc.

FLEXIUNEA PRONOMINALĂ

Spre deosebire, de nume, care se modifică după număr, gen și caz pronumele se modifică și după persoană.

Persoana nu apare în flexiunea tuturor pronumelor. Au persoană următoarele categorii de pronume: pronumele personal, reflexiv, posesiv și adjectivul pronominal de întărire.

P r o n u m e l e p e r s o n a l se modifică, pentru a exprima diverse raporturi gramaticale, în funcție de persoană, număr, caz și, parțial, gen.

După persoană, la nominativ, pronumele personal are formele:

Persoana I	eu, noi
Persoana a II-a	tu, voi
Persoana a III-a	el, ea — ei, ele

Diferența de gen nu apare la persoanele I și a II-a, acestea fiind persoanele prezente și în cazul cărora nu e necesară preci-

zarea genului. Genul este categorie gramaticală, în flexiunea pronominală, numai la persoana a III-a: **el-ea, ei-ele.**

Categoria gramaticală a numărului se manifestă specific la pronumele personal. Astfel, forma de persoana I plural, **noi**, nu este propriu-zis pluralul lui **eu**, deoarece **noi** înseamnă **eu, tu, el, voi, ei**, cuprinzându-l însă măcar încă o dată pe **eu**; la fel, **voi** înseamnă **tu, el, ea, ei**, cuprinzându-l măcar o dată pe **tu**. De aceea, formele de plural **noi** și **voi** se numesc **inclusive**, incluzând și celelalte persoane.

În ceea ce privește categoria gramaticală a cazului, acestea are, la pronumele personal, o modalitate complexă de exprimare, avînd la dativ și acuzativ forme paralele, accentuate și neaccentuate.

Pronumele personal de persoana I și a II-a nu are genitiv.

Persoana I

	singular	plural
N	eu	noi
G	nu are	nu are
D acc.	mie	acc. nouă
neacc.	îmi, mi	neacc. ne, ni
A acc.	mine	acc. noi
neacc.	mă, m-	neacc. ne

Persoana a II-a

	singular	plural
N	tu	voi
G	nu are	nu are
D acc.	ție	acc. vouă
neacc.	îți, ți	neacc. vă, vi, v-
A acc.	tine	acc. voi
neacc.	te	neacc. vă, v-
V	tu!	voi!

Persoana a III-a

	singular	plural
N	masc. el , fem. ea	ei, ele
G (al...a)	lui , (al...a,) ei	acc. (al, a...) lor
D acc.	lui, ei	acc. lor
neacc.	îi, i	neacc. le, le-, li
A acc.	el, ea	acc. ei, ele
neacc.	îl, l-, o	neacc. masc. îi, i- ; fem. și neutru le, le-

Pe lângă aceste forme, pronumele personal mai are o formă pentru persoana a III-a singular și plural: **dînsul, dînsa, dînșii, dînsele**, în care nu trebuie să vedem un pronume de politețe, deoarece acestea sînt sinonime cu **el, ea, ei, ele**, fără a avea valoare de politețe.

Pronumele personale: **însul, însa, înșii, însele**: se folosesc azi numai în construcție cu prepozițiile **dintr-, într-, printre-**: *dintr-însul, într-însa, dintr-înșii, printr-însele*:

„Chiar am apelat la dînsa ca să mă ajute dar ea nu s-a priceput prea mult. Acum îmi dau seama că mi-a făcut un mare serviciu, fără să vrea: Ne înîlneam la Fundație, fiecare singur, și o conduceam pîndă acasă, rideam pe socoteala experiențelor noastre trecute, dar mai mult poate ca să avem prilejul să vorbim de ele.” ANTON HOLBAN

Mai întîi în *am apelat la dînsa*, apare pronumele personal feminin **dînsa**, care în *dar ea nu s-a priceput*, este înlocuit cu **ea**. Cînd este nevoie să folosească forme neaccentuate ale pronumele personal, scriitorul recurge la formele pronumelui personal **ea**: *o conduceam*, cu pronumele personal în acuzativ formă neaccentuată, **o**.

Sinonimia dintre pronumele personale **dînsa** și **ea** se observă și în:

„Alungat-o-ai pre dînsa ca departe de părinți, / În coliba împistrită ea să nasc-un pui de prinț.” MIHAI EMINESCU

Din nou în *alungat-o-ai pre dînsa* avem pronumele personal în acuzativ **pre dînsa**, alături de forma neaccentuată **o** și în *ea să nască*, cealaltă formă, accentuată, a pronumelui personal, **ea**.

Pronumele reflexiv are forme proprii numai la persoana a treia:

D își, și, sieși, sie

A pe sine, se, s-

Prin conținutul său, pronumele reflexiv nu poate avea forme de nominativ și de genitiv, fiindu-i proprii numai dativul și acuzativul, deoarece aceste cazuri exprimă obiectul acțiunii.

Neavînd forme de persoanele I și a II-a singular și plural, pronumele reflexiv împrumută forme neaccentuate de dativ și acuzativ ale pronumelui personal.

Diferența dintre pronumele personal și pronumele reflexiv se face prin observarea acordului în persoană și număr dintre pronume și verb, posibil numai cînd pronumele este reflexiv:

Mi-a luat cartea, în care **mi** este pronume personal în dativ, deoarece **mi** este persoana I singular, iar verbul *a luat* este de persoana a III-a singular, prin urmare, nerealizîndu-se acordul între pronume și verb, pronumele este personal.

Mi-am luat cartea, în care **mi** este de persoana I singular și verbul **am luat** are, de asemenea, forma de persoana I singular, se realizează astfel acordul între pronumele **mi** și verbul **am luat** și, în consecință, de astă dată **mi** este pronume reflexiv.

În **ți-ai revăzut colegii**, se realizează acordul, pronumele **ți-** avînd forma de persoana a II-a singular și verbul **ai revăzut**, fiind tot la persoana a II-a singular, astfel încît pronumele **ți-** este reflexiv.

V-ați amintit de copilărie, în care pronumele **v-**, formă neaccentuată de dativ are persoana a II-a plural, iar verbul **ați amintit** este tot la persoana a II-a-singular, în consecință realizîndu-se acordul între pronume și verb, pronumele **v-** este reflexiv.

Să urmărim diferența personal-reflexiv în:

„A doua zi m-am mutat la hotel pentru săptămîna pe care aveam s-o petrec în permisie. I-am dăruit nevesti-mi încă o sumă ca aceea cerută de ea la Cîmpulung și m-am interesat să văd cu ce formalitate îi pot dărui casele de la Constanța, i-am scris că-i las absolut tot ce e în casă, de la obiecte de preț, la cărți, de la lucruri personale, la amintiri. Adică tot trecutul.” CAMIL PETRESCU

În **m-am mutat la hotel**, **m-** are persoana I singular, iar **am mutat** este verb la persoana I singular, realizîndu-se astfel acordul dintre pronume și verb, **m-** fiind, prin urmare, pronume reflexiv.

Pronume personale avem în: *pe care aveam s-o petrec*, în care **o** este pronume personal, persoana a III-a singular, feminin, acuzativ, formă neaccentuată (nerealizîndu-se corelația cu verbul *aveam* la persoana I, singular); *i-am dăruit*, cu **i-** pronume personal, persoana a III-a singular, în dativ, formă neaccentuată (față de persoana I a verbului *am dăruit*); *cerută de ea, de ea*, pronume personal, persoana a III-a singular, acuzativ, formă neaccentuată (în raport cu persoana I a verbului *am dăruit*); *îi pot dărui*, în care **îi** este pronume personal persoana a III-a singular, cazul dativ, formă neaccentuată (în raport cu persoana I a verbului *pot*); *i-am scris că-i las tot*, în care **i-** și **-i** sînt pronume personale, persoana a III-a singular, dativ, formă neaccentuată (în raport cu persoana I singular a verbelor *am scris* și *las*).

În **m-am interesat**, **m-**, persoana I singular, acuzativ, alături de **am interesat**, verb la persoana I singular, este pronume reflexiv.

O multitudine de forme pronominale găsim în textul care urmează:

„Fiecare cum i-e vrerea, despre fete samă deie-și | Dar ea seamănă celora îndrăgiți de singuri ei-și, | Și Narcis văzîndu-și fașa în oglinda sa, izvorul, | Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul. | Și de s-ar putea pe dînsa cineva

ca să o prindă, / Când cu ochii mari, sălbateci, se privește în oglindă, / Subțindu-și gura mică și chemându-se pe nume / Și fiindu-și și dragă cum nu-i este nime-n lume, / Atunci el cu o privire nălucirea i-ar discoasă / Cum că ea — frumoasă fată —, a ghicit că e frumoasă.” MIHAI EMINESCU

Reținem câteva: **fiecare**, pronume nehotărît, **i-** pronume personal în dativ, formă neaccentuată, **-și**, pronume reflexiv în dativ, formă neaccentuată, **celora**, pronume demonstrativ în dativ plural, formă populară, forma unică **ei-și**, cu pronume personal în acuzativ plural, însoțit de **-și**, care pare a fi o prescurtare a adjectivului de întărire **înșiși**, **dînsa** pronumele personal în acuzativ, sinonim al lui *ea*, **cineva**, **șie** pronume reflexiv în dativ, formă accentuată, cu circulație redusă în limba română contemporană, de obicei folosindu-se mai ales forma neaccentuată **și**, care, de asemenea, apare de câteva ori: *fiindu-și, subțindu-și*, ca și pronumele reflexiv în acuzativ *se: se privește, chemându-se* și multe altele.

VALORI SPECIFICE PRONUMELOR PERSONALE ȘI REFLEXIVE

Datorită faptului că pronumele reflexiv nu are formă neaccentuată de genitiv iar pronumele personal nu are forme specifice la toate persoanele, valoarea de genitiv, a acestor pronume se exprimă prin forma neaccentuată de dativ, care, căpătînd valoarea unui genitiv, se numește **d a t i v p o s e s i v**.

Dativul posesiv apare atît la pronumele personale, cît și la cele reflexive: **îmi iubesc părinții**, unde pronumele reflexiv în dativ, **îmi** are valoare posesivă, formula gramaticală fiind echivalentă cu **îi iubesc pe părinții mei**. **Ne-au făcut bagajele**, în care pronumele personal în dativ, formă neaccentuată, **ne** este folosit cu valoare posesivă, echivalent cu **au făcut bagajele noastre**.

Valoarea posesivă a dativului neaccentuat al pronumelor personale și reflexive se verifică ușor și prin traducerea într-o limbă străină, cînd aceste forme se traduc prin atribut.

„Trebuie să știți dumneavoastră că și între oameni, cea mai mare parte sînt dobitoace, care trebuie ținute în frîu dacă ți-i voia să faci treabă cu dînșii.” ION CREANGĂ

Dacă ți-i voia este echivalent cu *dacă voia ta este*, în care se observă că **ți-**, formă de pronume personal în dativ neaccentuat, are valoare posesivă, este deci dativ posesiv.

„...poate că niciodată n-aș fi aflat ce înseamnă să-ți ajuți prietenii la nevoie...” ION LUCA CARAGIALE

Să-ți ajuți prietenii, echivalent cu *să-i ajuți pe prietenii tăi*, conține dativul posesiv *-ți*, pronume reflexiv în dativ, formă neaccentuată cu valoare posesivă.

Dativul posesiv al pronumelor personale și reflexive, determinant în grupul nominal, poate însoți:

1. substantive: *surisu-ți*, *plînsu-i*, *privirea-i*, *zîmbetu-mi* etc.

„Și în farmecul vieții-mi / Nu știam că-i tot aceea / De te razimi de o umbră / Sau de crezi ce-a zis femeia.” MIHAI EMINESCU

În *farmecul vieții-mi*, *-mi*, pronume personal în dativ formă neaccentuată cu valoare posesivă, însoțește substantivul *viață*, ca atribut pronominal în dativ.

„Voiam să reconstitui din privirea-i, din cea mai mîdrună mișcare a minții, a piciorului, tot ce se întîmplase cu ea.” ANTON HOLBAN

În *să reconstitui din privirea-i*, *-i*, pronume personal în dativ, formă neaccentuată, are valoare posesivă și funcția de atribut pronominal în dativ pe lângă substantivul *privirea*.

„Și cine-i vagabond în viața-i de aici și dincolo de moarte, tot așa o să fie.” D. R. POPESCU

În construcția *în viața-i de aici*, *-i*, pronume personal în dativ, formă neaccentuată, cu valoare posesivă, este atribut pronominal în dativ al substantivului *viața*.

2. adjective care funcționează ca atribut pe lângă substantiv:

„...care nu înlesnea răcoroasa-i ospitalitate decît capetelor noastre înfierbîntate de arșița zilelor lui Cuptor.” CALISTRAT HOGAȘ

Avem *răcoroasa-i ospitalitate*, unde *-i*, pronume personal în dativ, formă neaccentuată cu valoare posesivă, funcționează ca atribut pronominal în dativ al substantivului *ospitalitate*, ca și adjectivul *răcoroasa*, pe care îl însoțește. Prin urmare, deși *-i*, însoțește adjectivul *răcoroasa*, determină în fapt substantivul *ospitalitate*.

„Pierdut ca de obicei în aburoasa-i visare, Pantazi nici băgă de seamă căci era de mirare cum Pașadia, omul atît de fîfnos, nu-i respingea, ba dimpotrivă îi cinstea...” MATEIU CARAGIALE

Reținem în *aburoasa-i visare*, grup nominal al cărui centru este substantivul *visare*, căci, deși *-i*, pronume personal în dativ posesiv, însoțește adjectivul *aburoasa*, el funcționează ca atribut pronominal în dativ al substantivului *visare*.

„Povestea cu vaporeasa-i rochie a mamei ei și cu propunerea ce i-a făcut-o Ilmei să mor împreună nu era decît un joc...” D. R. POPESCU

Avem cu *vaporoasa-i rochie*, un nou grup pronominal, avînd ca centru substantivul *rochie*, cuprinzînd dativul posesiv *-i*, pronume personal de persoana a III-a, în dativ, formă neaccentuată, în care acesta însoțește adjectivul *vaporoasă*, funcționînd ca atribut pronominal în dativ pe lingă substantivul *rochie*.

„Dacă ar fi posibil, aş dori să lipsesc chiar şi de la propria-mî înmormîntare.” ZAHARIA STANCU

De la *propria-mî înmormîntare* este un grup nominal cu centru substantival *înmormîntare* şi ca determinanţi atributul adjectival *propria* şi dativul posesiv *-mî*, însoţind adjectivul *propria*, dar determinînd substantivul *înmormîntare* ca atribut pronominal în dativ.

Să analizăm situaţia din versurile următoare:

„Soarele rupe orizontul în două / Tăria îşi năruie nesfîrşitele-i carcere, / Sulite-albastre fără întoarcere / Priviri mi le-azvîrl pe-amîndouă / Să-l întîmpine fericite şi grave.” NICHITA STĂNESCU

Textul cuprinde trei forme de dativ posesiv: mai întîi, *nesfîrşitele-i carcere*, unde *-i*, pronume personal de persoana a III-a singular, în dativ, formă neaccentuată, are valoare posesivă şi funcţia de atribut pronominal în dativ pe lingă substantivul *carcere*, deşi însoţeşte adjectivul *nesfîrşitele*. Găsim o formă de dativ posesiv şi în *tăria îşi năruie* pronume reflexiv *îşi*, în dativ, formă neaccentuată, avînd valoare posesivă pe lingă substantivul *carcere*. Constatăm că o formă de atribut pronominal în dativ pe lingă un substantiv nu exclude apariţia unui alt atribut pronominal în dativ, căci, faţă de substantivul *carcere*, funcţionează atît *-i*, din *nesfîrşitele-i*, cît şi *îşi* de lingă verbul *a năru*, *îşi năruie*. O a treia formă de dativ posesiv apare în *mi le-azvîrl*.

3. verbe, cu referire la substantiv:

„Îl văzui brusc adulmecînd neliniştit văzduhul, cînd se hotări în sfîrşit să-şi exprime îngrijorarea...” EUGEN LOVINESCU

Avem *să-şi exprime îngrijorarea* cu *-şi* pronume reflexiv în dativ, formă neaccentuată, avînd valoare posesivă şi funcţionînd ca atribut pronominal în dativ pe lingă substantivul *îngrijorarea*.

„Anghel muncise cot la cot cu tatăl său în perioada cînd el, Vale şi Constanţa erau mici şi îşi ajutasă părinte ele să-şi întreţină familia...” MARIN PREDĂ

Reţinem din text două forme de dativ posesiv: *îşi* din *îşi ajutasă părintele*, în care, însoţind verbul *ajutasă*, funcţionează ca atribut pronominal în dativ pe lingă substantivul *părinte*.

tele, fiind pronume reflexiv în dativ cu valoare posesivă, și *-și* din *să-și întrețină familia*, pronume reflexiv de persoana a III-a singular cu funcție de atribut în dativ, pe lângă substantivul *familia*.

Formele neaccentuate de dativ și acuzativ ale pronumelu personal mai au și alte valori specifice pe care pronumele reflexive nu le au.

Astfel, pronumele personale în dativ, forma neaccentuată, apar uneori cu valoarea unui dativ etic, adică un dativ care nu exprimă funcții sintactice, ci are o valoare pur afectivă, subliniind interesul vorbitorului față de acțiune. *Pe unde mi-ai umblat?* unde *mi-* este pronume personal de persoana I singular, în dativ etic. *De ăștia îmi ești?*, unde *îmi* este tot dativ etic.

„Smeul atunci se înfurie și mi ți-l azvîrli cale de două țoste.” ION CREANGĂ

În textul de mai sus apar două forme de dativ etic: *mi*, *ți-*, ambele exprimînd doar interesul povestitorului față de acțiune.

Forma neaccentuată de acuzativ feminin de persoana a III-a singular, *o*, are valoare neutră mai ales cînd apare pe lângă verbe intransitive, față de care nu ar putea fi complement direct:

„Noi am șparlit-o la fugă iar el zvr ! cu o scurtătură în urma noastră...” ION CREANGĂ

În *am șparlit-o la fugă*, *o* este pronume personal cu valoare neutră. Cu aceeași valoare apare *o* în locuțiuni verbale ca: *a o rupe la sănătoasa* sau *a o rupe la fugă*, dar și pe lângă unele verbe:

a duce:

„Au dus-o așa de la an la an, pînă cînd, într-o zi, statul văzînd că țărăni tot n-au cu ce plăti, n-a mai avut încotro și a trebuit să micșoreze datoriile.” MARIN PREDA

În *au dus-o*, *o* nu e complement direct al verbului *a duce*, ci are, de asemenea, valoare neutră.

a păți:

„Cînd te-i face mare, o să te faci ce-i vrea tu, dar acum, că ești mic, să nu ești niciodată din vorba mea că poți s-o pățești și mai rău.” ION CREANGĂ

În *s-o pățești și mai rău*, *o* este folosit cu valoare neutră.

„Îmi tot zicea că știe el ce face, m-am luat după el și m-am dus, dar era s-o pățesc...” D. R. POPESCU

În *era s-o pățesc*, *o*, pronume personal în acuzativ, formă neaccentuată, este folosit cu valoare neutră.

a scoate:

„Ce fac eu la circ nu e același lucru cu... , dar o scot eu la capăt *pînd la urmă*.” D. R. POPESCU

O din o scot eu la capăt nu este propriu-zis complementul direct al verbului a scoate, ci este folosit cu valoare neutră.

a face:

„Singurul drept ce se dă țăranului rob era ca acesta să nu-i poată răpi după *voiață* averea și să-i poată pedepsi doar corecțional dar nu să-l omoare, căci făcînd-o se osîndea ca ucigaș, iar nevasta și copiii ucisului rămîneau slobozi.” NICOLAE BĂLCESCU

În făcînd-o, o este pronume personal în acuzativ, feminin, cu valoare neutră.

„Eu, care am făcut multe în viață, o făcui acum, o făcui și pe asta...” ZAHARIA STANCU

Deși o din o făcui acum, o făcui și pe asta ar putea fi socotit complementul direct al verbului a face, totuși, avînd în vedere contextul, putem spune că este folosit și aici cu valoare neutră.

Forma de persoana a III-a singular a pronumelui personal în dativ, formă neaccentuată îi și -i poate avea valoare neutră:

„Simplu, dragă Vilma, el știe că o pățește și-i dă înainte că el e împăcat de mult cu moartea și asta e foarte simplu, nu se mai gîndește la ea...” D. R. POPESCU

Apar aici două forme de pronume personal cu valoare neutră: o din o pățește, în acuzativ și îi din îi dă înainte că e împăcat cu moartea în dativ.

Pronumele personale în dativ și acuzativ, formă neaccentuată, realizează, în cadrul aceleiași propoziții, dublarea complementelor indirecte și directe: L-am întîlnit pe Ion, în care -l, complement direct, anticipă complementul direct pe Ion.

Fenomenul de dublare a complementelor directe și indirecte prin pronume personale, forme neaccentuate de acuzativ sau dativ, este un fenomen specific limbii române. Dublarea ia forma unei anticipări sau a unei reluări, anticiparea sau reluarea depinzînd de poziția în care pronumele personal, formă neaccentuată, apare în propoziție, față de complementul direct sau indirect.

Pe tata l-am văzut imediat, cu reluarea complementului direct pe tata prin pronumele personal -l.

Nu l-am văzut pe tata, cu anticiparea complementului direct pe tata prin pronumele personal -l.

Mamei i-am spus adevărul, unde i- reia complementul indirect mamei.

I-am spus totul mamei, cu anticiparea complementului indirect *mamei* prin *i-*, pronume personal în dativ.

Există câteva reguli de anticipare și reluare a complementelor directe și indirecte prin pronume personal forme neaccentuate, asupra cărora ne vom opri.

Anticiparea complementului direct așezat după verb nu este obligatorie dacă acel complement direct este exprimat prin substantiv, nume de persoană sau substantiv comun articulat hotărît enclitic. *Am întâlnit pe Maria*, *Am văzut băieții* pot avea această formă, fără fenomenul gramatical de dublare, dar pot avea și forma: *Am întâlnit-o pe Maria*; *I-am văzut pe băieți*. Ambele construcții sînt acceptate.

Este obligatorie reluarea complementului direct așezat înaintea verbului: *masa am șters-o bine*, unde *-o*, pronume personal, reia complementul direct, *masa*.

De asemenea, este obligatorie reluarea complementului indirect așezat înaintea verbului, indiferent prin ce este exprimat acest complement. În *Lui nu i-am spus*, reluarea se realizează prin *i-*, formă neaccentuată de dativ, reluînd complementul indirect *lui*, pronume personal în dativ, formă accentuată. Aceeași situație avem în *Irinei i-am ascuns adevărul*, unde *i-* reia complementul indirect așezat înaintea verbului, *Irinei*.

În limba română fenomenul de dublare a complementelor este mai puternic în ceea ce privește reluarea. La reluare sînt cele mai multe situații de obligativitate a regulei, față de anticipare, care, de multe ori, este facultativă:

„De cîte ori nu i-am amăgit urmînd, cu toată povașa stăruitoare a unuia, pe care mă prefăceam că o ascult, îndemnul celuilalt. Dar, fără îndoială e și vina lor: unul mă trage la stînga, altul la dreapta, cînd unul îmi zice da, altul îmi zice ba, așa că eu sau trebuie să stau pe loc, așteptînd în zadar o împăcare imposibilă, sau trebuie numaidecît să urmez pe unul și astfel să contrariiez pe celălalt...” ION LUCA CARAGIALE

În textul menționat se spune: *pe care mă prefăceam că o ascult*, unde complementul direct *pe care*, pronume relativ cu prepoziția *pe*, este reluat prin pronumele personal *o*, în propoziția *că o ascult*. Se realizează aici un fenomen de împletire dintre subordonată și regentă și de aceea reluarea prin pronume personal formă neaccentuată, *o* apare în subordonata *că o ascult*.

În construcția *Așteptînd în zadar o împăcare imposibilă* constatăm că *o împăcare*, complement direct, nu este dublat prin pronume personal, fenomen firesc dacă ne gîndim că *împăcare* este complement direct al gerunziului *așteptînd* și nu al predicatului.

Aceeași situație avem și în *Să urmez pe unul*, unde complementul direct **pe unul** nu este nici anticipat și nici reluat prin pronume personal, cu toate că forma actuală ar fi *să-l urmez pe unul*.

Pronumele demonstrativ realizează o flexiune completă după gen, număr și caz.

	singular	plural
N	acesta, aceasta, acela, aceea	aceștia, acestea, aceia, acelea
G	acestuia, acesteia, aceluia, aceleia	acestora, acestora, acelora, aceloră
D	acestuia, acesteia, aceluia, aceleia	acestora, acestora, acelora, aceloră
A	acesta, aceasta, acela, aceea	aceștia, acestea, aceia, acelea

Se observă că la genitiv și dativ singular și plural formele sînt aceleași, realizîndu-se omonimia obișnuită în limba română dintre genitiv și dativ.

La genitiv și dativ plural se desființează diferența de gen, forma de genitiv-dativ fiind **acestora, acelora**, pentru toate genurile.

Demonstrativul de identitate are formele:

	singular	plural
N	aceiași, aceeași	aceiași, aceleași
G	aceluiiași, aceleiași	acelorași
D	aceluiiași, aceleiași	acelorași
A	aceiași, aceeași	aceiași, aceleași

În vorbire, cîteva forme sînt omofone, adică se pronunță la fel. În scriere, trebuie făcută următoarea diferență:

fem. singular **aceeași**, se scrie cu **doi e**;

mașc. plural **aceiași**, se scrie cu **un i**.

Toate demonstrativele de identitate se scriu cu **i** final. Formele feminine ale demonstrativelor de identitate se scriu cu **i** la formele de genitiv-dativ singular: **aceleiași**.

Pronumele posesiv se modifică după gen, număr și, mai rar, după caz.

Din punctul de vedere al numărului, pronumele posesiv are o dublă flexiune, deoarece există un număr al posesiunii, după numărul de obiecte posedate, și un număr al posesorului. De pildă, **al nostru**, este plural din punctul de vedere al posesorului, dar singular din punctul de vedere al posesiunii, un

singur obiect posedat. **Ale mele** este plural din punct de vedere al posesiunii, mai multe obiecte posedate, și singular din punctul de vedere al posesorului.

Pronumele-posesiv cunoaște și flexiunea după persoană.

Persoana I singular: **al meu, a mea, ai mei, ale mele.**

plural: **al nostru, a noastră, ai noștri, ale noastre.**

Persoana a II-a singular: **al tău, a ta, ai tăi, ale tale.**

plural: **al vostru, a voastră, ai voștri, ale voastre.**

Persoana a III-a singular: **al său, a sa, ai săi, ale sale.**

La persoana a III-a, formele de singular și plural sînt omonime.

Pentru a evita omonimia, pronumele posesiv este înlocuit cu forma de genitiv a pronumelui personal **lor**.

Forma **lor** nu este însă pronume posesiv, deoarece se adjectivizează, în timp ce formele pronumelui posesiv își schimbă valoarea gramaticală, devenind adjective pronominale posesive. Ca adjective pronominale posesive postpuse substantivului, acestea se folosesc fără articolul posesiv **al, a, ai, ale**. *Sarcinile noastre sînt mari*, dar precedînd substantivul, articolul este păstrat: *ale noastre sarcini sînt mari*. Ultimul mod de a combina substantivul cu adjectivul posesiv nu este recomandabil deoarece reprezintă modele străine.

Pronumele relativ cu formele sale are diferențe de flexiune. Pronumele relativ **ce** este invariabil. Pronumele relativ **cine** are numai flexiune parțială de caz: **cine** este formă de nominativ-acuzativ și forma **cui** este formă de genitiv-dativ. Pronumele relative **cît, cîtă, cîți, cite** au flexiune după gen și număr, dar pronumele relativ **care** are flexiune completă, avînd și formele de genitiv-dativ.

Diferența de gen și număr singular face diferența de gen.

	singular	plural
NA	care	care
GD masc.	căruia	căroră
fem.	căreia	

„Ieșit de la universitate... se pune la curent cu noua școală transformată... cît și în genere cu monismul materialist-științific pe care îl respingea din punct de vedere metafizic, dar a cărui curiozitate investigatoare, pozitivistă îl atrăgea precum dovedesc însemnările sale.” GEORGE CĂLINESCU

În a **cărui** curiozitate... îl atrăgea, pronumele relativ a **cărui** este în cazul genitiv, genul neutru, numărul singular; acordîndu-se cu *monismul*, substantivul pe care îl înlocuiește.

Pronumele relativ se folosește cu dublă funcție sintactică: calitatea lui de relativ îl face să aibă rol de conjuncție subordo-

natoare, introducând propoziții subordonate, în timp ce calitatea de pronume îl face să aibă funcție sintactică fiind membru al propoziției.

„Femios este, am putea zice, un erou existențialist care nu acceptă condițiile existențialismului.” EUGEN SIMION

Pronumele relativ **care** are funcție dublă: este conjuncție subordonatoare și introduce astfel subordonata atributivă **care nu acceptă...**, în care funcționează ca subiect față de predicatul **nu acceptă**.

„M-am și hotărât să vă părădesc cât de curînd... o țară în care guvernul împușcă oamenii pentru că demonstrează.” ZAHARIA STANCU

În care guvernul împușcă oamenii este subordonată atributivă față de substantivul *o țară*, introdusă prin pronumele relativ **care** (însoțit de prepoziția **în**), element de relație subordonator al atributivei și, simultan, complement circumstanțial de loc în propoziția pe care o introduce.

„Era fericit că avea timp și pentru niște lucruri ca magia, de care alții rideau.” D. R. POPESCU

De care alții rideau este propoziție atributivă, introdusă prin pronumele relativ **care** (însoțit de prepoziția **de**) avînd rol de conjuncție subordonatoare, cumînd și funcția de complement indirect în propoziția atributivă.

Indiferent de felul subordonatei introduse, pronumele relative care îndeplinesc funcția de conjuncție subordonatoare au o mare diversitate de funcții sintactice:

„Se vorbește prin sate despre măria sa... iar cînd vine la vreo sfință mîndștire, dacă vine într-adevăr și nu scornesc acești monahi vorbe deșarte, măria sa trebuie să se uite în jurul său, ca un stăpîn al țării ce se află, trebuie să cunoască al cui e pruncul și a cui nevastă e aceea din mulțime...” MIHAIL SADOVEANU

Mai întîi în *ca un stăpîn al țării ce se află*, pronumele relativ **ce** introduce propoziția atributivă *ce se află* și are, în această propoziție, prin legătură cu verbul *a se afla*, funcția de element predicativ suplimentar.

În partea a doua a textului, *să cunoască al cui e pruncul și a cui nevastă e aceea din mulțime*, avem două completetive directe: 1. *al cui e pruncul* și 2. *a cui nevastă e aceea din mulțime*, ambele subordonate verbului *să cunoască* și ambele introduse prin pronumele relativ în genitiv **cui**, în formele **al cui**, și, respectiv, **a cui**. Diferența în structura celor două completetive directe reiese din funcția sintactică a pronumelui relativ introductiv: **al cui**, din prima completivă directă, îndeplinește în propoziție funcția de nume predicativ, realizînd predicatul

nominal al cui e și determinînd subiectul *pruncul*. Cel de-al doilea element introductiv, **a cui**, din a doua completivă directă, îndeplinește funcția de atribut pronominal în genitiv al substantivului *nevastă*.

„Sînt vestiți anticarii parizieni de pe cheiul Senei, la care găsești uneori lucruri de mare preț...” SEXTIL PUȘCARIU

La care găsești uneori lucruri de mare preț, este subordonată atributivă față de substantivul *anticarii*, pe care îl înlocuiește pronumele relativ **la care**, elementul introductiv al propoziției atributive, care, pe lângă rolul de conjuncție subordonatoare, în propoziția atributivă are funcția sintactică de complement circumstanțial de loc.

„Nu există motiv din viața omenească pe care să nu-l fi prezentat și exprimat.” EUGEN SIMION

În propoziția atributivă introdusă prin pronumele relativ însoțit de prepoziție (**pe care să nu-l fi prezentat**), pronumele relativ **pe care**, înlocuind substantivul *motiv*, are, față de verbul *a prezenta*, funcția de complement direct.

„Sta rezemat la fereastră privind la fulgii de zăpadă, pe care oamenii se strecoară încetișor...” I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Analizînd propoziția atributivă, din textul de mai sus, dorim să discutăm un fenomen de omonimie sintactică. Așadar, propoziția atributivă **pe care oamenii se strecoară încetișor**, este introdusă prin pronumele relativ **care** precedat, de prepoziția *pe*, ca și atributiva discutată anterior. Dar, în timp ce în situația anterioară **pe care** avea funcția de complement direct, în atributiva de față (**pe care oamenii se strecoară...**) are funcția de complement circumstanțial de loc deoarece înlocuiește substantivul *zăpada* (**pe zăpadă se strecoară**).

„Nu poate fi căutat decît printre chirurghi, medici care au făcut destule autopsii...” D. R. POPESCU

Care au făcut destule autopsii este propoziție atributivă față de substantivul *medici*, introdusă prin pronumele relativ **care**, subiect al predicatului *au făcut*.

„Trebuie să mai treacă multă apă pe Moldova pînă ce-i învîța tu atîtea și atîtea fără de care nu poate trăi o femeie și fără de care nu te poți numi gospodină.” MIHAIL SADOVEANU

Există în acest text două atributive: 1. **fără de care nu poate trăi o femeie** și 2. **fără de care nu te poți numi gospodină**. Ambele sînt atributive față de pronumele nehotărît *atîtea* și amîndouă sînt introduse prin pronumele relativ **care** însoțit de prepoziția compusă *fără de*. Se creează aici o situație de

onimie sintactică. **Fără de care**, elementul introductiv, este, în prima propoziție atributivă, complement circumstanțial instrumental negativ, deoarece are sensul de *fără ajutorul lor*. În cea de-a doua atributivă, **fără de care** are funcția de complement circumstanțial sociativ negativ.

O situație destul de asemănătoare întâlnim și în:

„Sub această înfățișare trăiește, cred, mitul marelui scriitor, **fără de care** literatura nu poate să funcționeze.” EUGEN SIMION

Fără de care este aici complement circumstanțial instrumental negativ, dar nu în atributiva pe care o introduce (**fără de care nu poate**), ci în completiva directă a acesteia, *să funcționeze*.

„Veneau toți să-i strângă mâna că e singurul din tot orașul împotriva căruia nu au nimic rău de spus.” I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Împotriva căruia nu au nimic rău de spus este propoziție atributivă pe lângă adjectivul substantivizat *singurul*, introdusă prin pronumele relativ în genitiv **căruia**, precedat de prepoziția *împotriva* (*împotriva căruia*), cu rol de complement indirect al supinului *de spus*.

„Potcoavă cunoștea că acei sărmani, pe jumătate goi, nu pregetau să mină și să prade ba, chiar, la nevoie, să întrebuințeze buzdugan și cuțit împotriva cui se nimerea, numai să aibă câștig.” MIHAIL SADOVEANU

De astă dată, pronumele relativ *cine* în genitiv, **cui**, precedat de prepoziția *împotriva* (*împotriva cui*), introduce propoziția subordonată completivă indirectă *împotriva cui se nimerea*, în care, creînd o excepție de la regula privitoare la cazul subiectului, exprimă subiectul în genitiv cu prepoziție față de *se nimerea*.

În general, pronumele relative, care introduc subordonate, creează excepție de la regula privind cazul subiectului, stînd în genitiv, dativ sau acuzativ cu prepoziție, în funcție de propoziția subordonată introdusă:

„Din tot ceea ce el a întâlnit vreodată, **nimic nu poate sta alături** de ceea ce se arată acum...” GEO BOGZA

De ceea ce se arată acum este subordonată completivă indirectă față de adverbul *alături*, introdusă prin pronumele relativ compus *ceea ce*, precedat de prepoziția *de*, împreună cu care exprimă subiectul propoziției, în cazul acuzativ cu prepoziție, față de verbul *se arată*.

La fel în:

„În ceea ce o privește pe tanti Laura, **aceasta plînsese** deznădăjduită iar surorile Cora și Ralu, **plînseseră** pe ascuns...” CEZAR PETRESCU

În ceea ce o privește pe tanti Laura este propoziție circumstanțială de relație, introdusă prin pronumele relativ compus **ceea ce**, însoțit de prepoziția *în* (*în ceea ce*), care, pe lângă funcția de conjuncție subordonatoare a propoziției circumstanțiale de relație, îndeplinește și funcția de subiect, în cazul acuzativ cu prepoziție, față de predicatul *privește*.

Analiza sintactică a pronumelor relative, care îndeplinesc și funcția de conjuncție subordonatoare, pune unele probleme legate de un fenomen sintactic special, împletirea dintre subordonată și regentă. De pildă, în: *Camera în care a intrat e la etaj*, pronumele relativ **care**, precedat de prepoziția *în* se analizează obișnuit fiind complement circumstanțial de loc în propoziția pe care o introduce (*în care a intrat*).

Limba română permite și formulări sintactice cu împletire între subordonată și regentă: *Camera în care cred că a intrat e la etaj*. De astă dată, pronumele relativ **care** cu prepoziția *în* introduce propoziția atributivă *în care cred*, dar are funcție de complement circumstanțial de loc în completiva directă *că a intrat*.

„*Linıştea de afară care altădată îi plăcea atât de mult s-o savureze, acum o supără.*” I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Care altădată îi plăcea este propoziție atributivă a substantivului *linıştea*, în care elementul subordonator, pronumele relativ **care** (spre deosebire de multe cazuri discutate anterior), nu are funcție sintactică în atributivă, ci în subordonata subiectivă a acesteia (*s-o savureze*), fiind complement direct față de verbul *s-o savureze*, reluat, de altfel, prin pronumele personal formă neaccentuată *-o*.

„*Elevul, zăpăcit de atâtea nume, pe care le auzea întâia oară, ieșea de la curs descurajat și îngrozit de mulțimea de cărți pe care credea că trebuie să le citească.*” SEXTIL PUȘCARIU

De astă dată, împletirea dintre subordonată și regentă este chiar mai complicată deoarece se realizează între subordonata subiectivă *să le citească* și atributiva *pe care trebuie*, la rîndul ei, subordonată principalei. Astfel, **pe care**, din propoziția *pe care trebuie*, nu intră în legături sintactice cu membrii propoziției pe care o introduce și se subordonează, la distanță, propoziției subiective *să le citească*, în care are funcția de complement direct.

„*Nu știu cum se întîmplă dar presimții că avea să se întîmple tocmai lucrul de care mă temeam să nu se întîmple...*” ZAHARIA ȘTANCU

De care mă temeam este propoziție atributivă față de substantivul *lucru*, introdusă prin pronumele relativ cu prepoziție de care, cu funcție de conjuncție subordonatoare față de completiva indirectă *să nu se întâmple*, în care este subiect, în acuzativ cu prepoziție, față de verbul *a se întâmpla*.

GRUPUL PRONOMINAL

Deoarece este un înlocuitor al numelui, pronumele are un comportament gramatical foarte asemănător cu acela al substantivului:

„Lumea te judecă după acest **ceva** despre care eu zic că seamănă cu o zgură ce stă între oameni și peste care nu se poate trece.” D. R. POPESCU

După acest **ceva**, grup pronominal, în care centrul este pronumele nehotărît **ceva**, însoțit de prepoziția *după* și avînd atributul adjectival *acest*, întocmai ca un substantiv și propoziția atributivă.

„Există pentru scriitor o datorie: **aceea** de a se simți bine, pentru a putea să lucreze.” FLORIN MUGUR

În *aceea de a se simți bine*, avem un grup pronominal în care centrul, pronumele demonstrativ de depărtare *aceea*, are ca determinant atributul verbal *de a se simți*.

„...dar îndată ce-mi întîlnește privirea sînt buni și îmi spun că **nimic** din cele ce cobea Todiriță nu poate fi adevărat...” CEZAR PETRESCU

Grupul pronominal din **nimic din cele ce cobea**, în care centrul îl formează pronumele negativ **nimic** cu determinantul *din cele*, atribut pronominal prepozițional care, la rîndul lui, formează un alt grup pronominal, în care centrul este format din pronumele demonstrativ de depărtare, **cele**, avînd ca determinant propoziția atributivă *ce cobea Todiriță*.

„Însă bătrîna, pe jumătate oarbă, ghici numai decît că cel ce venea întîi era fiu-său, fiindcă **nimeni** din ai casei nu trecea cu capul mai sus de fereastră.” DUILIU ZAMFIRESCU

Nimeni din ai casei este grup pronominal al cărui centru, pronumele negativ **nimeni**, are ca determinant un atribut substantival prepozițional *din ai casei*. Iar, dacă acceptăm ideea existenței unui pronume demonstrativ semiindependent *ai*, atunci există un al doilea grup pronominal în care centrul este **ai**, cu determinantul substantiv în genitiv, *casei*.

„Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună / Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună.” MIHAI EMINESCU

Tot ce stă în umbra crucii este grup pronominal în care centrul este **tot**, pronume nehotărît care are ca determinant propoziția atributivă *ce stă în umbra crucii*.

PREPOZIȚIA ȘI DETERMINANȚII SĂI

Prepoziția este o unealtă gramaticală care exprimă relații de subordonare între cuvinte, realizînd diferite funcții sintactice. O considerăm însă drept centru al grupului prepozițional deoarece, ea este, în același timp, elementul regent al părții de vorbire pe care o însoțește, cerîndu-i acesteia să ia forma unui anumit caz.

„Credeam că, mulțumită că s-a ales numai cu atîta, se va culege de pe jos, și va lua tîlpășița și pînă la Săiele, cu toată ploaia, va merge fără să se uite în urmă. Aș ! cum capătă grai, o ia, zdrobită și amețită cum e, de la început.” ZAHARIA STANCU

Prepozițiile pot fi simple, de pildă: **a, cu, de, din, la, prin, sub** etc. și compuse, de pildă: **de cu, de la, de pe, de prin, fără de, pe la, pînă la, pînă pe la** etc.

Recurgînd la textul anterior reținem prepozițiile simple: **cu, în** și prepozițiile compuse: **de pe, pînă la, de la,**

În afară de prepoziții simple și compuse, există și o serie largă de locuțiuni prepoziționale, grupări cu rolul unei prepoziții, în text: **cu toată**, singura locuțiune prepozițională din limba română, care are o formă variabilă: **cu tot, cu toată, cu toți, cu toate**, acordîndu-se cu substantivul pe care îl însoțește. **Cu tot** *zgomotul, ne puteam înțelege*. Aici forma locuțiunii prepoziționale este **cu tot**, prin acord cu substantivul *zgomotul*.

Cele mai multe locuțiuni prepoziționale ale limbii române sînt grupuri formate din substantiv articulat însoțit de prepoziție: **de-a lungul, din cauza, în locul, în dreptul, în dosul, în fața, în spatele, din pricina** etc.

Alte locuțiuni prepoziționale sînt formate din substantiv nearticulat însoțit de prepoziție: **cu privire la, față de** și altele.

Mai rar, locuțiunea prepozițională este constituită din adverb însoțit de prepoziție: **afară de, alături de, înainte de, din jos de** etc.

Ca prepoziții funcționează și alte părți de vorbire:

1. **adverbe** cu forma: **înaintea, dinaintea, împrejurul, dedesubtul, conform** etc.;

2. verbe la participiu: **mulțumită, datorită, potrivit**;

3. substantive: **grație**.

„Domnule, acum un ceas, în această casă, dumneavoastră ați poftit să iasă afară într-un chip neobișnuit pe prințul Catar. Cum, desigur, vă închipuiți, prințul Catar se socotește insultat și vă provoacă, prin noi, la duel. Vă propun ca încă în cursul zilei de astăzi, conform prevederilor codului onoarei, pe care, fără îndoială că le cunoașteți, să ne trimiteți martorii dumneavoastră...” ZAHARIA STANCU

Textul anterior cuprinde numeroase prepoziții și locuțiuni prepoziționale, construite cu diverse cazuri, pe care le vom stabili în cele ce urmează: **în**, prepoziție simplă, cere acuzativul, **într-un**, prepoziție simplă, cere acuzativul, **pe**, prepoziție simplă, cere acuzativul, **prin**, la fel, **la**, de asemenea, **în cursul**, locuțiune prepozițională, cere cazul genitiv, **conform** prepoziție simplă, cere cazul dativ, **fără**, prepoziție simplă, cere acuzativul.

Prin urmare, prepozițiile cer diferite cazuri:

1. cele mai multe prepoziții simple, compuse și locuțiuni prepoziționale cer cazul acuzativ: **despre, de, de la, de pe, odată cu, începînd cu, pe** etc.;

2. cazul genitiv este cerut de prepozițiile: **contra, asupra, deasupra, împotriva**, de adverbele articulate, devenite prepoziții **înaintea, dinaintea, împrejurul** și de locuțiunile prepoziționale care au un ultim element articulat hotărît sau cu aparență de articulare: **în fața, în cursul, la sfîrșitul, la începutul, în dreptul, din cauza, în afara, de deasupra** și altele;

3. cazul dativ este cerut de prepozițiile: **conform, potrivit, grație, mulțumită, datorită**.

„Și, cum i se întîmplă de obicei față de un detaliu istoric, în fața căruia rămînea ceasuri întregi să-l admire, opac la tot ce se întîmpla în jurul său, înconjurîndu-se cu fantasmе uluitor de precise, se întui fărăn, trăind viața acestora de o simplitate perfectă, dorind o clipă arzător să fie, ca ei, să poată iubi și urî ca ei.” CAMIL PETRESCU

Față de un detaliu — substantiv în acuzativ cerut de locuțiunea prepozițională **față de**.

În fața căruia — prenume relativ în genitiv, precedat de locuțiunea prepozițională **în fața**.

În jurul său — adjectiv pronominal posesiv în acuzativ, precedat de locuțiunea prepozițională **în jurul**.

De o simplitate și ca ei — două grupuri cu prepoziție în cazul acuzativ, deoarece atât prepoziția **de**, cât și adverbul de comparație **ca**, cu valoare de prepoziție, cer cazul acuzativ.

Rămîne de discutat încă situația reprezentată de **în jurul său**, unde am optat pentru statutul de adjectiv pronominal posesiv în cazul acuzativ al lui **său**, deși locuțiunea prepozițională **în jurul** cere cazul genitiv.

În principiu, gramatica tradițională menționează că prepozițiile și locuțiunile prepoziționale care cer cazul genitiv se mai pot construi cu:

1. pronume personale și reflexive în dativ posesiv;
2. adjective pronominale posesive în acuzativ.

În urmare, prepoziția **contra** poate fi însoțită de substantiv în genitiv: **contra mătușii**; de pronume în genitiv: **contra ei**; de pronume personal în dativ posesiv: **contra-i** și de adjectiv posesiv în acuzativ: **contra sa**.

Se poate dovedi că **sa** nu este genitiv, ci acuzativ.

De pildă: N *prietena sa* G *prietenei sale*

Dacă prepoziția **contra** ar cere și adjectivului posesiv cazul genitiv, ar trebui să fie combinată cu **sale**: *contra sale*, ceea ce nu este posibil. De aceea, optăm în privința adjectivului posesiv, pentru acuzativ:

„Aseară luna era **deasupra** ta / Acum e **deasupra** vieții mele / Te-ai mai scufundat puțin.” MARIN SORESCU

În textul anterior, prepoziția **deasupra** apare în două situații: **deasupra vieții mele**, cînd este construită cu substantivul în genitiv, *vieții* și **deasupra ta**, cînd este construită cu adjectivul pronominal posesiv în acuzativ, *ta*.

„O suferință a bunicii mele era că, datorită creșterii averii lui Hidzila, acesta le spunea „servus” — salut de intimitate — unora dintre unchii mei.” ALEXANDRU IVASIUC

La prepozițiile discutate pînă acum, se adaugă prepoziția **datorită**, construită cu substantivul în dativ, *creșterii*.

„Lucrează fără pricină externă, putînd la rîndu-i să înriurească asupra altor științe.” GEORGE CĂLINESCU

Există, în textul anterior, două prepoziții care cer cazul genitiv, fiecare construită altfel: **la rîndu-**, locuțiune prepozițională însoțind pronumele personal în dativ posesiv *-i* și **asupra**, însoțind substantivul în genitiv (*altor*) **științe**.

GRUPUL PREPOZIȚIONAL

În grupul prepozițional intră părți de vorbire cerute de prepoziție:

„Erau semne că alesese viața. Voit sau nu, oricum cu o clipă înainte de a ajunge la marginea abisului, abisul împede al unei singure clipe...” ION BRAD

Apar aici câteva grupuri prepoziționale: cu o *clipă*, alcătuit din prepoziția *cu*, construită cu substantivul în acuzativ *clipă*; *înainte de a ajunge*, avînd ca centru al grupului prepozițional locuțiunea prepozițională *înainte de*, care cere acuzativul, dar în locul substantivului în acuzativ avem aici verbul la infinitiv prezent *a ajunge* și la *marginea abisului*, grup prepozițional, al cărui centru este locuțiunea prepozițională la *marginea*, care are ca determinant substantivul în genitiv *abisului*.

„Tu te lauzi că-nainte-ți răsturnat-ai val-vîrtej / Oștile leite-n zale de-mpărați și de viteji?” MIHAI EMINESCU

În acest text există două grupuri prepoziționale: *de-mpărați* și *de viteji*, avînd prepoziția *de* (care se repetă) drept centru al grupului, iar ca determinante substantivele în acuzativ, *împărați* și apoi *viteji* și *-nainte-ți*, cu dativ posesiv.

„Pisicuța, de altă parte, nedumerită asupra gălăgiei ce se făcea îndărătul său, ridica capul în răstimpuri ca și cînd ar fi vrut să pună nucile la ascultare.” CALISTRAT HOGAȘ

Avem aici: *asupra gălăgiei*, grup prepozițional, avînd ca centru prepozițional *asupra* și ca determinant substantivul în genitiv *gălăgiei*; *îndărătul său*, grup prepozițional în care centrul este prepoziția provenită din adverb, *îndărătul*, avînd ca determinant adjectivul posesiv în acuzativ, *său*.

„În prietenia lor, datorită forței pictorului... avea ceva din legătura dintre un bărbat și o femeie...” ALEXANDRU IVASIUC

Reținem: *datorită forței*, grup prepozițional, avînd ca centru prepoziția *datorită*, iar ca determinant substantivul în dativ, *forței*; *dintre un bărbat și o femeie*, grup prepozițional ce are ca centru prepoziția *dintre*, iar ca determinant *un bărbat și o femeie*, substantive în acuzativ, acționînd ca o unitate reprezentînd pluralul, deoarece prepoziția *dintre* se construiește cu substantivul la plural.

„Își alege grupulețul convenabil și, edificat asupra celor văzute, vag amuzat, cum îi stă bine unui inițial obișnuit să reflecteze asupra a ceea ce vede, se apropie afabil-ironic și amical-distant.” DUMITRU POPESCU

În textul anterior, se constituie două grupuri prepoziționale avînd ca centru prepoziția *asupra*: *asupra celor văzute*,

în care centrul, prepoziția **asupra**, are ca determinant adjectivul substantivizat în genitiv *celor văzute* și **asupra a ceea ce vede**, grup prepozițional în care prepoziția **asupra** are ca determinant o propoziție *a ceea ce vede*, echivalentă a unui substantiv sau pronume în genitiv.

„În ciuda a ceea ce spune despre sine „mă joc.“ Eugen Ionescu pornește în această bătălie avînd în minte cîteva principii teoretice.” EUGEN SIMION

Avem grupul prepozițional **în ciuda a ceea ce spune despre sine**, constituit în jurul locuțiunii prepoziționale **în ciuda**, avînd ca determinant propoziția *a ceea ce spune despre sine*.

ASPECTE ALE COORDONĂRII

Coordonarea este relația sintactică ce se stabilește între unități de același rang:

„Mă uitam când într-o parte, când în alta, și nu vedeam tot ce se petrecea în curtea casei.” ZAHARIA STANCU

În textul anterior se coordonează disjunctiv două componente circumstanțiale de loc: **într-o parte, în alta**.

„Atmosfera de aici nu-i nici pentru nasuri subțiri, nici pentru ghețe de iac.” SEXTIL PUȘCARIU

Se coordonează copulativ două componente indirecte **pentru nasuri, pentru ghețe**.

„Afurisitele gânduri ieșeau pe furis ca omizile neavînd podișul interior sau ce era curățat energetic.” DUMITRU POPESCU

În textul anterior se coordonează disjunctiv complementul direct **podîșul** și propoziția completivă directă **ce era curățat energetic**.

Prin urmare, elementele coordonării fiind de același rang, se pot coordona:

1. două părți de propoziție de același fel;
2. două propoziții de același fel;
3. o propoziție și o parte de propoziție de același fel.

„A doua zi, în revărsatul zorilor, după o scurtă sfătuire cu Pisicuța, în care îi dădui toate învățăturile trebuitoare de cum avea să calce și să se cumpănească printre stînci și după ce mai ales mă încredințai că m-a înțeles și că va fi următoare sfaturilor mele, îi aruncai pe spete, șaua.” CALISTRAT HOGAȘ

În textul anterior sînt coordonate copulativ un complement circumstanțial de timp **după o sfătuire** și propoziția circumstanțială de timp **după ce mă încredințai**.

Fenomenul de coordonare între o parte de propoziție și o propoziție este mai rar:

„Cei care erau adunați în curte nu înțelegeau ce era cu aceste facultăți, dar știau că omul cu statura ca un plop, cu glasul acela al lui mare și care era cumse-

cade tocmai pentru că era așa de puternic, Dumitru lui Nae deci, avea și el ură pe cineva și anume pe Bălosu și pe fi-su Victor." MARIN PREDĂ

În textul anterior, se coordonează copulativ atributul cu glasul mare și propoziția atributivă și care era cumsecade.

FELURILE COORDONĂRII

Coordonarea prin conjuncții este de mai multe feluri:

a) **coordonarea copulativă**, în care termenii se adaugă. În **veneau și plecau repede** se coordonează copulativ două propoziții: **veneau, plecau repede**.

Coordonarea copulativă se exprimă prin conjuncția **și**, negativ, prin conjuncțiile corelative **nici...nici**.

Coordonarea copulativă prin **și** are o formă cu plus de expresivitate realizată prin corelație: **nu numai..., ci (dar) și**, care, între propoziții ia forma **nu numai că..., dar (ci) și**:

„Acest tânăr nu numai că știa atâtea limbi, dar cunoștea de aproape și țările lor: vorbea despre toate regiunile Europei cu mai mare siguranță decât aș îndrăzni eu să vorbesc despre regiunile pe unde au copilărit și, după cum se vedea bine, impresiile ce le comunica erau de tot proaspete...” ION LUCA CARAGIALE

Se coordonează aici copulativ, prin conjuncțiile copulative **nu numai că..., dar**, propozițiile *acest tânăr știa atâtea limbi și cunoștea de aproape țările lor*.

Și, puțin cu o altă formă, în:

„N-am înțeles de ce ținea să vină și el la Athénée Palace, dar mi-am zis că mă crede atât de timid încât vrea nu numai să-mi facă cunoștință cu ea, dar să-mi ușureze și primele ore de conversație, ca unul ce o cunoștea de dinainte.” MARIN PREDĂ

În textul anterior, coordonarea copulativă ia forma **nu numai..., dar... și**, coordonând două propoziții complementive directe.

b) **Coordonarea disjunctivă** presupune legarea unor termeni din care unul se exclude.

Coordonarea disjunctivă se exprimă prin conjuncțiile **sau, ori, fie**, singure sau perechi **sau...sau, ori... ori**:

„Și cu toții ar renunța fie sinucigîndu-se, fie, dacă n-ar fi posibil, renunțînd la pact, spunînd filozofic: „cu toții murim doar...” ANTON HOLBAN

Se coordonează disjunctiv prin conjuncțiile corelative **fie..., fie**, două complemente instrumentale: *sinucigîndu-se și renunțînd*.

Coordonarea disjunctivă se mai poate realiza prin cîteva adverbe corelative: **acum... acum, cînd... cînd, ba... ba, aci... aci**.

„Pe cînd lăutarii mai continuau să cînte, toată lumea se îngîmădă în jurul celui ce sosea, cu întrebări, cu strigăte, iar Petre, schimbînd cîte o vorbă cînd cu unul, cînd cu altul, ajunsese în bătaură, între bărbați...” LIVIU REBREANU

Se coordonează disjunctiv două complemente indirecte: **cînd cu unul, cînd cu altul.**

Și între propoziții:

„În Birlogu, prefectul fu agreabil surprins văzînd că în mai fiecare poartă atîrna cîte o bucată de pînză albă, ca și cînd sătenii, pe care Baloleanu cînd îi lăuda, cînd nu, ar fi vrut să fie lăsați în pace.” LIVIU REBREANU

Sînt coordonate disjunctiv două propoziții atributive: *pe care Baloleanu cînd îi lăuda și cînd nu.*

„Cît prindeai cu ochii spre răsărit, pîrîul Nichitului curgea acum printre fînețe înflorite, acum prin lunci tinere, iar razele soarelui ce cădeau pieziș ne făceau...” CALISTRAT HOGAȘ

Mai întîi, în textul anterior, se coordonează disjunctiv prin adverbele corelative **acum... acum**, două complemente circumstanțiale de loc: *printre fînețe, prin lunci.*

Conjunția **iar** realizează în text coordonarea între două propoziții principale. Coordonarea realizată prin conjunția **iar** ezită între coordonare copulativă și adversativă, în funcție de sensul contextual. În textul anterior valoarea conjuncției **iar** este copulativă.

c) Coordonarea adversativă este coordonarea care exprimă opoziția dintre termenii coordonați și se realizează prin conjuncții specializate: **dar, iar, ci.** Gramaticile tradiționale adaugă conjunția **însă**, care nu justifică perfect statutul conjuncțional deoarece conjuncțiile adversative stau între termenii coordonați, în timp ce **însă** nu are un loc stabil; ca dovadă, putem spune: **Însă eu mă duc**, dar și **Eu însă mă duc** și **Chiar eu mă duc însă**, prin urmare suportă orice poziție, comportîndu-se mai mult ca adverb. Este, desigur, un punct de vedere.

Dacă avem în vedere că **însă** se prezintă în acest mod din punctul de vedere al distribuției, nerespectînd locul de apariție a conjuncțiilor coordonatoare adversative, adică situarea între cei doi termeni care se coordonează, iar, ca sens, înseamnă „în schimb”, înclinăm să credem că această conjuncție a suferit conversiunea gramaticală, devenind un adverb asintactic, de tip opozițional, așa cum reiese și din:

„Cînd mă gîndesc însă că în curînd și pe aici vor veni ca să facă loc unui bulevard larg și nesfîrșit ca bulevardul Raspail, de ale cărui fragmente te împiedicăi atît de des la începutul acestui veac, parcă te întristai pușin...” SEXTIL PUȘCARIU

Este evident că în anunțul *cînd mă gîndesc însă, însă* nu realizează coordonarea adversativă.

„Nici unul nu era în repaus, de voie, / Nici unul nu era încordat și gata / De atac însă.” NICHITA STĂNESCU

Nici de această dată, *însă* nu realizează coordonarea adversativă, avînd acum sensul adverbului *totuși*, preluînd oarecum un sens concesiv, dar nu adversativ.

În aceste condiții, coordonarea adversativă se realizează prin conjuncțiile *dar, ci și, uneori, iar*:

„...ea o să mai vină așa cum vine și ziua de mîine și viitorul, chiar de nu vrei, dar nu-mi mai pasă de ea și nici de ziua de mîine...” D. R. POPESCU

Aici *dar* coordonează adversativ, în mod clar, propozițiile *ea o să mai vină și nu-mi mai pasă*.

„...căci ideea nu vine niciodată la fel fără o rostire bine articulată, vreau să spun fără frumusețea și demnitatea unui limbaj personal. Dar să nu pierdem din vedere semnificația celor două timpuri, timpul vorbitor este timpul real și în el lucrurile sînt sau devin ceva...” EUGEN SIMION

S-ar părea că, datorită îndepărtării de enunțul cu care se leagă, *dar* pierde parțial valoarea adversativă, însă rămîne totuși, conjuncție coordonatoare.

Desigur, aceasta este o problemă de stil și semantică.

Altfel, *dar* poate funcționa drept conjuncție coordonatoare adversativă:

„Ai rîs ! / Eu am tăgăduit și am zis : / N-am rîs. Căci mi-a fost frică / Dar el a zis: ba da, ai rîs.” NICHITA STĂNESCU

În acest text se coordonează adversativ, prin conjuncția coordonatoare adversativă *dar*, propozițiile *eu am tăgăduit și el a zis*.

d) Coordonarea concludivă se realizează prin cîteva adverbe și locuțiuni adverbiale: *deci, așadar, prin urmare, va să zică, care va să zică*, care îndeplinește rolul de conjuncții coordonatoare conclusive:

„Ne-am fi așteptat așadar ca și de pe lira lui să fișnească aprigul senzualism al chemării sfînxului ancestral, ne-am fi așteptat la o melodie rustică în locul căreia nu s-a desprins decît expresia unei dorințe spiritualizate în impalpabile nuanțe sufletești.” EUGEN LOVINESCU

Propoziția *ne-am fi așteptat așadar* conține adverbul concludiv *așadar* cu valoare de conjuncție coordonatoare, care o coordonează cu principala unei fraze anterioare.

„Firește dar că recente războaie care au luat proporțiile unei hotărîte revoluționari, trebuiau să producă în Europa emoții și uimire...” ION LUCA CARAGIALE

În propoziția *firește dar*, coordonarea conclusivă o realizează nu adverbul *așadar*, menționat în exemplul anterior, ci *dar*, care pare o prescurtare a lui *așadar*.

„*Va să zică* nici în târgul nostru nu mai poate merge! *Eu o știu, la zile mari, punindu-și pălăria cu pene ca să facă vizite la cei câțiva prieteni care mai rămăseseră...*” ANTON HOLBAN

De astă dată, coordonarea conclusivă se realizează prin locuțiunea conjunctivă *va să zică*: *va să zică nici în târgul nostru nu mai putea merge*.

Dar, oricare ar fi elementul de relație coordonator *deci*, *așadar*, *va să zică*, coordonarea conclusivă are un slab caracter coordonator, căci elementul conclusiv este un adverb care ar părea că are alt statut decât acela de conjuncție coordonatoare.

ASPECTE ALE SUBORDONĂRII

În frază, subordonarea reprezintă legarea a mai multe propoziții ce „gravitează” în jurul nucleului care este propoziția principală.

Propoziția principală din enunțul amplu este singura propoziție care are independență sintactică. Desigur nu toate propozițiile depind de propoziția principală, ci, adeseori, depind unele de altele. Propoziția care, fiind subordonată, permite subordonarea față de ea a unei alte propoziții, se numește propoziție regentă. Ca urmare, regente sînt principalele, dar și unele subordonate.

ELEMENTELE FORMALE ALE SUBORDONĂRII

Din punct de vedere formal, subordonarea se realizează prin introducerea propozițiilor subordonate cu ajutorul elementelor de relație subordonatoare. Elementele de relație subordonatoare sînt:

1. conjuncțiile subordonatoare: **că, dacă, să**, conjuncții pluralorice, deoarece introduc mai multe categorii de subordonate; **căci, deși, fiindcă, încît, întrucît**, conjuncții monovalorice, deoarece introduc numai o categorie de subordonate: **căci, fiindcă, întrucît** introduc numai propoziții circumstanțiale de cauză, **deși** introduce numai subordonate concesive, iar **încît** introduce numai propoziții subordonate consecutive;

2. locuțiunile conjuncționale subordonatoare: **cu toate că, măcar că, chiar dacă, în timp ce, de vreme ce** și altele;

3. pronumele relative: **care, cine, ce, cît, cîtă, cîți, cîte, ceea ce**;

4. pronumele nehotărîte: **oricare, oricine, orice, oricîți, oricîte**;

5. adverbele relative: **unde, cum, cînd, cît, încotro**;

6. adverbele nehotărîte: **oriunde, oricum, oricînd, oricît, oriîncotro**.

NIVELELE SUBORDONĂRII

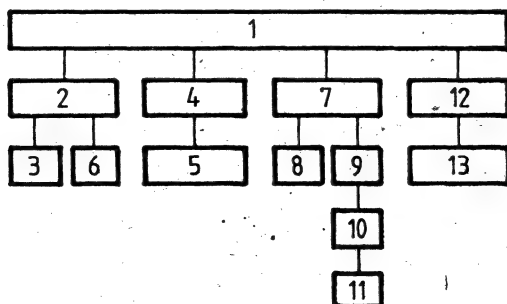
Pentru a putea observa structura de subordonare a unei fraze, vom proceda la delimitarea propozițiilor și apoi la aranjarea lor într-o schemă din care să reiasă poziția propoziției subordonate în structura frazei.

Să urmărim fraza:

„Din această anchetă rezultă deocamdată că simpaticul amic, după ce a renunțat acum opt ani a mai susține licența în drept, s-a hotărât în sfârșit să îmbrățișeze cariera de cultivator de pământ și s-a dus să exploateze o moșie de munte în tovărășie cu un unchi al lui; în tot timpul de opt ani n-a mai venit la București decât de două-trei ori, când, deși a stat aici câte o săptămână, nu a avut plăcerea să întâlnească pe vechii lui prieteni, fiindcă s-a încurcat cu alții și că acum e foarte mulțumit că i-a putut revedea în sfârșit.” ION LUCA CARAGIALE

1. *Din această anchetă rezultă deocamdată* — propoziție principală.
2. *că simpaticul amic s-a hotărât în sfârșit* — subiectivă.
3. *după ce a renunțat acum opt ani a mai susține licența în drept* — circumstanțială de timp.
4. *și s-a dus* — subiectivă coordonată copulativ cu 2.
5. *să cultive o moșie de munte în tovărășie cu un unchi al lui* — circumstanțială de scop.
6. *să îmbrățișeze cariera de cultivator de pământ* — completivă indirectă.
7. *în tot timpul de opt ani n-a mai venit la București decât de două-trei ori* — subiectivă.
8. *când nu a avut plăcerea* — circumstanțială de timp.
9. *deși a stat aici câte o săptămână* — circumstanțială consecutivă.
10. *să întâlnească pe vechii lui prieteni* — atributivă.
11. *fiindcă s-a încurcat cu alții* — circumstanțială cauzală.
12. *(și) că acum e foarte mulțumit* — subiectivă.
13. *că i-a putut revedea în sfârșit* — completivă indirectă.

Schema

Se observă că cele treisprezece propoziții sînt dispuse pe cinci nivele ale subordonării care colectează toate propozițiile subordonate.

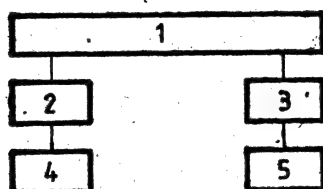
Să analizăm o altă frază:

„Și dacă ramuri bat în geam / Și se cutremur plopii / E ca în minte să te am / Și-ncet să te-apropii.” MIHAI EMINESCU

Propozițiile:

1. (Și) e — principală.
2. Dacă ramuri bat în geam — subordonată subiectivă.
3. Și se cutremur plopii — subordonată subiectivă.
4. Ca în minte să te am — circumstanțială de scop.
5. (Și)-ncet să te-apropii — circumstanțială de scop.

Schema

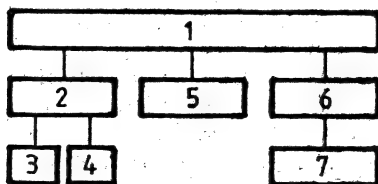
De astă dată, cinci propoziții dispuse pe trei nivele.

Și acum, o frază dintr-un scriitor contemporan:

„Gîndindu-se ce lucru tulburător ar fi să plece din sat și să învețe mai departe, nehotărîrea tatălui său căpătă pentru el proporții pe care cu greu le-ar fi putut măsura, în timp ce taică-său continua să-și vadă de treburi.” MARIN PREDA

1. Gîndindu-se, nehotărîrea tatălui său căpătă pentru el proporții — principală.
2. Ce lucru tulburător ar fi — completivă indirectă.
3. să plece din sat — subiectivă.
4. și să învețe mai departe — subiectivă.
5. pe care cu greu le-ar fi putut măsura — atributivă.
6. în timp ce taică-său continua — circumstanțială opozițională.
7. să-și vadă de treburi — completivă directă.

Schema

Un total de șapte propoziții, dispuse în trei nivele,

Deoarece subordnarea este marcată formal prin elemente de relație subordonatoare, există unele situații ale subordonării în care elementele de relație au o importanță deosebită:

„Ceea ce s-a petrecut atunci în sufletul lui a fost mai iute decât fulgerul fiindcă, cu niște ochi de două ori mai mari decât cei pe care îi avea de obicei, se uita la noi măsurându-ne cu privirea-i zăpăcită și neputându-se dumiri când și de unde am apărut, ca și cum ar fi vrut să scape de o vedenie înfricoșătoare.” CALISTRAT HOGAȘ

Există, în textul anterior, fragmentul *neputându-se dumiri când și de unde am apărut*, unde, față de verbul *la gerunziu*, *neputându-se*, apar două elemente de relație subordonatoare *când și de unde*, coordonate între ele. Coordonarea lui *când*, complement circumstanțial de timp cu *de unde*, complement circumstanțial de loc nu este posibilă, deoarece nu sînt unități de același rang, ceea ce înseamnă că și coordonează două propoziții.

În fragmentul *când și de unde am apărut* trebuie să vedem două propoziții subordonate:

1. *când* (am apărut) și
2. *de unde am apărut*, deoarece apariția elementului de relație, subordonator presupune apariția subordonatei. Prin urmare două propoziții subordonate, una introdusă prin adverbul relativ *când* și a doua, introdusă prin adverbul relativ *de unde*, însoțit de prepoziție, amîndouă complementive indirecte ale gerunziului *neputându-se*.

Deci, apariția unui element de relație subordonator marchează o nouă propoziție subordonată:

„...trebuie să trimiteți martorii pentru ca împreună cu ei să stabilem, în ce loc și cu ce arme trebuie să aibă loc duelul dintre dumneavoastră și clientul nostru, prințul Catar.” ZAHARIA STANCU

Sînt legate prin conjuncția coordonatoare copulativă și grupurile *în ce loc*, *cu ce arme*, ambele conținînd un element de relație subordonator adjectival pronominal relativ, *ce*.

Coordonarea copulativă între cele două grupuri nu este posibilă deoarece *în ce loc* este complement circumstanțial de loc iar *cu ce arme* este complement circumstanțial instrumental, dar marca formală a subordonării fiind reprezentată de elementul de relație subordonator, adjectivul pronominal relativ *ce* în ambele grupări, vom considera că avem două propoziții subordonate: 1. *în ce loc trebuie*, 2. *cu ce arme*, ambele complementive directe față de verbul *să stabilem*, coordonate copulativ prin conjuncția și.

„Nu se știe **cînd** și **în ce fel** se stabilise în familie *că decît să iasă toți în lume rău îmbrăcați și să se facă de rîs că nu sînt îmbrăcați, mai bine să iasă unul bine îmbrăcat și ceilalți să stea și să nu se ducă nișăieri.*“ MARIN PREDA

În propozițiile **cînd** și **în ce fel** se stabilise în familie există aici o coordonare copulativă în aparență între **cînd** și **în ce fel**.

Spunem în aparență deoarece **cînd**, complement circumstațial de timp, nu poate fi coordonat cu **în ce fel**, complement circumstanțial de mod. În consecință vom recunoaște două propoziții subiective: 1. **cînd** se stabilise și 2. **în ce fel** se stabilise, ambele subordonate verbului impersonal *se stabilise*, prima avînd ca element de relație subordonator adverbul **cînd**, iar cea de-a doua avînd elementul de relație subordonator **ce**, adjectiv pronominal relativ.

„Să stabilim clar, se presupune, cui și pentru ce slujește literatura și apoi vom vedea ce este ea.“ ALEXANDRU IVASIUC

În cui și pentru ce slujește vom proceda ca și în cazurile precedente, considerînd că nu poate fi coordonat complementul indirect **cui** cu **pentru ce**, complement circumstanțial de scop și, în consecință, există două completetive directe: 1. cui slujește literatura și 2. pentru ce slujește literatura.

„Nu există motiv din viața umană pe care să nu-l fi prezentat și exprimat.“ EUGEN SIMION

Fragmentul pe care să nu-l fi prezentat și exprimat cuprinde, în fapt, două propoziții subordonate atributive: 1. pe care să nu-l fi prezentat, și 2. (pe care să nu-l fi) exprimat.

Considerăm acesta avînd în vedere că nerepetarea verbului auxiliar al unei forme verbale compuse este o problemă de stil.

„Nu le pasă și nu intra în calculele lor că un om care nu are ce declara seamănă tot atît de mult cu unul care are.“ MARIN PREDA

Există aici un aspect foarte interesant al subordonării: datorită existenței a două propoziții regente coordonate între ele 1. nu le pasă și 2. nu intra în calculele lor, fiecare avînd predicat cu structură diferită, subordonata că un om (care nu are ce declara) seamănă tot așa de mult cu unul este completivă indirectă față de prima regentă nu le pasă, dar subiectivă față de cea de-a doua regentă nu intra în calculele lor.

UNELE TENDINȚE ÎN STRUCTURA GRAMATICALĂ A LIMBII ROMÂNE LITERARE

În procesul de înnoire a limbii, de modernizare a acesteia, în limba textelor literare românești se constată unele tendințe, mai ales de natură sintactică, care au ca efect îmbogățirea procedeelelor de exprimare literară și de adecvare stilistică.

Se poate constata că tendințele actuale de modernizare a limbii converg toate spre un caracter sintetic. Astfel, se observă preferința scriitorilor pentru construcțiile gerunziale, pe care, în cursul lucrării, le-am numit centre de organizare de gradul al doilea, construcții în care verbele la gerunziu selectează diverși determinanți, exprimând succint ceea ce s-ar fi exprimat prin construcții ample:

„S-ar părea că dîndu-și fiecare seama de esența mișcării, încearcă să se influențeze reciproc, unele vorbind pietrelor de frumusețea mișcării și căutînd să le tragă la fund, pe cînd pietrele, lăsîndu-se greu la fund se străduie să le convingă de vastitatea pe care o capătă lumea cînd nu e străbătută, ci contemplată.”
GEO BOGZA

Probabil că din această cauză, a caracterului sintetic, procedeul a trecut din proză, în poezie:

„Stelele, rostogolindu-se / înclină pămîntul într-o parte.” NICHITA STĂNESCU

Aici gerunziul *rostogolindu-se*, însoțit de subiectul *stelele* exprimă sintetic o idee care, altfel, ar fi luat forma unei propoziții.

Tendința spre sintetic se realizează uneori prin elipsa predicatului, în forma unor subordonate, cu precădere condiționale:

„Din lectura gazetelor, dacă nu din practica profesiei de ziarist, îi rămăsese lui Filimon o anumită exuberanță polemică.” TUDOR VIANU

Construcția eliptică a condiționalei *dacă nu*, nu apare numai în texte de critică literară, ci și în texte beletristice:

„Din două întîmplări neplăcute, confruntate între ele... poate ieși, dacă nu o lumină, măcar o mîngiere.” CONSTANTIN ȚOIU

Credem că în tendința spre exprimare sintetică se poate încadra preferința scriitorilor pentru anumite nominalizări, grupuri în care nu apare verbul, ci un nominal, substantiv cu determinanți, la origine, verbali:

„Hegel vorbea despre profundul simbol al uciderii sfinxului de către Oedip...”
ALEXANDRU IVASIUC

Aici ca determinant al substantivului *ucidere* apare grupul de către Oedip, determinant al substantivului *ucidere*, atribut cu formă de complement de agent.

În grupul nominal apar uneori și diverse forme de determinanți verbali, lămurind numele:

„E tolerantă pentru că e vagă, construcție pe nimic altceva decât pe subiectivitate bolnavă...” ALEXANDRU IVASIUC

Determinantul substantivului *construcție* este decât pe subiectivitate, având forma unui complement circumstanțial de excepție. Desigur, nominalizările de felul celor discutate anterior sînt favorizate de natura substantivului, de proveniență verbală: *ucidere, construcție*.

O veche tendință, specifică limbii române, dublarea complementelor directe și indirecte prin pronume, forme neaccentuate, se continuă, constatîndu-se însă extinderea procedeului la subiect și subiectivă:

„Dacă a dispărut și Anita, asta nu înseamnă decât că trebuie să existe un criminal...” D.R. POPESCU

Aici subiectiva *dacă a dispărut și Anita* este reluată prin prenumele demonstrativ *aceasta*, în forma populară *asta*.

Rezultă din aceste construcții tendința limbii române actuale spre concretețe, care duce la claritatea exprimării.

Credem că în această tendință se încadrează și relativ frecventa înlocuire a părților de propoziție cu propoziții introduse prin pronumele relativ compus *ceea ce*, însoțit de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale:

„Ideea nu vine niciodată singură, vine însoțită de ceea ce a pus ea în subiectul care o gîndește...” EUGEN SIMION.

Se observă: de *ceea ce a pus în ea subiectul* este o construcție mai amplă alcătuită din prepoziția *de* și propoziția *ceea ce*

a pus în ea subiectul pentru exprimarea agentului. Firește, construcția apare și în alte situații:

„Scriitorii moderni încep să se definească mai mult prin ceea ce resping decât prin ceea ce afirmă...” EUGEN SIMION

Și de astă dată, relația de opoziție este exprimată prin același procedeu: prepoziție plus propoziție; **prin** ceea ce resping în opoziție cu **decît prin** ceea ce afirmă.

Rezultă din cele menționate mai sus că, odată cu trecerea timpului, limba română își primenește hainele, ia o nouă înfățișare, realizîndu-se, în esență, simultan claritatea, modernizarea și adecvarea stilistică.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Avram, Mioara — *Gramatica pentru toți*, Editura Academiei R.S.R., București, 1986
- Coteanu, Ion — *Gramatica de bază a limbii romane*, Editura Albatros, București, 1982
- * * * — *Gramatica limbii romane*, vol. I — II, Editura Academiei R.S.R., ediția a III-a, București, 1963
- Pană Dindelegan, Gabriela — *Sintaxa grupului verbal în limba română*, Editura Academiei R.S.R., București, 1974
- Graur, Alexandru — *Tendențele actuale ale limbii române*, Editura Științifică, București, 1968
- Guțu-Romalo, Valeria — *Morfologia structurală a limbii romane*, Editura Științifică, București, 1967
- Iordan, Iorgu, Guțu-Romalo, Valeria — *Structura morfologică a limbii române*, Editura Științifică, București, 1967
- Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir — *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978
- Vasilu, Emanuel — *Sintaxa transformativă a limbii române*, Editura Academiei R.S.R., București, 1969

BIBLIOGRAFIE PENTRU TEXTELE ILUSTRATIVE

- Agirbiceanu, Ion — *Arhanghelii*, Editura Minerva, București, 1972
- Alecsandri, Vasile — *Poezii*, vol. I și II, ESPLA, București, 1972
- Arghezi, Tudor — *Versuri*, ESPLA, București, 1960
- Blaga, Lucian, *Hronicul și cîntecul vîrștelor*, Editura Tineretului, București, 1965
- Blaga, Lucian — *Poezii*, EPL, București, 1966
- Brătescu-Voinești, I. Al. — *Nuvele și schițe*, Editura Tineretului, București, 1959
- Brad, Ion — *Leagănul mării*, Editura Eminescu, București, 1983
- Brad, Ion — *Întîlnire periculoasă*, Editura Eminescu, București, 1985
- Bogza, Geo — *Cartea Oltului*, Editura Cartea Românească, București, 1986
- Bogza, Geo — *Paznic de far*, Editura Cartea Românească, București, 1976
- Caragiale, Ion Luca — *Momente și schițe*, ESPLA, București, 1959
- Călinescu, George — *Bietul Ioanide*, Editura Cartea Românească, București, 1971
- Creangă, Ion — *Amintiri din copilărie. Povești și povestiri*, Editura Tineretului, București, 1964
- Delavrancea, Barbu Ștefănescu — *Opere*, vol. I, ESPLA, București, 1954
- Eminescu, Mihai — *Poezii*, EPL, București, 1963

- Hogaș, Calistrat — *Pe drumuri de munte*, BPT, București, 1958
- Holban, Anton — *Nuvele*, Editura Eminescu, București 1976
- Ivasiuc, Alexandru — *Pro-Domo*, Editura Eminescu, București 1974
- Lovinescu, Eugen — *Scrieri*, Editura Minerva, București, 1970
- Mugur, Florin — *Convorbiri cu Marin Preda*, Editura Albatros, București, 1973
- Odobescu, Alexandru — *Opere*, ESPLA, București, 1955
- Popescu, Dumitru — *Vitralii incolore*, Editura Eminescu, București, 1985
- Popovici, Titus — *Setea*, Editura pentru Literatură, București, 1969
- Petrescu, Camil — *Ultima noapte de draogste, întâia noapte de război*, ESPLA București, 1955
- Petrescu Cezar — *Calea Victoriei*, Editura Cartea Românească, București 1985
- Petrescu, Cezar — *Întunecare*, vol. I, Editura Eminescu, București, 1971
- Petrescu, Cezar — *Drumul cu plopi*, Editura pentru Literatură, București, 1961
- Popescu, D.R. — *Împăratul norilor*, Editura Eminescu, București, 1968
- Preda, Marin — *Cel mai iubit dintre pământeni*, Editura Cartea Românească, București, 1979
- Pușcariu, Sextil — *Călare pe două veacuri*, Editura pentru Literatură, București, 1968
- Rebreanu, Liviu — *Ion*, Editura Eminescu, București, 1970
- Rosetti, Al. — *Istoria limbii române*, IV, V, VI, Editura Științifică, București, 1966
- Sadoveanu, Mihail — *Opere*, vol. X, ESPLA, București, 1957
- Sadoveanu, Mihail — *Opere*, vol. XIII și XIV, ESPLA, București, 1958
- Simion, Eugen — *Sfidarea retoricii — Jurnal german*, Editura Cartea Românească, București 1985
- Sorescu, Marin — *Optzeci de poezii*, Ediție bilingvă, Editura Eminescu, București, 1972
- Stancu, Zaharia — *Vîntul și ploaia*, Editura pentru Literatură, București, 1969
- Stănescu, Nichita — *Starea poeziei*, Editura Minerva, București, 1975
- Țoiu, Constantin — *Galeria cu vișă sălbatică*, Editura pentru Literatură, București, 1978
- Vianu, Tudor — *Arta prozatorilor români*, Editura pentru Literatură, București, 1970
- Vulpescu, Ileana — *Arta conversației*, Editura Cartea Românească, București, 1980
- Vulpescu, Ileana — *Candidații la fericire*, Editura Cartea Românească, București, 1981
- Zamfirescu, Duiliu — *Viața la țară*, Editura Eminescu, București, 1976

CUPRINS

ARGUMENT ÎN FAVOAREA UNEI GRAMATICI PRACTICE ÎN TEXTE LITERARE ROMÂNEȘTI.....	5
PREDICAȚIA	7
Predicatul	7
Predicatul verbal.....	7
Predicatul nominal	10
Indicii de predicatie.....	14
MORFOSINTAXA ELEMENTELOR COMPONENTE ALE PROPOZIȚIEI	16
SFERA VERBULUI.....	16
Modurile verbale.....	16
Modurile nepredicative :	19
Alte categorii ale verbului.....	21
Timpul	21
Construcții nepredicative cu verbe (la mod predicativ).....	23
Diateza	26
Structura formelor verbale.....	29
Grupul verbal	37
Centre de organizare de gradul al II-lea.....	63
Funcții sintactice în grupul verbal	67
Subiectul și subiectiva	67
Obiectul acțiunii	97
Elementul predicativ suplimentar și predicativa suplimentară.....	107
Agentul acțiunii.....	112
Exprimarea asocierii.....	114
Exprimarea relației	115
Instrumentul acțiunii	120
Exprimarea cumulului.....	122
Cauza acțiunii	124
Exprimarea concesiiei	127
Timpul acțiunii	130
Exprimarea excepției	131
Exprimarea opoziției	134
Scopul acțiunii.....	136
Locul acțiunii.....	138
Exprimarea condiției	140
Modul acțiunii	144
Exprimarea comparației	147
Exprimarea consecinței	150

SFERA NUMELUI	153
Substantivul și determinanții săi.....	153
Categorii de substantive.....	153
Genul substantivului	155
Numărul substantivului.....	156
Determinarea substantivului prin articol.....	159
Cazul substantivului	162
Funcții sintactice în grupul nominal.....	165
Numeralul și determinanții săi.....	169
Categorii de numere.....	169
Valorile numeralului	170
Determinanții numeralului	173
Adjectivul și determinanții săi.....	174
Categorii de adjective.....	174
Gradele de comparație ale adjectivului.....	176
Scrierea formelor adjectivale.....	178
Grupul adjectival	179
Pronumele și determinanții săi.....	182
Categorii de pronume.....	182
Pronume și adjective pronominale.....	186
Flexiunea pronominală.....	190
Valori specifice pronumelor personale și reflexive.....	194
Grupul pronominal	206
Prepoziția și determinanții săi.....	207
Grupul prepozițional	210
 ASPECTE ALE COORDONĂRII	 212
Felurile coordonării	213
 ASPECTE ALE SUBORDONĂRII.....	 217
Elementele formale ale subordonării.....	217
Nivelele subordonării	218
 UNELE TENDINȚE ÎN STRUCTURA GRAMATICALĂ A LIMBII ROMANE LITERARE	 222
IZVOARE.....	225

